

Faunabeheerplan Fryslân 2014-2019

In opdracht van Faunabeheereenheid Fryslân

Opdrachtgever: Faunabeheereenheid Fryslân

Samensteller: ir. R.F. de Vries
Ingenieursbureau De Overlaat v.o.f.
Swichumerdyk 3
9088 AP Wirdum Fr
Telefoon 058 255 18 14
e-mail: ib@de-overlaat.nl
web: www.de-overlaat.nl

Adviseur
J.G. Oord
Oord Faunatechniek
Hoornderweg 2
9698 PL Wedde
Telefoon (0597) 561246
e-mail: oord.faunatechniek@planet.nl

Voorwoord

Voor u ligt het faunabeheerplan voor de periode 2014-2019. Hierin staat hoe de Faunabeheereenheid Fryslân vindt dat de inheemse fauna in onze provincie het beste beschermd en op verantwoorde wijze beheerd kan worden. We doen daarvoor aanvragen aan het provinciebestuur. We hebben per diersoort gekeken hoe aantallen zich ontwikkelen, of de soort belangrijke schade veroorzaakt aan landbouw, natuur of andere belangen en hoe de soort de afgelopen jaren is beheerd. Voor de ene soort betekent dit de natuur rustig haar gang laten gaan, voor een andere soort betekent dat proberen deze weg te jagen om schade te voorkomen en soms het schieten van een aantal dieren. Daar wordt in de maatschappij heel verschillend over gedacht en de emoties kunnen hoog oplopen bij het beheer van soorten als ganzen, vossen en reeën. De Faunabeheereenheid heeft hier begrip voor, maar laat zich vooral leiden door feiten. Wij willen bovenal transparant zijn in ons doen en laten. Daarom bevat dit faunabeheerplan veel cijfers, die we voor de leesbaarheid en toegankelijkheid zoveel mogelijk gepresenteerd hebben in grafieken. Hoewel we volgens de Flora- en faunawet alleen hoeven terug te kijken naar ontwikkelingen in de afgelopen vijf jaren, presenteren we zo mogelijk langjarige cijferreeksen. Op die manier hopen we beter zicht te krijgen op verbanden tussen aantallen, schade en gevoerd beheer. De invoering van het Fauna Registratiesysteem in 2013 gaat ons hierbij in de toekomst helpen. Toch zal het lastig blijven om verbanden te leggen en verklaringen te vinden, want ook andere factoren, zoals bij voorbeeld het weer, spelen een belangrijke rol in aantal- en schadeontwikkeling. Wel heeft het Fauna Registratiesysteem reeds aangetoond dat deze verbanden steeds beter in beeld komen. Wij verwachten dat voortdurende verbetering van de registratie bijdraagt aan een beleid dat draagvlak heeft in onze sector. Voor sommige soorten zijn nog te weinig gegevens vastgelegd om in dit faunabeheerplan goed onderbouwde aanvragen te kunnen doen. Wij doen daarom aanbevelingen voor een goede monitoring en registratie.

We zijn ons ervan bewust dat dit plan niet in de oplossing van alle problemen voorziet. Aan de verdere uitwerking van de Fryske Guozzenoanpak wordt nog gewerkt.

Na goedkeuring van dit faunabeheerplan door het provinciebestuur zullen wij hierover voorlichting geven. We vinden een goede communicatie met alle betrokken belanghebbenden (van bestuurders tot uitvoerders, van grondgebruikers tot actiegroepen) erg belangrijk. Zo nodig zullen wij partijen aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Zelf zullen wij jaarlijks verantwoording afleggen over onze werkzaamheden door publicatie van een jaarverslag. Wij vertrouwen erop dat dit Faunabeheerplan een wezenlijke bijdrage levert aan een zorgvuldig beheer van de inheemse fauna in Fryslân.

Fryslân, oktober 2014

G.J. Polderman
Voorzitter Faunabeheereenheid Fryslân

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	6
Gearfetting	10

Deel A Algemeen

1 Faunabeheerplan	14
1.1 Doel	14
1.2 Evaluatie Faunabeheerplannen.....	14
2 Faunabeheereenheid.....	16
3 Uitgangspunten	18
3.1 Flora- en faunawet.....	18
3.2 Vrijstelling.....	20
3.3 Aanwijzing	21
3.4 Ontheffing	21
3.5 Natuurtoets	23
4 Schadebeperkende maatregelen	24
5 Voornemens van de Fbe.....	25
6 Werkwijze	28
7 Verantwoording.....	30
7.1 Gebruikte gegevens	30
7.2 Toetspunten faunabeheerplan.....	32
7.3 Referenties	35
7.4 Afkortingen.....	41

Deel B Soortbeschrijvingen

8 Ontheffingen voor populatiebeheer	42
8.1 Ree (Capreolus capreolus).....	42

9	Ganzen	49
9.1	Ganzen algemeen	49
9.2	Grauwe gans (<i>Anser anser</i>)	61
9.3	Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)	71
9.4	Brandgans (<i>Anser albifrons</i>)	86
10	Predatoren	99
10.1	Weidevogels en predatie	99
10.2	Vos (<i>Vulpes vulpes</i>)	104
10.3	Zwarte kraai (<i>Corvus corone</i>)	113
11	Ontheffingen voor schadebestrijding	120
11.1	Haas (<i>Lepus europaeus</i>)	120
11.2	Wilde eend (<i>Anas platyrhynchos</i>)	124
11.3	Roek (<i>Corvus frugilegus</i>)	131
11.4	Knobbelzwaan (<i>Cygnus olor</i>)	139
11.5	Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)	149
11.6	Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	156
12	Vrijstelling voor verontrusten	162
12.1	Fazant (<i>Phasianus colchicus</i>)	162
12.2	Kokmeeuw (<i>Chroicocephalus ridibundus</i>)	166
12.3	Holenduif (<i>Columba oenas</i>)	171

Digitale bijlagen

1. Schadegegevens Faunafonds 2009-2013
2. Gebruikte machtigingen per soort, jaar, gemeente, wildbeheereenheid en gewas
3. Universeel reeënbeheerplan

Samenvatting

Faunabeheerplan

De Flora- en faunawet beschermt inheemse diersoorten, waaronder alle wilde zoogdieren die van nature in Nederland thuis horen (behalve zwarte rat, bruine rat, en huismuis) en alle vogels. Het is verboden deze soorten opzettelijk te verontrusten, te vangen of te doden. Ook is het niet toegestaan hun holen, nesten of andere vaste rust- en verblijfplaatsen te beschadigen, of hun eieren te zoeken of te rapen.

Tegelijkertijd erkent de Flora- en faunawet ook belangen die uitzonderingen mogelijk maken op de bescherming van inheemse diersoorten, namelijk populatiebeheer, schadebestrijding en jacht. Ingrijpen mag alleen als geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort en er geen andere bevredigende oplossing bestaat. Preventie gaat voor schadebestrijding en verjagen boven doden. Het moet bovendien effectief zijn. Dat gaat het beste als het verjagen, vangen of doden van dieren planmatig en gecoördineerd gebeurt. Daarvoor dient dit faunabeheerplan van de Faunabeheereenheid Fryslân. Een planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van populaties dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert. Het faunabeheerplan behoeft de goedkeuring van de provincie.

De provincie Fryslân heeft haar beleid vastgelegd in de nota 'Libje en libje litte' uit 2010. Zij kan ter voorkoming of bestrijding van schade:

- aan de grondgebruiker vrijstellingen verlenen;
- aanwijzingen geven en
- aan de Faunabeheereenheid ontheffingen verlenen. De Faunabeheereenheid kan vervolgens op aanvraag wildbeheereenheden, jachtaktehouders of grondgebruikers machtigen om het beheer uit te voeren.

Vrijstelling

Een landelijke vrijstelling voor het doden, opzettelijk verontrusten, beschadigen van nesten en holen en voor het rapen van eieren geldt voor: konijn, houtduif, zwarte kraai, kauw, vos en Canadese gans. Daarnaast zijn de mol, de veldmuis en de bosmuis aangewezen volgens het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. Deze soorten richten in het hele land veelvuldig belangrijke schade aan. De vrijstelling mag alleen gebruikt worden ter voorkoming van schade aan landbouw of fauna.

Er geldt 's winters een provinciale vrijstelling voor het doden van kolgans en grauwe gans buiten ganzenfoerageergebieden. De brandgans mag alleen gedood worden in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016. Dit is geregeld in de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014. Ook deze vrijstelling mag alleen gebruikt worden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en na melding bij de Faunabeheereenheid.

Een provinciale vrijstelling voor opzettelijk verontrusten geldt voor: brandgans, ekster, fazant, grauwe gans, haas, holenduif, kleine rietgans, kokmeeuw, knobbelzwaan, meerkoet, kolgans, roek, rotgans, spreeuw, smient en wilde eend. Daarbij wordt opgemerkt dat dit binnen ganzenfoerageergebieden niet is toegestaan voor beschermde winterganzen en daar voor de overige diersoorten alleen is toegestaan onder de voorwaarde dat daar aanwezige beschermde winterganzen niet worden verontrust.

Aanwijzing

In Fryslân geldt alleen een aanwijzing voor het kunnen doden van soorten die van nature niet thuis horen in Fryslân en die dus niet vallen onder de bescherming van de Flora- en faunawet. Het betreft: beverrat, gedomesticeerde grauwe gans, marterhond, muskusrat, nijlgans, rosse stekelstaarteend, verwilderde duif, verwilderde kat, wasbeer en wild zwijn.

Ontheffing

de provincie kan voor beschermde inheemse diersoorten, waarvoor geen vrijstelling of aanwijzing geldt, ontheffing verlenen op grond van de volgende erkende belangen:

- volksgezondheid en de openbare veiligheid;
- veiligheid van het luchtverkeer;
- voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- voorkomen van schade aan flora en fauna of
- met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen.

Ontheffingen worden in principe alleen verleend aan de Faunabeheereenheid. Bij ontheffingsaanvragen in verband met landbouwschade moet worden aangetoond dat belangrijke schade aan gewassen is opgetreden of dreigt (minimaal € 250 per schadegeval) en dat preventieve maatregelen niet geholpen hebben om de schade te voorkomen. Welke preventieve maatregelen genomen kunnen worden staat op www.faunafonds.nl.

Ontheffingsaanvragen ter voorkoming van schade aan flora en fauna moeten onderbouwd worden met onderzoeksgegevens waaruit blijkt dat een soort (lokale) populaties van andere soorten bedreigt. Dat kan bij voorbeeld in de vorm van een predatiebeheerplan.

Schade

Grondgebruikers die schade ondervinden, aangericht door beschermde inheemse diersoorten, kunnen zich wenden tot het Faunafonds voor een tegemoetkoming in de schade. Een tegemoetkoming kan alleen worden verleend, als:

- een ontheffing is aangevraagd en er
- ondanks adequaat gebruik daarvan, bedrijfsmatige schade aan gewassen is opgetreden, of
- de ontheffing op inhoudelijke gronden door de provincie is geweigerd.

Beheer en schadebestrijding per diersoort

De mogelijkheden voor beheer en schadebestrijding per diersoort zijn samengevat in de volgende tabel. De tabel is ingedeeld naar doden, gebruik van kunstlicht, vangen, verontrusten en legselbeperking.

- Voor populatiebeheer van het ree wordt een nieuwe ontheffing aangevraagd voordat de huidige verloopt; bij alle andere behandelde soorten gaat het om schadebestrijding.
- Op 24 september 2014 heeft de provincie de Fryske Guozzenoanpak 2014 vastgesteld om schade door met name winterganzen jaarlijks te verlagen met 5 - 10% en daarmee te komen tot een maatschappelijk geaccepteerde schadehoogte. Daarbij wordt rekening gehouden met de duurzame instandhouding van de internationaal beschermde ganzenpopulaties. Via zorgvuldige monitoring en een evaluatie na twee jaar wordt het beleid getoetst en worden zo nodig aanvullende maatregelen getroffen in overleg met betrokken organisaties. In de zomerperiode mogen grauwe gans, kolgans en brandgans op basis van een ontheffing gedood worden en in de winterperiode op basis van een provinciale vrijstelling; voor de brandgans geldt dit alleen voor de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016. De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffingen. De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.
- Ook het beleid om weidevogelpopulaties te herontwikkelen in weidevogelkerngebieden en/of weidevogellandschappen is nog in ontwikkeling. Een onderdeel daarvan is predatiebeheer. De Faunabeheereenheid werkt ook hierbij aan de afstemming tussen beleid en uitvoering. Schade door vos en zwarte kraai kan ten dele bestreden worden op basis van een vrijstelling. Voor afschot van de vos met behulp van kunstlicht geldt een ontheffing. Voor het effectief verder beperken van predatieschade door kraaien in weidevogelkerngebieden zal de Faunabeheereenheid op basis van predatiebeheerplannen ontheffing vragen voor het gebruik van de vangkooi, zodra dit wettelijk mogelijk is.
- Er gelden ontheffingen, in geval van dreigende belangrijke landbouwschade, voor het doden van haas en wilde eend (wanneer de jacht op deze soorten niet geopend is) en van roek, knobbelzwaan, meerkoet en spreeuw. De Faunabeheereenheid vraagt nieuwe ontheffingen aan voordat deze verlopen. Voor andere soorten lijkt een ontheffing om te doden niet nodig, niet wenselijk of niet haalbaar.
- Verontrusten is voor een groot aantal soorten al mogelijk op basis van een bestaande vrijstelling.
- Er zijn nu ontheffingen voor legselbeperking bij zomerganzen en voor de knobbelzwaan. De Faunabeheereenheid vraagt ook nieuwe ontheffingen aan voordat deze verlopen.

Het faunabeheerplan bevat per soort een uitgebreide beschrijving en onderbouwing van aantal en verspreiding, schade, beleid, beheer, overwegingen en nadere nuancering van deze aanvragen.

Samenvatting mogelijkheden voor beheer en schadebestrijding van Faunabeheereenheid Fryslân					
soort	doden	kunstlicht	vangen	veronrusten	legselbeperking
grauwe gans	Zomergans (1/3 – 1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans prov.vrijstelling		Ontheffing vragen zodra CO2 is toegestaan	Provinciale vrijstelling	Ontheffing tot 1/10/2018
kolgans	Zomergans (1/6 – 1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans prov.vrijstelling				
brandgans	Zomergans (1/3-1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans (1/11-1/3) alleen in 2014-2015 en 2015-2016 prov. vrijstelling				
roek	Ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	
haas	Jacht + ontheffing tot 1/6/2015			Provinciale vrijstelling	
wilde eend	Jacht + ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	
ree	Ontheffing tot 6/12/2014			Ontheffing tot 6/12/2014	
vos	Overdag landelijke vrijstelling	's Nachts ontheffing tot 16/6/2018		Landelijke vrijstelling	
fazant	Jacht, daarbuiten niet			Provinciale vrijstelling	
kokmeeuw	Niet			Provinciale vrijstelling	
silvermeeuw	Niet			Niet	
stormmeeuw					
knobbelzwaan	Ontheffing tot 6/12/2014			Provinciale vrijstelling	Ontheffing tot 6/12/2014
zwarte kraai	Landelijke vrijstelling		Ontheffing vragen zodra vangkooi is toegestaan	Landelijke vrijstelling	
meerkoet	Ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	
holenduif	Niet			Provinciale vrijstelling	
spreeuw	Ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	

Aan dit faunabeheerplan kunnen geen rechten worden ontleend. De voorwaarden die vermeld staan in een vrijstelling, ontheffing of aanwijzing zijn leidend.

Gearfetting

Faunabehearplan

De Floara- en faunawet beskermet lânseigen diersoarten, wêr ûnder alle wylde sûchdieren dy't fan natuere yn Nederlân thús hearre (útsein swarte rôf, brune rôf, en hûsmûs) en alle fûgels. It is ferbean dizze soarten mei opsetsin te ûntrêstigjen, te fangen of dea te dwaan. It is ek net tastien harren hoalen, nêsten of oare fêste rêst- en ferbliuwplakken te beskeadigjen, of harren aaien te sykjen.

Tagelyk erkent de Floara- en faunawet ek belangen dy't útsûnderingen mooglik meitsje op de beskerming fan lânseigen diersoarten, nammentlik populaasjebehear, skeabestridding en jacht. Yngripe mei allinnich as gjin ôfbrek dien wurdt oan in geunstige steat fan ynstânhâlding fan de soort en der gjin oare befredigjende oplossing bestiet. Previnsje giet foar skeabestridding en ferjeie boppe deadzjen. Boppedat moat it effektyf wêze. Soks giet it bêste as it ferjeien, fangen of deadzjen fan bisten planmjittich en koördinearre ferrint. Dat is it doel fan dit faunabehearplan fan de Faunabehearenheid Fryslân. In planmjittige oanpak jout in bettere boarch foar it fuortbestean fan populaasjes as wannear't alle grûngebrûkers of jachthâlders op eigen manneboet en foar har eigen gebiet it behear fiere. It faunabehearplan moat goedkard wurde troch de provinsje.

De provinsje Fryslân hat har belied fêstlein yn de nota 'Libje en libje litte' út 2010. Sy kin om skea foar te kommen of te bestriden:

- oan de grûngebrûker frijstellings ferliene;
- oanwizings jaan en
- oan de Faunabehearenheid ûntheffings jaan. De Faunabehearenheid kin dêrnei op oanfraach wylde-behear-ienheden, jachtakehâlders of grûngebrûkers machtigje om it behear út te fieren.

Frijstelling

In lanlike frijstelling foar it deadzjen, mei sin ûntrêstigjen, beskeadigjen fan nêsten en hoalen en aaisykjen jildt foar: knyn, houtdo, swarte krie, ka, foks en Kanadeeske goes. Dêrneist binne de mol, de fjildmûs en de boskmûs oanwiisd neffens it 'Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantesoorten'. Dizze soarten rjochtsje yn it hiele lân faken belangrike skea oan. De frijstelling mei allinnich brûkt wurde om skea oan lânbou of fauna foar te kommen.

Winterdeis jildt der in provinsjale frijstelling foar it deadzjen fan blesgoes en skiere goes bûten guozzeferazjeargebieten. De paugoes mei allinnich deade wurde yn de winterskoften fan 2014-2015 en 2015-2016. Dat is regele yn de Feroardering skeabestridding dieren Fryslân 2014. Dizze frijstelling mei ek allinnich brûkt wurde om belangrike skea oan it gewaaks foar te kommen en nei melding by de Faunabehearenheid.

In provinsjale frijstelling foar it mei sin ûntrêstigjen jildt foar: blaudoke, blaupoatsje (kleine rietgans), blesgoes, ekster, fazant, hazze, knobbelswan, kob, markol, paugoes, protter, roek, rotgoes, skiere goes, smjunt en wylde ein. Dêr by wurdt opmurken dat dit yn guozzeferazjeargebieten net tastien is foar beskerme winterguozzen en foar de oare bistesoarten allinnich ûnder it betingst dat oanwêzige beskerme winterguozzen net ûntrestige wurde.

Oanwizing

Yn Fryslân jildt allinnich in oanwizing foar it deadzje kinnen fan soarten dy't fan natuere net thús hearre yn Fryslân en dy't fangefolgen net falle ûnder de beskerming fan de Floara- en faunawet. It giet om: beverrôt, domestisearre skiere goes, marterhûn, muskusrôt, nylgoes, stikelsturt-ein, ferwyldere do, ferwyldere kat, waskbear en wylde baarch.

Ûntheffing

de provinsje kin foar beskerme lânseigene diersoarten, dêr't gien frijstelling of oanwizing foar jildt, ûntheffing jaan op grûn fan de folgjende erkende belangen:

- folkssûnens en iepenbiere feilichheid;
- feilichheid fan it loftferkear;
- foarkommen fan belangrike skea oan gewaaks, fee, bosken, bedriuwsmjittige fiskerij en wetters;
- foarkommen fan skea oan floara en fauna of
- mei it each op oare, by algemiene maatregel fan bestjoer oan te wizen, belangen.

Ûntheffings wurde yn prinsipe allinnich takind oan de Faunabeheariensheid. By ûntheffingsoanfragen yn ferbân mei lânbouskea moat oantoand wurde dat belangrike skea oan fruchten him foardien hat of driget (minimaal € 250 it skeagefal) en dat previntive maatregels net holpen hawwe om de skea foar te kommen. Hokker previntive maatregels mooglik binne stiet op www.faunafonds.nl.

Ûntheffingsoanfragen om skea oan floara en fauna foar te kommen moatte ûnderboud wurde mei ûndersyk gegevens dêr't út bliken docht dat in soart (lokale) populaasjes fan oare soarten bedriget. Soks kin bygelyks yn de foarm fan in predaasje-behearplan.

Skea

Grûngebrûkers dy't skea ûnderfine, oanrjochte troch beskerme lânseigene diersoarten, kinne har rjochtsje ta it Faunafûns foar in temjittekomming yn de skea. In temjittekomming kin allinnich jûn wurde, as:

- in ûntheffing oanfrege is en
- der, nettsjinsteande dat der adekwaat gebrûk fan makke is, bedriuwsmjittige skea oan gewaaks ûntstien is, of
- de ûntheffing op ynhâldlike grûn troch de provinsje wegere is.

Behear en skeabestriding per diersoart

De mooglikheden foar behear en skeabestriding per diersoart binne gearfet yn de folgjende tabel. De tabel is yndield nei deadzjen, gebrûk fan keunstljocht, fangen, ûntrêstigjen en lechselfbeheining.

- Foar populaasjebehear fan reeën wurdt in nije ûntheffing oanfrege foardat de hjoeddeiske ferrint; by alle oare behannele soarten giet it om skeabestriding.

- Op 24 septimber 2014 hat de provinsje de Fryske Guozzenoanpak 2014 fêststeld om skea troch benammen winterguozzen jierliks te ferleegjen mei 5 - 10% en sa te kommen ta in maatskiplik akseptearre hichte fan de skea. Dêrby wurdt rekken hâlden mei it duorsum yn stân hâlden fan de ynternasjonale beskermde guozzenpopulaasjes. Troch sekuere monitoring en in evaluaasje nei twa jier wurdt it belied hifke en wurde by need neiere maatregels naam, yn oerlis mei belutsen organisaasjes. Yn it simmerskoft meie skiere goes, blesgoes en paugoes op basis fan in ûntheffing deade wurde en yn de winterperioade op basis fan in provinsjale frijstelling; dy jildt foar de paugoes allinnich foar de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016. De Faunabehearijenheid wurket no oan in bestridingsprotokol, oan ôfspraken oer ferjeien en oan de evaluaasje fan de guozzenoanpak. Sy sil de provinsje mooglik oanfolling freegje op de rinnende ûntheffings. De Faunabehearijenheid freget ûntheffing foar it fangen fan guozzen en it deadzjen mei koalsoergas (CO₂), sagau't koalsoergas as middel om te deadzjen wetlik tastien is.
- It belied om greidfûgel-populaasjes wer te ûntwikkeljen yn greidfûgel-kearngebieten en/of greidfûgel-lânskippen is ek noch yn ûntwikkeling. In ûnderdiel dêrfan is predaasjebehear. De Faunabehearijenheid wurket hjirby ek oan de ôfstimming tusken belied en útfiering. Skea troch foks en swarte krie kin foar in part bestriden wurde op basis fan in frijstelling. Foar it ôfsjitten fan de foks mei help fan keunstljocht jildt in ûntheffing. Foar it effektyf fierder beheinen fan predaasjeskea troch krieën yn greidfûgel-kearngebieten sil de Faunabehearijenheid op basis fan predaasje-behearplannen ûntheffing freegje foar it brûken fan de fangkoai, sagau't dat wetlik mooglik is.
- Der jilde ûntheffings, as belangrike lânbouskea driget, foar it deadzjen fan hazze en wylde ein (wannear't de jacht op dy soarten net iepen is) en fan roek, knobbelswan, markol en protter. De Faunabehearijenheid freget nije oan foar it ferrinnen fan dizze ûntheffings. Foar oare soarten liket in ûntheffing om te deadzjen net nedich, net winsklik of net mooglik.
- ûntrêstigjen is foar in grut tal soarten al mooglik op basis fan in besteande frijstelling.
- Der binne no ûntheffings foar lechselbeheining by simmerguozzen en foar de knobbelswan. De Faunabehearijenheid freget ek nije ûntheffings oan foar't dy ferrinne.

It faunabehearplan hat foar alle soarten in brede beskriuwing en ûnderbouwing fan oantal en fersprieding, skea, belied, behear, oerwegings en neiere nuansearring fan dizze oanfragen.

Gearfetting mooglikheden foar behear en skeabestridding fan Faunabehearijenheid Fryslân					
soart	deadzje	keunstljocht	fange	ûntrêstigje	lechsels beheine
skiere goes	Simmergoes (1/3-1/11) ûntheffing oant 1/10/2018, wintergoes provinsiale frijstelling		Ûntheffing freegje sagau't CO2 mei	Provinsiale frijstelling	Ûntheffing oant 1/10/2018
blesgoes	Simmergoes (1/6-1/11) ûntheffing oant 1/10/2018, wintergoes provinsiale frijstelling				
paugoes	Simmergoes (1/3-1/11) ûntheffing oant 1/10/2018, wintergoes (1/11-1/3) allinnich yn 2014-2015 en 2015-2016 provinsiale frijstelling				
roek	Ûntheffing oant 1/3/2017			Provinsiale frijstelling	
hazze	Jacht + ûntheffing oant 1/6/2015			Provinsiale frijstelling	
wylde ein	Jacht + ûntheffing oant 1/3/2017			Provinsiale frijstelling	
ree	Ûntheffing oant 6/12/2014			Ûntheffing oant 6/12/2014	
foks	Oerdeis lanlike frijstelling	Nachts Ûntheffing oant 16/6/2018		Lanlike frijstelling	
fazant	Jacht, dêr bûten net			Provinsiale frijstelling	
kob	Net			Provinsiale frijstelling	
sulvermiuw	Net			Net	
ûnwaarsfûgel					
knobbelswan	Ûntheffing oant 6/12/2014			Provinsiale frijstelling	Ûntheffing oant 6/12/2014
swarte krie	Lanlike frijstelling		Ûntheffing freegje sagau't fangkoai mei	Lanlike frijstelling	
markol	Ûntheffing oant 1/3/2017			Provinsiale frijstelling	
blaudoke (holenduif)	Net			Provinsiale frijstelling	
protter	Ûntheffing oant 1/3/2017			Provinsiale frijstelling	

Oan dit faunabehearplan kinne gjin rjochten ûntliend wurde. De betingsten dy't neamd binne yn in frijstelling, ûntheffing of oarwizing binne bepalend.

1 Faunabeheerplan

1.1 Doel

Voor u ligt het Faunabeheerplan (fbp) Fryslân 2014-2019 van de Faunabeheereenheid Fryslân (Fbe). Het plan komt voort uit regelgeving van de Flora- en faunawet die sinds 1 april 2002 in werking is. Naar verwachting zal gedurende de looptijd van dit fbp de Wet natuurbescherming het kader voor het faunabeheer gaan vormen.

De Flora- en faunawet biedt bescherming aan inheemse diersoorten. Het is verboden deze opzettelijk te verontrusten, te vangen, te doden, hun holen, nesten of andere vaste rust- en verblijfplaatsen te beschadigen, of hun eieren te rapen. Op grond van bij de wet erkende belangen zijn uitzonderingen gemaakt op de bescherming van inheemse diersoorten. Provincies hebben de bevoegdheid om:

- vrijstellingen te geven van de verboden (artikel 65 en 66);
- personen aan te wijzen om bepaalde diersoorten in hun stand te beperken (artikel 67);
- ontheffingen te verlenen (artikel 68).

Dit is mogelijk onder de voorwaarde dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat en dat geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Faunabeheerplannen houden verband met de artikelen 67 en 68 van de wet. Gedeputeerde Staten kunnen een aanwijzing afhankelijk stellen van een faunabeheerplan. Een ontheffing wordt in beginsel slechts verleend aan een faunabeheereenheid op basis van een faunabeheerplan. De Faunabeheereenheid brengt de van provincie verkregen ontheffingen tot uitvoering door het op aanvraag verlenen van machtigingen aan wildbeheereenheden (wbe's) of grondgebruikers.

In dit faunabeheerplan wordt aangegeven voor welke soorten in haar werkgebied de Faunabeheereenheid duurzaam populatiebeheer en schadepreventie noodzakelijk acht en welke uitzonderingen op het beschermingsregime van de betreffende soorten nodig zijn om schade te voorkomen en bestrijden.

1.2 Evaluatie Faunabeheerplannen

In 2011 zijn in opdracht van het Faunafonds, de provincies en de faunabeheereenheden de eerste twee generaties faunabeheerplannen door de Zoogdiervereniging geëvalueerd. De evaluatie richtte zich op ree, vos, roek en gans. De belangrijkste conclusie was dat de kwaliteit van de faunabeheerplannen sterk verbeterd is. Dit blijkt uit de onderbouwing van het gevoerde beheer, de monitoring van basisgegevens (aantallen, schade en afschot) en de interne communicatie, waardoor de planmatige aanpak en effectiviteit zijn toegenomen. In de evaluatie is gekeken of er een kwaliteitsverbetering is gerealiseerd in de tweede generatie ten opzichte van de eerste generatie. Daarnaast zijn er aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van de kwaliteit van de derde generatie waar dit fbp toe behoort.

De onderzoekers hebben geconstateerd dat gegevens over sommige diersoorten onvoldoende voorhanden zijn en dat complexe relaties tussen soorten onvoldoende bekend zijn, waardoor onderbouwing van de faunabeheerplannen bemoeilijkt wordt. Denk hierbij aan de relatie tussen vossen, weidevogels en broedende ganzen, die uiterst complex en afhankelijk van veel andere onbekende factoren is, waardoor het lastig is wetenschappelijk causale verbanden te leggen. Hierdoor worden de faunabeheereenheden, verantwoordelijk voor het opstellen van de faunabeheerplannen, soms 'overvraagd'. In die zin is de ontwikkeling van objectieve afwegingskaders voor soorten van belang ter onderbouwing van populatiebeheer en schadebestrijding. Aanbevelingen voor de derde generatie faunabeheerplannen zijn:

- Voor die diersoorten die een provincie- en landsgrens overschrijdende aanpak vereisen, dienen de faunabeheerplannen in samenwerking met andere faunabeheereenheden of landen te worden opgesteld.
- Een integrale afweging van belangen en (alternatieve) beheermethoden ter voorkoming en/of beperking van schade dient met het oog op een breed gedragen faunabeheer onderdeel uit te maken van de faunabeheerplannen.
- Externe communicatie over de uitvoer van het faunabeheer naar de burgers is noodzakelijk voor het bereiken van draagvlak voor de uitvoering van het vastgestelde faunabeheer en dient verder verbeterd te worden. Om draagvlak te vergroten bij burgers en agrariërs is continue communicatie over het faunabeheer nodig.

In dit derde generatie beheerplan is met de eerste aanbeveling rekening gehouden door het faunabeheerplan tegelijkertijd met dat van Groningen op te stellen en door afstemming met de Fbe Drenthe via de gezamenlijke secretaris. Met Overijssel en Noord-Holland heeft (nog) geen afstemming plaatsgevonden. Een integrale afweging van belangen en beheermethoden staat per diersoort beschreven in de vervolghoofdstukken. De Fbe beschouwt communicatie over het faunabeheer naar burgers, agrariërs en wildbeheereenheden als een kerntaak. Gepoogd is dit faunabeheerplan zodanig te schrijven dat het als een van de instrumenten daartoe kan fungeren.

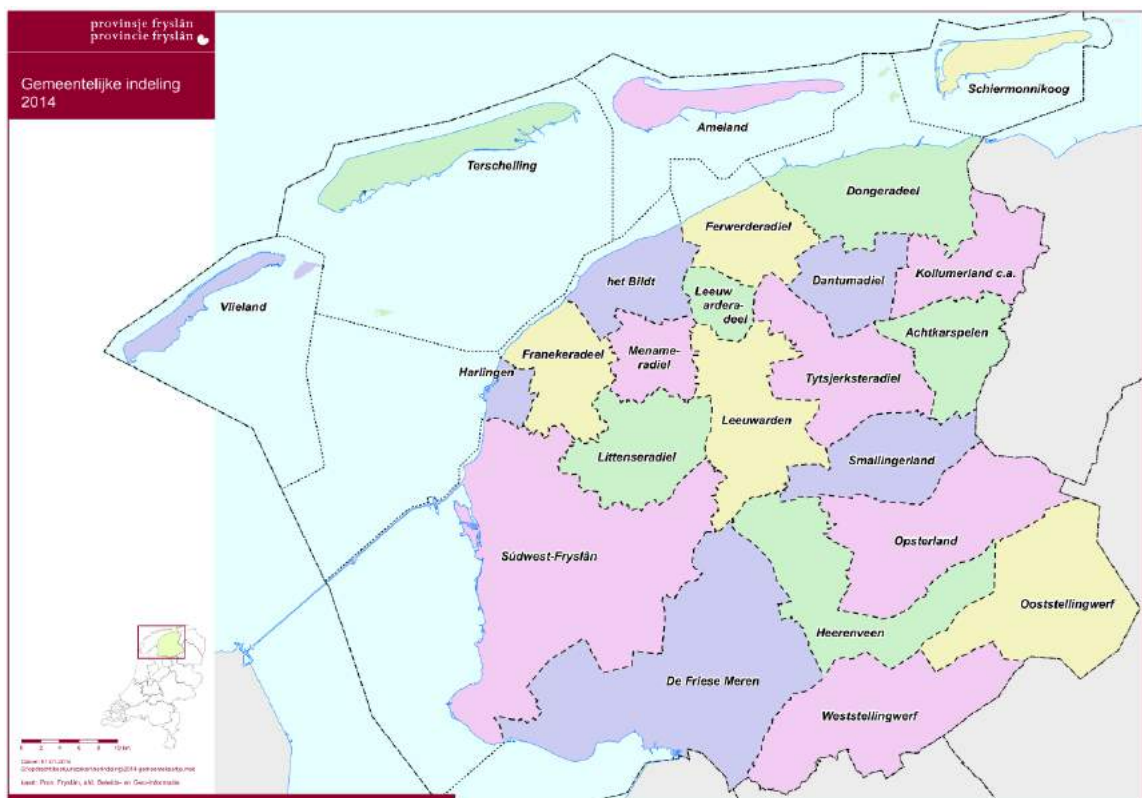
2 Faunabeheereenheid

De Faunabeheereenheid heeft een coördinerende rol bij schadebestrijding en populatiebeheer. Een planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van populaties van de betreffende diersoorten dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert.

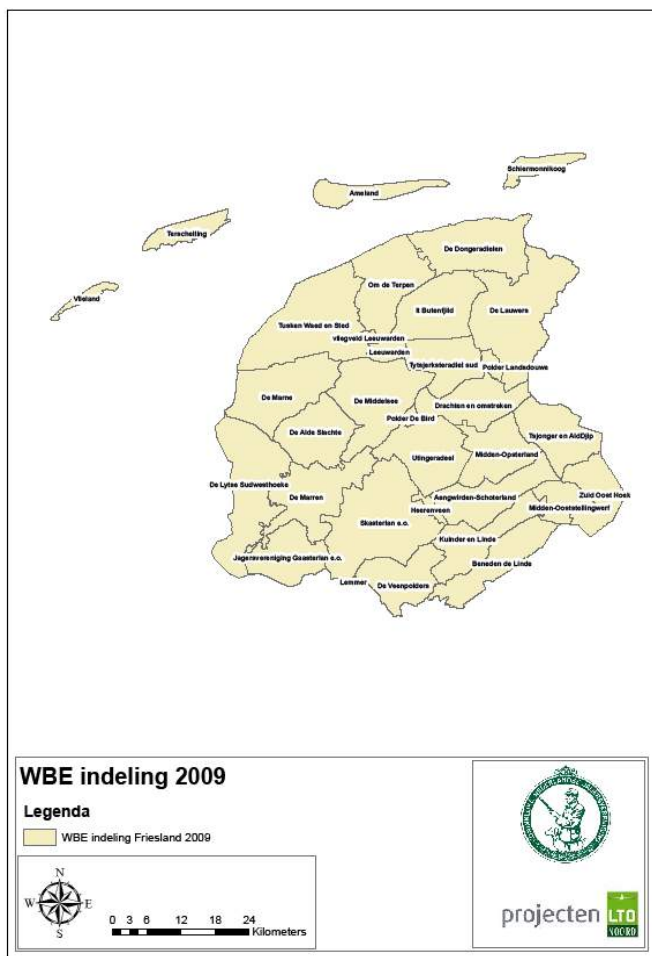
Op 6 augustus 2003 is de Stichting Faunabeheereenheid Fryslân opgericht en op 30 september 2003 is deze door Gedeputeerde Staten wettelijk erkend. Haar werkgebied is de gehele provincie Fryslân, exclusief grote open wateren en bebouwde kommen (zie figuur 2.1). Het werkgebied beslaat een oppervlakte van 382.044 hectare en omvat alle gronden van de Friese wildbeheereenheden (figuur 2.2).

De samenstelling van het bestuur van de Fbe is per 1 januari 2014 als volgt:

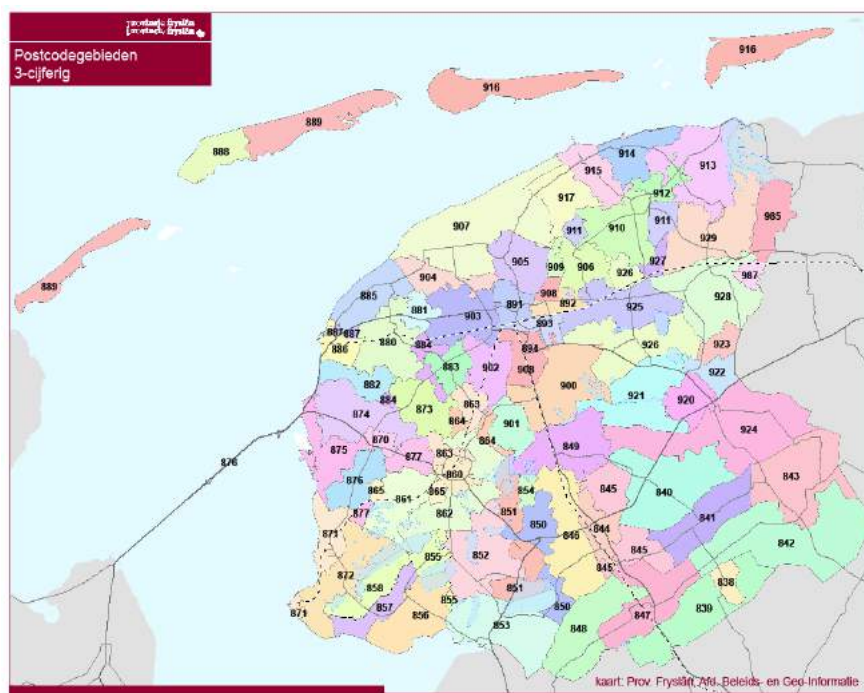
- H.J. Polderman, onafhankelijke voorzitter
- Drs. F. Blanckenborg, namens terreinenbeherende organisaties
- K.G. Elzinga, namens Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)
- P.L. Sterkenburgh, namens LTO-Noord
- L. Geerts, namens Friesch Particulier Grondbezit
- W. Haasken, ambtelijk secretaris.

Figuur 2.1. Overzichtskaart werkgebied met de ligging van de gemeenten in Fryslân (Bron: Provincie Fryslân).

Figuur 2.2. De ligging van de wildbeheereenheden in Fryslân (Bron: Provincie Fryslân).

Figuur 2.3. Driecijferige postcodegebieden in de provincie Fryslân (bron: provincie Fryslân)

3 Uitgangspunten

3.1 Flora- en faunawet

inleiding

Het faunabeheerplan is gebaseerd op de Flora- en faunawet. Het primaire uitgangspunt van de wet is bescherming van soorten. Alle wilde zoogdieren (met uitzondering van zwarte rat, bruine rat, en huismuis) die van nature in Nederland voorkomen en alle vogelsoorten die van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomen zijn beschermd. Het is verboden deze diersoorten opzettelijk te verontrusten, te vangen, te verwonden of te doden. Ook is het niet toegestaan hun holen, nesten en andere voortplantings- en of vaste rust- en verblijfplaatsen te beschadigen, of hun eieren te zoeken of te rapen (artikel 9 tot en met 12). Ingrijpen in populaties van beschermde inheemse diersoorten dient in beginsel niet plaats te vinden tenzij daarmee een redelijk doel gediend wordt. Daaronder wordt verstaan:

1. Beheer van populaties.
2. Voorkomen en bestrijden van schade door diersoorten ter bescherming van de in de wet genoemde belangen.
3. In de wet gereguleerde jacht voor benutting.

Inbreuken op de wettelijke beschermingsbepalingen kunnen slechts worden toegestaan indien geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort en er geen andere bevredigende oplossing bestaat. Als schadebestrijding handelingen ten aanzien van beschermde soorten vergt, dienen minder vergaande maatregelen zoals verjagen boven doden te worden toegepast. De wet gaat uit van preventie van schade boven bestrijding. De handelingen moeten effectief zijn voor het beschermen van het betreffende belang. Een planmatige en gecoördineerde aanpak bij het verjagen, vangen of doden van dieren, is uit oogpunt van effectiviteit van de ingreep en instandhouding van de soort noodzakelijk. Schadebestrijding dient primair plaats te vinden op de locatie waar de schade veroorzaakt is of dreigt te ontstaan. Alleen indien maatregelen op de schadelocatie onvoldoende mogelijkheden bieden is bestrijding van schade buiten de schadelocatie mogelijk. Op de schadelocaties dienen redelijke inspanningen te worden geleverd voor wat betreft schadepreventie, schadebestrijding en verjaging.

provinciaal faunabeleid

Het beleid van de provincie Fryslân in deze is vastgelegd in de door gedeputeerde staten vastgestelde Provinciale Beleidsregels ter uitvoering van de Flora- en faunawet en voor het Provinciaal Soortenbeleid, Libje en libje litte, 2 juli 2002 en geactualiseerd op 6 juli 2010. De provincie heeft de bevoegdheid om faunabeheerplannen goed te keuren. Daarnaast kan zij ter voorkoming of bestrijding van schade:

- aan de grondgebruiker vrijstellingen verlenen van verboden handelingen ten aanzien van beschermde inheemse diersoorten (artikel 65) ;

- personen of organisaties aanwijzen om in te grijpen in de stand van beschermde inheemse diersoorten, exoten of andere (verwilderde) diersoorten (artikel 67);
- ontheffingen verlenen van de bescherming van diersoorten (artikel 68).

Faunabeheerplannen houden verband met de artikelen 67 en 68 van de wet. Gedeputeerde Staten kunnen een aanwijzing ex artikel 67 afhankelijk stellen van een faunabeheerplan, maar alleen als de faunabeheereenheid als zodanig is aangewezen. Een ontheffing ex artikel 68 wordt in beginsel slechts verleend aan een faunabeheereenheid op basis van een faunabeheerplan.

ganzenaanpak

Op 24 september 2014 heeft de provincie de Fryske Guozzenoanpak 2014 vastgesteld om schade door met name winterganzen jaarlijks te verlagen met 5 - 10% en daarmee te komen tot een maatschappelijk geaccepteerde schadehoogte. Daarbij wordt rekening gehouden met de duurzame instandhouding van de internationaal beschermde ganzenpopulaties. Via zorgvuldige monitoring en een evaluatie na twee jaar wordt het beleid getoetst en worden zo nodig aanvullende maatregelen getroffen in overleg met betrokken organisaties. De provincie heeft de Faunabeheereenheid gevraagd om te werken aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak.

ganzen en weidevogels

Het gaat niet goed met de weidevogels en (te) goed met de ganzen (Gans in balans, 'Hoe houden we in Fryslân de schade en overlast beheersbaar bij duurzame populaties ganzen?' Gedeputeerde Staten 26 febr. 2013). Beide ontwikkelingen hebben te maken met de samenstelling van graslanden. Weidevogels hebben moeite om hun jongen groot te brengen omdat er onvoldoende gevarieerde en bloemrijke graslanden beschikbaar zijn. Het voedzame gras op veel landbouwpercelen is daarentegen heel geschikt als voedsel voor ganzen. Hierdoor zijn hun overlevingskansen in de winter en hun broedresultaten toegenomen. Minder voedzaam gras met meer variatie aan kruiden en bloemen is dus beter voor weidevogels en minder gunstig voor ganzen.

Volgens de provinciale Koersnotitie weidevogels, die op 27 februari 2013 door PS behandeld is, wil de provincie de inspanningen voor de bescherming van weidevogels concentreren in weidevogellandschappen: een samenhangend stelsel van goede en optimaal ingerichte weidevogelgebieden (agrarische gronden en natuurterreinen) waarbinnen weidevogelpopulaties zich kunnen handhaven; in totaal gaat het om max. 40.000 ha. De beschikbare financiële middelen voor inrichting en beheer van weidevogelgronden worden dan geconcentreerd in deze weidevogellandschappen. Alleen in deze gebieden kunnen langjarige contracten worden afgesloten voor weidevogelbeheer. Aan de beheersubsidies zijn voorwaarden gekoppeld m.b.t. maaien, waterpeil, rust en openheid.

predatorenbeleid

GS hebben beleid vastgesteld hoe ze willen omgaan met predatie bij weidevogels. Het standpunt is gebaseerd op het Protocol predatiebeheer bij weidevogels, opgesteld door de weidevogelorganisaties in Fryslân (Bond van Friese Vogelbeschermingswachten, BoerenNatuur, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de KNJV.

Met predatiebeheer wordt bedoeld het geheel aan maatregelen dat erop is gericht het effect van predatie op weidevogels te verminderen. Het betreft niet alleen direct ingrijpen in aantallen predatoren, maar ook indirect beïnvloeden van de aanwezigheid van predatoren door het landschap minder geschikt te maken (preventieve maatregelen, bijvoorbeeld door herstellen van landschappelijke openheid en verwijderen van ruigte en rommel). Direct ingrijpen kan zowel met dodelijke middelen (bijvoorbeeld afschot) als met niet-dodelijke middelen (bijvoorbeeld plaatsen van een raster).

De aanpak van het predatiebeheer moet worden beschreven in een predatiebeheerplan. Een predatiebeheerplan maakt onderdeel uit van een Gebiedsplan dat in het kader van collectief weidevogelbeheer wordt opgesteld. In het predatiebeheerplan wordt op een rijtje gezet wat de situatie is met betrekking tot predatie en predatiedruk, en wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden en op welke locaties. Het Protocol dient als hulpmiddel om het predatiebeheerplan op de goede manier te kunnen maken. Op basis van een predatiebeheerplan kan de faunabeheereenheid een ontheffing aanvragen bij de provincie. In de te verlenen ontheffingen zal de Provincie opnemen, dat de Fbe alleen een machtiging voor het gebruik van de ontheffingen mag afgeven, wanneer in het gebied het Protocol predatiebeheer is gevolgd. Of dit het geval is, blijkt uit het Gebiedsplan voor collectief weidevogelbeheer.

3.2 Vrijstelling

Op grond van artikel 65, lid 1 van de wet heeft de minister bij amvb, artikel 2 van het Besluit Beheer en schadebestrijding dieren, een aantal beschermde inheemse diersoorten aangewezen die in het gehele land veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Deze soorten zijn: konijn, houtduif, zwarte kraai, kauw, vos en Canadese gans. Daarnaast zijn de mol, de veldmuis en de bosmuis aangewezen volgens artikel 16^e, tweede lid van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. Voor deze soorten geldt een landelijke vrijstelling ten aanzien van de verbodsbepalingen van de artikelen 9 (doden), 10 (opzettelijk verontrusten), 11 (nesten en holen beschadigen) en 12 (eieren rapen) van de wet, voor zover toegepast ter voorkoming van schade aan landbouw of fauna.

In hetzelfde besluit (artikel 3, bijlage 2) heeft de minister een aantal beschermde inheemse diersoorten aangewezen die in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Deze soorten zijn brandgans, ekster, fazant, grauwe gans, haas, holenduif, huismus, kleine rietgans, knobbelzwaan, kolgans, meerkoet, rietgans, ringmus, roek, rotgans, smient, spreeuw, wilde eend en woelrat. Op grond hiervan kunnen de provincies voor deze soorten vrijstelling verlenen van één of meer van de hiervoor genoemde verbodsbepalingen.

Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 (artikel 65) mag de grondgebruiker tussen 1 november en 1 maart, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, kolgans en grauwe gans doden, buiten ganzenfoerageergebieden. De brandgans mag alleen gedood worden in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016. Een dergelijke vrijstelling moet wel worden aangemeld bij de Faunabeheereenheid.

Opzettelijk verontrusten is toegestaan van de volgende beschermde inheemse diersoorten: brandgans, ekster, fazant, grauwe gans, haas, holenduif, kleine rietgans, knobbelswaan, kokmeeuw, meerkoet, kolgans, roek, rotgans, spreeuw, smient en wilde eend. Dit geldt met dien verstande dat dit binnen de ganzenfoerageergebieden niet is toegestaan voor beschermde winterganzen en daar voor de overige diersoorten slechts onder de voorwaarde dat daar aanwezige beschermde winterganzen niet worden verontrust.

3.3 Aanwijzing

Gedeputeerde staten van Fryslân hebben op 11 februari 2003 (gewijzigd op 1 februari 2005) een aanwijzingsbesluit genomen voor het kunnen doden van beverrat, gedomesticeerde grauwe gans, marterhond, muskusrat, nijlgans, rosse stekelstaartend, verwilderde duif, verwilderde kat, wasbeer en wild zwijn. De aanwijzing betreft soorten die van nature niet thuis horen in Fryslân en ook niet gewenst zijn vanwege één van de in artikel 67 genoemde belangen. Voor deze soorten staat de provincie een nul-stand voor.

Gedomesticeerde (grauwe) ganzen vallen niet onder de beschermende werking van de Flora- en faunawet. Dit geldt ook, voor wat betreft de vogelsoorten, voor de nijlgans, de rosse stekelstaartend en de verwilderde duif. Het verstoren van bijvoorbeeld nesten en het rapen en schudden van eieren van deze soorten is daarom niet verboden en het doden op zich ook niet (de artikelen 9, 11 en 12 van de Flora- en faunawet zijn dus niet van toepassing). Alleen het gebruik van een geweer voor het doden van deze soorten dient expliciet te worden toegestaan. Artikel 67 van de wet is hiervoor het geëigende instrument. Hetzelfde geldt voor de diersoorten beverrat, marterhond, muskusrat, verwilderde kat en wasbeer.

3.4 Ontheffing

Op grond van artikel 68 van de Flora- en faunawet kan de provincie, wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort, op grond van erkende belangen ontheffing verlenen van de verbodsbepalingen van onder andere de artikelen 9 tot en met 12 voor beschermde inheemse diersoorten waarvoor geen vrijstelling is verleend op grond van artikel 65 van de wet en die niet zijn aangewezen op grond van artikel 67 van de wet. Een ontheffing ex artikel 68 wordt in beginsel slechts verleend op basis van een faunabeheerplan.

De provincie kan ontheffingen verlenen op grond van de volgende erkende belangen:

- in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- ter voorkoming van schade aan flora en fauna of

- met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen.

Deze andere belangen worden genoemd in het Besluit beheer en schadebestrijding dieren:

- de voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken, en
- de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee;
- de voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn;
- de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door konijnen of vossen op sportvelden of industrieterreinen;
- het reguleren van de populatieomvang van dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
- de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen.

Aan ontheffingsaanvragen stelt de provincie de volgende eisen:

- Bij ontheffingsaanvragen in het kader van voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren dient inzichtelijk te worden gemaakt dat belangrijke schade is aangebracht dan wel wordt verwacht en dat preventieve maatregelen in voldoende mate zijn genomen.
- Voor ontheffing verlening wordt als criterium van belangrijke dreigende schade aan gewassen een schade van minimaal € 250 per schadegeval gehanteerd. Het begrip belangrijke schade en de wijze van inzet van preventieve middelen zijn aspecten die aandacht verdienen om tot een goede afweging te komen voor het maken van uitzonderingen op de beschermende bepalingen en voor eventuele tegemoetkomingen bij schadegevallen. De provincie eist dat voorafgaand aan het gebruik van een ontheffing de grondgebruiker voldoende preventieve maatregelen heeft genomen die in redelijkheid verlangd kunnen worden om de schade te beperken. Daarbij worden de beleidsregels van het Faunafonds gevolgd (www.faunafonds.nl).
- Ontheffingsaanvragen ter voorkoming van schade aan flora en fauna dienen onderbouwd te zijn met onderzoeksgegevens waaruit blijkt dat een soort (lokale) populaties van andere soorten bedreigt. Dit kan in de vorm van een predatiebeheerplan waarin wordt aangegeven wat de situatie is met betrekking tot predatie en predatiedruk, en welke maatregelen genomen worden en op welke locaties.

Per diersoort heeft de provincie beleid vastgesteld waarvoor ontheffingen kunnen worden verleend. Op basis van het faunabeheerplan zal een termijn voor een ontheffing worden bepaald van ten hoogste vijf jaar, vanaf het moment van goedkeuren van de aanvraag.

3.5 Natuurtoets

Binnen de provincie Fryslân liggen (gedeeltelijk) de volgende Natura 2000-gebieden: Alde Feanen, Bakkeveense Duinen (Koningsdiep), Deelen, Drents-Friese Wold & Leggelerveld, Duinen Ameland (Waddengebied), Duinen en Lage Land Texel (Waddengebied), Duinen Schiermonnikoog (Waddengebied), Duinen Terschelling (Waddengebied), Duinen Vlieland (Waddengebied), Fochteloërveen, Groote Wielen, IJsselmeer, Lauwersmeer, Noordzeekustzone (Waddengebied), Merengebied, Rottige Meenthe & Brandemeer, Van Oordt's Mersken (Koningsdiep), Waddenzee (Waddengebied), Wijnjeterper Schar (Koningsdiep).

Schadebestrijding binnen of in de nabijheid van Natura 2000-gebieden is wettelijk mogelijk mits deze niet in strijd is met de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied. Dit faunabeheerplan is hieraan nog niet getoetst. Indien er sprake is van strijdigheid van belangen dan zal dit in het beheerplan van het gebied moeten worden geregeld en/of bij het aanvragen van een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

Fig.3.1 Natura 2000-gebieden (gedeeltelijk) in de provincie Fryslân

4 Schadebeperkende maatregelen

Grondgebruikers die schade ondervinden, aangericht door beschermde inheemse diersoorten, kunnen zich wenden tot het Faunafonds voor een eventuele tegemoetkoming in de schade. Een tegemoetkoming in aan de landbouw, de bosbouw, of visserij aangerichte schade wordt slechts verleend indien de grondgebruiker de schade niet had kunnen voorkomen of beperken door het treffen van maatregelen waartoe hij naar eisen van redelijkheid en billijkheid is gehouden. Mogelijke maatregelen per schadesoort staan genoemd in de Handreiking Faunaschade (Oord 2009) en op de website www.faunafonds.nl.

	Visuele middelen								Akoestische middelen								Combinatie middelen (akoestisch/visueel)	
	Vogelverschrikkers	Vlaggen	Ballonnen	Nabootsing roofvogel	Flitslampen	Flitsmolens	Camouflagenetten	Landbouwvoertuigen	Knalapparaat	Vogelafweerpistool	Elektronische geluidsgolven	Kleppermolentjes	Rammelblikjes	Angstkreten	Schriklint/koord	Geweer	Fladderprojectiel	Ritsfolie
Ganzen	x	x		x		x	x	x	x	x	x				x	x		
Eenden	x	x	x	x		x	x	x	x	x		x			x	x		
Smienten		x			x				x	x		x			x	x		
Zwanen	x	x	x	x		x		x	x	x					x	x		
Meerkoet	x	x	x	x		x			x	x		x			x	x		x
Waterhoen	x	x	x			x						x			x	x		x
Kraaiachtigen	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x
Fazant	x	x	x	x		x									x	x		x
Duiven	x	x	x	x		x	x	x	x	x			x	x			x	x
Spreeuw		x		x		x			x	x	x	x	x	x	x	x		x
Lijsterachtigen		x		x		x			x		x	x	x	x	x	x		x
Mezen/mussen		x		x					x	x		x	x		x	x		x
Meeuwen	x	x	x	x					x	x					x	x	x	
Edelhert/damhert		x				x	x	x	x									
Ree		x				x	x	x	x		x							
Wild zwijn		x				x	x	x	x									
Haas				x								x			x	x		
Konijn				x											x	x		

Fig. 4.1 Keuzetabel visuele en akoestische middelen, Bron: Handreiking Faunaschade (Oord, 2009).

In de rapportages over het gebruik van machtigingen en ontheffingen wordt vermeld welke preventieve maatregelen zijn genomen. Deze zijn nader uitgewerkt in de beschrijvingen per soort. De voorwaarden die het Faunafonds stelt bij de beoordeling van aanvragen om tegemoetkoming in faunaschade staan verwoord in de Beleidsregels van het Faunafonds, te vinden op www.faunafonds.nl. Zo kan een tegemoetkoming voor geleden schade door beschermde inheemse diersoorten slechts worden verleend, indien:

- een ontheffing is aangevraagd en er
- ondanks dat daarvan naar het oordeel van het bestuur van het Faunafonds op adequate wijze gebruik gemaakt is, bedrijfsmatige schade aan gewassen, teelten of overige producten is opgetreden, dan wel
- de ontheffing op inhoudelijke gronden door de provincie is geweigerd.

Bij de invoering in het Fauna Registratie Systeem zal de Fbe het gebruik van machtigingen koppelen aan de postcode. Tevens zal binnen het Fauna Registratie Systeem een koppeling worden gelegd met het schadeperceel. Op deze wijze is een betere vergelijking met de schadegegevens mogelijk.

5 Voornemens van de Fbe

Rekening houdend met de in hoofdstuk 3 genoemde uitgangspunten en de in hoofdstuk 4 behandelde schade beperkende maatregelen, worden voor het fbp 2014-2019 de in de volgende tabel samengevatte aanvragen per diersoort gedaan. De onderbouwing en nadere nuancering staan per soort beschreven in de soortbeschrijvingen in de volgende hoofdstukken van het faunabeheerplan. De tabel is ingedeeld naar doden, gebruik van kunstlicht, vangen, verontrusten en legselbeperking.

Een nieuwe ontheffing voor populatiebeheer van het ree zal worden aangevraagd voor 6 december 2014; bij alle andere behandelde soorten gaat het om schadebestrijding.

- Op 24 september 2014 heeft de provincie de Fryske Guozzenoanpak 2014 vastgesteld om schade door met name winterganzen jaarlijks te verlagen met 5 - 10% en daarmee te komen tot een maatschappelijk geaccepteerde schadehoogte. Daarbij wordt rekening gehouden met de duurzame instandhouding van de internationaal beschermde ganzenpopulaties. Via zorgvuldige monitoring en een evaluatie na twee jaar wordt het beleid getoetst en worden zo nodig aanvullende maatregelen getroffen in overleg met betrokken organisaties. In de zomerperiode mogen grauwe gans, kolgans en brandgans op basis van een ontheffing gedood worden en in de winterperiode op basis van een provinciale vrijstelling; voor de brandgans geldt dit alleen voor de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016. De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffingen. De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

Ook het beleid om weidevogelpopulaties te herontwikkelen in weidevogelkerngebieden en/of weidevogellandschappen is nog in ontwikkeling. Een onderdeel daarvan is predatiebeheer. De faunabeheereenheid werkt ook hierbij aan de afstemming tussen beleid en uitvoering. Schade door vos en zwarte kraai kan ten dele bestreden worden op basis van respectievelijk een provinciale en een landelijke vrijstelling. Voor afschot van de vos met behulp van kunstlicht loopt een ontheffing tot 16 juni 2018. Voor het effectief verder beperken van predatieschade in weidevogelkerngebieden zal de Fbe op basis van predatiebeheerplannen ontheffing vragen voor het gebruik van de vangkooi, zodra dit wettelijk mogelijk is.

Er gelden ontheffingen, in geval van dreigende belangrijke landbouwschade, voor het doden van haas en wilde eend (wanneer de jacht op deze soorten niet geopend is) en op roek, knobbelzwaan, meerkoet en spreeuw. De Fbe vraagt nieuwe aan voor het verlopen van deze ontheffingen. Voor andere soorten lijkt een ontheffing om te doden niet nodig, niet wenselijk of niet haalbaar.

Verontrusten is voor een groot aantal soorten al mogelijk op basis van een bestaande landelijke of provinciale vrijstelling. Dat laatste is sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 nu ook het geval voor kokmeeuw, holenduif en fazant.

Ontheffingen voor legselbeperking lopen voor zomerganzen en voor de knobbelzwaan. Ook voor het verlopen van deze ontheffingen vraagt de Fbe nieuwe aan.

Samenvatting mogelijkheden voor beheer en schadebestrijding van Faunabeheereenheid Fryslân					
soort	doden	kunstlicht	vangen	veronrusten	legselbeperking
grauwe gans	Zomergans (1/3 – 1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans prov.vrijstelling		Ontheffing vragen zodra CO2 is toegestaan	Provinciale vrijstelling	Ontheffing tot 1/10/2018
kolgans	Zomergans (1/6 – 1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans prov.vrijstelling				
brandgans	Zomergans (1/3-1/11) ontheffing tot 1/10/2018, wintergans (1/11-1/3) alleen in 2014-2015 en 2015-2016 prov. vrijstelling				
roek	Ontheffing tot 1/3/2017				
haas	Jacht + ontheffing tot 1/6/2015			Provinciale vrijstelling	
wilde eend	Jacht + ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	
ree	Ontheffing tot 6/12/2014			Ontheffing tot 6/12/2014	
vos	Overdag landelijke vrijstelling	's Nachts ontheffing tot 16/6/2018		Landelijke vrijstelling	
fazant	Jacht, daarbuiten niet			Provinciale vrijstelling	
kokmeeuw	Niet			Provinciale vrijstelling	
zilvermeeuw	Niet			Niet	
stormmeeuw					
knobbelzwaan	Ontheffing tot 6/12/2014			Provinciale vrijstelling	Ontheffing tot 6/12/2014
zwarte kraai	Landelijke vrijstelling		Ontheffing vragen zodra vangkooi is toegestaan	Landelijke vrijstelling	
meerkoet	Ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	
holenduif	Niet			Provinciale vrijstelling	
spreeuw	Ontheffing tot 1/3/2017			Provinciale vrijstelling	

Aan dit faunabeheerplan kunnen geen rechten worden ontleend. De voorwaarden die vermeld staan in een vrijstelling, ontheffing of aanwijzing zijn leidend.

6 Werkwijze

De Faunabeheereenheid brengt de van provincie verkregen ontheffingen voor het verjagen of doden van bepaalde diersoorten tot uitvoering door het op aanvraag verlenen van machtigingen aan lokale organisaties zoals wildbeheereenheden (wbe's) of skriezekriten of aan individuen zoals jachtaktehouders of grondgebruikers. Over het gebruik van de machtiging moet aan de Fbe worden gerapporteerd. Zonder terugrapportage wordt in een volgende seizoen geen nieuwe machtiging verleend voor dezelfde diersoort. De Fbe legt jaarlijks verantwoording af aan de provincie over het gebruik van de ontheffingen.

Ontheffingen en machtigingen worden verleend voor populatiebeheer of voor schadebestrijding. Populatiebeheer is aan de orde bij reeën. De ontheffingen en machtigingen worden verleend voor regulering van de omvang van de populatie door afschot. Bij de andere diersoorten gaat het om schadebestrijding. Indien dreigende en omvangrijke gewassenschade zich ieder jaar voordoet, worden ontheffingen en machtigingen op voorhand verleend. Controle vindt steekproefsgewijs plaats. Op grond van jurisprudentie worden hoge eisen gesteld aan de motivering van ontheffingen op voorhand. Deze moet gemotiveerd worden aan de hand van belangrijke schade (> € 250 per geval) in de laatste vijf jaar, naar diersoort, gewas en plaats. Om deze reden voegt de Fbe een bestand dat deze informatie bevat als digitale bijlage toe aan het fbp ten behoeve van de aanvraag van ontheffingen.

In gevallen waarbij belangrijke en acuut dreigende gewassenschade incidenteel en onvoorspelbaar qua plaats en tijd voorkomt, zodat snel handelen noodzakelijk is, kan gebruik gemaakt worden van de 'incidentenregeling'. Daarbij vindt voordat een machtiging tot afschot verleend wordt door de Fbe controle plaats van de (dreigende) gewassenschade door de toezichthouder groene wetten van de provincie.

De werkwijze is samengevat in het volgende schema:

Stappenschema met betrekking tot (het gebruik van) de ontheffingen door middel van verstrekken van machtigingen door Faunabeheereenheid Fryslân	
Fase I Verzoek	Een wildbeheereenheid of grondgebruiker, dan wel een door grondgebruiker daartoe gemachtigde jager verzoekt aan de Faunabeheereenheid digitaal, door middel van het Faunaregistratiesysteem, om een machtiging.
Fase II Machtiging tot uitvoering	De secretaris van de Fbe bekijkt of de aanvrager in aanmerking komt voor een machtiging. Hij controleert of de gegevens compleet zijn en of wordt voldaan aan de voorwaarden van de ontheffing. Indien niet is gerapporteerd over de vorige verstrekte machtiging wordt het nieuwe verzoek voor deze diersoort afgewezen. De secretaris bevestigt of de uitvoering van de ontheffing wordt toegestaan of geweigerd.
Fase III Activering van de machtiging	Er mag van de machtiging gebruik worden gemaakt op het moment waarop de machtiging is ontvangen tot het moment dat deze vervalt. Er kan slechts gebruik gemaakt worden van de machtiging onder de in de ontheffing opgenomen voorwaarden. In sommige gevallen dient volgens de ontheffing een melding bij de toezichthouder groene wetten van de provincie plaats te vinden.
Fase IV Rapportage	De gemachtigde registreert de maatregelen van zowel de omstandigheden waaronder de ontheffing is gebruikt (data, locatie en gebruikers) als van de resultaten die met behulp van de ontheffing zijn behaald. Deze resultaten worden in het Faunaregistratiesysteem bijgehouden. Rapportage dient te geschieden binnen 28 dagen na ingang van de machtiging, of na ontvangst van de machtiging. Dit is afhankelijk of de ontvangstdatum binnen de geldigheidsduur van de machtiging ligt. Na rapportage is de machtiging weer geldig voor een periode van 28 dagen. Dit proces herhaalt zich tot de einddatum van de machtiging is bereikt.
Fase V Intrekking machtiging	De Fbe zal in de volgende gevallen een verleende machtiging intrekken: • na een van GS ontvangen verzoek; • indien de machtiging ten onrechte is verleend; • indien van de machtiging gebruik wordt gemaakt door iemand die daartoe niet bevoegd is; • indien van de machtiging gebruik wordt gemaakt in strijd met een wettelijk voorschrift of een aan de ontheffing verbonden voorschrift Van de maatregel tot intrekking van de machtiging zendt de Fbe gelijktijdig een afschrift aan GS.

7 Verantwoording

7.1 Gebruikte gegevens

Bron	Bestand	Gegevens
NEM (VZZ, CBS)	Compendiumvoordeleefomgeving.nl	aantallen zoogdieren landelijk
NEM (Sovon, RWS, CBS)	jaarlijkse rapporten 'Watervogels in Nederland'	aantallen per maand en trends watervogels
NEM (Sovon, RWS, CBS)	jaarlijkse rapporten 'Watervogels in Nederland'	aantallen midwintertelling januari watervogels
Sovon	zeldzame broedvogels Fr 20082012	aantallen en locaties
Sovon	Trends_Broedvogels_Fryslân_1990_2012	Broedvogelindex provinciaal
Sovon	Watervogels Vogeldagen FR 200708-2011-12	watervogeltellingen provinciaal
Sovon	kaart watervogeldagen	aantal en verspreiding provinciaal
Sovon	sovon.nl/nl/soort	Landelijke verspreiding, aantallen, trends
KNJV	NWRS	zomertelling ganzen
KNJV	NWRS	voorjaarstelling ganzen, knobbelzwaan en kraaiachtigen
KNJV	NWRS	Wintertelling vogels 2012-13
KNJV	reeën voorjaarstand 2000-13	Aantallen reeën
Faunafonds	Excel-bestand	faunaschade aan landbouw 2002-2013
Provincie	provincieFryslân.nl	beleid: vrijstelling, aanwijzingen en ontheffingen
Fbe Fryslân	jaarverslagen	gevoerde beheer, gebruik
Fbe Fryslân	universeel reeënbeheerplan	ontheffingen, afschot
		reeënbeheer

Tabel 7.1. Gebruikte gegevens tbv Faunabeheerplan 2014-2019

Aantallen en verspreiding

Voor vogels is informatie over landelijke verspreiding, aantallen en trends vooral afkomstig van de website van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Sommige verspreidingskaarten stammen uit de periode van de laatste landelijke broedvogelatlas (1998-2000) en zijn daardoor tamelijk gedateerd. Voor deze algemene soorten betekent het dat er geen volledig landelijk overzicht van de broedvogelverspreiding is na 2000. Dit wordt voor deze soorten ook niet nagestreefd. Dergelijke soorten zijn qua trend goed te volgen via het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Een volgend volledig verspreidingsbeeld voor algemene broedvogels zal na afronding van het veldwerk van de nieuwe vogelatlas in 2015 beschikbaar komen.

Voor de provincie Fryslân zijn digitale selecties van gegevens samengesteld uit de 'provinciale vogel-cd' van broedvogels, koloniebroeders en watervogels. Van veel zoogdier- en vogelsoorten is de landelijke of provinciale index weergegeven, waarbij (meestal) het eerste jaar van het meetnet op 100 (basisjaar) wordt gezet. Daardoor zijn procentuele veranderingen ten opzichte van het basisjaar direct af te lezen en zijn de veranderingen bij verschillende soorten onderling te vergelijken. Deze indexcijfers zijn afkomstig uit het Netwerk Ecologische Monitoring. Maandelijkse tellingen van ganzen en zwanen per provincie volgen uit de jaarrapporten 'Watervogels in Nederland'. Deze rapporten bevatten ook het resultaat van de jaarlijkse midwintertelling in januari. Verder is gebruik gemaakt van de jaarlijkse wildtellingen door wildbeheereenheden. Deze worden sinds 2012 opgeslagen in het Nationale Wild Registratie Systeem van de KNJV. Met name de voorjaarsstellingen in april van zomer- en winterganzen, knobbelzwanen en kraaiachtigen zijn benut voor dit fbp en de zometellingen in juli van zomerganzen.

Schade

Met betrekking tot schade aan belangen in het verleden, zijn de schadegegevens van het Faunafonds over de periode 2002 tot en met 2013 opgevraagd. De schadegegevens van het Faunafonds zijn ingedeeld naar schadeveroorzakende diersoort, gewas, postcode, getaxeerde schade en beschadigde oppervlakte. Bij ganzen wordt onderscheid gemaakt tussen schade in de winter (periode 1 november tot 1 maart) of in de zomer (periode 1 maart tot 1 november).

In sommige gevallen wordt schade door grondgebruikers niet gemeld. Redenen hiervoor kunnen zijn te veel papierwerk, geringe kans op uitbetaling, schade lager dan het door het Faunafonds gehanteerde eigen risico enz. Daarbij komen sommige typen schade niet voor tegemoetkoming in aanmerking (bijvoorbeeld verslemping van de bodem door ganzen en vogelschade in zacht fruit). De getaxeerde schade is vaak ook niet gelijk aan de uitgekeerde schade (bijvoorbeeld door kortingen vanwege onvoldoende preventieve maatregelen en dergelijke). De schadegegevens van het Faunafonds geven dus de ondergrens van de schade.

Beleid

Informatie over wet en regelgeving is vooral afkomstig van de websites van het Faunafonds en van de provincie, waaronder de tekst van de diverse verordeningen en ontheffingen.

Beheer

De jaarrapporten van de Fbe aan de provincie geven een verantwoording over het gevoerde beheer. Deze zijn gebaseerd op de rapportages van de wbe's en grondgebruikers over het gebruik van verstrekte machtigingen. Voor een aantal soorten bevatten de jaarrapporten tabellen met per jaar genomen schadebeperkende maatregelen, machtigingen, legselbeperking, afschot en verzoeken om schadevergoeding. Dergelijke informatie is in de volgende hoofdstukken per diersoort grafisch weergegeven.

De terugrapportages van de machtiginghouders (grondgebruikers) geven geen inzicht in afschotaantallen van bejaagbare wildsoorten tijdens het jachtseizoen. Dergelijke gegevens zijn wel aanwezig in de Wbe-databank van de KNJV (NWRS). Voor soorten met een vrijstelling worden in principe geen schadevergoedingen verleend en gegevens over de opgetreden schade zijn daarom niet beschikbaar. Van deze vrijstellingssoorten zijn meestal ook geen afschotgegevens bekend, aangezien dit niet hoeft te worden gerapporteerd. Dit vormt soms een probleem bij soorten waarvoor naast een vrijstelling ook een (aanvullende) ontheffing wordt aangevraagd (bijvoorbeeld vos, konijn en mogelijk in de toekomst ook de zwarte kraai).

Tenslotte wordt opgemerkt dat afschotcijfers tussen faunabeheereenheden onderling niet of nauwelijks vergelijkbaar zijn, doordat de provincies verschillende voorwaarden verbinden aan hun ontheffingen.

7.2 Toetspunten faunabeheerplan

Voorwaarden en regels voor wat betreft de inhoud van het faunabeheerplan

De inhoudelijke uitwerking van dit Faunabeheerplan is vooral gebaseerd op de artikelen 8 t/m 11 van het Besluit faunabeheer. Artikel 10 van dit besluit stelt dat het faunabeheerplan tenminste de volgende gegevens bevat:

- a. de omvang van het werkgebied van de faunabeheereenheid;
- b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de faunabeheereenheid is aangegeven;
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- d. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan;
- e. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;
- f. de gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken;
- h. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- i. voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;

- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- k. de mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;
- l. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- m. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald.

Standpunten van de Fbe en integratie van de toetspunten in het fauna-beheerplan

Toetspunten a en b

De omvang en een kaart met de begrenzing van het werkgebied van de fauna-beheereenheid zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Toetspunt c

In Fryslân wordt alleen de reeënpopulatie duurzaam beheerd aan de hand van een reeënbeheerplan. In dit plan zijn kwantitatieve gegevens over de populatie opgenomen. De overige diersoorten die zijn opgenomen in het faunabeheerplan betreffen algemeen voorkomende soorten, die plaatselijk of slechts incidenteel schade veroorzaken. Voor deze soorten wordt geen duurzaam beheer van de populatie beoogd. Er worden slechts ontheffingen aangevraagd voor legselbeperking, verjaging met ondersteunend afschot of het doden van zeer beperkte aantallen schadeveroorzakende individuen. Kwantitatieve populatiegegevens zijn, voor zover beschikbaar en betrouwbaar, verzameld bij Sovon (vogels), VZZ (zoogdieren) wbe's en KNJV en uit de literatuur. Toetsing of de gunstige staat van instandhouding van de soort geen gevaar loopt, vindt plaats door de aantallen geschoten dieren, op basis van de ontheffing in voorgaande jaren, te vergelijken met de provinciale of landelijke populatieomvang. Bij bejaagbare wildsoorten of diersoorten met een (gedeeltelijke) vrijstelling ook wel door vergelijking met het aantal geschoten dieren in het jachtseizoen of het geschatte aantal gedode dieren op basis van de vrijstelling.

Toetspunt d

Een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer geldt alleen voor ree (zie toetspunt c) en wordt gegeven in het reeënbeheerplan. Een onderbouwde verwachting van belangen die zullen worden geschaad indien niet tot beheer wordt overgegaan geldt wel voor alle soorten. Deze verwachting is vooral gebaseerd op de schadegegevens van het Faunafonds en ontwikkelingen hierin in de afgelopen periode. Kennis van schade aan natuur is vooral gebaseerd op literatuur. Ook is gekeken of het gebruik van een ontheffing mogelijk van invloed is geweest op het aantal schademeldingen en de grootte van de schade.

Toetspunt e

De schade aan belangen zijn ontleend aan de door het Faunafonds verzamelde schadegegevens. Per diersoort is de getaxeerde schade per jaar per gewas en de beschadigde oppervlakte weergegeven sinds 2002. Voor het beoordelen of er belangrijke schade is opgetreden is gekeken naar de periode 2009 t/m 2013 [moet nog]. Voor gegevens ten aanzien van soorten is, voorzover beschikbaar, ook gebruik gemaakt van door de wildbeheereenheden verzamelde gegevens.

Toetspunten f en g

De gewenste stand is alleen te bepalen bij diersoorten waarbij populatiebeheer wordt toegepast, in Fryslân dus alleen voor reeën. De aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand van reeën te bereiken staan beschreven in het reeënbeheerplan.

De overige soorten zijn algemeen voorkomend en schadebestrijding kan en mag niet bereikt worden door de stand van deze diersoorten (drastisch) te beperken. Er worden voor deze soorten slechts ontheffingen aangevraagd voor legselbeperking, verjaging met ondersteunend afschot of het doden van zeer beperkte aantallen schadeveroorzakende individuen.

Toetspunt h

De machtiginghouder dient aan de Fbe te rapporteren over het gebruik van de machtiging. Het gaat hierbij om gegevens als gewas, preventieve maatregelen, het aantal acties en het aantal geschoten dieren. De Fbe verzamelt deze gegevens en rapporteert jaarlijks aan de provincie. In de terugrapportages van de machtiginghouders wordt soms een oordeel geveld over de effectiviteit van preventieve maatregelen of de toegestane maatregelen. Omdat dit lang niet altijd wordt ingevuld, ontstaat hierover geen goed beeld. De effectiviteit van handelingen en maatregelen kan dan alleen worden afgeleid uit de schadegegevens (zie ook Toetspunten l en m). Al deze gegevens zijn per diersoort verwerkt onder 'beheer'.

Toetspunt i

In Fryslân geldt dit toetspunt alleen voor reeën. Een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen is opgenomen in het reeënbeheerplan. Daarbij wordt rekening gehouden met de leefgebiedenbenadering.

Toetspunt j

Ontheffing voor afschot van reeën wordt verleend aan de Fbe. Deze machtigt de wildbeheereenheden en deze verdelen het toegestane afschot (onderverdeeld in aantallen bokken, geiten en kalveren) onder de diverse jagers/wildbeheerders. Het afschot vindt dus plaats op het niveau van de wildbeheereenheid en de hierbinnen gelegen jachtvelden.

Voor de overige diersoorten worden alleen ontheffingen/machtigingen verstrekt voor legselbeperking en verjaging met ondersteunend afschot. Deze handelingen zijn toegestaan op of in de directe nabijheid van de schadepercelen.

Toetspunt k

Jachthouders (en grondgebruikers) die niet zijn aangesloten bij een wildbeheereenheid kunnen rechtstreeks bij de Faunabeheereenheid een machtiging aanvragen.

Toetspunten I en m

De wet vraagt een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de handelingen. De Fbe kan zich hierbij echter nagenoeg alleen baseren op de schadegegevens, op aantal ontwikkelingen voor en na een verleende ontheffing en op de intensiteit van het beheer. Een handicap hierbij is dat de randvoorwaarden aan het beheer geregeld veranderen, waardoor geen sprake is van langdurige tijdreeksen. Hierdoor is het niet mogelijk om harde conclusies te trekken over de efficiëntie en effectiviteit van bij ontheffing toegestane handelingen en maatregelen. Gewasschade door dieren is sterk afhankelijk van onder meer fluctuaties in de populatie van dieren, de weersomstandigheden en de tijd van het jaar waarin de schade ontstaat. Het is lang niet altijd met zekerheid te zeggen dat het gebruik van de ontheffing de oorzaak is geweest van minder schade-uitkeringen door het Faunafonds. Anderzijds is het ook niet zeker dat als de schade toeneemt, de ontheffing niet effectief is geweest. Daarbij speelt mogelijk ook een psychologisch effect: als de mogelijkheid voor het aanvragen van een machtiging bij dreigende schade bestaat, zal door grondgebruikers eerder enige mate van schade worden geaccepteerd en daalt het aantal schademeldingen. Als deze mogelijkheid niet bestaat komt het probleem gevoelsmatig bij de grondgebruiker te liggen en zullen er eerder en meer schademeldingen bij het Faunafonds binnenkomen.

Een ander probleem bij de vergelijking van de mate van schadebestrijding en de daadwerkelijke schade is dat de schadegegevens door het Faunafonds geregistreerd worden op postcode en dat de handelingen door machtiginghouders door de Fbe in de afgelopen periode alleen op gemeente- of wbe-niveau zijn verwerkt en opgeslagen. Bij de invoering van het Fauna Registratie Systeem heeft de Fbe het gebruik van de machtigingen gekoppeld aan de postcode, zodat een betere vergelijking met de schadegegevens mogelijk wordt.

7.3 Referenties

Baeyens, G. 2002. Zwarte Kraai *Corvus corone*. pp 452-453. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Bak A. & H.W. Waardenburg, 2001. Vossen in Noord-Holland. Ontwikkeling en toekomst. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Beemster, N.& J. Mulder 2002. De vossenproblematiek rond het Lauwersmeer: een verkenning. A&W rapport 332, Altenburg en Wymenga, Veenwouden

Boele, A., F. Hustings, K. Koffijberg, C. van Turnhout & C. Plate 2008. Populatietrends van terrestrische wintervogels in 1980-2006: habitat, trekgedrag en verschillen tussen Hoog- en Laag Nederland. Limosa 81: 50-61.

Boele A., Van Bruggen J., Van Dijk A.J., Hustings F., Vergeer J.-W. & Plate C.L. 2011. Broedvogels in Nederland in 2009. Sovon-monitoringrapport 2011/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Breedveld W. 1999. Vergeten roeken. Het Vogeljaar 47: 185.

Broekhuizen S., B. Jenster & F. Leeuwenberg, 1992. Haas. *Lepus europaeus* Pallas, 1778. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 322-327.

Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen, 2001. Avifauna van Nederland, deel 2, Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB/KNNV, Haarlem/Utrecht.

Bijlsma, R.G., 2002. holenduif *Columba oenas*. pp 260-261. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Cramp S. & K.I. Simmons, 1978. Birds of the Western Palearctic, vol. 1. Oxford University press, Oxford.

Cramp S. & K.I. Simmons, 1980. Birds of the Western Palearctic, vol. 3. Oxford University press, Oxford.

Cramp S. & C. Perrins, 1996. Birds of the Western Palearctic, vol. 6. Oxford University press, Oxford.

Dijk, van A.J., M. van der Weide, D. Zoetebier & C. Plate, 2000. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1998. Sovon-monitoringrapport 2000/04, Beek-Ubbergen.

Dijk A.J. van, 2002. Spreeuw *Sturnus vulgaris*. pp 458-459. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Dijk, van A.J., Boele A., Hustings F., Koffijberg K. & Plate C.L. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. Sovon-monitoringrapport 2008/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Dijk A.J. van, Boele A., Hustings F., Koffijberg K. & Plate C.L. 2009. Broedvogels in Nederland in 2007. Sovon-monitoringrapport 2009/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Dijk A.J. van, Boele A., Hustings F., Koffijberg K. & Plate C.L. 2010. Broedvogels in Nederland in 2008. Sovon-monitoringrapport 2010/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Dijk A.J. van & Hustings F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Dijk, K. van, 2002. Knobbelzwaan *Cygnus olor*. pp 92-93. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Ebbinge B.S., J.A.P. Heesterbeek & J.H. Beekman 1998. Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland: een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's. IBN-Rapport 375. IBN-DLO, Wageningen.

Gedeputeerde Staten, 26 februari 2013, Gans in balans, 'Hoe houden we in Fryslân de schade en overlast beheersbaar bij duurzame populaties ganzen?'

Gedeputeerde Staten, 17 juni 2014 en 26 augustus 2014, Erratum Gans in balans, 'Hoe houden we in Fryslân de schade en overlast beheersbaar bij duurzame populaties ganzen?'

Gedeputeerde Staten, 2014, Concept 2 Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.B.M. Thissen, C. Achterberg, M.E.A. Broekmeyer en S.A. Westra, 2011. Evaluatie van twee generaties Faunabeheerplannen. Zoogdiervereniging rapport 2011.25, Zoogdiervereniging Nijmegen.

Hustings F., Koffijberg K., van Winden E., van Roomen M., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2008. Watervogels in Nederland in 2006/2007. Sovon-monitoringrapport 2008/04, Waterdienst-rapport 2008.061. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Jeugd, van der H.P., Voslamber B, van Turnhout C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Lange R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 1994. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.

Lensink R. 1996a. De opkomst van exoten in de Nederlandse Avifauna: verleden, heden en toekomst. Limosa 69: 103-130.

Lensink R. 2002. Gedoogexperiment knobbelzwanen in Noord-Holland. Rapport 02-069. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Lensink R., 2002. Wilde eend *Anas platyrhynchos*. pp 124-125. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Lensink R., H. van Gasteren, F. Hustings, L.S. Buurma, G. van Duin, L. Linnartz, F. Vogelzang, C. Witkamp, 2002. Vogeltrek over Nederland, 1978-1993. Schuyt & Co, Haarlem.

Lever, H. 1982. Alternatieven voor roeken afschot. Argus 7(2): 5-8.

Manen, Y.J. van en B. Voslamber, 2013. Quick scan Grauwe ganzen zomergebieden Groningen; Gansvriendelijke maatregelen om schade door overzomerende ganzen te voorkomen. Ingenieursbureau De Overlaat, Wirdum en Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Mulder J., 2003. De vos is weer de gebeten hond. Zoogdier 14(1): 30-31.

Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, 4 november 2013. Fact sheet Nederland – Ganzenopvangland.

Nienhuis J. 2002. Knobbelswanen en graslandschade: is gedogen de oplossing? Provincie Groningen, Dienst Ruimte & Milieu.

Niewold F.J.J. & D.A. Jonkers, 1999. Ruim baan voor de vos. Rapport 447. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.

Oord J.G., 2000. Verslag van drie proefopstellingen met elektrisch netwerk ter voorkoming van schade door hazen. Oord Faunatechniek i.o.v. het Jachtfonds.

Oord, J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.

Oord, J.G., 2009. Handreiking Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.

Oosterveld, E.B., 2011, Predatieproblematiek weidevogels Fryslân, A&W rapport 1548, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Oosterveld, E.B., 2011b Weidevogels en predatie, een literatuuroverzicht. A&W-rapport 1448, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Oosterveld, E.B., 2014, Protocol predatiebeheer bij weidevogels. A&W-rapport 1827, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Provincie Fryslân, 2010. Geactualiseerde Provinciale Beleidsregels ter uitvoering van de Flora- en Faunawet, Leeuwarden 2010.

Provincie Fryslân, 2014. Nota Fryske Guozzenoanpak 2014.

Roomen, Van M, E. van Winden, K. Koffijberg, B. Voslamber, R. Kleefstra, G. Ottens & Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep. 2002. Watervogels in Nederland 2000/2001. Sovon rapport 2002-04, Sovon, Beek-Ubbergen.

Roomen, van M., Van Winden E., Koffijberg K., Boele A., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., Sovon Ganzen en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2004. Watervogels in Nederland in 2002/2003. Sovon-monitoringrapport 2004/02, RIZA-rapport BM04/09. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Roomen, van M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Kleefstra R., Sovon Ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2005. Watervogels in Nederland in 2003/2004. Sovon-monitoringrapport 2005/03, RIZA-rapport BM05.15, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Roomen, van M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Ens, B., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers, J., van Turnhout, C., Sovon Ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2006. Watervogels in Nederland in 2004/2005. Sovon-monitoringrapport 2006/02, RIZA-rapport BM06.14, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Roomen, van M., E. van Winden, K. Koffijberg, L. van den Bremer, B. Ens, R. Kleefstra, J. Schoppers, J-W. Vergeer, Sovon Ganzen en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat 2007. Watervogels in Nederland in 2005/06. Sovon-monitoringrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. Sovon vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Schekkerman H., C. Klok, B. Voslamber, C. van Turnhout, F. Willems & B.S. Ebbinge 2000. Overzomerende grauwe ganzen in het noordelijk Deltagebied. Een modelmatige benadering van de aantalonwikkeling bij verschillende beheersscenario's. Alterra-rapport 139/SOVON onderzoeksrapport 2000/06, Wageningen/Beek-Ubbergen.

Schoppers, J. 2004. Neergang en herstel van de Roek als broedvogel in Nederland in de 20^e eeuw. *Limosa* 77): 11-24.

Sovon, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Sovon, 2003. Weidevogels en predatie. Nieuwsbrief Project weidevogels en predatie seizoen 2002, nr 1.

Spaans, A.L. & T.A. Renssen, 1983. Invloed van bestrijding van kraaien *Corvus corone* en kauwen *C. monedula* op de aantallen van deze soort. *Limosa* 56: 37-44.

Spaans, A.L. 1998. The Herring Gull *Larus argentatus* as a breeding bird in The Netherlands during the 20th century. *Sula* 12 (4): 185-198.

Spaans, A.L., 2002. Kleine Mantelmeeuw. pp 238-239. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Spaans, A.,L. 2002. Zilvermeeuw *Larus argentatus*. pp 242-243. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Speek B. & A. Speek. 1984. Thieme's vogeltrekatlas. Thieme, Zutphen.

Teunissen, W.H., H. Schekkerman & F. Willems 2005. Weidevogels en predatie. Op zoek naar mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon onderzoeksrapport 2005/11. Sovon, Beek-Ubbergen.

Teunissen W. & A. van Paassen, 2013, Weidevogelbalans 2013, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Landschapsbeheer Nederland.

Vereniging Het Reewild. Uniforme richtlijn Faunabeheerplan, concept 2014.

Vergeer J.-W., 2002. Fazant *Phasianus colchicus*. pp 182-183. In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV, Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Voslamber, B., E. van Winden en K. Koffijberg (2004). Atlas van ganzen, zwanen en Smienten in Nederland. Sovon-onderzoeksrapport 2004/08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Watola G.V., D.A. Stone, G.C. Smith, G.J. Forrester, A.E. Coleman, J.T. Coleman, M.J. Goulding, K.A. Robinson & T.P. Milsom 2003. Analyses of two mute swan populations and the effects of clutch reduction: implications for population management. Journal of Applied Ecology 40: 565-579.

Winden, van E., M.van Roomen & K.Koffijberg 2005. Ganzen en zwanentrends vanaf 1975/76 en in Vogelrichtlijngebieden en Watersystemen. Sovon-onderzoeksrapport 2005/12. Sovon vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

www.milieuennatuurcompendium.nl. PBL, Bilthoven, CBS, Den Haag en WUR, Wageningen.

www.sovon.nl

www.vogelbescherming.nl

7.4 Afkortingen

AmvB	Algemene maatregel van bestuur
BMP	Broedvogel Monitoring Project
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Fbe	Faunabeheereenheid
Fbp	Faunabeheerplan
FRS	Fauna Registratie Systeem
G7	Ganzen 7: Verzamelnaam voor 7 organisaties die in 2012 een akkoord sloten over een aanpak van de ganzenproblematiek, te weten: De 12 Provinciale Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit, de Landbouw- en Tuinbouworganisatie Nederland, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland.
GAK	Ganzen Afstemmings Kader
GS	Gedeputeerde Staten
KNJV	Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging
NOJG	Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NWRS	Nederlands Wild Registratie Systeem
PS	Provinciale Staten
RWS	Rijkswaterstaat
Sovon	Sovon Vogelonderzoek Nederland
VHR	Vereniging Het Reewild
VZZ	Zoogdiervereniging
Wbe	Wildbeheereenheid

8 Ontheffingen voor populatiebeheer

8.1 Ree (*Capreolus capreolus*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijke is het ree sinds 2000 matig toegenomen;
- Provinciaal geldt dezelfde tendens, maar de stand is over de periode 2008-2012 gelijk gebleven;
- Behalve op Vlieland en Schiermonnikoog komt het ree in de gehele provincie voor.

Schade

- Landbouwschade was in de periode 2009-2013 beperkt tot € 503,- in 17 ha snijmais in 2012.
- Veel meer schade treedt er op in het verkeer. Circa 400 aanrijdingen met reeën per jaar leveren bij € 2.500,- schade per geval een jaarlijkse kostenpost op van ongeveer € 1.000.000,-.

Beleid

- Geen landelijke of provinciale vrijstelling;
- Er is een Universeel Reeënbeheerplan waarmee de draagkracht van reeën wordt bepaald. Deze draagkracht is de doelstand en vormt de basis voor het reeënbeheer. Het reeënbeheerplan is geactualiseerd, waarbij rekening is gehouden met de leefgebiedenbenadering. Binnen een leefgebied vindt een gecoördineerde aanpak van beheermaatregelen plaats. De Fbe fungeert als aanspreekpunt per leefgebied en neemt de doelen op in het faunabeheerplan.
- Op basis van het Universeel Reeënbeheerplan heeft de provincie Fryslân op 3 december 2009 ontheffing verleend voor afschot van reeën in het belang van de openbare veiligheid, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen, in het belang van het reguleren van de populatieomvang en ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren. De ontheffing geldt voor de hele provincie t/m 6 december 2014;
- Op 27 januari 2011 heeft de rechtbank de ontheffing vernietigd voor zover deze dient ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen. De overige bepalingen en de bovengrens voor het afschot zijn gelijk gebleven;

Beheer

- De voorjaarstand is in 2001-2008 met circa 2000 reeën toegenomen tot bijna 6000 stuks;
- De doelstand is sedert 2008 bepaald op 6146;
- De jaarlijkse hoeveelheid valwild ligt in de orde van grootte van 460 stuks en bedraagt circa 8% van de voorjaarstand;
- Het toegekende afschot is rond de 1650 dieren per jaar;
- Het gerealiseerde afschot ligt met circa 1300 dieren per jaar op circa 80% van het toegekende afschot en bedraagt circa 21% van de voorjaarstand; het gerealiseerde afschot is te laag;

- Om valwild te beperken moet in detail inzicht verkregen worden in locaties. In overleg met wegbeheerders, vaarwegbeheerders en wbe's kunnen dan gerichte maatregelen genomen worden.

Overwegingen

Voortzetting van het gevoerde populatiebeheer als middel is nodig, waarbij het gerealiseerde afschot dichterbij het toegekende afschot moet komen om voortgaande populatiegroei en daarmee schade te voorkomen.

Aanvraag / besluit

- De Fbe vraagt voor de periode na 6 december 2014 een nieuwe ontheffing aan voor afschot van reeën in de gehele provincie in het belang van de openbare veiligheid, in het belang van het reguleren van de populatieomvang en ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- De Fbe spreekt de wbe's aan op het meer met elkaar in overeenstemming brengen van gerealiseerd en toegekend afschot om voortgaande populatiegroei en daarmee schade te voorkomen;
- De Fbe wil komen tot een betere registratie van beheergegevens. Het in 2013 ingevoerde Fauna RegistratieSysteem is hiertoe een belangrijke aanzet;
- De Fbe zal in overleg treden met (vaar)wegbeheerders en wbe's om locaties met veel valwild aan te pakken met maatwerk;
- De Fbe zal voor inrichtingsmaatregelen nabij wegen aansluiting zoeken bij het Meerjarenprogramma Ontsnippering, zie www.mjpo.nl.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

Reeën hebben een voorkeur voor een parkachtig landschap: bebost gebied, afgewisseld met akkers en weilanden. Ze hebben een voorkeur voor loof- of gemengd bos met enige ondergroei die als dekking kan dienen. Ze houden zich vooral op in de boszomen, omdat ze hier zowel over voedsel (weiland, kruidenzomen) als vluchtmogelijkheden (de dekking van het bos) beschikken. Het ree leeft echter ook in open landschappen zoals heideterreinen, polderland en zelfs uitgesproken vochtige landschapstypen zoals rietvelden (Lange *et al.* 1994). Door het toegenomen aantal reeën leven er steeds meer in het opener akker- en polderland. Men spreekt dan over veldreeën.

Reeën zijn erg moeilijk te tellen door hun verborgen leefwijze. Elk jaar worden in het voorjaar in heel Nederland de reeën geteld, maar de resultaten geven alleen inzicht in het aantal dat minimaal aanwezig is. Rond 1950 zullen er landelijk maximaal 5.000 geweest zijn. De stand is langzaam gegroeid, o.a. door reeën die vanuit Duitsland naar Nederland trokken. Momenteel leven er naar schatting zo'n 100.000 dieren. Figuur 1 toont de landelijke indexcijfers voor de ree. Zowel over de gehele periode als over de laatste tien jaar is er sprake van een matige toename.

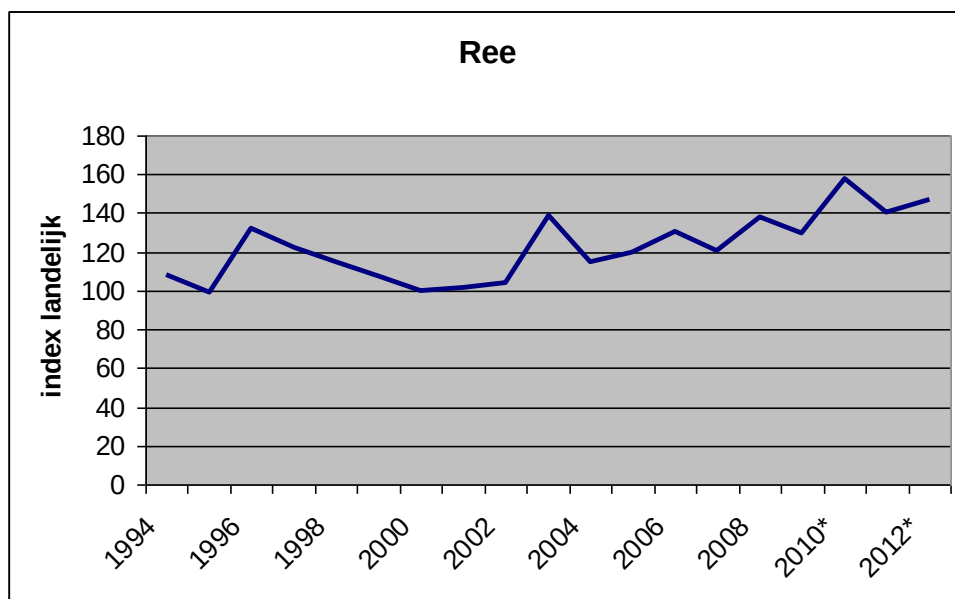

Fig.1. Landelijke indexcijfers ree (2000 is 100), Bron: NEM (VZZ, CBS)

Provinciaal

Dezelfde tendens is ook provinciaal waar te nemen aan de hand van de voorjaarstand op basis van tellingen door de wbe's, zie onder 'Beheer'. De voorjaarstand is in de periode 2001-2008 met circa 2.000 reeën toegenomen tot bijna 6.000 stuks, maar over de periode 2008-2012 gelijk gebleven, zie figuur 4. Behalve op Vlieland en Schiermonnikoog komt het ree in de gehele provincie voor.

3 Schade

Door het ontbreken van natuurlijke vijanden (wolf, lynx, bruine beer) bepaalt de mens direct en indirect de leefomstandigheden en de aantallen van reeën. Daarom wordt voor deze soort in de wet gesproken van populatiebeheer. Het schadebeeld bestaat uit aanrijdingen door auto's (valwild), schade aan land- en bosbouw en verhoogde ziektedruk op de soort zelf.

valwild

Dagelijkse trek van rust- naar foerageergebieden en migratie naar andere gebieden betekent bijna altijd dat wegen moeten worden overgestoken. Landelijk worden 10.000 aanrijdingen met reeën per jaar geregistreerd. Volgens onderzoeken in Engeland en Duitsland levert dit een kostenpost op van ongeveer 25 miljoen euro per jaar. Provinciaal bedraagt het aantal stuks valwild circa 460 dieren per jaar, hetgeen neerkomt op circa 8% van de populatie. Het betreft hoofdzakelijk doodgereden reeën, maar ook verdrinkingslachtoffers, maaiverliezen en aan ziekten bezweken dieren zijn in de cijfers verwerkt. Het verzamelen van gegevens vond tot dusver versnipperd plaats en statistieken ontbreken. Door de invoering van het Fauna Registratie Systeem in 2013 komt hier voor de toekomst verbetering in. Indien uitgegaan wordt van 400 aangereden dieren per jaar en een gemiddeld schadebedrag per aanrijding van € 2.500,- dan liggen de totale kosten provinciaal in de orde van grootte van 1 miljoen euro.

land- en bosbouw

De landbouwschade was in de periode 2009-2013 zeer beperkt. In 2012 werd € 503,- schade getaxeerd in 17 ha snijmais en in aardappelen. Eerder werd schade vastgesteld in bloembollen, zie figuur 2 en 3.

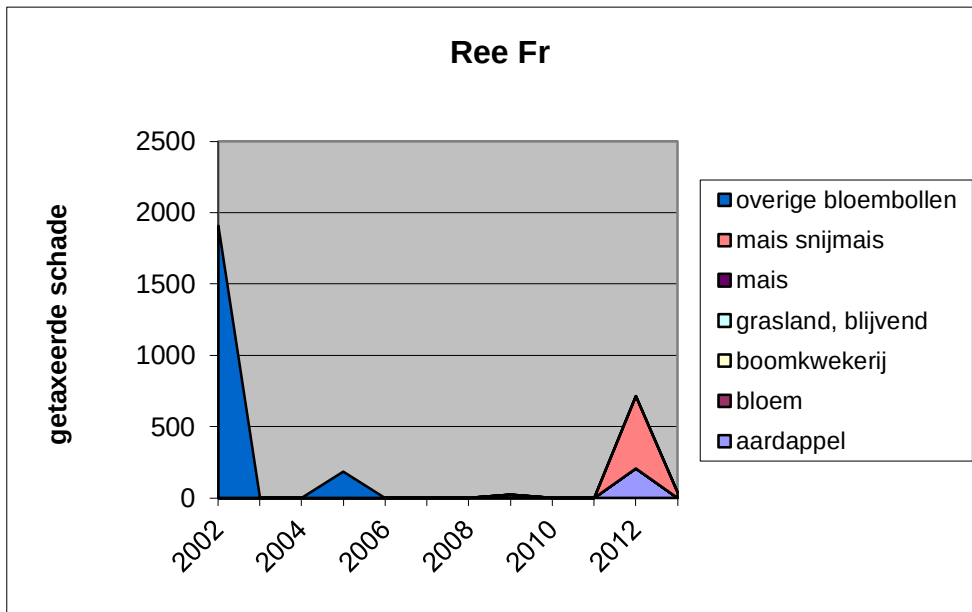

Fig.2. Getaxeerde schade (Bron: Faunafonds)

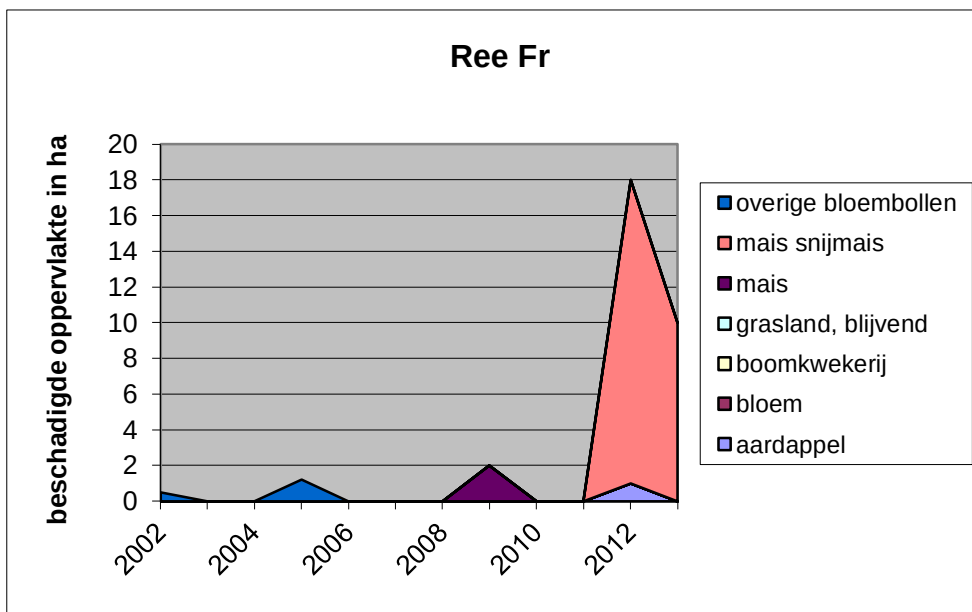

Fig.3. Beschadigde oppervlakte (Bron: Faunafonds)

Ziektedruk

Wanneer de draagkracht van een gebied wordt overschreden leidt dit tot voedselschaarste en stress. Dit zijn omstandigheden waarin abnormale vatbaarheid voor ziekten, gedragsafwijkingen en grote invloed van parasieten ontstaan. Dit leidt tot sterfte in de populatie. Over ethische aspecten als het voorkomen van dierenleed versus het zo min mogelijk ingrijpen bij in het wild levende populaties, wordt maatschappelijk verschillend gedacht.

4 Beleid

Het ree is een beschermde inheemse diersoort, waarvoor geen landelijke of provinciale vrijstelling geldt.

Voor de drie noordelijke provincies is in 2008 een Universeel Reeënbeheerplan opgesteld op basis van het model Van Haaften. Dit model geeft inzicht in kwaliteitsverschillen in en tussen leefgebieden. De wbe's hebben door grondige inventarisaties van gewassen, boomsoorten, andere vegetaties, oppervlakten en omtrekken, de optimale populatieomvang van reeën voor hun gebied bepaald. Dit is de draagkracht van reeën voor het gebied. Deze draagkracht is de doelstand en vormt de basis voor het reeënbeheer. De berekeningen uit het reeënbeheerplan zijn in 2013 geactualiseerd, waarbij rekening is gehouden met de leefgebiedenbenadering. Bij de leefgebiedenbenadering wordt niet uitgegaan van bestuurlijke en administratieve grenzen maar van barrières, die het leefgebied begrenzen zoals bijvoorbeeld rasters, snelwegen en diepe kanalen. Binnen een leefgebied vindt een gecoördineerde aanpak van beheermaatregelen plaats om de reeënpopulatie efficiënt en effectief te kunnen beheren. De Fbe fungeert als aanspreekpunt per leefgebied en neemt de doelen op in het faunabeheerplan. Het reeënbeheerplan is als bijlage toegevoegd aan dit faunabeheerplan.

Op basis van het Universeel reeënbeheerplan heeft de provincie Fryslân op 3 december 2009, aangevuld op 11 mei 2010, ontheffing verleend voor afschot van reeën in het belang van de openbare veiligheid, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen, in het belang van het reguleren van de populatieomvang en ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren. De ontheffing geldt voor het gehele werkgebied van de Fbe voor afschot van 1796 reeën per jaar voor de periode van 7 december 2009 t/m 6 december 2014.

Bij het gebruik van de ontheffing voor het reguleren van de populatieomvang is afschot van geiten en kalveren toegestaan in de periode van 1 januari tot 15 maart en afschot van bokken van 15 april tot 15 september. Buiten deze perioden mogen reeën geschoten worden omdat ze ziek of gebrekkig zijn.

Op 27 januari 2011 heeft de rechtbank de ontheffing vernietigd voor zover deze dient ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en bossen. De overige bepalingen en de bovengrens voor het afschot zijn gelijk gebleven.

5 Beheer

Figuur 5 geeft belangrijke data over het reeënbeheer sinds 2001 zoals deze verzameld zijn door de wbe's. De voorjaarstand is in deze periode met circa 2000 reeën toegenomen tot bijna 6000 stuks. De doelstand is sedert 2008 bepaald op 6146. Deze doelstand moet periodiek worden herzien. Om een populatie stabiel te houden moet hiervan jaarlijks circa een derde worden weggenomen. Dit gebeurt door valwild en afschot. De jaarlijkse hoeveelheid valwild ligt in de orde van grootte van 460 stuks en bedraagt circa 8% van de voorjaarstand. De Fbe-Fryslân stelt jaarlijks het aantal af te schieten dieren vast. Uit de figuur blijkt dat het gerealiseerde afschot achtergebleven is bij het toegekende afschot; dat aantal is nodig om de doelstand te realiseren. Geconcludeerd kan worden dat het gerealiseerde afschot te laag is, waardoor de populatie blijft groeien en daarmee de kans op aanrijdingen, landbouwschade en massale sterfte onder reeën.

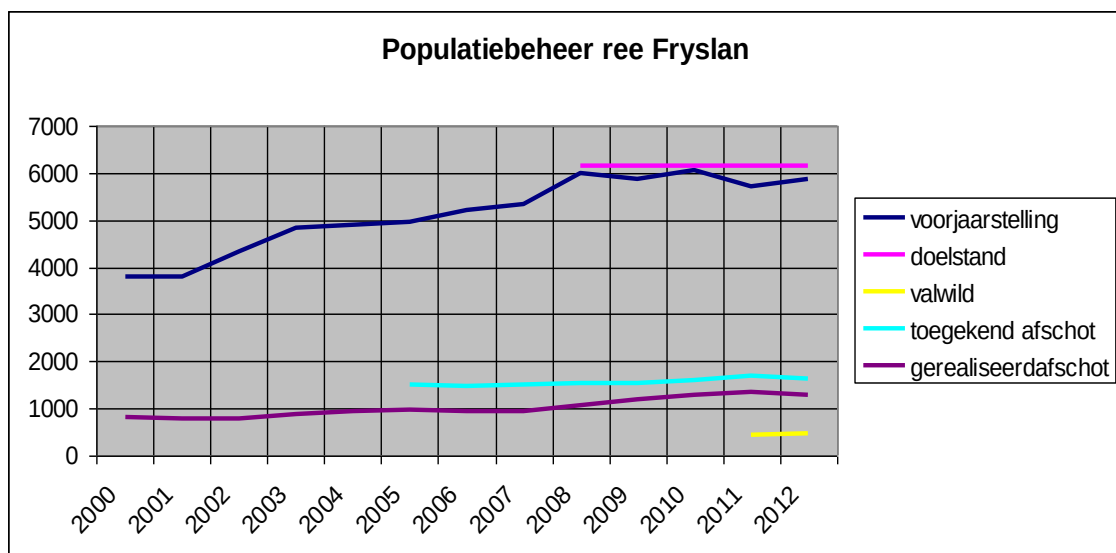

Fig.5. Reeënbeheer (Bron: Wbe's Fryslân)

Aan 25 wbe's zijn machtigingen voor afschot verstrekt om reeënbeheer toe te passen. Aan vier wbe's zijn geen machtigingen verstrekt: Vlieland, Schiermonnikoog, Middelsee en Âlde Slachte. Uit oogpunt van registratie, volksgezondheid, toezicht en handhaving worden geschoten reeën voorzien van een uniek mercknummer. Deze 'loodjes' worden verstrekt door Vereniging Het Reewild. Aan de provinciale toezichthouders is een overzicht verstrekt welke genummerde reeënloodjes aan welke wbe zijn verstrekt. Het merendeel van het afschot is uitgevoerd vanwege populatiebeheer. De wbe's hebben de gewichten per leeftijdsgroep en geslacht geregistreerd van geschoten reeën als controle op de berekende draagkracht. In verband met zieke en kreupele dieren worden jaarlijks circa 15 reeën uit hun lijden verlost. Sinds 2013 worden alle beheergegevens ingevoerd in het Fauna Registratie Systeem. Hiermee wordt een schadehistorie opgebouwd, waarbij de geschoten aantallen gerelateerd kunnen worden aan de in de wet genoemde belangen.

Nadere uitwerking van het beheer staat beschreven in het Universeel Reeënbeheerplan voor de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe.

Om valwild te beperken moet in detail inzicht verkregen worden in locaties. In overleg met wegbeheerders, vaarwegbeheerders en wbe's kunnen dan gerichte maatregelen genomen worden. Afhankelijk van situatie en beschikbaar budget kan gedacht worden aan:

- Het plaatsen van rasters, bij voorkeur gecombineerd met voor reeën geschikte passages (tunnels, ecoducten, aangepaste viaducten en wildsignalering systemen);
- Het plaatsen van wildspiegels / reflectoren;
- Het creëren van openheid en overzicht langs wegen;
- Nachtelijke snelheidsbeperkingen;
- Het aanbrengen van een geurgordijn;
- Regulatie van de populatie, waarbij het accent ligt op afschot van kalveren en één- à tweejarige reeën zonder territorium;
- Bij vaarwegen gaat het om de aanleg van uitreedplaatsen.

Voor inrichtingsmaatregelen nabij wegen kan aansluiting gezocht worden bij het Meerjarenprogramma Ontsnippering, zie www.mjpo.nl.

6 Overwegingen

Voortzetting van het gevoerde populatiebeheer als middel is nodig, waarbij het gerealiseerde afschot dichterbij het toegekende afschot moet komen om voortgaande populatiegroei en daarmee schade te voorkomen. Bij niet ingrijpen in de populaties zullen de aantallen reeën stijgen. Als gevolg hiervan ontstaat meer voedsel- en territoriumconcurrentie. Hierdoor zullen meer trek- en zwefbewegingen plaatsvinden met toename van aanrijdings- en verdrinkingslachtoffers. Ook is de kans op massale sterfte van reeën groter.

7 Aanvraag / besluit

- De Fbe vraagt voor de periode na 6 december 2014 een nieuwe ontheffing aan voor afschot van reeën in de gehele provincie in het belang van de openbare veiligheid, in het belang van het reguleren van de populatieomvang en ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- De Fbe spreekt de wbe's aan op het meer met elkaar in overeenstemming brengen van gerealiseerd en toegekend afschot om voortgaande populatiegroei en daarmee schade te voorkomen;
- De Fbe wil komen tot een betere registratie van beheergegevens. Het in 2013 ingevoerde Fauna RegistratieSysteem is hiertoe een belangrijke aanzet;
- De Fbe zal in overleg treden met (vaar)wegbeheerders en wbe's om locaties met veel valwild aan te pakken met maatwerk;
- De Fbe zal voor inrichtingsmaatregelen nabij wegen aansluiting zoeken bij het Meerjarenprogramma Ontsnippering, zie www.mjpo.nl.

9 Ganzen

9.1 Ganzen algemeen

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Onderscheid tussen internationaal beschermde populaties winterganzen en zomerganzen, waarvan de populaties mogen worden gereduceerd op grond van (inter)nationale wetgeving.
- Fryslân is de belangrijkste provincie voor de winterganzen.

Schade

- De zomerschade lag in de periode 2008-2012 tussen de € 228.000 en € 312.000 en werd vooral veroorzaakt door grauwe ganzen en in mindere mate door brandganzen;
- In sommige jaren kan de laat wegtrekkende rotgans nog grote schade veroorzaken in de zomer; deze soort wordt echter tot de winterganzen gerekend;
- Winterschade door ganzen (inclusief overeenkomsten in het kader van de PSAN voor foerageergebieden) is zowel qua hoogte als qua oppervlakte vele malen groter dan die door zomerganzen;
- De getaxeerde landbouwschade door winterganzen lag in de jaren 2008-2012 tussen de € 3,6 en 7,2 miljoen en de beschadigde oppervlakte tussen 33.000 en 88.000 ha;
- In de winter veroorzaken kolgans, brandgans en grauwe gans de meeste schade, gevolgd door de rotgans.

Beleid

- Op 6 december 2012 conformeerde de provincie zich aan het G7-akkoord. Dit richtte zich vooral op de bestrijding van schade door een sterke reductie van het aantal zomerganzen en op het beschermen van winterganzen door het instellen van foerageergebieden. De provincie Fryslân werkte dit uit in de notitie 'Gans in Balans' (vastgesteld door PS op 24 april 2013 en – n.a.v. de Fryske Guozzenoanpak 2014 - aangepast op 24 september 2014). Op 2 december 2013 kwam het landelijke G7 akkoord te vervallen en werd besloten om provinciaal tot een uitwerking te komen.
- Op 24 september 2014 heeft de provincie de Fryske Guozzenoanpak 2014 vastgesteld om schade door met name winterganzen jaarlijks te verlagen met 5 - 10%. Daarbij wordt rekening gehouden met de duurzame instandhouding van de internationaal beschermde ganzenpopulaties. Via zorgvuldige monitoring en een evaluatie na twee jaar wordt het beleid getoetst en worden zo nodig aanvullende maatregelen getroffen.

- In het algemeen geldt dat winterganzen ongemoeid kunnen foerageren en slapen in ganzenfoerageergebieden van 1 november tot 1 april (tot 1 juni in soortspecifieke foerageergebieden). De winterrustperiode buiten de foerageergebieden gaat in de jaren 2015 en 2016 in op 1 januari en eindigt op 1 maart. Met ingang van het seizoen 2016/2017 gaat de winterrustperiode in op 1 november en eindigt die op 1 maart. Buiten de foerageergebieden en buiten de rustperiode kan schadebestrijding door verjaging met ondersteunend afschot plaatsvinden. Buiten de foerageergebieden en gedurende de winterrustperiode kan verjaging van winterganzen met visuele en akoestische hulpmiddelen worden uitgevoerd op kwetsbare gewassen (niet op overjarig grasland), waarbij ook ondersteunend afschot mag worden toegepast. Dat houdt in dat winterganzen mogen worden geschoten ter voorkoming van schade. In die zin is het te onderscheiden van bejaging van zomerganzen en exoten. Daarvan mogen de populaties worden gereduceerd.
- De provincie heeft ontheffing verleend voor de periode van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018 voor legselbeperking en voor afschot van 1 maart tot en met 31 oktober (brandganzen vanaf 1 juni).

Beheer

- Het afschot van zomerganzen is de afgelopen jaren gestegen tot bijna 11.000 in 2012; het betrof voornamelijk grauwe ganzen.
- Ook het aantal behandelde eieren is enorm gestegen tot bijna 39.000 in 2012; het betreft voornamelijk grauwe ganzen.
- In de winter van 2011/2012 zijn ongeveer 60.000 ganzen geschoten.

Overwegingen

De ontheffingen voor ganzen zullen moeten worden aangepast aan de Fryske Guozzenoanpak. Zie hiervoor de paragrafen 9.2 voor de grauwe gans, 9.3 voor de kolgans en 9.4 voor de brandgans.

Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffingen.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffingen met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd.
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

2 Aantal en verspreiding

Beleidsmatig wordt onderscheid gemaakt tussen winterganzen die buiten Nederland broeden en hier 's winters verblijven en zomerganzen die grotendeels het jaar rond, maar in ieder geval tussen 1 maart en 1 november in Nederland verblijven en/of broeden. Bij winterganzen gaat het om internationaal beschermde populaties, terwijl zomerganzen inheemse ganzensoorten of exoten zijn, waarvan de populaties mogen worden gereduceerd op grond van (inter)nationale wetgeving.

winterganzen

In Fryslân komen in de winterperiode veel ganzen voor. De totale populatie winterganzen heeft zich fors ontwikkeld en veroorzaakt dientengevolge (vooral in het voorjaar) veel schade aan de gewassen. De ganzensituatie in Fryslân wijkt sterk af van de situatie elders in Nederland: buiten Fryslân zijn het vooral de overzomerende ganzen die de schade veroorzaken, terwijl in Fryslân vooral de internationaal beschermde winterganzen schade doen. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat vooral in Fryslân sprake is van grotere meren en plassen in combinatie met veel agrarische percelen met gras. De ganzen slapen 's nachts op open water en foerageren gewoonlijk binnen een straal van 5 km van de slaappleaats op gras. Figuur 1 geeft een overzicht van soorten en maximumaantallen in de winter.

1. Aandeel Nederlandse en Friese winterpopulatie in totale Europese populatie en trend						
soort		Aantallen in Nederland (seizoensmaxima, gemiddeld over 2009 – 2010)	Aantallen in Fryslân (seizoensmaxima over 2006 - 2010)	Aandeel Europese Populatie (%)	Jaarlijkse toe- of afname (vanaf seizoen 2002/3)	Verklaring
Kleine rietgans		41.000	33.000	75	-7%	Overwintert laatste jaren meer in Dene- marken
Kolgans		752.000	314.000	69	4%	Toenemende trend stabiliseert
Brand- gans		561.000	268.000	61	8%	Laatste jaren langer verblijf
Grauwe gans		361.000	37.000	57	7%	
Rot- gans (zwart- buik)		63.000	57.000	39	1%	stabiel
Toen- drariet- gans		222.000	10.000	35	5%	

Fig.1. Ganzen kengetallen Nederland en Fryslân (Bron: Sovon, uit Nota Fryske Guozzenoanpak 2014)

zomerganzen

Door de wbe's in Fryslân is in 2011 en 2012 meegedaan aan de landelijke zomertelling van ganzen in juli. Figuur 4 geeft informatie over aantallen en verspreiding van de zomerganzen in de provincie. De totale aantallen bedroegen 40.000 in 2011 en 39.000 in 2012, waarvan verreweg de meeste grauwe ganzen waren.

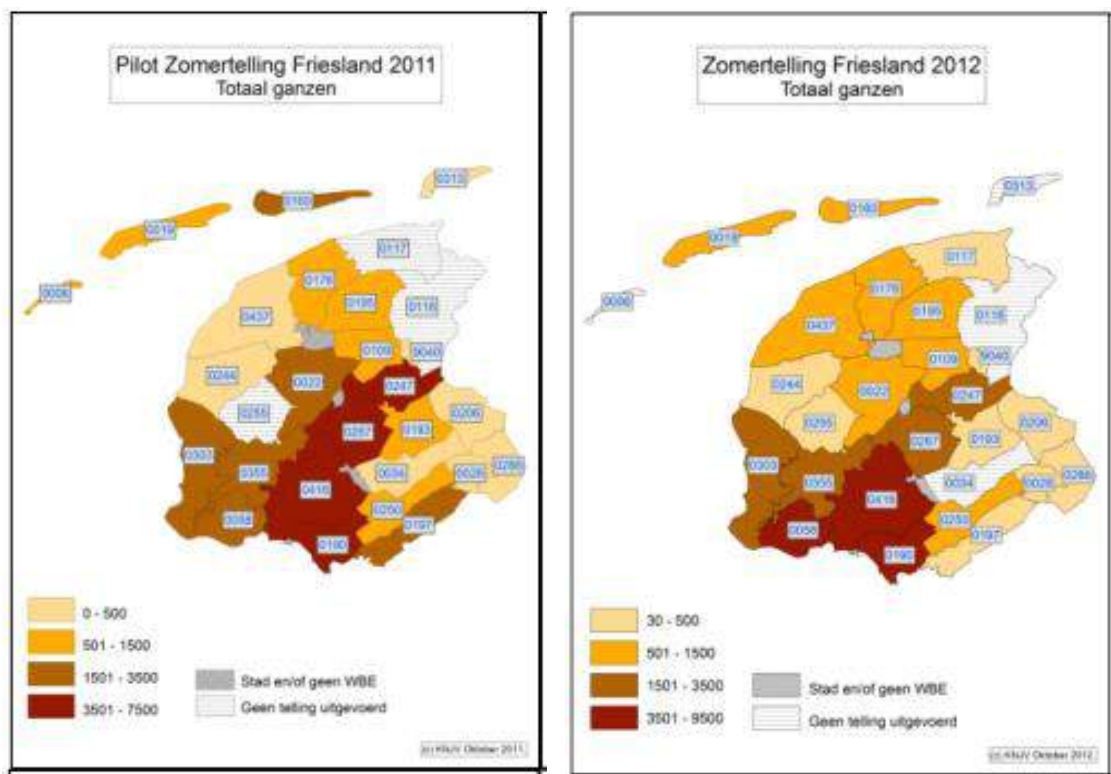
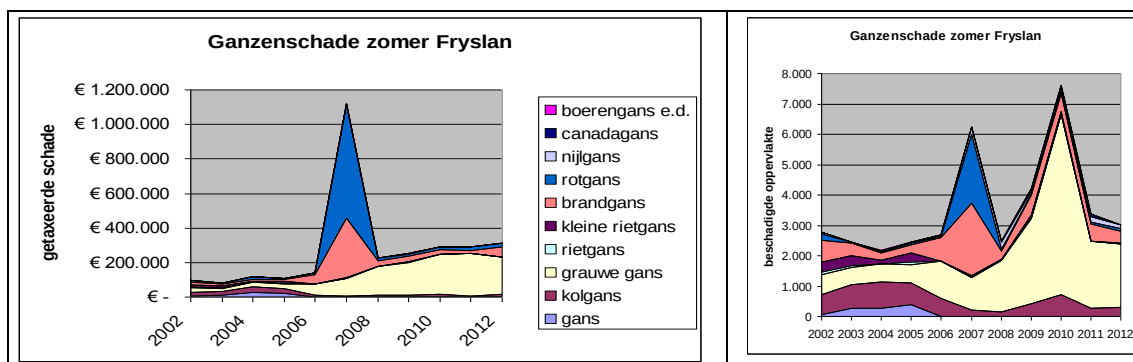

Fig.2. Zomertelling ganzen Fryslân 2011 en 2012 (Bron: KNJV)

3 Schade

Figuur 3 geeft een vergelijking van de getaxeerde schade en de beschadigde oppervlakte door de verschillende ganzensoorten in de zomer en in de winter. Hierbij wordt opgemerkt dat 'winterschade' afgetaxeerd wordt in april/mei; deze schade is niet ontstaan in de winter, maar vanaf het vroege voorjaar.

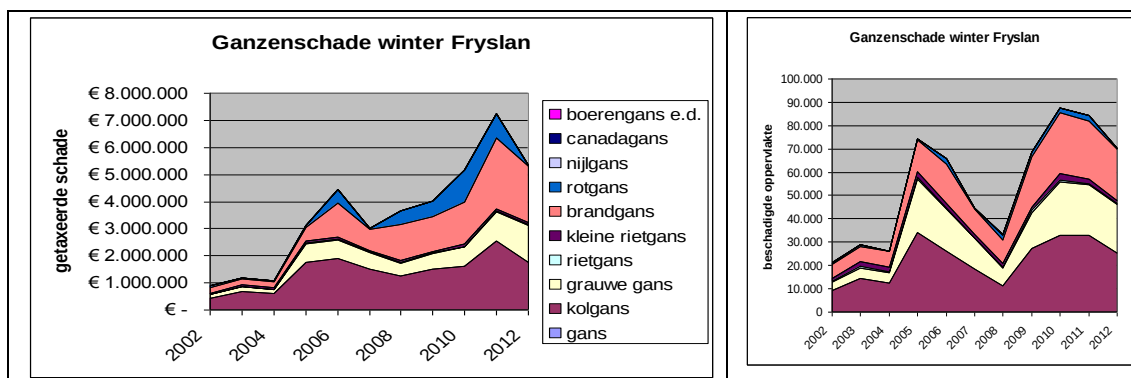

Fig. 3. Getaxeerde schade en beschadigde oppervlakte door zomer- en winterganzen (Faunafonds)

Hieruit blijkt:

- De zomerschade lag in de periode 2008-2012 tussen de € 228.000 en € 312.000 en werd vooral veroorzaakt door grauwe ganzen en in mindere mate door brandganzen;
- Ook naar beschadigde oppervlakte (tussen de 2400 en 7600 ha in deze periode) was de grauwe gans de belangrijkste soort, gevolgd door de brandganzen;
- In sommige jaren kan de laat wegtrekkende rotgans nog grote schade veroorzaken in de zomer; deze soort wordt echter tot de winterganzen gerekend;
- Winterschade door ganzen (inclusief overeenkomsten in het kader van de PSAN voor foerageergebieden) is zowel qua hoogte als qua oppervlakte vele malen groter dan schade door zomerganzen;
- De getaxeerde landbouwschade door winterganzen lag in de periode 2008-2012 tussen de € 3,6 en 7,2 miljoen en de beschadigde oppervlakte tussen 33.000 en 88.000 ha;
- In winter en voorjaar veroorzaken kolgans, brandganzen en grauwe ganzen de meeste schade, gevolgd door de rotgans.

4 Beleid

G7-akkoord

Op 6 december 2012 conformeerde de provincie Fryslân zich aan een nieuwe landelijke aanpak van de ganzenproblematiek, het 'Akkoord uitvoering ganzenbeleid tussen IPO/provincies en de Ganzen 7' (G7-akkoord). Dit beoogde:

- een sterke reductie van het aantal zomerganzen;
- het instellen van een winterrustperiode van 1 november – 1 maart voor alle winterganzen;
- het instellen van foerageergebieden op basis van schadehistorie, aantalhistorie en/of relatie met Natura 2000 gebieden;
- een uitwerking van het akkoord per provincie, door nieuw op te richten ganzenafstemmingskaders (gak's), waarin de G7-partners op regionaal niveau zijn vertegenwoordigd.

Gans in balans

De provincie Fryslân heeft haar taken en rollen, die voortvloeiden uit het G7-akkoord uitgewerkt in de beleidsnotitie 'Gans in Balans' (vastgesteld door PS op 24 april 2013 en – n.a.v. de Fryske Guozzenoanpak 2014 - aangepast op 24 september 2014). De belangrijkste onderdelen daarvan zijn:

- Verruimen mogelijkheden voor afschot zomerganzen
- Het uitbreiden van locaties voor bestrijding zomerganzen
- Grootschalig vangen en doden van zomerganzen
- Bejagen van broedparen van zomerganzen.

Fryske Guozzenoanpak

Op 2 december 2013 zijn de landelijke afspraken uit het G7 akkoord komen te vervallen wegens gebrek aan draagvlak. Naar aanleiding daarvan is afgesproken om provinciaal tot een uitwerking te komen.

Op 24 september 2014 hebben Provinciale Staten de Fryske Guozzenoanpak 2014 vastgesteld. De reden was dat de schade in Fryslân aan landbouwgewassen ten gevolge van ganzenvraat steeds verder toeneemt, vooral door vraat van winterganzen. De balans tussen enerzijds de bescherming van deze internationale populaties winterganzen en anderzijds de overlast ten gevolge van deze populaties is zoek. Met name de populaties van de brand- en grauwe gans, die jaarlijks met zo'n 6 à 7 % groeien veroorzaken steeds meer schade. De Fryske Guozzenoanpak 2014 is er dan ook op gericht om de schade te laten afnemen door een stevige aanpak van beide soorten. Doelstelling van het beleid is om vraatschade door met name winterganzen jaarlijks te verlagen met 5 - 10%, om te komen tot een maatschappelijk geaccepteerde schadehoogte. Daarbij wordt rekening gehouden met de duurzame instandhouding van de internationaal beschermde ganzenpopulaties. Via zorgvuldige monitoring en een evaluatie na twee jaar wordt het beleid getoetst aan de doelstelling. Indien de doelstelling niet wordt bereikt, worden aanvullende maatregelen getroffen in overleg met betrokken organisaties.

De 'Fryske Guozzenoanpak' is v.w.b. de aanpak van de zomerganzen een voortzetting van het huidige beleid, zoals neergelegd in de beleidsnotitie 'Gans in Balans' en het daarin beschreven 'Maatwerkplan grauwe ganzen 2010'. Ten aanzien van de aanpak van de winterganzen kent de 'Fryske Guozzenoanpak' een paar wezenlijke verschillen met het G7-akkoord en met de nota 'Gans in Balans'. In hoofdlijn zijn de wijzigingen:

- Er komt een deelnemerspremie voor de grondgebruikers in de foerageergebieden van € 50,-/ha, oplopend tot € 83,34/ha in de soortspecifieke foerageergebieden, voor zover er meer dan € 25,-/ha ganzenschade is aangericht;
- De brandgans (als grootste schadeveroorzaker en sterk groeiende soort) kan bestreden worden;
- De eerste twee jaar (2014/2015 en 2015/2016) komt er een winterrust periode van 2 maanden, daarna wordt dit 4 maanden doch nadat er een evaluatie aan Provinciale Staten is voorgelegd.

Schadebestrijding

In figuur 4 is per maand en per soort aangegeven in welke mate bestrijding van schade mogelijk is. Hierbij wordt opgemerkt dat hierin geen onderscheid gemaakt is tussen verjaging op grond van vrijstelling ex art.65 en doden op grond van een ontheffing ex art.68. Schadebestrijding o.g.v. de vrijstelling ex art. 65 is mogelijk in de winterperiode (van 1 november tot 1 maart). Schadebestrijding o.g.v. een ontheffing ex art. 68 is mogelijk in de resterende maanden van het jaar (van 1 maart tot 1 november)

Gedurende de 1e twee jaar; buiten de foerageergebieden												
Maand / Ganzen-soort	augus-tus	sep-tem-ber	okto-ber	no-vem-ber	de-cem-ber	janua-ri	fe-bruari	maart	april	mei	juni	juli
Brandgans			Aankomst (eerste ganzen)							vertrek		
Kolgans			Aankomst (eerste ganzen)					vertrek				
Grauwe gans		Aankomst (eerste ganzen)						vertrek				

Na twee jaar; buiten de foerageergebieden												
Maand / Ganzen-soort	augus-tus	sep-tem-ber	okto-ber	no-vem-ber	de-cem-ber	janua-ri	fe-bruari	maart	april	mei	juni	juli
Brandgans			Aankomst (eerste ganzen)							vertrek		
Kolgans			Aankomst (eerste ganzen)					vertrek				
Grauwe gans		Aankomst (eerste ganzen)						vertrek				

Binnen de foerageergebieden												
Maand / Ganzen-soort	augus-tus	sep-tem-ber	okto-ber	no-vem-ber	de-cem-ber	janua-ri	fe-bruari	Maart	April (alleen voor 8000 ha)	Mei (alleen voor 8000 ha)	juni	juli
Brand-gans			Aankomst (eerste ganzen)							vertrek		
Kolgans			Aankomst (eerste ganzen)					vertrek				
Grauwe gans		Aankomst (eerste ganzen)						vertrek				

	Geen verjaging met ondersteunend afschot
	Verjaging met ondersteunend afschot
	rustperiode, alleen verjaging met ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen
	Geen verjaging met ondersteunend afschot in 8000 ha foerageergebied
aankomst	Maand van aankomst grootste deel van de winterpopulatie

Fig. 4. Bescherming/bestrijding schade door ganzen

In het algemeen geldt dat winterganzen ongemoeid kunnen foerageren en slapen in ganzenfoerageergebieden van 1 november tot 1 april (in soortspecifieke foerageergebieden die bedoeld zijn voor brandgans en rotgans voordat die vertrekken naar hun – buitenlandse – broedgebieden, zelfs van 1 november tot 1 juni. De winterrustperiode buiten de foerageergebieden gaat in de jaren 2015 en 2016 in op 1 januari en eindigt op 1 maart. Met ingang van het seizoen 2016/2017 gaat de winterrustperiode in op 1 november en eindigt die op 1 maart. Buiten de foerageergebieden en buiten de rustperiode kan schadebestrijding met ondersteunend afschot plaatsvinden. Buiten de foerageergebieden en gedurende de winterrustperiode kan verjaging van winterganzen met visuele en akoestische hulpmiddelen worden uitgevoerd op kwetsbare gewassen (niet op overjarig grasland), waarbij ook ondersteunend afschot mag worden toegepast. Dat houdt in dat winterganzen mogen worden geschoten ter voorkoming van schade. In die zin is het te onderscheiden van bejaging van zomerganzen en exoten. Daarvan mogen de populaties worden gereduceerd.

De soortspecifieke toelichting en uitwerking van dit beleid staan vermeld in de hoofdstukken 9.2 voor de grauwe gans, 9.3 voor de kolgans en 9.4 voor de brandgans.

Tegelijk met de Fryske Guozzenoanpak hebben Provinciale Staten ook de ‘Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014’ vastgesteld en de notitie ‘Gans in Balans’ conform deze besluiten aangepast.

Op verzoek van Gedeputeerde Staten werkt de Fbe nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak.

5 Beheer

zomerganzen

Figuur 5 toont het aantal en het soort toegepaste preventieve maatregelen om zomerganzen te verjagen. Persoonlijke verjaging is het meest toegepast, gevolgd door vlaggen en linten. Het toepassen van preventieve maatregelen wordt onbevredigend geacht en is daarom niet langer voorgeschreven.

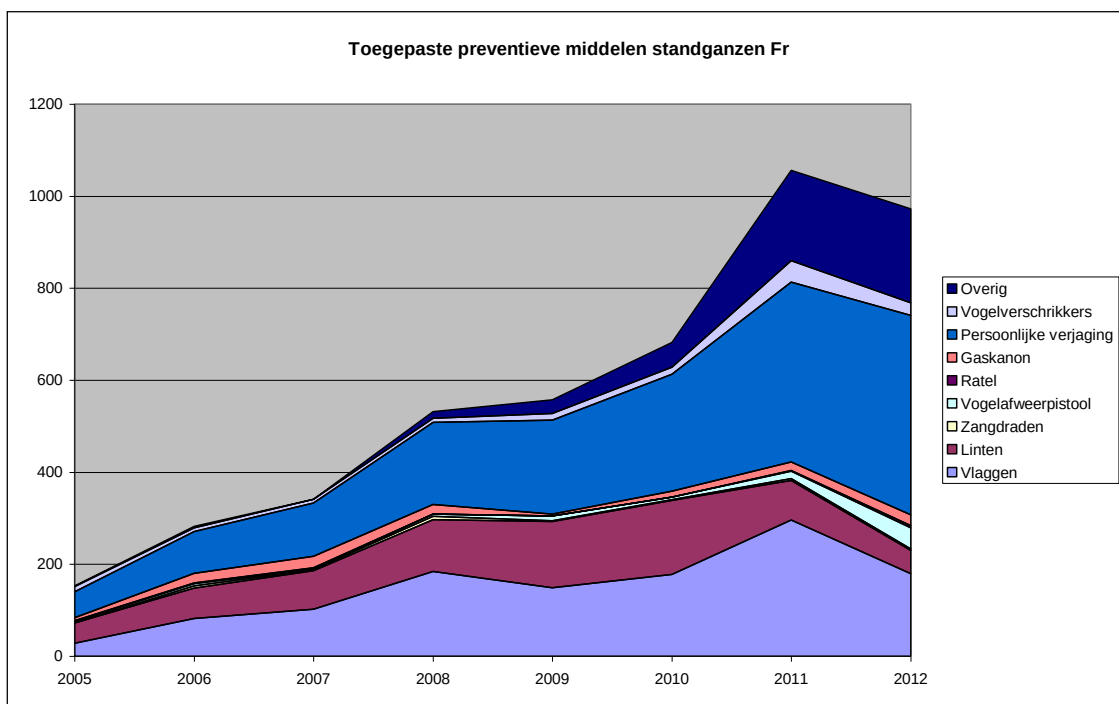

Fig.5. Toegepaste preventieve maatregelen (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Figuur 6 toont de toename van het aantal door de Fbe gebruikte machtigingen, zowel aan wbe's als aan grondgebruikers. Het aantal gebruikte machtigingen is in de periode 2008-2012 verdubbeld.

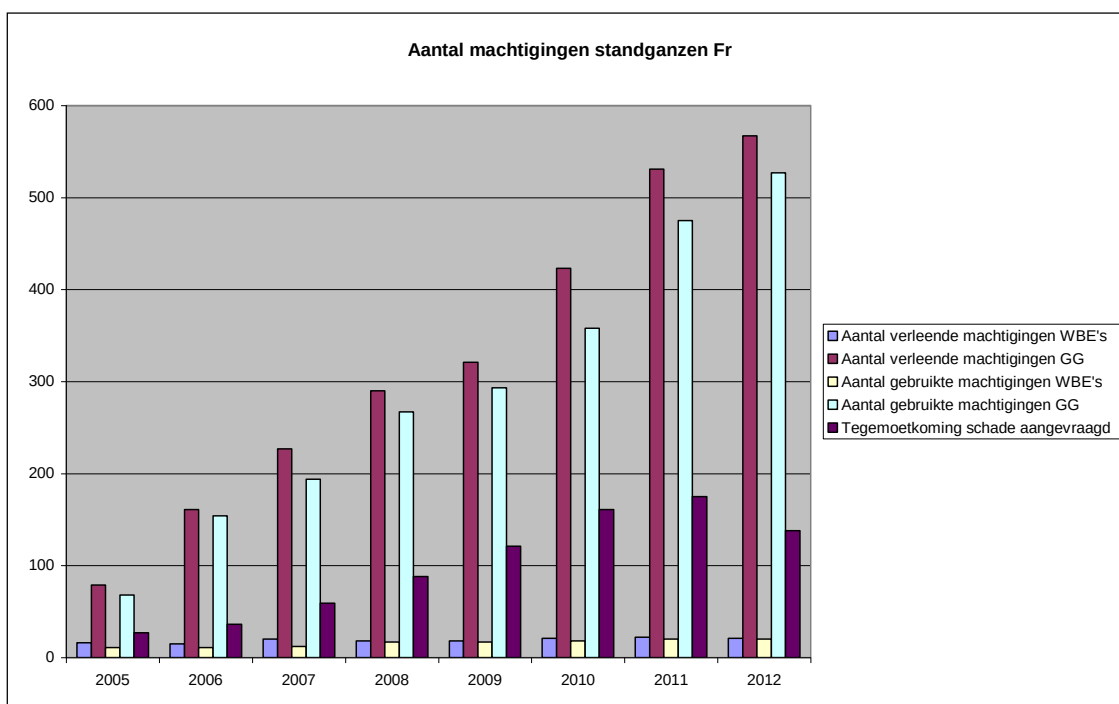

Fig.6. Gebruikte machtigingen (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Figuur 7 laat zien dat de meeste machtigingen betrekking hadden op grasland, gevolgd door granen en overige gewassen. In 2012 zijn ook machtigingen verleend voor het bestrijden van zomerganzen in maïs en bieten.

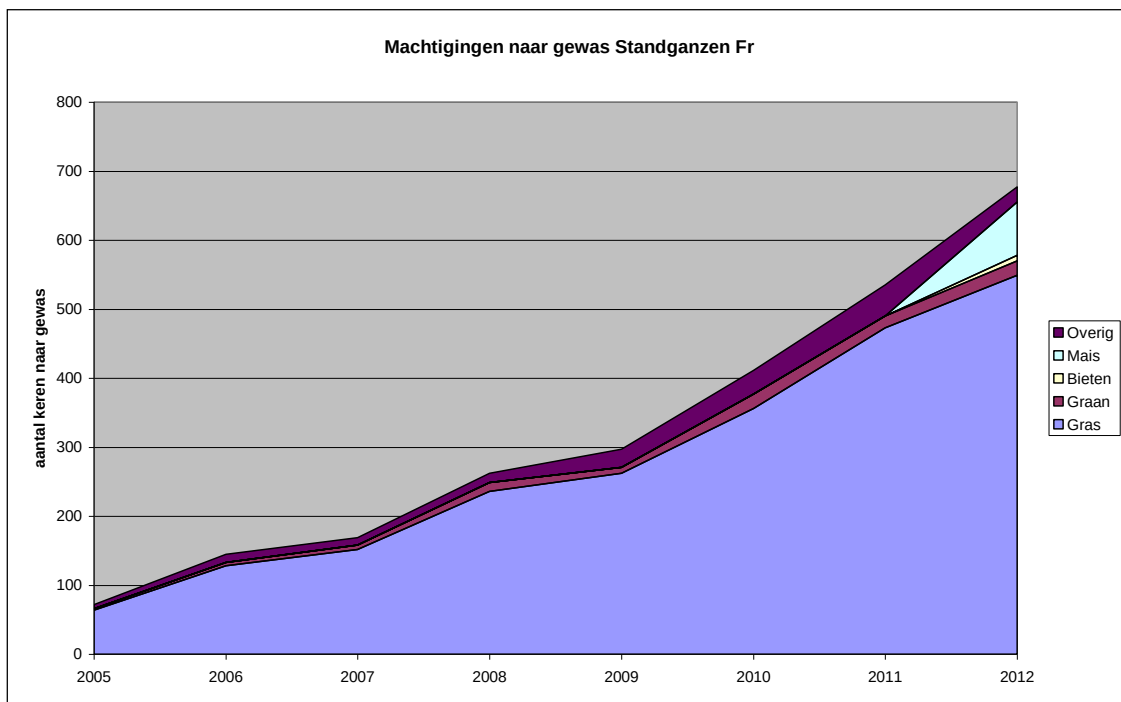

Fig.7. Verleende machtigingen naar gewas (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Figuur 8 toont de aantallen geschoten zomerganzen onder de ontheffing (periode 1 april tot 1 oktober; brandgans vanaf 1 juni). Het afschot van grauwe ganzen is de afgelopen jaren gestegen tot bijna 11.000. De geschoten aantallen kolganzen en brandganzen zijn daarmee vergeleken vrij gering, met respectievelijk 214 en 157 in 2012.

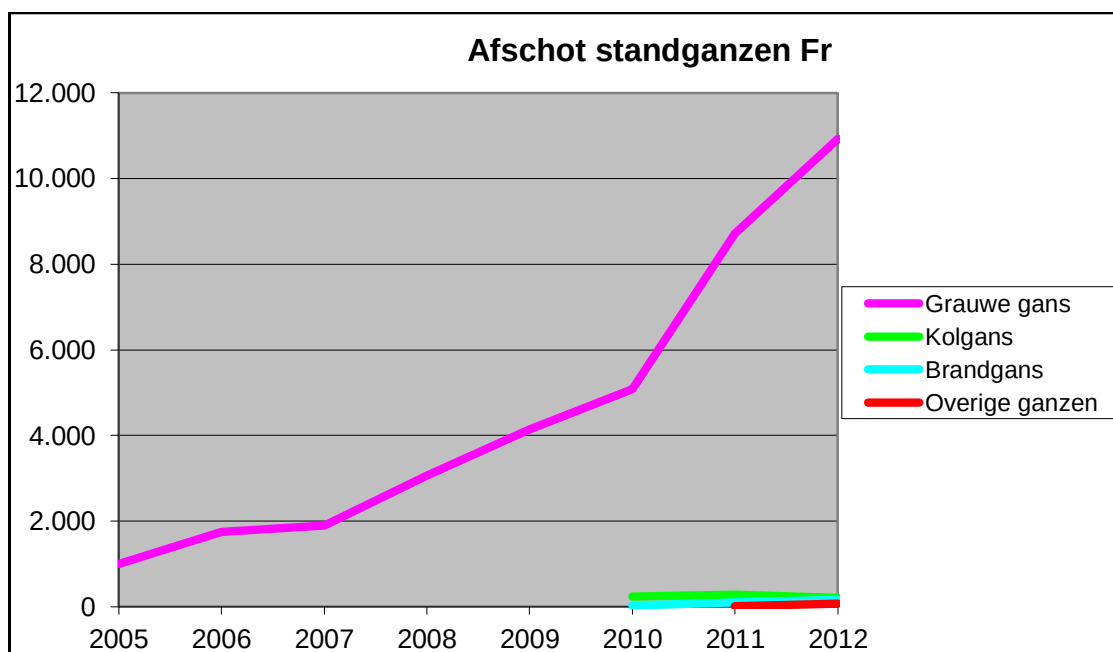

Fig.8. Afschot zomerganzen (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Legselbeperking is weergegeven in figuur 9. Ook het aantal behandelde eieren van de grauwe gans is enorm gestegen tot 38.000 in 2012. De aantallen behandelde eieren van kolgans en brandgans zijn daarmee vergeleken vrij gering. In de ontheffing staat dat er tenminste 2 eieren per nest moeten blijven liggen, om te voorkomen dat de vogels opnieuw beginnen te broeden, maar dat deze wel geschud, geprikt of anderszins behandeld moeten worden.

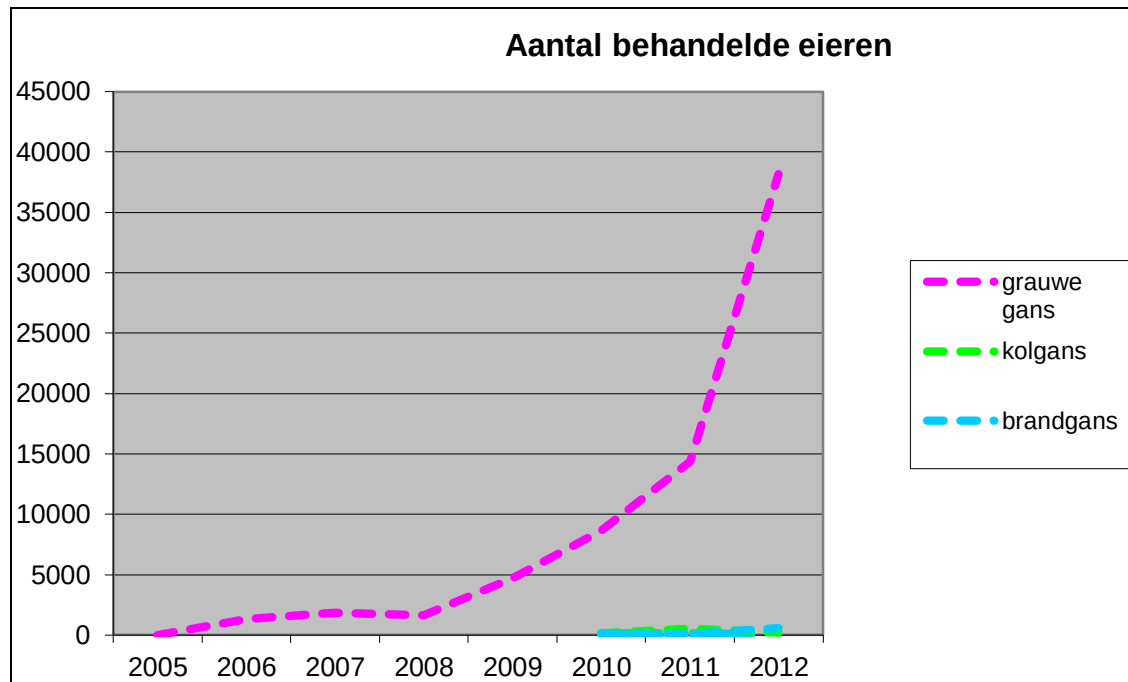

Fig.9. Legselbeperking zomerganzen (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

gereedchapskist

De gereedchapskist was een landelijke uitwerking van het Ganzenakkoord. Deze bevat twaalf maatregelen die zich richten op het verminderen van schade door het verkleinen van de populaties ganzen (aantalregulatie), het voorkomen van schade in landbouwgebieden (preventie en beperking van schade) en het minder aantrekkelijk maken van broed- en ruigebieden (preventie en beperking van de populatieontwikkeling). De gereedchapskist is opgenomen in het 'Maatwerkplan grauwe ganzen 2010'.

winterganzen

In Fryslân zijn in de winter van 2011/2012 ongeveer 60.000 ganzen geschoten. Het betreft grauwe gans en kolgans die als winterganzen vallen onder de provinciale vrijstelling.

6 Overwegingen

De ontheffingen voor ganzen zullen moeten worden aangepast aan de Fryske Guozzenoanpak. Zie hiervoor de paragrafen 9.2 voor de grauwe gans, 9.3 voor de kolgans en 9.4 voor de brandgans.

7 Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffingen.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffingen met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd.
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

9.2 Grauwe gans (*Anser anser*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- De grauwe gans is in Fryslân als zomergans met >5% per jaar toegenomen tot circa 38.000 dieren.
- Het aantal winterganzen van de grauwe gans in de provincie bedraagt volgens Sovon in januari 12.000 tot 23.000 en in april werden door de wbe's tot 33.000 grauwe ganzen geteld. In deze maand is het onderscheid tussen winter- en zomerganzen minder duidelijk.

Schade

- De zomerschade door grauwe ganzen is sinds 2005 sterk toegenomen tot € 300.000,-;
- De winterschade bereikte in 2012 een piek van €1,3 miljoen en is in 2013 gehalveerd;
- De zomerschade treedt vooral op in grasland en in veel mindere mate in granen, mais en overige akkerbouwgewassen;
- Ook de winterschade treedt vooral op in grasland en in veel mindere mate in wintergraan, graszaad en overige gewassen;
- De beschadigde oppervlakte bedraagt 2.000 tot 6.000 ha in de zomer;
- De beschadigde oppervlakte bedraagt 15.000 tot 23.000 ha in de winter;
- Het is aannemelijk dat schadedreiging zich ook in de toekomst zal blijven voordoen;

Beleid

- Binnen foerageergebieden is de grauwe gans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied (bedoeld voor rot- en brandgans) van 1 november tot 1 juni.
- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart en vanaf 2016-2017 van 1 november tot 1 maart, waarin verjaging met ondersteunend afschot van de grauwe gans alleen mogelijk is op kwetsbare gewassen (op basis van vrijstelling).
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de grauwe gans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 maart tot 1 november is doden van de grauwe gans toegestaan (op basis van ontheffing die loopt tot 1 oktober 2018).
- Er is eveneens een ontheffing voor legselbeperking van de grauwe gans tot 1 oktober 2018.

Beheer

- Het afschot van grauwe ganzen onder de ontheffing is in de loop der tijd gestegen tot bijna 11.000.
- Ook het aantal behandelde nesten van de grauwe gans is enorm gestegen tot 6.773 en het aantal behandelde eieren tot 38.186.
- In de winter van 2011/2012 zijn ruim 15.000 grauwe ganzen geschoten.

Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffingen voor de grauwe gans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018).
- Als wintergans is de grauwe gans onder voorwaarden vrijgesteld buiten ganzenfoerageergebieden.
- Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand maart afschot van de grauwe gans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden. Dit betreft afschot van zomerganzen (ganzen die grotendeels het jaar rond, maar in ieder geval tussen 1 maart en 1 november in Nederland verblijven en/of broeden). Voorwaarde voor afschot is dat binnen de foerageergebieden verblijvende beschermde trekganzen (winterganzen die buiten Nederland broeden en hier 's winters verblijven) niet worden verontrust. Het is nodig dat de ontheffing voor de grauwe gans op dit punt aangepast wordt aan de Fryske Guozzenoanpak.

Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd.
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

zomerganzen

De grauwe gans is een van oorsprong Nederlandse broedvogel die in de loop van de vorige eeuw is uitgestorven en met succes in de jaren zeventig als broedvogel is geherintroduceerd (van den Bergh 1991). De populatie zomerganzen is vervolgens sterk gaan groeien. Volgens Sovon broedden er in Nederland in 2005 circa 25.000 paren grauwe gans. Figuur 1 toont de verspreiding van de broedvogels in 2005. In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedparen opgetreden van >5% per jaar, welke ook de laatste 10 jaren is doorgezet (figuur 2). Bij de landelijke telling in 2009 zaten in geheel Nederland 190.000 Grauwe ganzen als zomergans, waarvan in Fryslân 17.000 (Sovon; 2010); in verhouding tot het aandeel winterganzen is dit een beperkt aantal.

Gedurende de zomermaanden bevinden zich ook ruiende grauwe ganzen in Nederland. Het gaat om vogels die elders broedden en voor de jaarlijkse rui naar Nederland vliegen. Omgekeerd zijn er ook Nederlandse broedvogels die wegtrekken en elders ruien. Deze dynamiek bemoeilijkt het vaststellen van de populatiegrootte en de schadeproblematiek, omdat een deel van de schade in Nederland kan worden veroorzaakt door vogels die niet in Nederland broeden (van der Jeugd *et al.* 2006). Eventuele maatregelen in Nederlandse broedpopulaties zullen dus niet tot een reductie van de hoeveelheid schade

leiden die door ruiende niet-lokale vogels wordt veroorzaakt (van der Jeugd *et al.* 2006).

winterganzen

Door de sterke toename van het aantal zomerganzen neemt ook het aantal ganzen in de winter toe. De grauwe gans is doortrekker en wintervogel in (zeer) groot aantal. Figuur 1 toont eveneens de aantallen niet broedvogels gemiddeld over alle maanden tussen 2005/06 en 2009/10. Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant gestegen met >5% per jaar, welke toename eveneens over de laatste 10 seizoenen is doorgezet (figuur 2).

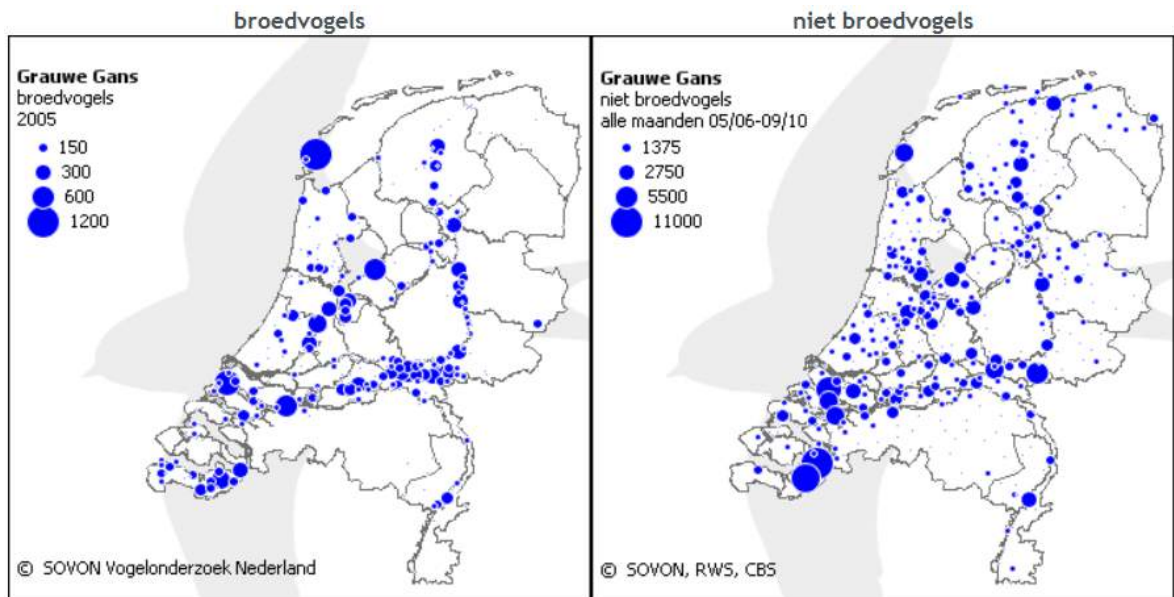

Fig. 1. Gemiddeld aantal broedvogels (zomerganzenproject 2005) en niet-broedvogels (watervogelmeetnet) grauwe gans in Nederland in 2005, resp. gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10.

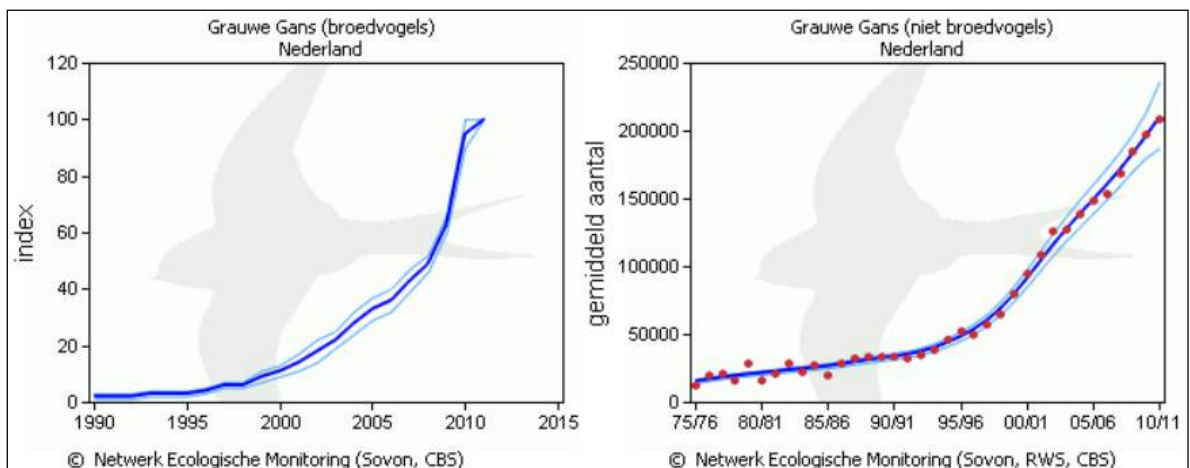

Fig. 2. Aantalverloop van grauwe gans (linker figuur populatie-index broedvogels (BMP) en rechterfiguur gemiddeld aantal niet broedvogels (watervogelmeetnet)) in Nederland.

Provinciaal

zomerganzen

Ook in de provincie is het aantal broedvogels van de grauwe gans sterk toegenomen met >5% per jaar, zowel over de gehele beschouwde periode als over de laatste 10 jaar, zie figuur 3.

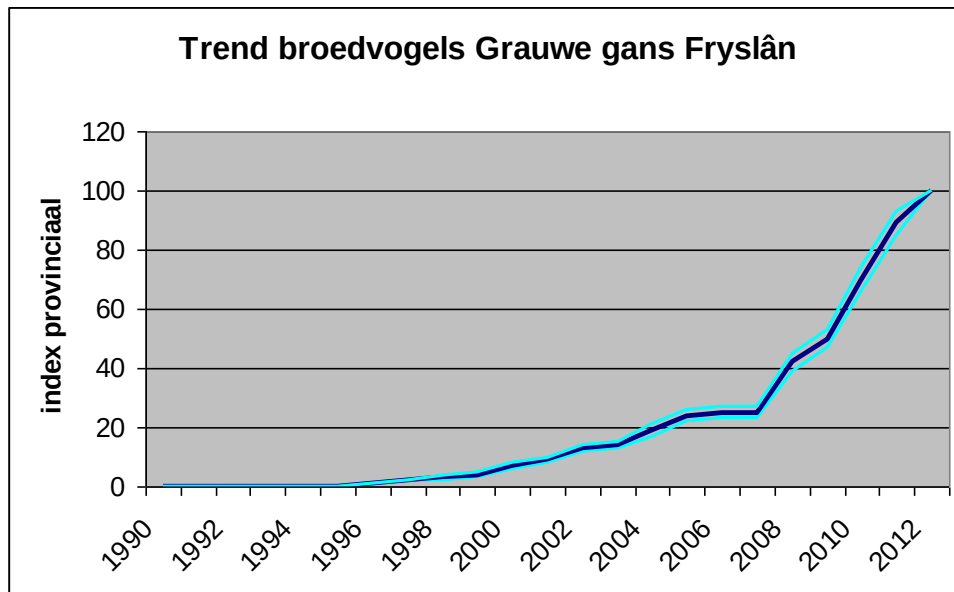

Fig.3. Trend broedvogels Grauwe gans, (2012 is 100). Bron: NEM (Sovon, CBS).

Door de wbe's in Fryslân is in 2011 en 2012 meegedaan aan de landelijke zomertelling van ganzen in juli. Figuur 4 geeft informatie over aantallen en verspreiding van de grauwe gans in de provincie. Geteld werden 38.000 grauwe ganzen in 2011 en 37.500 in 2012.

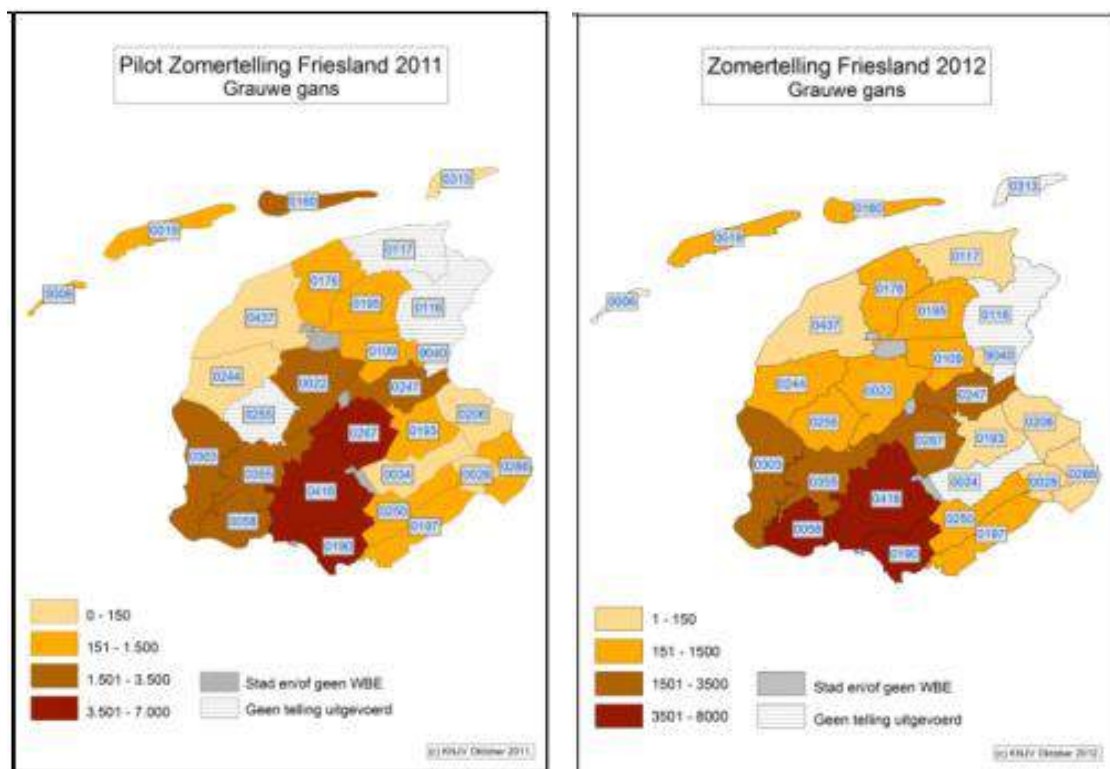

Fig.4. Zomertelling Grauwe gans Fryslân 2011 en 2012 (Bron: KNJV)

winterganzen

Midwintertellingen van Sovon over de periode 2007-2011 tonen aantallen van 12.000 tot 23.000 grauwe ganzen voor de provincie, zie figuur 5. Volgens de nota Gans in Balans (GS 26-2-2013) bedroeg het gemiddelde maximumaantal van de grauwe gans als wintergans in de jaren 2006-2010 in Fryslân 37.000, zie paragraaf 9.1.

Figuur 6 geeft het resultaat van de voorjaartellingen in de maand april door de wbe's in de jaren 2006-2013. In 2010 werden er 33.000 grauwe ganzen geteld. In april is minder duidelijk welke dieren nog wegtrekken en waar dus het onderscheid tussen winterganzen en zomerganzen ligt.

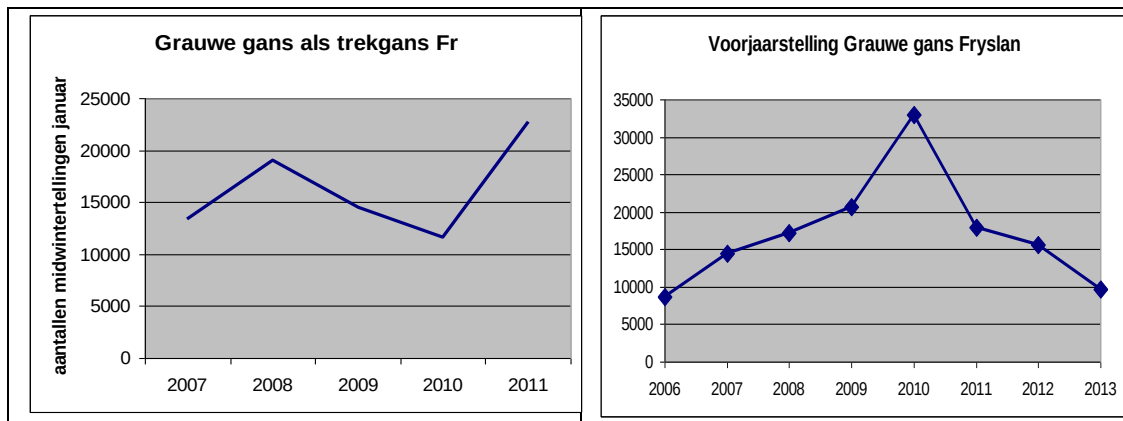

Fig.5. Midwintertelling (Bron: Sovon) en

Fig.6. Voorjaartelling wbe's Grauwe gans 2006-2013 (Bron: KNJV)

De verspreiding en de verblijfsduur in vogeldagen blijkt uit figuur 7.

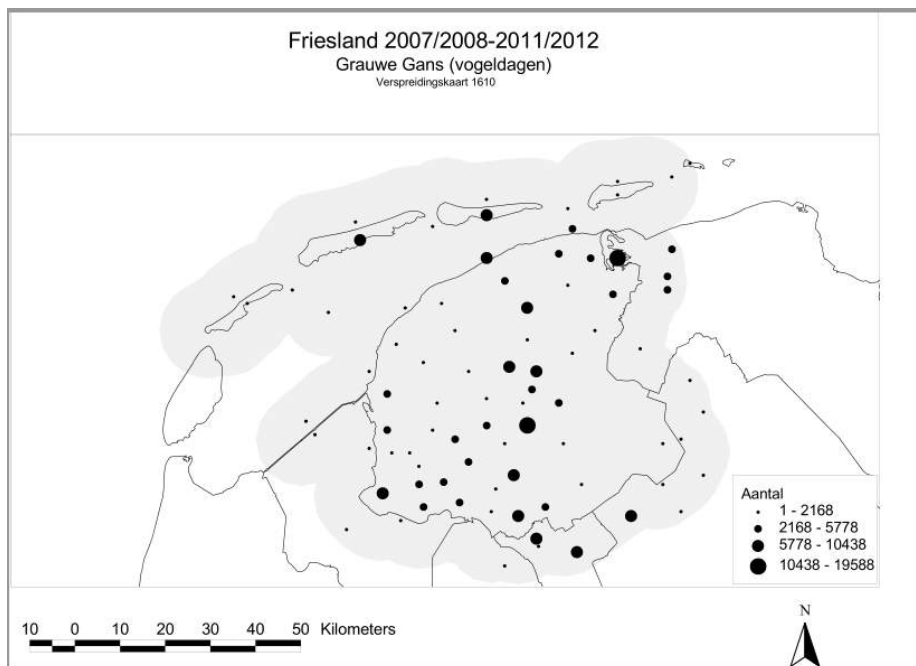

Fig.7. Verblijf grauwe gans in de provincie in vogeldagen (Bron: Sovon)

3 Schade

Figuur 8 toont over de periode 2009-2013 per maand het gemelde (en later afgetaxeerde) schadebedrag door de grauwe gans. Wat opvalt is de jaarlijkse piek in meldingen in januari. Na maart worden de bedragen lager. Op basis van deze gegevens is het lastig om voor de grauwe gans een scherp onderscheid te maken tussen schade door winterganzen en door zomerganzen. 'Winterschade' wordt afgetaxeerd in april/mei, maar is vanaf het vroege voorjaar ontstaan.

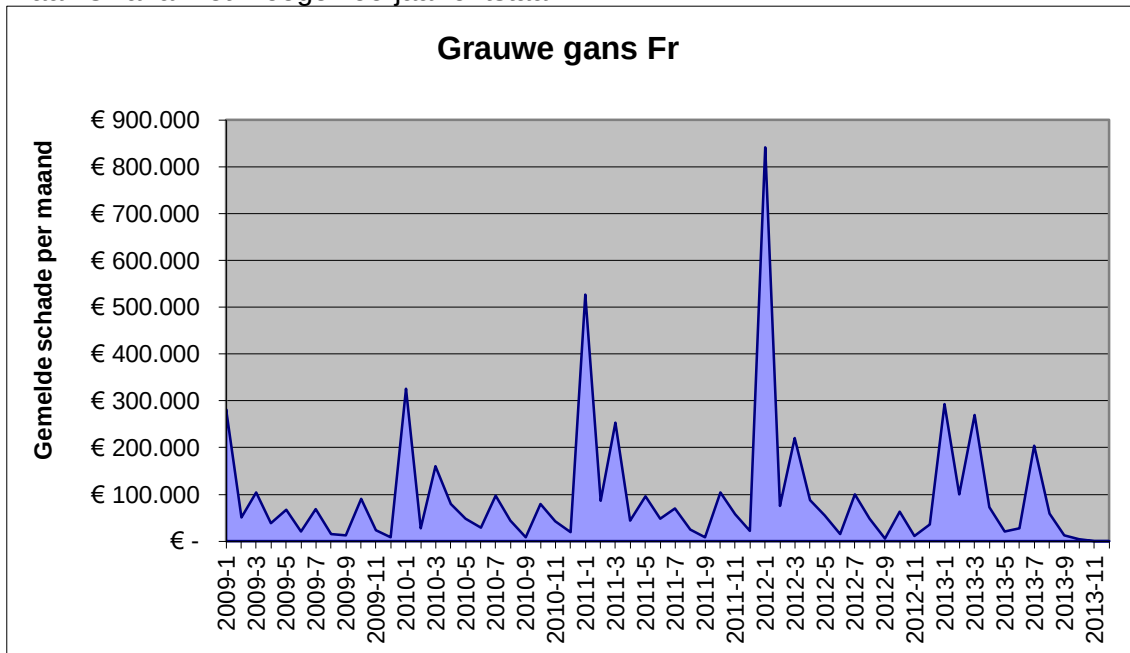

Fig. 8. Gemelde schade door de grauwe gans per maand in 2009-2013 (Faunafonds)

Figuur 9 t/m 12 geeft een vergelijking van de getaxeerde schade en de beschadigde oppervlakte per gewas in de zomer en in de winter.

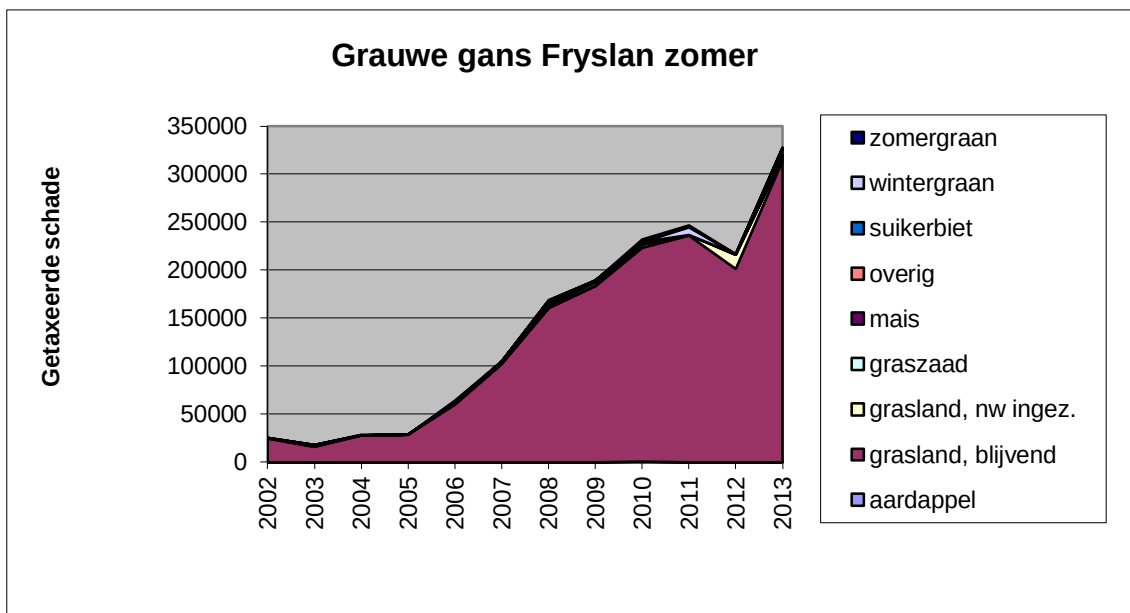

Fig. 9. Getaxeerde schade en gewassen door de grauwe gans in zomer (Faunafonds)

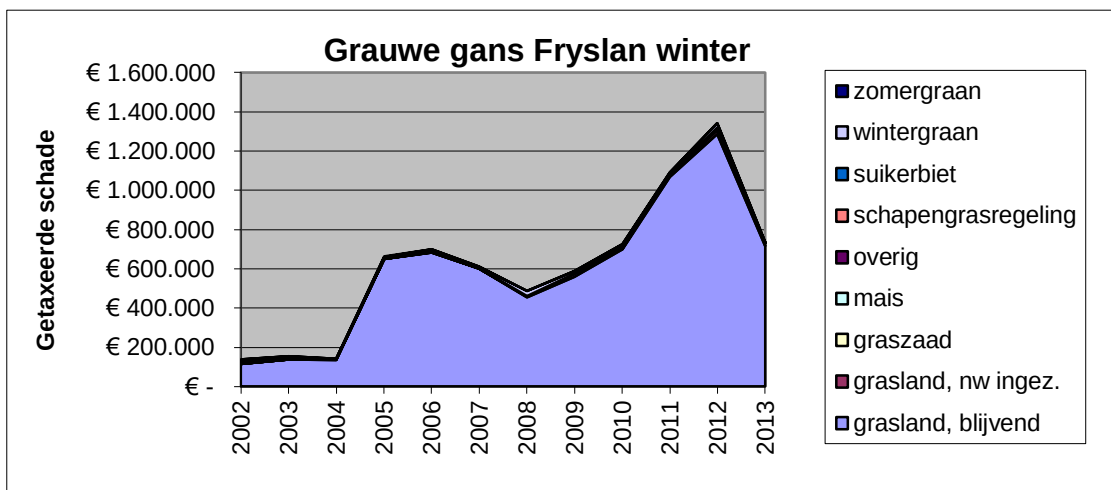

Fig. 10. Getaxeerde schade en gewassen door de grauwe gans in winter (Faunafonds)

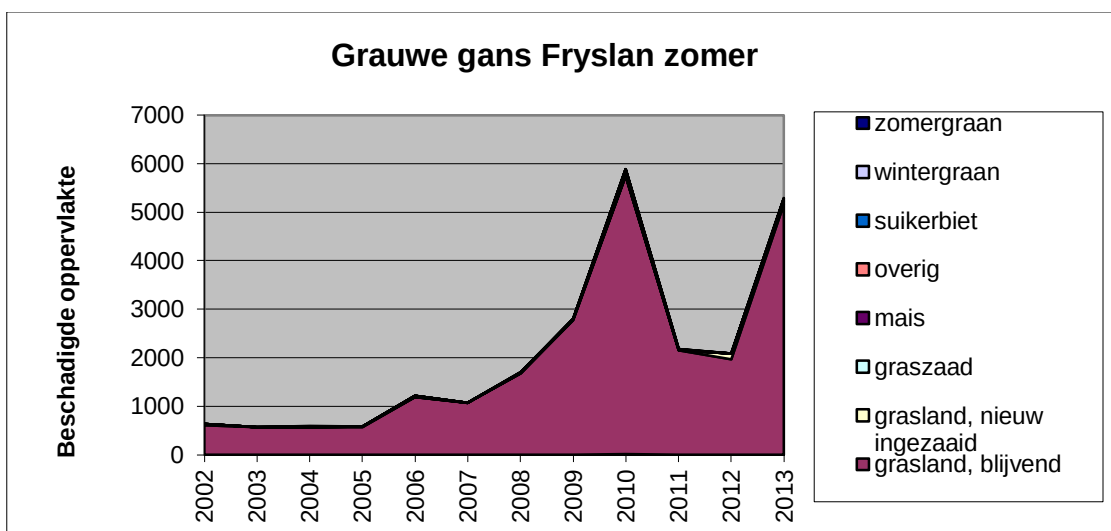

Fig. 11. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de grauwe gans in zomer (Faunafonds)

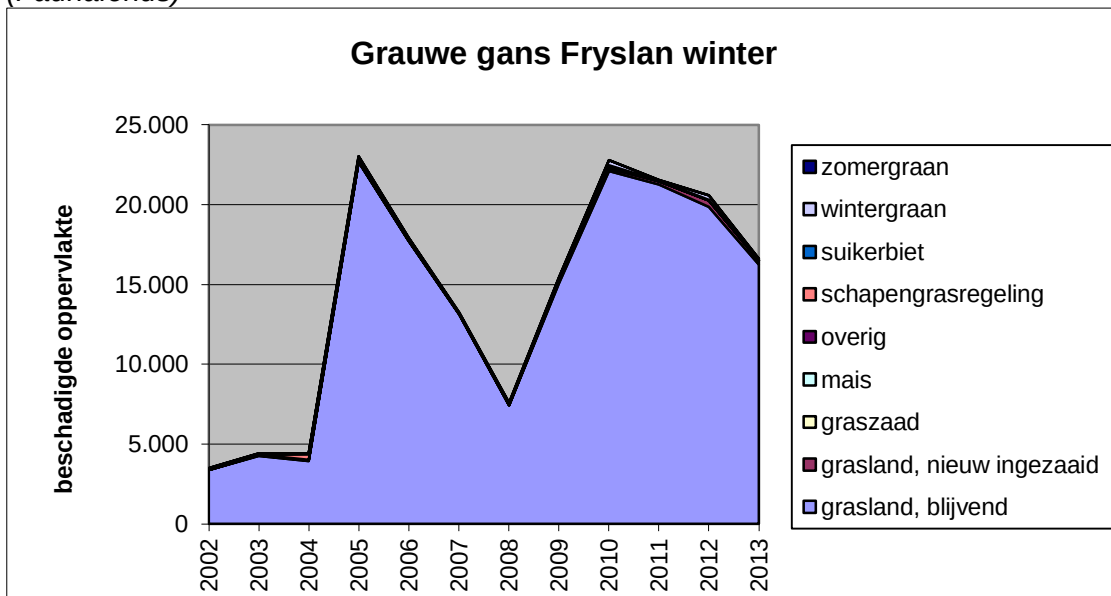

Fig.12. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de grauwe gans in winter (Faunafonds)

Hieruit blijkt:

- De zomerschade door grauwe ganzen is sinds 2005 sterk toegenomen tot € 300.000,-;
- De winterschade bereikte in 2012 een piek van €1,3 miljoen en is in 2013 gehalveerd;
- De zomerschade treedt vooral op in grasland en in veel mindere mate in granen, mais en overige akkerbouwgewassen;
- Ook de winterschade treedt vooral op in grasland en in veel mindere mate in wintergraan, graszaad en overige gewassen;
- De beschadigde oppervlakte bedraagt 2.000 tot 6.000 ha in de zomer;
- De beschadigde oppervlakte bedraagt 15.000 tot 23.000 ha in de winter;
- Het is aannemelijk dat schadedreiging zich ook in de toekomst zal blijven voordoen.

4 Beleid

Voor algemene informatie over het ganzenbeleid, zie paragraaf 9.1. Bescherming en bestrijding van schade door de grauwe gans is als volgt:

- Binnen foerageergebieden is de grauwe gans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied (bedoeld voor rot- en brandgans) van 1 november tot 1 juni.
- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart en vanaf 2016-2017 van 1 november tot 1 maart, waarin verjaging met ondersteunend afschot van de grauwe gans alleen mogelijk is op kwetsbare gewassen (op basis van vrijstelling).
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de grauwe gans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 maart tot 1 november is doden van de grauwe gans toegestaan (op basis van ontheffing).

winterganzen

In het algemeen arriveren de trekkende grauwe ganzen vanaf september en vertrekken ze in maart. In de periode van 1 november tot 1 maart is schadebestrijding door verjaging met ondersteunend afschot geregeld via vrijstelling in de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014.

zomerganzen

De provincie heeft de ontheffingen voor de grauwe gans op 3 september 2013 aangepast. De ontheffing geldt van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018:

- a. voor legselbeperking gedurende de perioden van 1 februari tot en met 31 mei daarop volgend, voor het gehele werkgebied van de Stichting Fauna Beheer Eenheid Fryslân;
- b. voor afschot van 1 maart tot en met 31 oktober daarop volgend, voor de hele provincie, ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen.

Gedurende de maanden maart en oktober mag geen gebruik van de ontheffing voor afschot worden gemaakt op percelen waarop nog een overeenkomst voor ganzenopvang (PSAN) van toepassing is. Binnen begrensde foerageergebieden voor overwinterende ganzen mag gedurende de maanden februari en maart slechts gebruik van de ontheffing worden gemaakt onder voorwaarde dat daar aanwezige winterganzen niet worden verontrust. Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand februari alleen legselbeperking en in de maand maart zowel legselbeperking als afschot van de grauwe gans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden. Dit betreft bestrijding van zomerganzen (ganzen die grotendeels het jaar rond, maar in ieder geval tussen 1 maart en 1 november in Nederland verblijven en/of broeden). Voorwaarde voor bestrijding is dat binnen de foerageergebieden verblijvende beschermde trekganzen (winterganzen die buiten Nederland broeden en hier 's winters verblijven) niet worden verontrust. Het is nodig dat de ontheffing voor de grauwe gans op dit punt aangepast wordt aan de Fryske Guozzenoanpak.

5 Beheer

zomerganzen

Voor algemene informatie over het beheer van zomerganzen, zie paragraaf 9.1. Daar wordt nader ingegaan op toegepaste preventieve maatregelen, gebruikte machtigingen, gewassen en oppervlakte waarop de machtigingen betrekking hadden, het aantal acties en de aantallen geschoten grauwe ganzen onder de ontheffing (periode 1 april tot 1 oktober), legselbeperking en op de 'gereedheidskist' met maatregelen die moeten leiden tot reductie van de schade.

Figuur 13 toont de aantallen geschoten grauwe ganzen onder de ontheffing (periode 1 april tot 1 oktober). Deze zijn in de loop der tijd gestegen tot bijna 11.000.

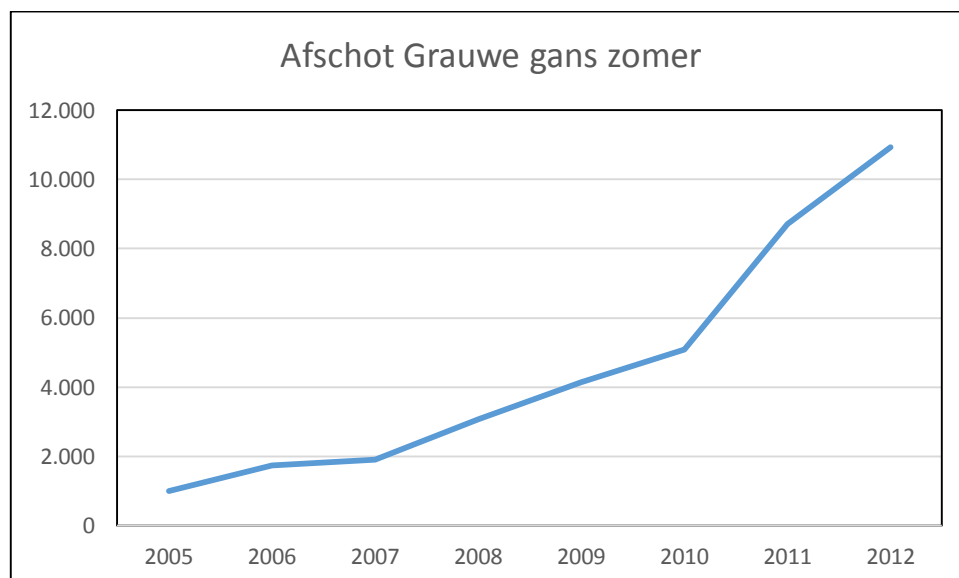

Fig.13. Afschot Grauwe gans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Legselbeperking is weergegeven in figuur 14. Ook het aantal behandelde nesten van de grauwe gans is enorm gestegen tot 6.773 en het aantal behandelde eieren tot 38.186.

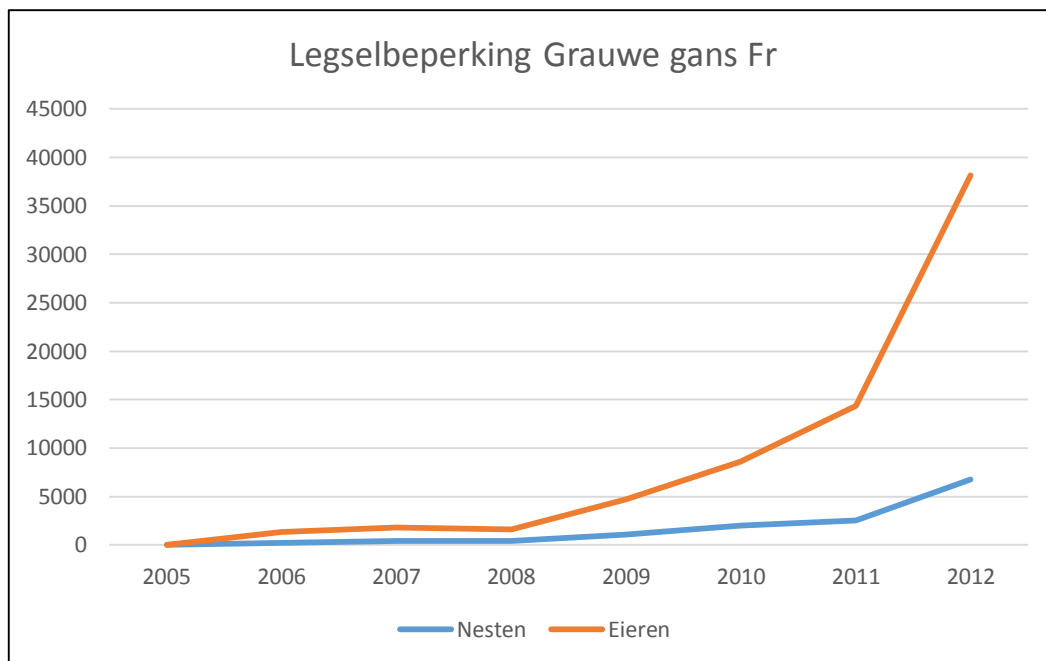

Fig.14. Legselbeperking Grauwe gans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

winterganzen

In Fryslân zijn in de winter van 2012/2013 ruim 18.000 grauwe ganzen geschoten, zie figuur 15.

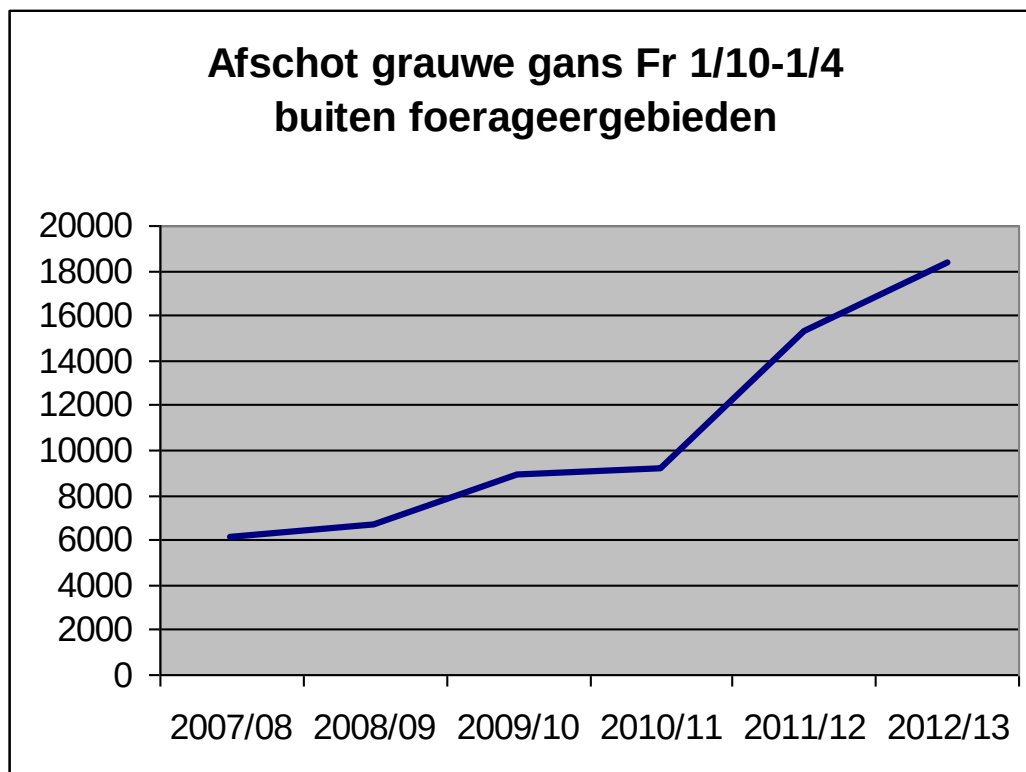

Fig.15. Afschot grauwe ganzen op basis provinciale vrijstelling (Bron: Provincie)

6 Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffingen voor de grauwe gans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018).
- Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand maart afschot van de grauwe gans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden. Dit betreft afschot van zomerganzen (ganzen die grotendeels het jaar rond, maar in ieder geval tussen 1 maart en 1 november in Nederland verblijven en/of broeden). Voorwaarde voor afschot is dat binnen de foerageergebieden verblijvende beschermde trekganzen (winterganzen die buiten Nederland broeden en hier 's winters verblijven) niet worden verontrust. Het is nodig dat de ontheffing voor de grauwe gans op dit punt aangepast wordt aan de Fryske Guozzenoanpak. Woordvoerders van de jagersorganisaties hebben aangegeven dat het in veel gevallen mogelijk is om onderscheid te maken tussen deze zomer- en winterganzen. Wanneer dit onderscheid niet kan worden gemaakt dan dient afschot uiteraard achterwege te blijven.
- Als wintergans is de grauwe gans onder voorwaarden vrijgesteld buiten ganzenfoerageergebieden.

7 Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

9.3 Kolgans (*Anser albifrons*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- In 2005 broedden er in Nederland circa 400 paren kolgans.
- In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels opgetreden van >5% per jaar, welke ook de laatste 10 jaren is doorgezet.
- De kolgans is ook doortrekker en wintervogel in zeer groot aantal.
- Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant gestegen en deze ontwikkeling is over de laatste 10 seizoenen doorgezet.
- In de periode 2008-2012 broedden er naar schatting tot 140 paren kolganzen in Fryslân met het zwaartepunt in het Lage Midden.
- Midwintertellingen over de periode 2007-2011 tonen sterk variërende aantallen tussen 25.000 en 260.000 kolganzen voor de provincie.

Schade

- De getaxeerde zomerschade door kolganzen lag in de afgelopen beheerperiode op een niveau van €10.000,- tot €15.000,-, maar is sterk opgelopen in 2013; dit lijkt een definitiekwestie, doordat de winterschade in dat jaar wat gedaald is;
- De winterschade door kolganzen fluctueerde in de periode 2009-2013 tussen €1,5 en €2,5 miljoen;
- Zomerschade trad uitsluitend op aan grasland, winterschade voor verreweg het grootste deel aan grasland en in mindere mate aan wintergraan en overige gewassen;
- De beschadigde oppervlakte varieert in de zomer in het algemeen tussen de 300 en 800 ha;
- De beschadigde oppervlakte varieert in de winter in het algemeen tussen de 11.000 en 33.000 ha;
- De winterschade (van 1 november tot 1 maart) is vele malen groter dan de zomerschade;
- Het is aannemelijk dat belangrijke schade zich ook in de toekomst zal blijven voordoen.

Beleid

- Binnen foerageergebieden is de kolgans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied (bedoeld voor rot- en brandgans) van 1 november tot 1 juni.
- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart en vanaf 2016-2017 van 1 november tot 1 maart, waarin verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans alleen mogelijk is op kwetsbare gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 maart tot 1 juni mag geen verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans plaatsvinden. De lopende ontheffing ex art. 68 moet hier nog op worden aangepast.
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).

- Van 1 juni tot 1 november is doden van de kolgans toegestaan (op basis van ontheffing die loopt tot 1 oktober 2018).
- Er is eveneens een ontheffing voor legselbeperking van de kolgans tot 1 oktober 2018.

Beheer

- Overzomerende kolgenzen worden sinds 2010 in relatief kleine aantallen geschoten (circa 250 kolgenzen). Dit afschot is klein in vergelijking tot het afschot in de winter.
- Het aantal behandelde nesten van de kolgans is van 2010 tot 2012 afgenomen (145 nesten in 2010, 128 in 2011 en 41 in 2012).
- Het aantal behandelde eieren fluctueerde sterk (150 eieren in 2010, 527 in 2011 en 186 in 2012).
- In de winters van 2011/2012 en van 2012/2013 zijn circa 45.000 kolgenzen geschoten.

Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffing voor de kolgans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018).
- Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand maart afschot van de kolgans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden en buiten die gebieden in de maanden maart tot en met mei. Volgens de Fryske Guozzenoanpak mag helemaal geen verjaging met afschot van de kolgans plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de kolgans op dit punt aangepast wordt.

Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

zomerganzen

De kolgans is een broedvogel van de toendrazone van Noordwest Rusland tot in Oost-Siberië. Sinds 1980 broedt de soort in Nederland. Een groot deel van de Nederlandse broedvogels stamt af van losgelaten lokvogels die sinds 1988 niet langer mogen worden gebruikt, aangevuld met aangeschoten vogels (Lensink 1996 a,b). Elders in de gematigde zone in Europa is de soort geen regelmatige broedvogel en er vindt geen areaaluitbreiding plaats in de Russische broedgebieden (van der Jeugd *et al.* 2006). Aangenomen wordt dan ook dat het broeden van kolganzen in Nederland het gevolg is van handelingen van de mens (Lensink 1996b). De landelijke zomerpopulatie groeit met 10% per jaar en bestond in 2005 uit 2.000 individuen (van der Jeugd *et al.* 2006). In 2005 broedden er in Nederland circa 400 paren kolgans. Figuur 1 toont de verspreiding van de broedparen in 2005. In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels opgetreden van >5% per jaar, welke ook de laatste 10 jaren is doorgezet (figuur 2).

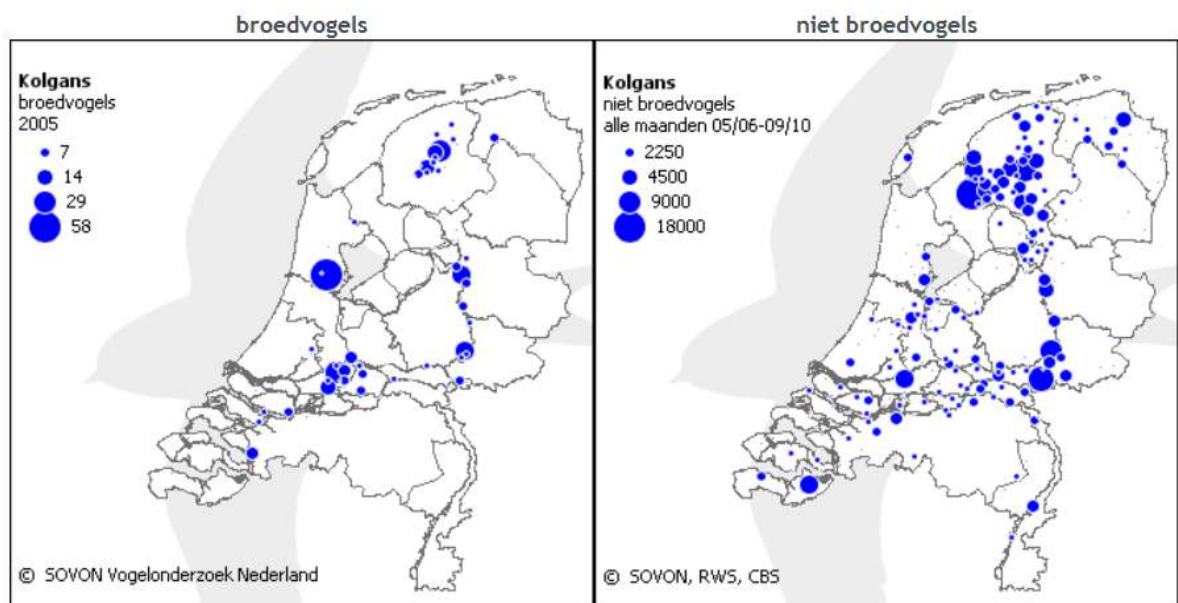

Fig. 1 Gemiddeld aantal broedvogels (zomerganzenproject 2005) en niet-broedvogels (watervogelmeetnet kolgans in Nederland in 2005, resp. gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10).

winterganzen

De kolgans is ook doortrekker en wintervogel in zeer groot aantal. Figuur 1 toont eveneens de aantallen niet broedvogels gemiddeld over alle maanden tussen 2005/06 en 2009/10. Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant gestegen en eveneens over de laatste 10 seizoenen (figuur 2).

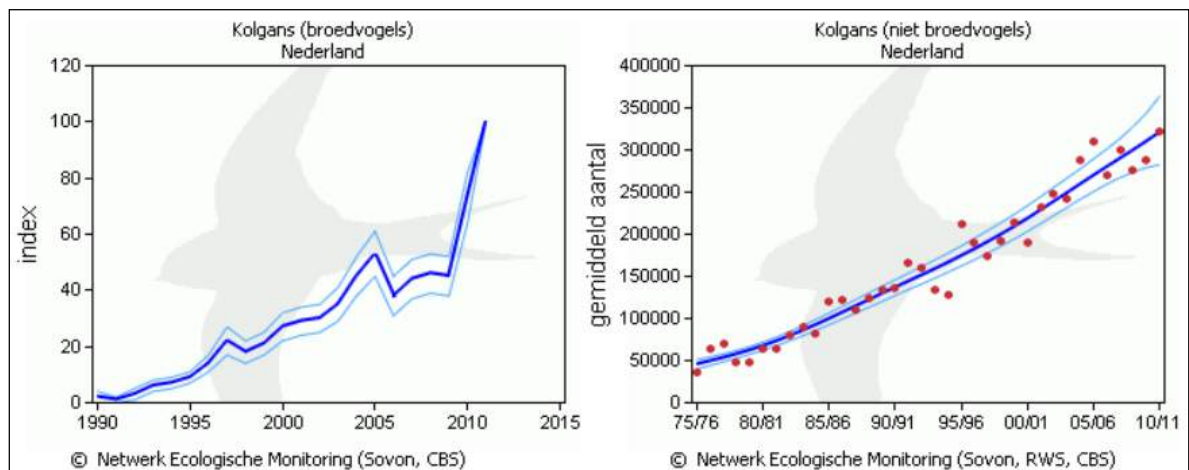

Fig.2. Aantalverloop van kolkans (linker figuur populatie-index broedvogels (Meetnet Broedvogels) en rechterfiguur gemiddeld aantal niet broedvogels (watervogelmeetnet)) in Nederland.

Provinciaal

zomerganzen

Als broedvogel komen kolkansen in geringe aantallen voor in Fryslân sinds 1980. In de periode 1998-2000 broedden er naar schatting 40 tot 90 paren en in 2001-2005 100 tot 125 paren. Volgens de nota Gans in Balans komt de kolkans als zomergans in klein aantal in Fryslân voor en is de populatieomvang stabiel, zie paragraaf 9.1. Figuur 3 toont de ontwikkeling van het aantal broedparen in de provincie over de periode 2008-2012. Figuur 4 toont de verspreiding over de provincie met het zwaartepunt in het Lage Midden.

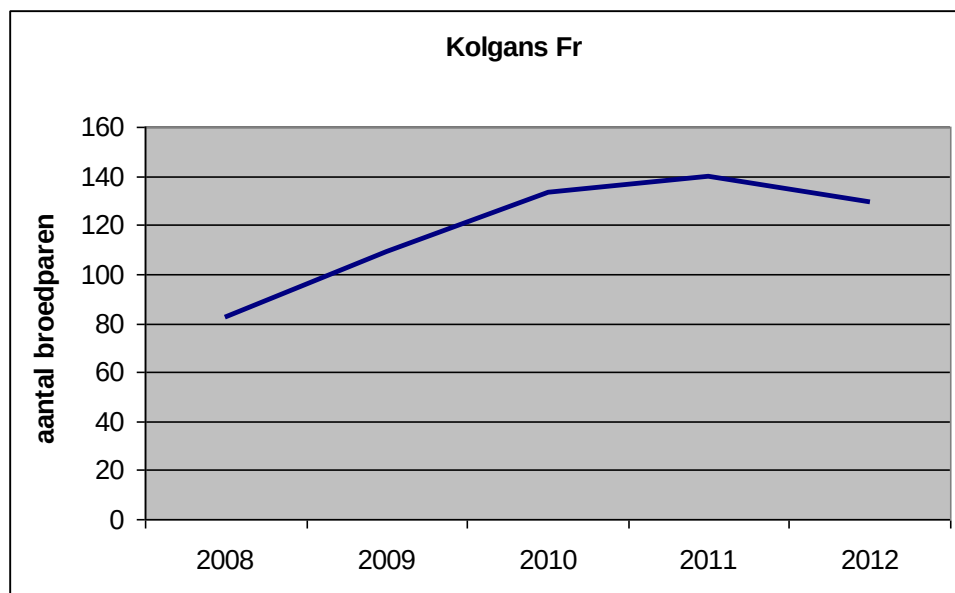

Fig.3. Aantal broedparen Kolkans (Bron: Sovon, zeldzame broedvogels)

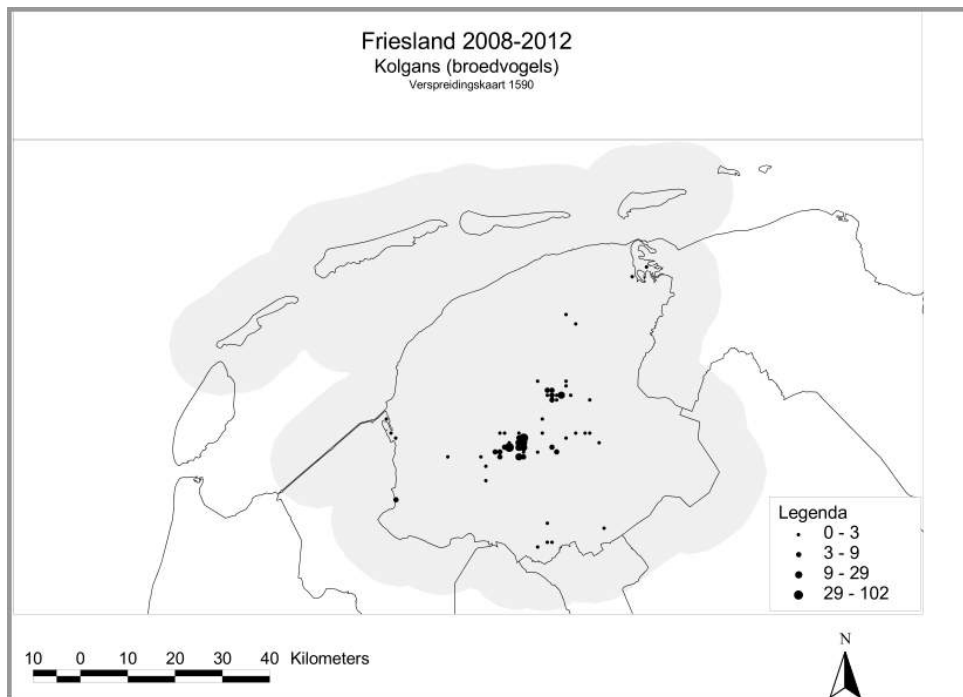

Fig.4. Verspreiding en aantallen broedparen Kolgans 2008-2012 (Sovon)

Door de wbe's in Fryslân is in 2011 en 2012 meegedaan aan de landelijke zomertelling van ganzen in juli. In 2011 werden 1173 kolganzen geteld, in 2012 493. Figuur 5 geeft informatie over aantallen en verspreiding van de kolgans in de provincie in 2011 en 2012.

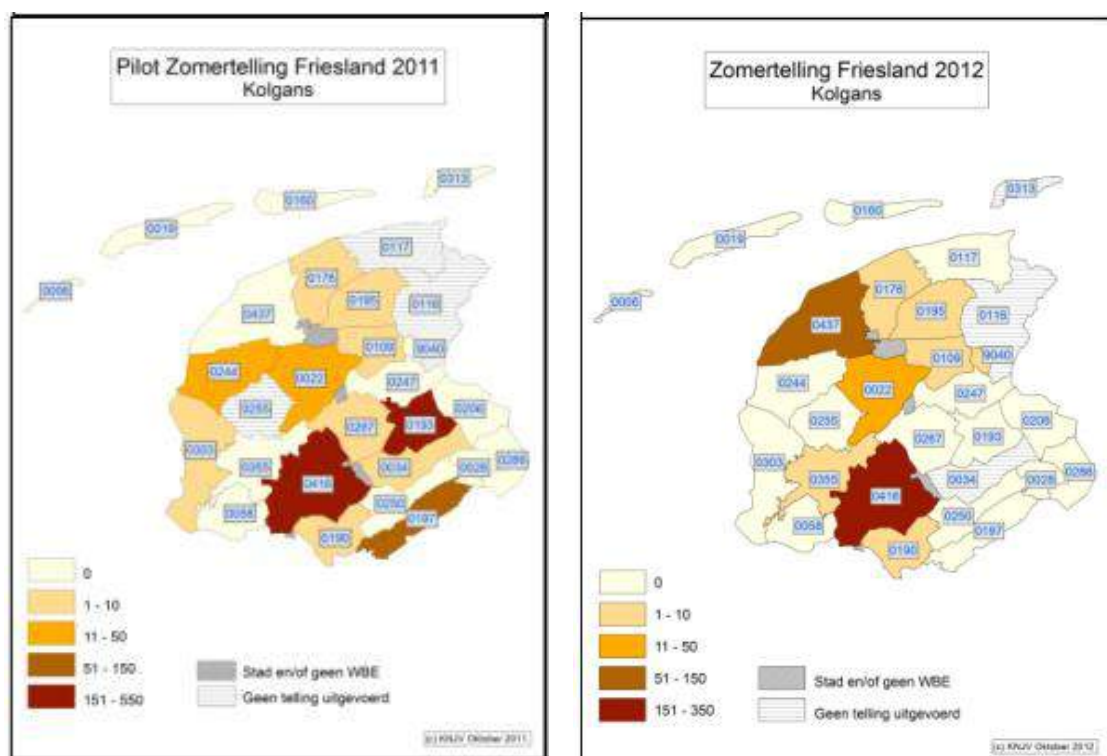

Fig.5. Zomertelling Kolgans Fryslân 2011 en 2012 (Bron: KNJV)

winterganzen

Volgens de nota Gans in Balans (GS 26-2-2013) bedroeg het gemiddelde maximumaantal van de kolgans als wintergans in de jaren 2006-2010 in Fryslân 314.000, zie paragraaf 9.1. Midwintertellingen van Sovon over de periode 2007-2011 tonen sterk variërende aantallen tussen 25.000 en 260.000 kolgansen voor de provincie, zie figuur 6. De verspreiding en de verblijfsduur in vogeldagen blijkt uit figuur 7.

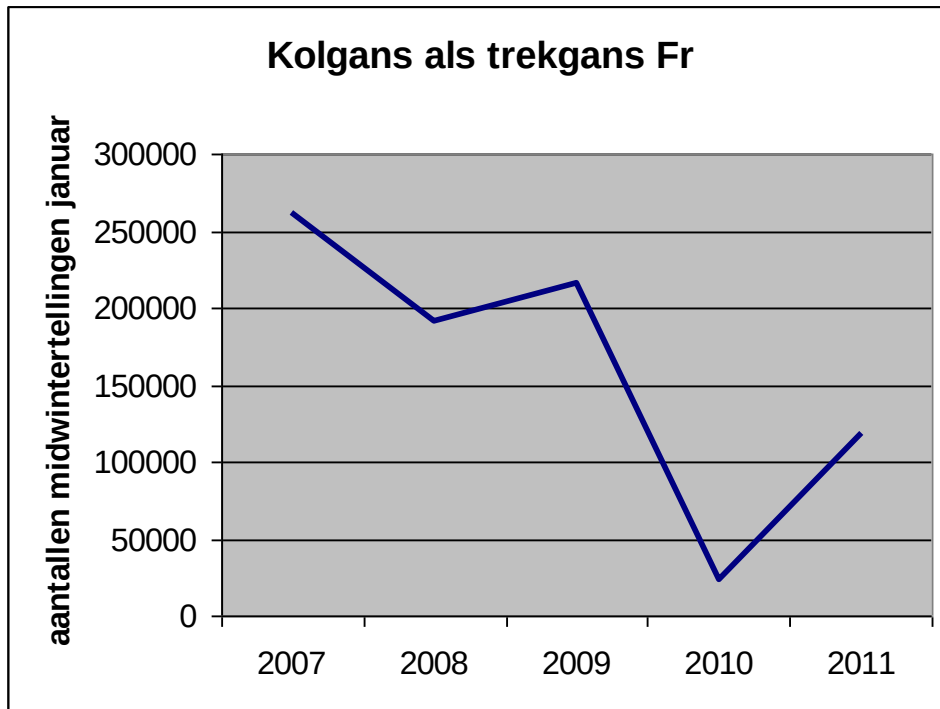

Fig.6. Midwintertellingen (Bron: Sovon)

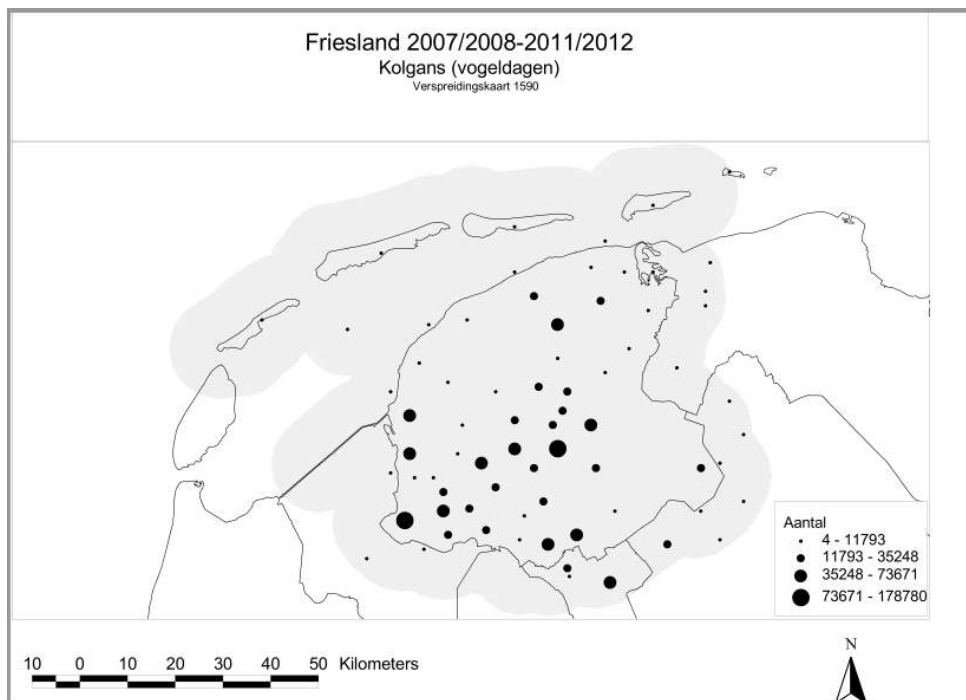

Fig.7. Verblijf kolgans in de provincie in vogeldagen (Bron: Sovon)

Figuren 8 en 9 geven het resultaat van de voorjaarsstellingen in de maand april door de wbe's in de jaren 2006-2013. Over 2011 zijn geen cijfers ontvangen. De aantallen schommelden tussen 48.000 in 2006 tot 3400 kolganzen in 2012. In deze periode is onduidelijk welke dieren nog wegtrekken en waar dus het onderscheid tussen winterganzen en zomerganzen ligt. Daarom zijn de wbe's vanaf 2011 overgegaan op zomertellingen in juli van zomerganzen.

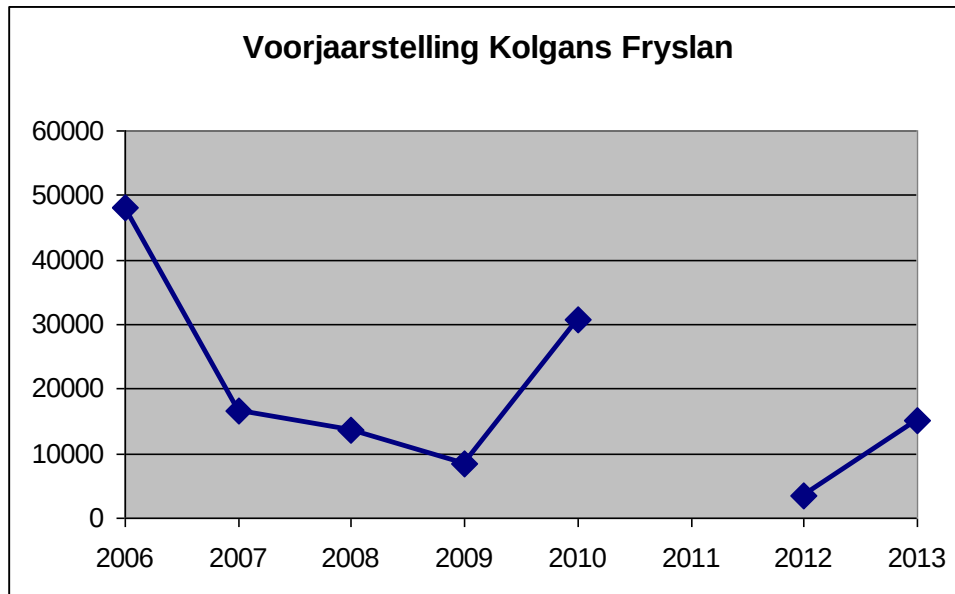

Fig.8. Voorjaarsstelling wbe's Kolgans 2006-2013 (Bron: KNJV; over 2011 geen gegevens ontvangen)

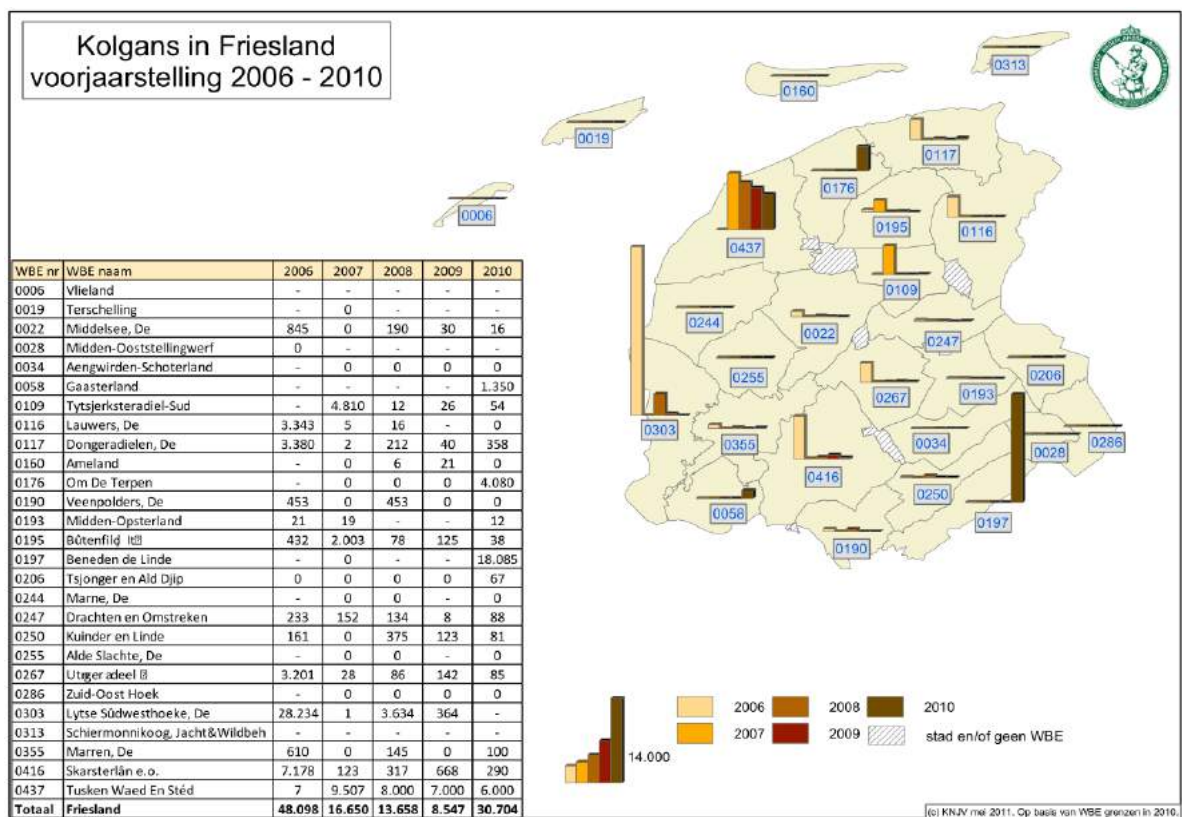

Fig.9. Voorjaarsstelling Kolgans Fryslân 2006-2010 (Bron: KNJV)

3 Schade

Figuur 10 toont over de periode 2009-2013 per maand het gemelde (en later afgetaxeerde) schadebedrag door de kolgans. Wat opvalt is de jaarlijkse piek in meldingen in januari. In mei zijn de winterganzen vertrokken en na september komen ze weer terug. Opgemerkt wordt dat 'winterschade' afgetaxeerd wordt in april/mei; deze schade is ontstaan vanaf het vroege voorjaar.

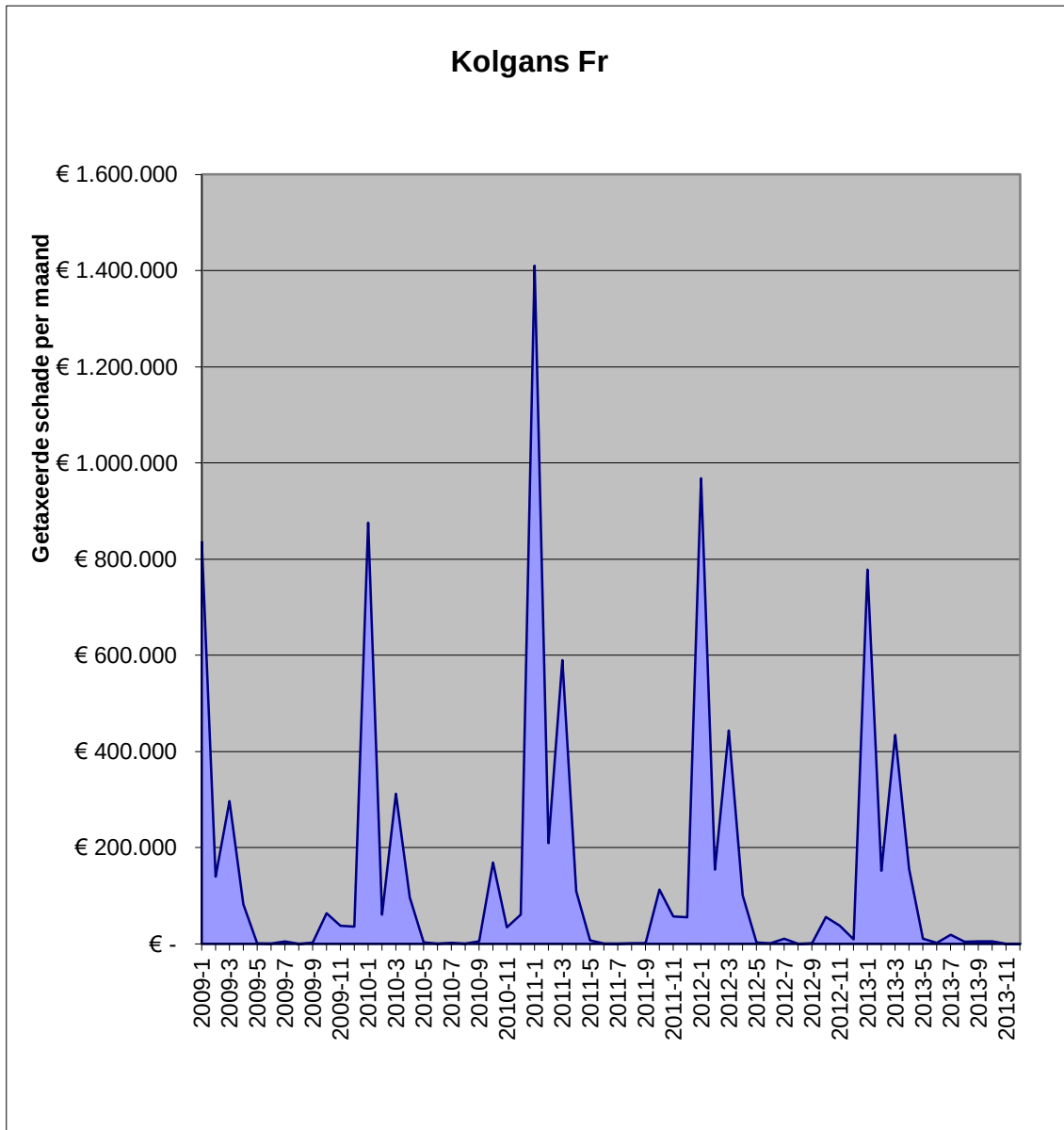

Fig. 10. Gemelde schade door de kolgans per maand in 2009-2013 (Faunafonds)

Figuur 11 t/m 14 geeft een vergelijking van de getaxeerde schade en de beschadigde oppervlakte per gewas in de zomer en in de winter.

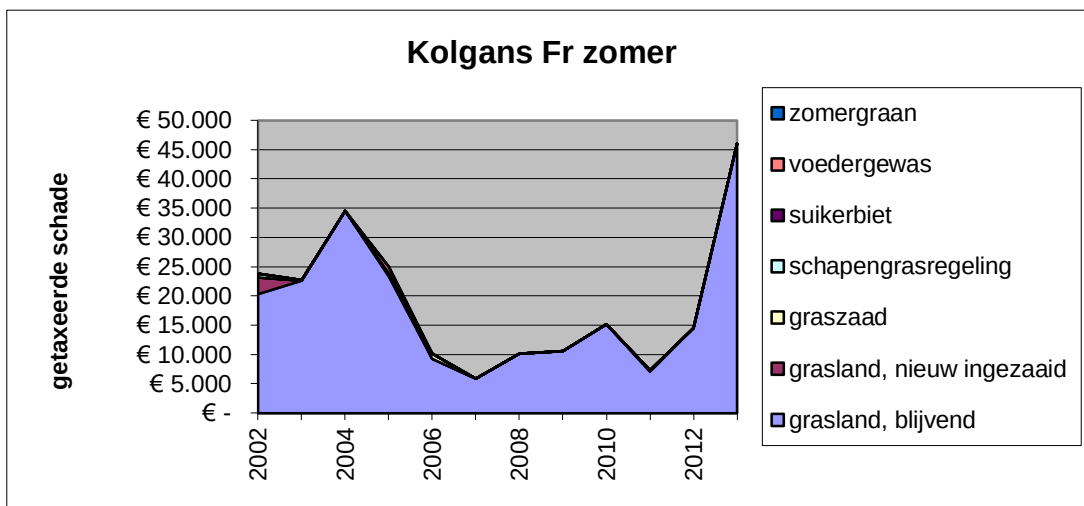

Fig. 11. Getaxeerde schade en gewassen door de kolganen in zomer (Faunafonds)

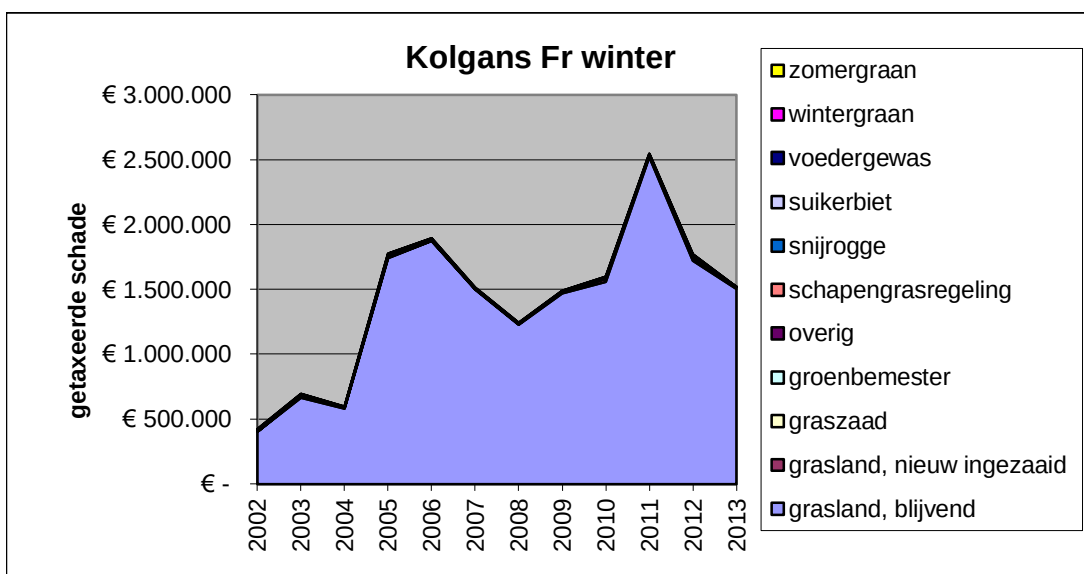

Fig. 12. Getaxeerde schade en gewassen door de kolganen in winter (Faunafonds)

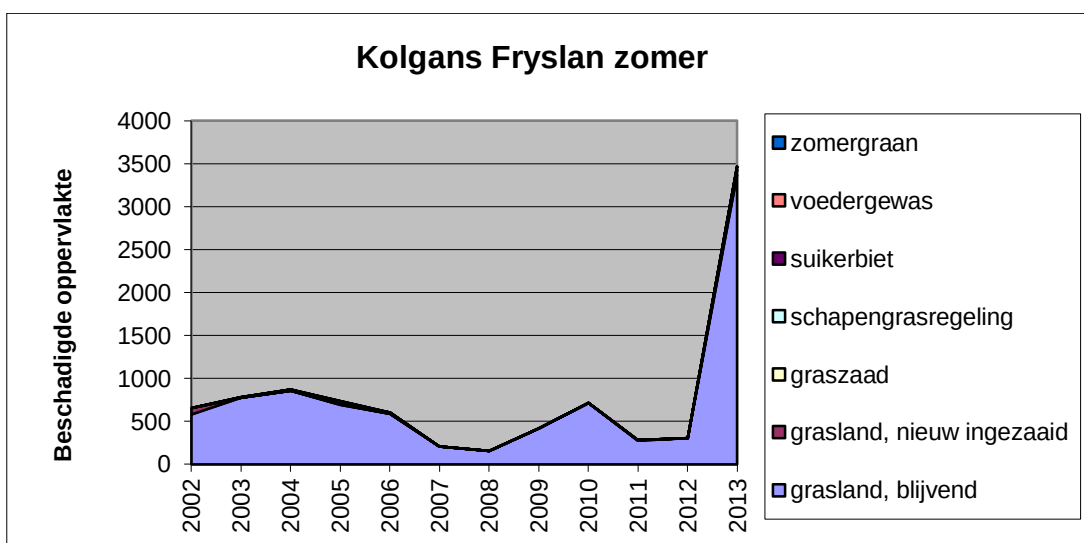

Fig. 13. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de kolganen in zomer (Faunafonds)

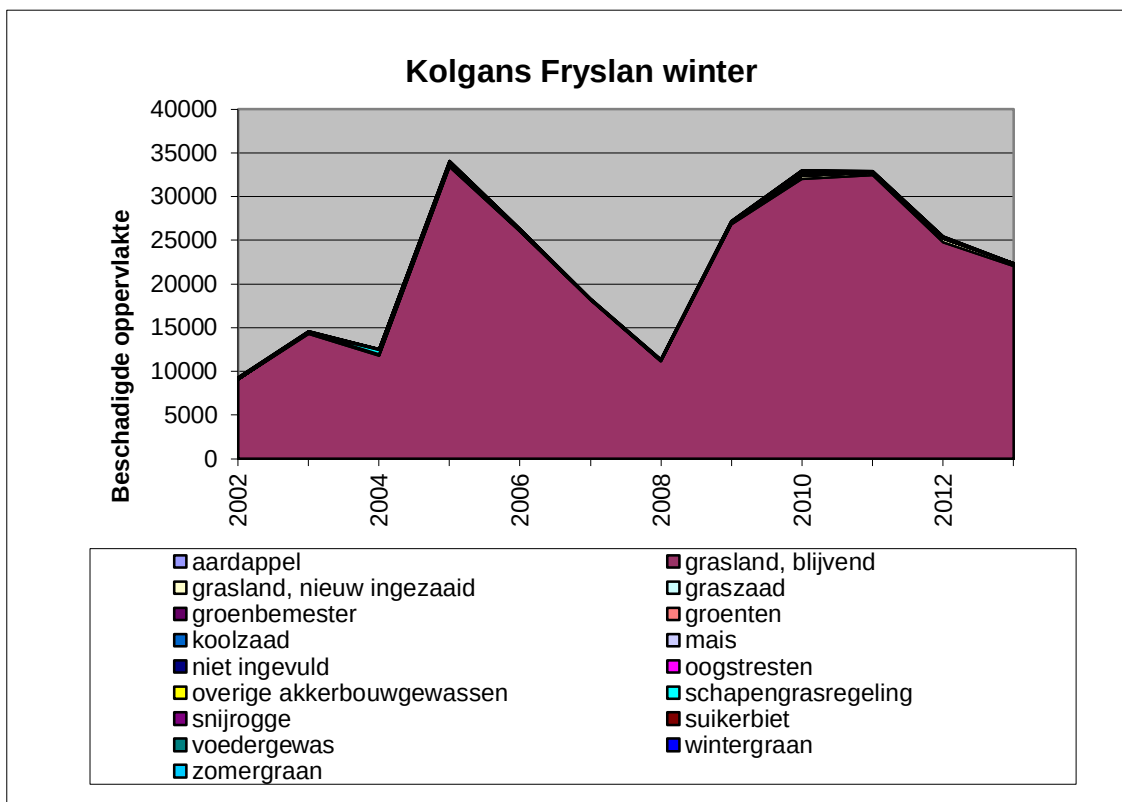

Fig. 14. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de kolgans in winter (Faunafonds)

Hieruit blijkt:

- De getaxeerde zomerschade door kolganzen lag in de afgelopen beheerperiode op een niveau van €10.000,- tot €15.000,-, maar is sterk opgelopen in 2013; dit lijkt een definitiekwestie, doordat de winterschade in dat jaar wat gedaald is;
- De winterschade door kolganzen fluctueerde in de periode 2009-2013 tussen €1,5 en €2,5 miljoen;
- Zomerschade trad uitsluitend op aan grasland, winterschade voor verreweg het grootste deel aan grasland en in mindere mate aan wintergras en overige gewassen;
- De beschadigde oppervlakte varieert in de zomer in het algemeen tussen de 300 en 800 ha;
- De beschadigde oppervlakte varieert in de winter in het algemeen tussen de 11.000 en 33.000 ha;
- De winterschade (van 1 november tot 1 maart) is vele malen groter dan de zomerschade;
- Het is aannemelijk dat belangrijke schade zich ook in de toekomst zal blijven voordoen.

4 Beleid

Voor algemene informatie over het ganzenbeleid, zie paragraaf 9.1. Bescherming en bestrijding van schade door de kolgans is als volgt:

- Binnen foerageergebieden is de kolgans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied (bedoeld voor rot- en brandgans) van 1 november tot 1 juni.

- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart en vanaf 2016-2017 van 1 november tot 1 maart, waarin verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans alleen mogelijk is op kwetsbare gewassen (op basis van vrijstelling).
- Buiten de foerageergebieden mag van 1 maart tot 1 juni geen verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans plaatsvinden. De lopende ontheffing ex art. 68 moet hier nog op worden aangepast.
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de kolgans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 juni tot 1 november is doden van de kolgans toegestaan (op basis van ontheffing).

winterganzen

In het algemeen arriveren de trekkende kolgans van oktober en vertrekken ze in maart. In de periode van 1 november tot 1 maart is schadebestrijding door verjaging met ondersteunend afschot geregeld via vrijstelling in de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014.

zomerganzen

De provincie heeft de ontheffingen voor kolgans op 3 september 2013 aangepast. De ontheffing geldt van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018:

- a. voor legselbeperking gedurende de perioden van 1 februari tot en met 31 mei daarop volgend, voor het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Fryslân;
- b. voor afschot van 1 maart tot en met 31 oktober daarop volgend, voor de volgende gebieden, ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan de volgende gewassen:
 - schade aan grasland binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden Aengwirden-Schoterland, Beneden de Linde, de Alde Slachte, de Dongeradielen, de Lauwers, de Lytse Súdwesthoeke, de Marne, de Marren, de Middelsee, De Veenpolders, Drachten e.o., Gaasterlân e.o., It Bûtenfjild, Kuinder en Linde, Midden-Opsterland, Om de Terpen, Schiermonnikoog, Skarsterlân, Tytsjerksteradiel-Súd en Utingeradeel;
 - schade aan granen binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, de Lauwers, de Lytse Súdwesthoeke, de Marne, Om de Terpen, Skarsterlân;
 - schade aan graszaad binnen het werkgebied van de wildbeheereenheid De Lauwers;
 - schade aan maïs binnen het werkgebied van de wildbeheereenheid Utingeradeel;
 - schade aan groenbemester binnen het werkgebied van de wildbeheereenheid Skarsterlân.

Gedurende de maanden maart en oktober mag geen gebruik van de ontheffing voor afschot worden gemaakt op percelen waarop nog een overeenkomst voor ganzenopvang (PSAN) van toepassing is.

Binnen begrensde foerageergebieden voor overwinterende ganzen mag gedurende de maanden februari en maart slechts gebruik van de ontheffing worden gemaakt onder voorwaarde dat daar aanwezige winterganzen niet worden verontrust.

Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand maart afschot van de kolgans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden en buiten die gebieden in de maanden maart tot en met mei. Volgens de Fryske Guozzenoanpak mag helemaal geen verjaging met afschot van de kolgans plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de kolgans op dit punt aangepast wordt.

5 Beheer

zomerganzen

Voor algemene informatie over het beheer van zomerganzen, zie paragraaf 9.1. Daar wordt nader ingegaan op toegepaste preventieve maatregelen, gebruikte machtigingen, gewassen en oppervlakte waarop de machtigingen betrekking hadden, het aantal acties en de aantallen geschoten ganzen onder de ontheffing (periode 1 april tot 1 oktober), legselbeperking en op de 'gereedschapskist' met maatregelen die moeten leiden tot reductie van de schade.

Overzomerende kolgans worden sinds 2010 in relatief kleine aantallen geschoten (231 kolgans in 2010, 282 in 2011 en 214 in 2012), zie figuur 15. Dit afschot is klein in vergelijking tot het afschot in de winter.

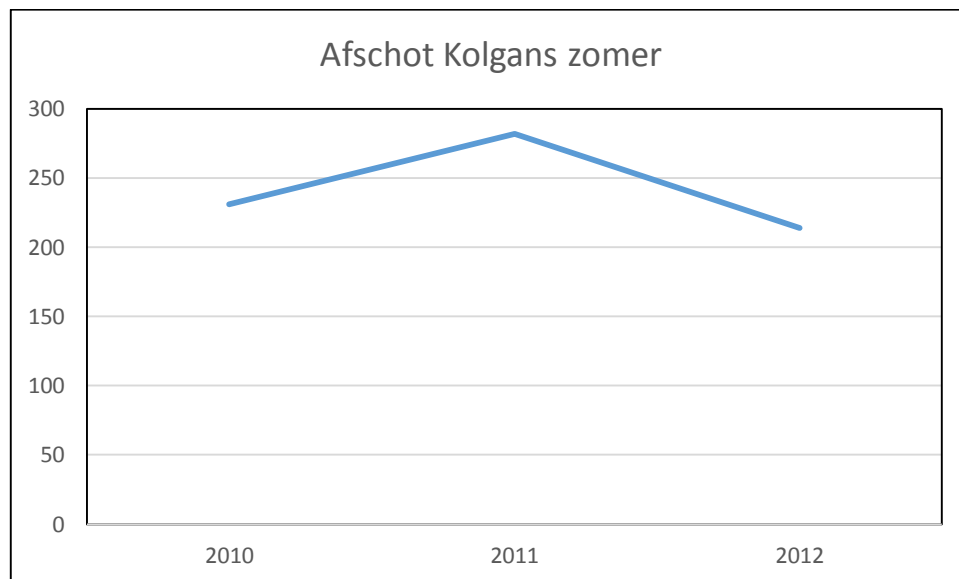

Fig.15. Afschot Kolgans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Het aantal behandelde nesten van de kolgans is van 2010 tot 2012 afgenomen (145 nesten in 2010, 128 in 2011 en 41 in 2012). Het aantal behandelde eieren fluctueerde sterk (150 eieren in 2010, 527 in 2011 en 186 in 2012), zie figuur 16.

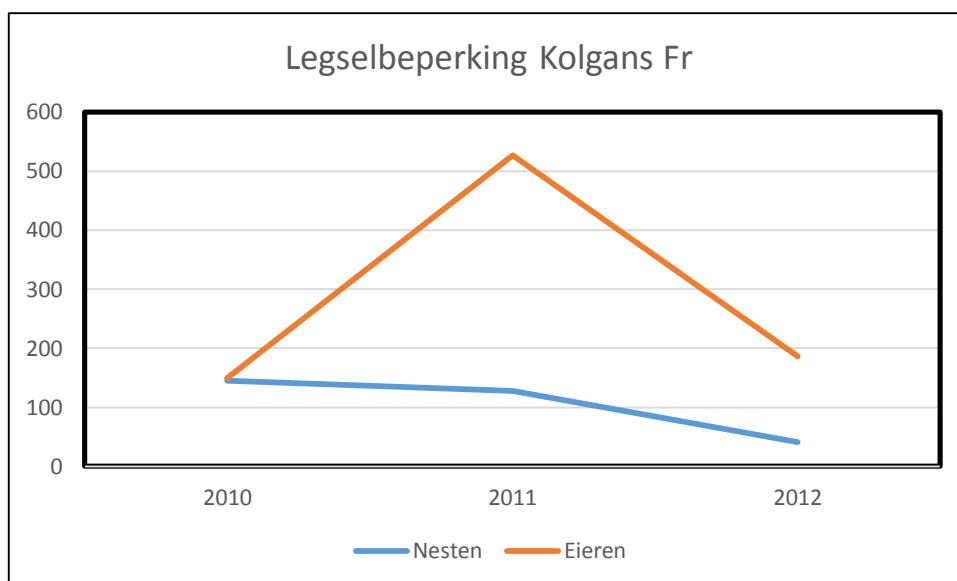

Fig.16. Legselbeperking Kolgans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

winterganzen

In Fryslân zijn in de winters van 2011/2012 en van 2012/2013 circa 45.000 kolganzen geschoten, zie figuur 17.

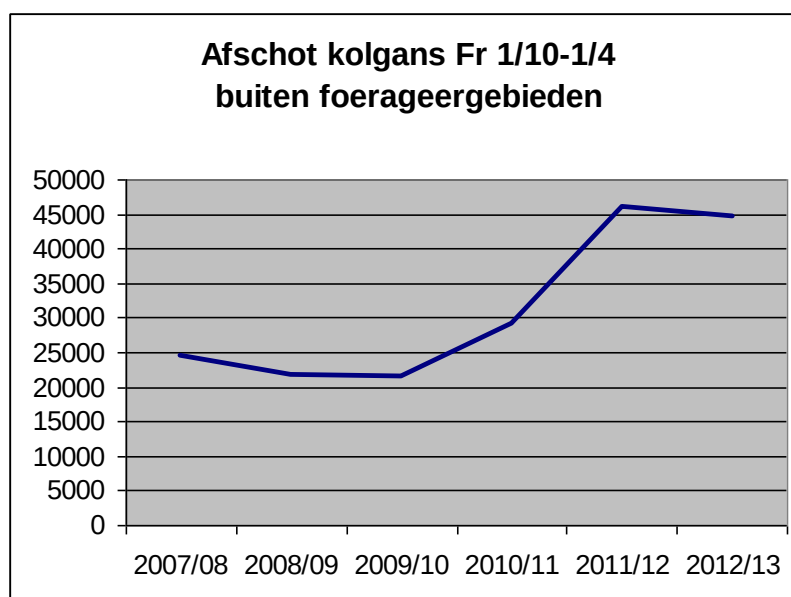

Fig.17. Afschot kolganzen op basis provinciale vrijstelling (Bron: Provincie)

6 Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffing voor de kolgans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018).

- Opgemerkt wordt dat op grond van deze ontheffing in de maand maart afschot van de kolgans kan plaatsvinden binnen foerageergebieden en buiten die gebieden in de maanden maart tot en met mei. Volgens de Fryske Guozzenoanpak mag helemaal geen verjaging met afschot van de kolgans plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de kolgans op dit punt aangepast wordt.

7 Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

9.4 Brandgans (*Anser albifrons*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels opgetreden van >5% per jaar, welke ook de laatste 10 jaren is doorgezet (figuur 2).
- Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant gestegen met >5% per jaar, welke toename eveneens over de laatste 10 seizoenen is doorgezet.
- het aantal broedparen in de provincie fluctueerde over de periode 2008-2012 tussen de 175 en 275.
- Midwintertellingen over de periode 2007-2011 tonen sterk variërende aantallen tussen 80.000 en 310.000 brandganzen voor de provincie.

Schade

- De getaxeerde zomerschade door brandganzen fluctueert sterk. Dit kan mogelijk voor een deel verklaard worden als een definitiekwestie van zomerschade en winterschade. De vertrekdatum van winterganzen naar hun broedgebieden varieert van jaar tot jaar;
- De getaxeerde winterschade door brandganzen is sinds 2004 opgelopen van € 200.000,- naar € 2.500.000,-.
- De zomerschade treedt vooral op aan grasland en in mindere mate aan granen;
- De winterschade treedt vooral op aan grasland en in mindere mate aan wintergraan en graszaad;
- De beschadigde oppervlakte in de zomer is opgelopen tot 3.000 ha;
- De beschadigde oppervlakte in de winter is opgelopen tot 25.000 ha;
- Het is aannemelijk dat belangrijke schade zich ook in de toekomst zal blijven voordoen.

Beleid

- Binnen foerageergebieden is de brandgans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied van 1 november tot 1 juni.
- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart waarin verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans mogelijk is op kwetsbare gewassen en vanaf 2016-2017 mag van 1 november tot 1 maart helemaal geen verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans plaatsvinden (geregeld in Verordening).
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 maart tot 1 november is doden van de brandgans toegestaan (de lopende ontheffing moet hierop nog worden aangepast).
- Er is eveneens een ontheffing voor legselbeperking van de brandgans tot 1 oktober 2018.

Beheer

- Overzomerende brandganzen worden sinds 2010 in relatief kleine aantallen geschoten;
- Het aantal behandelde nesten en eieren van de brandgans is van 2010 tot 2012 sterk toegenomen.

Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffingen voor de brandgans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018).
- Opgemerkt wordt dat op grond van de lopende ontheffing nog geen afschot van de brandgans kan plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de brandgans op dit punt aangepast wordt.

Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenaanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd.
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

zomerganzen

Brandganzen die jaarrond in Nederland verblijven worden beschouwd als zomerganzen. De brandgans is van oorsprong een broedvogel van arctische gebieden op Groenland, Spitsbergen en Noord-Rusland. Na een sterke populatiegroei in de jaren 80 van de vorige eeuw breidde het broedareaal zich uit naar het Oostzeegebied. De soort broedt sinds 1982 in Nederland en onze buurlanden (van der Jeugd *et al.* 2005). Van een aantal Nederlandse populaties is bekend dat de oorsprong moet worden gezocht in het ontsnappen van vogels uit collecties (Lensink 1996 a,b). Hieruit kan men niet concluderen dat de populatie zich heeft gevestigd door toedoen van de mens, ringonderzoek heeft uitgewezen dat in Rusland en Zweden geboren wilde vogels zich in Nederland kunnen vestigen (van der Jeugd *et al.* 2005). In 2005 broedden er in Nederland circa 6.000 paren brandgans. Figuur 1 toont de verspreiding van de broedparen in 2005. In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels opgetreden van >5% per jaar, welke ook de laatste 10 jaren is doorgezet (figuur 2).

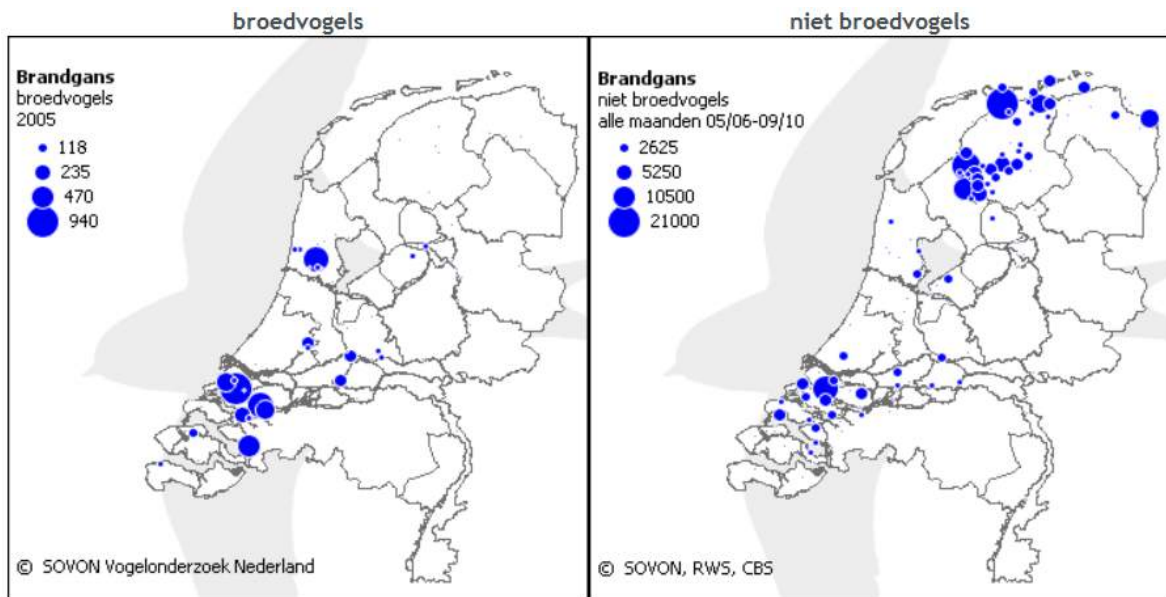

Fig. 1 Gemiddeld aantal broedvogels (zomerganzenproject 2005) en niet-broedvogels brandgans (watervogelmeetnet) in Nederland in 2005, resp. gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10.

winterganzen

De brandgans is ook doortrekker en wintervogel in zeer groot aantal. Figuur 1 toont eveneens de aantallen niet broedvogels gemiddeld over alle maanden tussen 2005/06 en 2009/10. Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant gestegen met >5% per jaar, welke toename eveneens over de laatste 10 seizoenen is doorgezet (figuur 2).

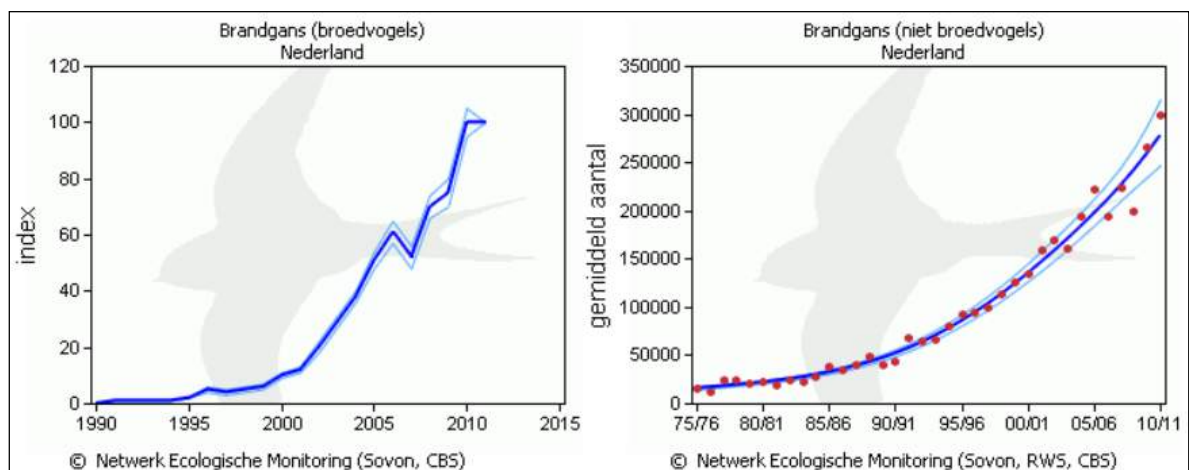

Fig.2. Aantalsverloop van brandgans (linker figuur populatie-index broedvogels (Meetnet Broedvogels) en rechterfiguur gemiddeld aantal niet broedvogels (watervogelmeetnet)) in Nederland.

Provinciaal

zomerganzen

Figuur 3 toont de ontwikkeling van het aantal broedparen in de provincie over de periode 2008-2012. Dit fluctueerde tussen de 175 en 275.

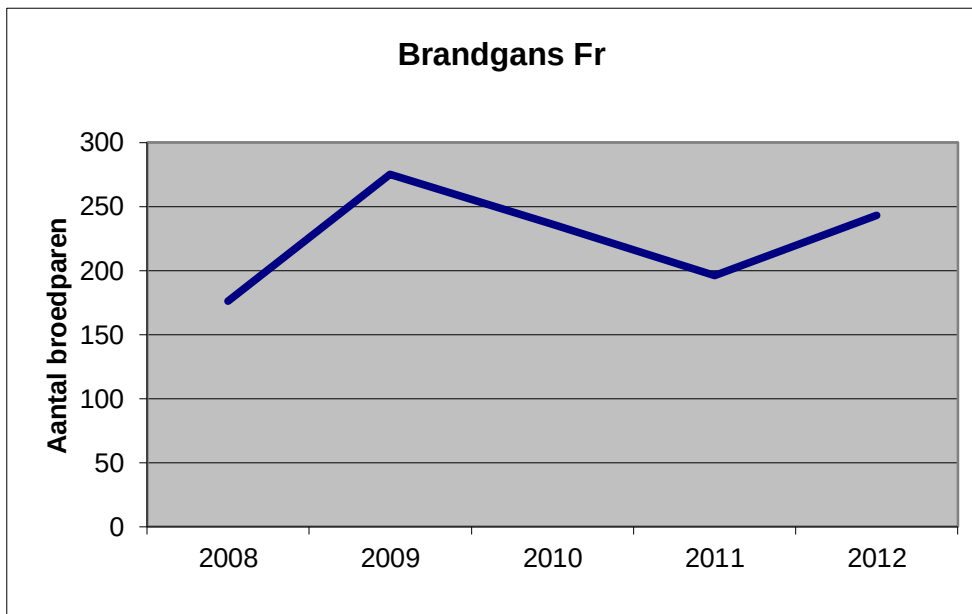

Fig.3. Aantal broedparen Brandgans (Bron: Sovon, zeldzame broedvogels)

Volgens de nota Gans in Balans (GS 26-2-2013) komt de brandgans als zomergans in klein aantal in Fryslân voor en groeit de soort met 6% per jaar, zie paragraaf 9.1. Figuur 4 toont de verspreiding over de provincie met het zwaartepunt in het Lage Midden.

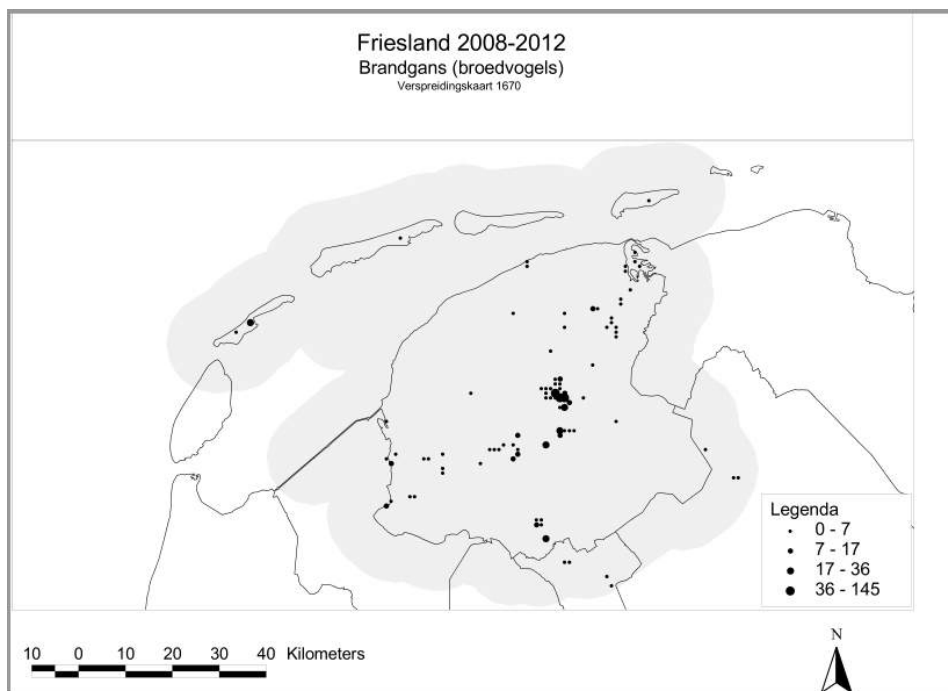

Fig.4. Verspreiding en aantallen broedparen Brandgans 2008-2012 (Sovon)

Door de wbe's in Fryslân is in 2011 en 2012 meegedaan aan de landelijke zomertelling van ganzen in juli. In 2011 werden 731 brandgans geteld, in 2012 493. Figuur 5 geeft informatie over aantallen en verspreiding van de brandgans in de provincie in 2011 en 2012.

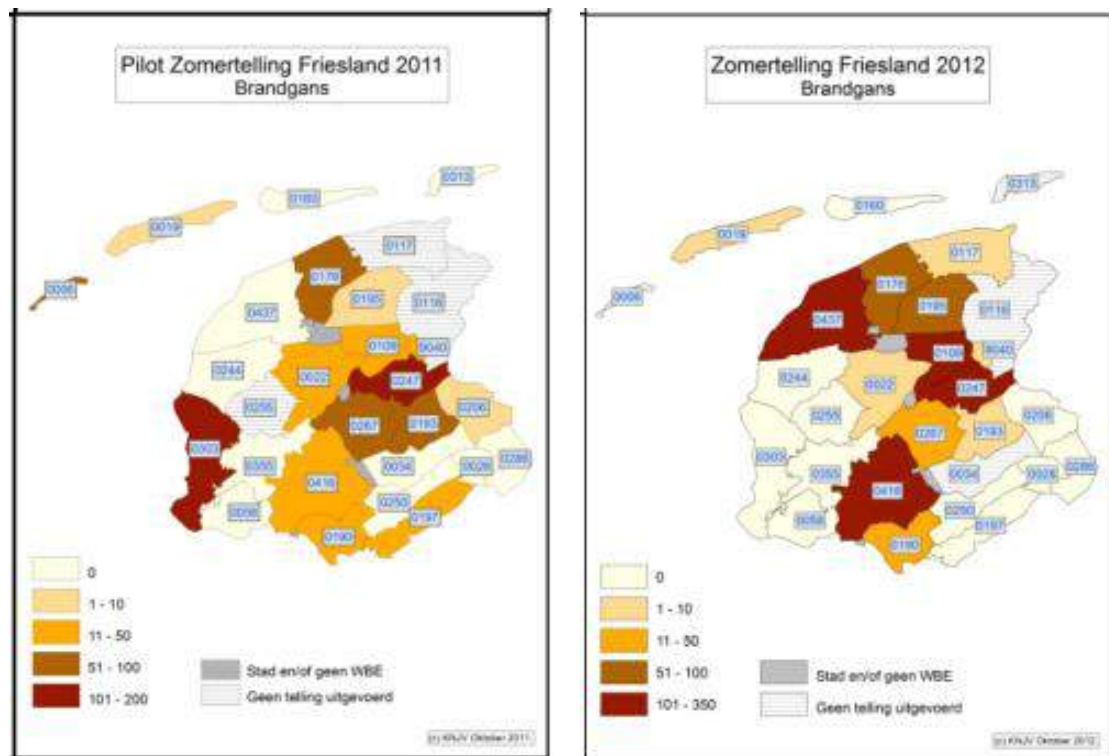

Fig.5. Zomertelling Brandgans Fryslân 2011 en 2012 (Bron: KNJV)

winterganzen

Volgens de nota Gans in Balans (GS 26-2-2013) bedroeg het gemiddelde maximaal aantal van de brandgans als wintergans in de jaren 2006-2010 in Fryslân 268.000, zie paragraaf 9.1.

Midwintertellingen van Sovon over de periode 2007-2011 tonen sterk variërende aantallen tussen 80.000 en 310.000 brandganzen voor de provincie, zie figuur 6. De verspreiding en de verblijfsduur in vogeldagen blijkt uit figuur 7.

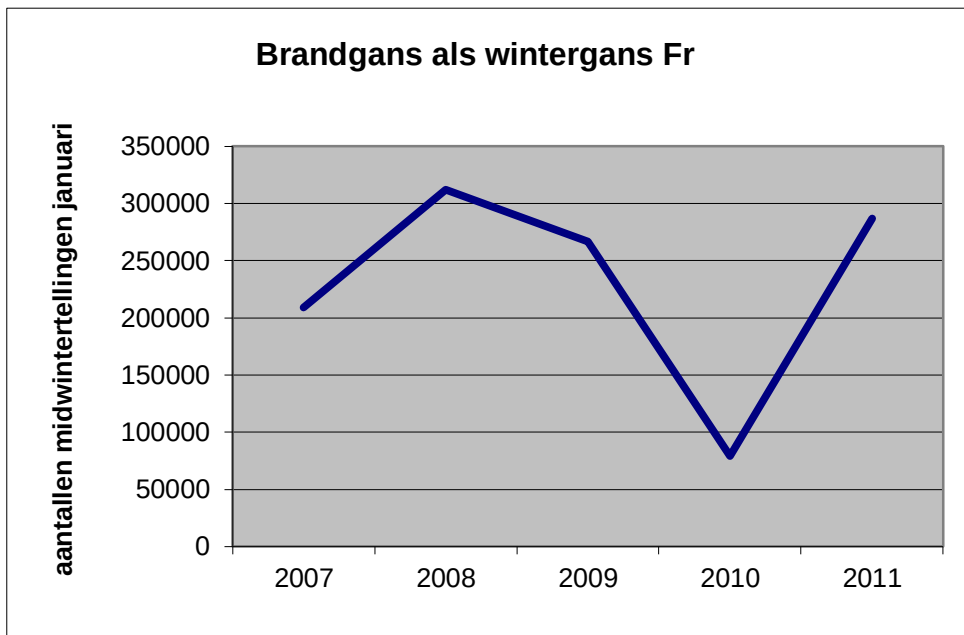

Fig.6. Midwintertellingen (Bron: Sovon)

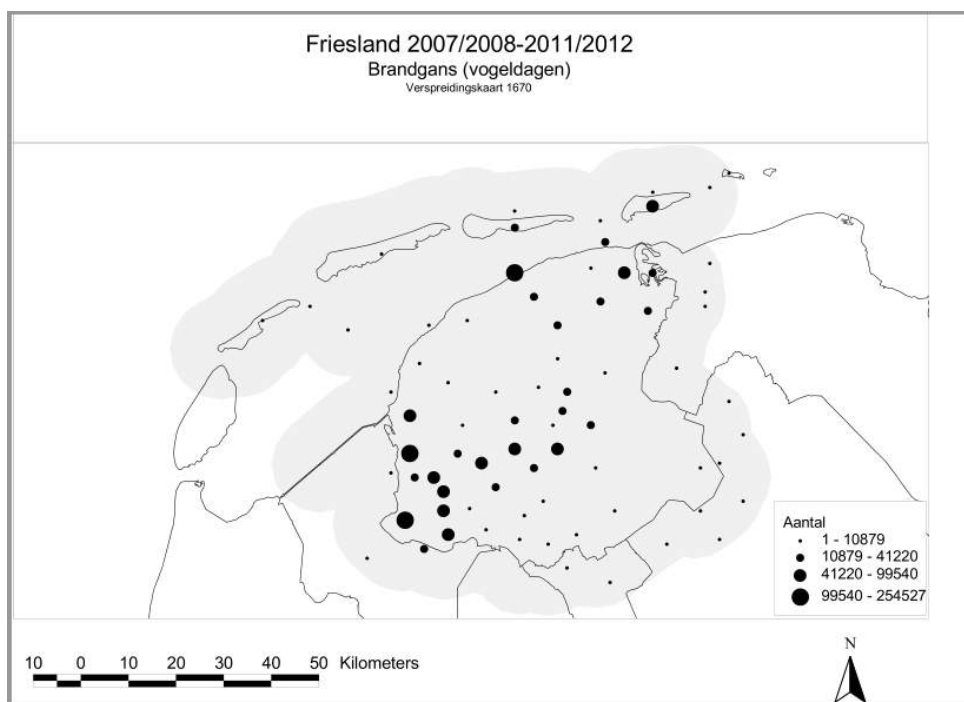

Fig.7. Verblijf brandgans in de provincie in vogeldagen (Bron: Sovon)

Figuren 8 en 9 geven het resultaat van de voorjaartellingen in de maand april door de wbe's in de jaren 2006-2013. Over 2011 zijn geen cijfers ontvangen. De aantallen schommelden tussen 19.000 en 125.000 brandganzen. In deze periode is onduidelijk welke dieren nog wegtrekken en waar dus het onderscheid tussen winterganzen en zomerganzen ligt. Daarom zijn de wbe's vanaf 2011 overgegaan op zometellingen in juli van zomerganzen.

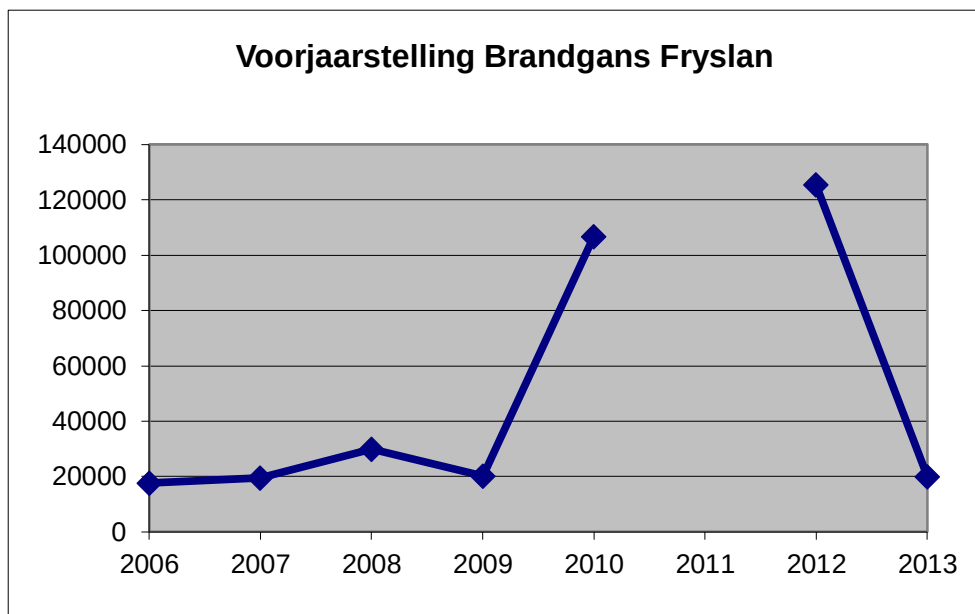

Fig.8. Voorjaarsstelling wbe's Brandgans 2006-2013 (Bron: KNJV; over 2011 geen gegevens ontvangen)

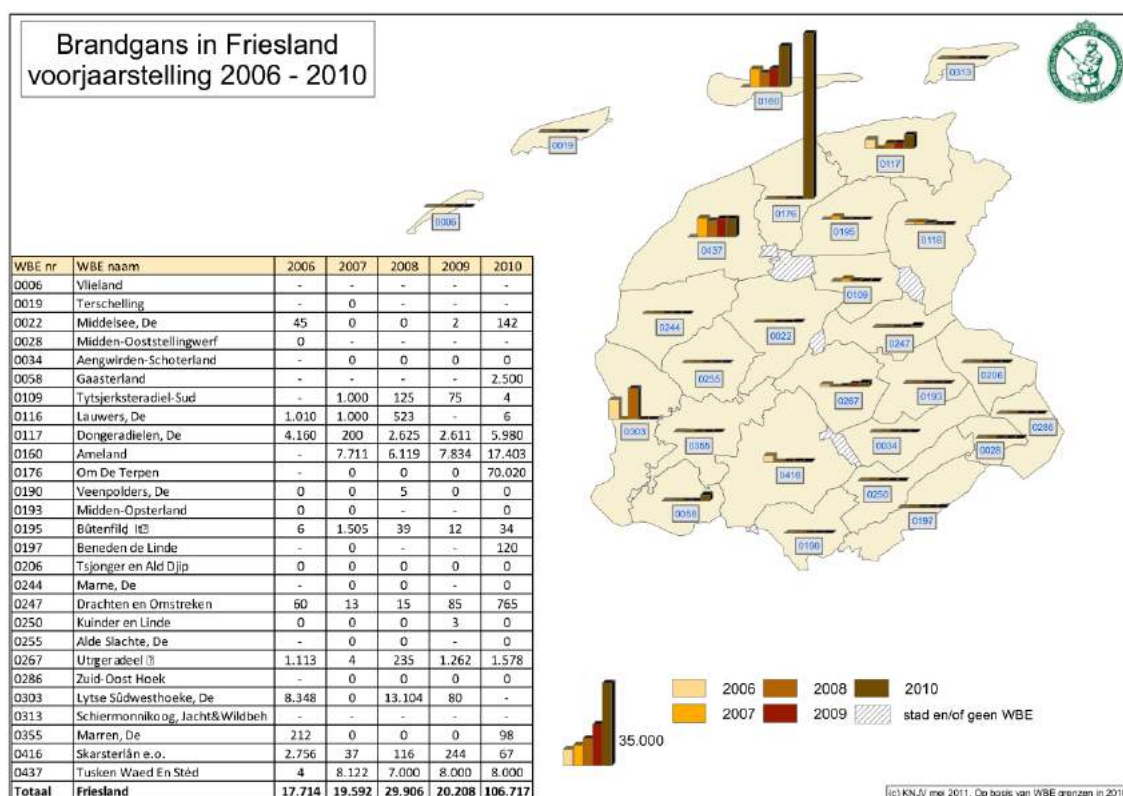

Fig.9. Voorjaarsstelling Brandgans Fryslân 2006-2010 (Bron: KNJV)

3 Schade

Figuur 10 toont over de periode 2009-2013 per maand het gemelde (en later getaxeerde) schadebedrag door de brandgans. Wat opvalt is de jaarlijkse piek in meldingen in januari. In juni zijn de winterganzen vertrokken en na september komen ze weer terug. Opgemerkt wordt dat 'winterschade' afgetaxeerd wordt in april/mei; deze schade is ontstaan vanaf het vroege voorjaar.

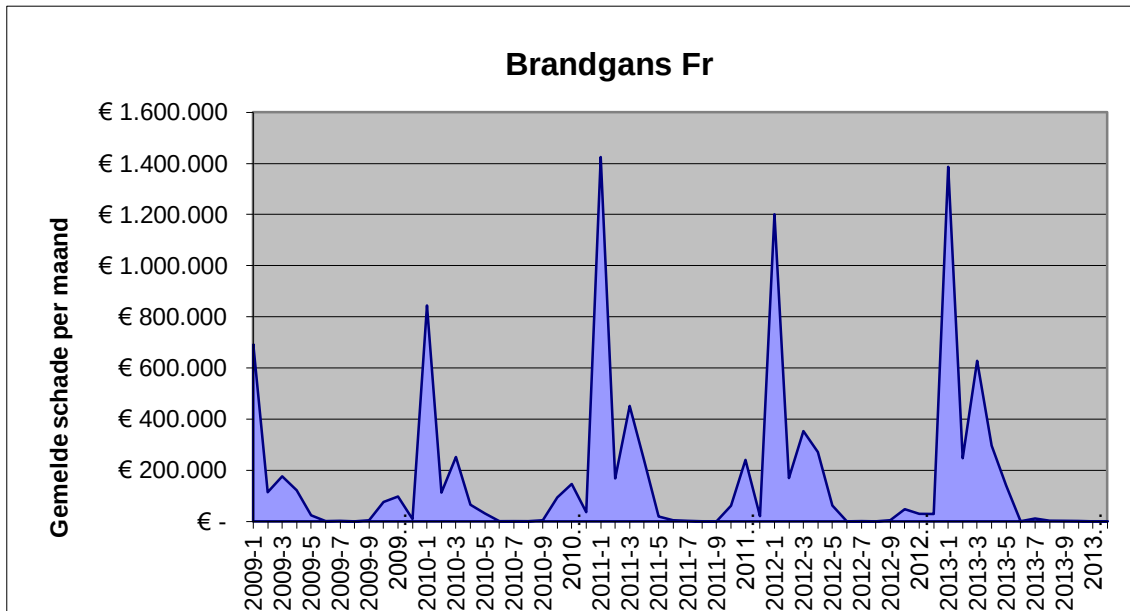

Fig. 10. Gemelde schade door de brandgans per maand in 2009-2013 (Faunafonds)

Figuur 11 t/m 14 geeft een vergelijking van de getaxeerde schade en de beschadigde oppervlakte per gewas in de zomer en in de winter.

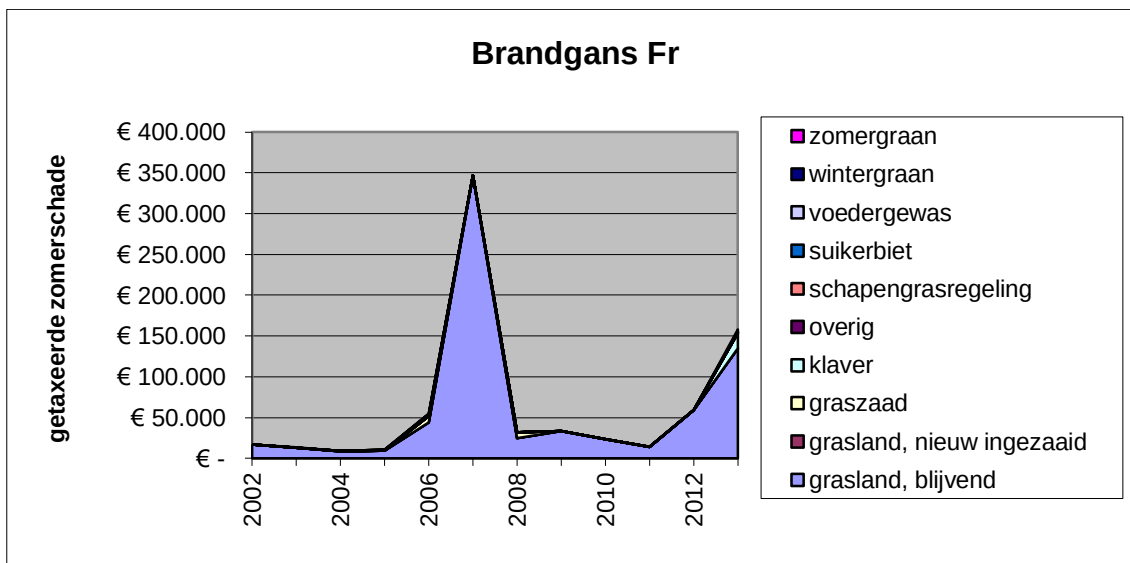

Fig. 11. Getaxeerde schade en gewassen door de brandgans in zomer (Faunafonds)

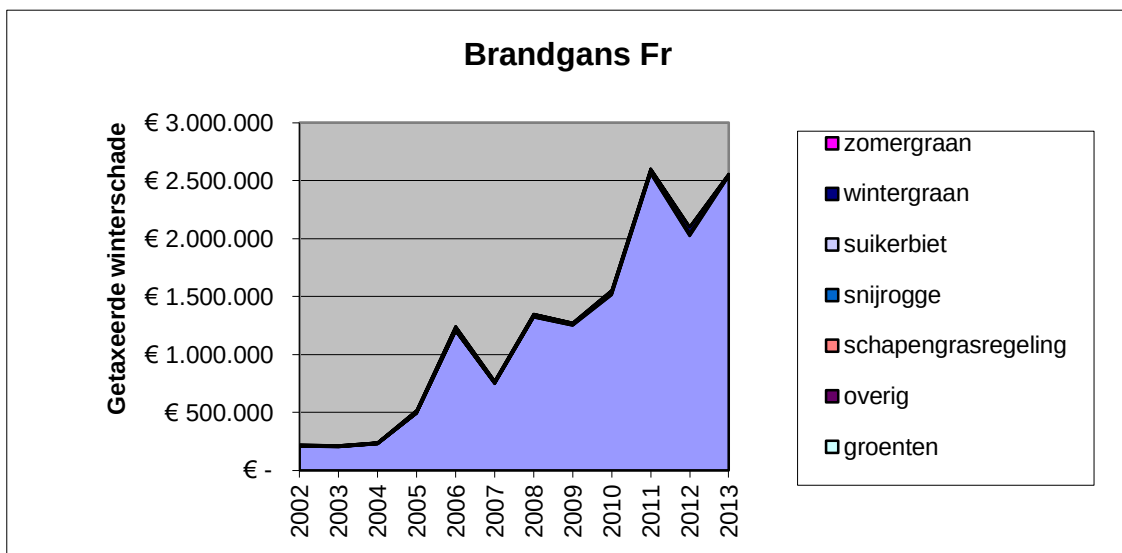

Fig. 12. Getaxeerde schade en gewassen door de brandgans in winter (Faunafonds)

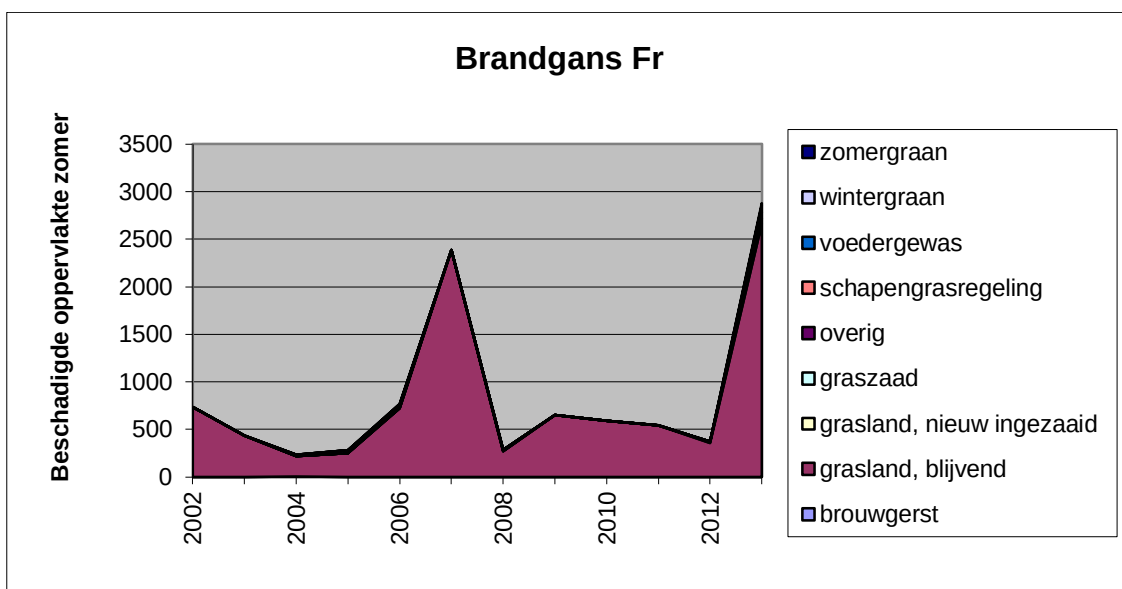

Fig. 13. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de brandgans in zomer (Faunafonds)

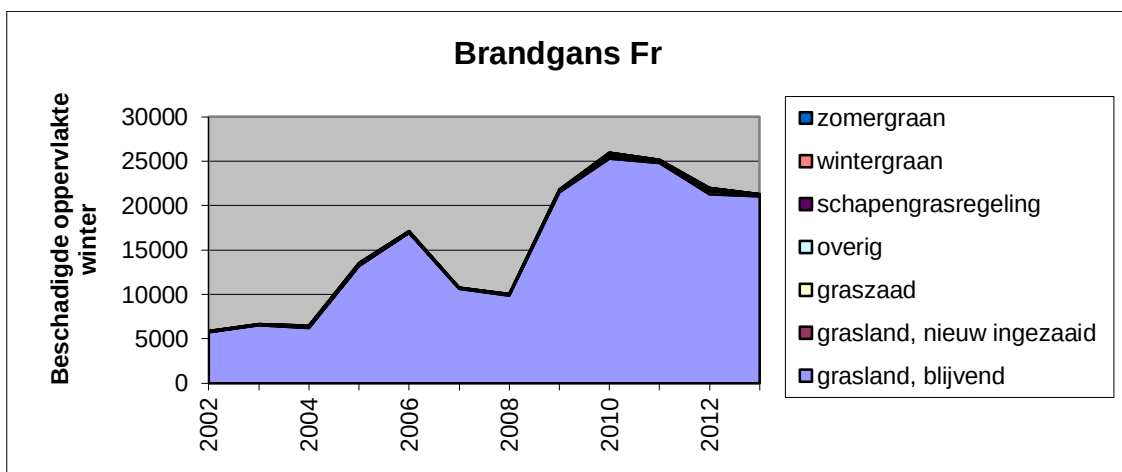

Fig. 14. Beschadigde oppervlakte en gewassen door de brandgans in winter (Faunafonds)

Hieruit blijkt:

- De getaxeerde zomerschade door brandganzen fluctueert sterk. Dit kan mogelijk voor een deel verklaard worden als een definitiekwestie van zomerschade en winterschade. De vertrekdatum van winterganzen naar hun broedgebieden varieert van jaar tot jaar;
- De getaxeerde winterschade door brandganzen is sinds 2004 opgelopen van € 200.000,- naar € 2.500.000,-.
- De zomerschade treedt vooral op aan grasland en in mindere mate aan granen;
- De winterschade treedt vooral op aan grasland en in mindere mate aan wintergraan en graszaad;
- De beschadigde oppervlakte in de zomer is opgelopen tot 3.000 ha;
- De beschadigde oppervlakte in de winter is opgelopen tot 25.000 ha;
- Het is aannemelijk dat belangrijke schade zich ook in de toekomst zal blijven voordoen.

4 Beleid

In de Fryske Guozzenoanpak 2014 wordt naast de reductie van aantallen zomerganzen als extra maatregel ingevoerd dat de brandgans als één van de grootste schadeveroorzakers gedurende de seizoenen 2014/15 en 2015/16 vanaf 1 maart tot 1 januari gedurende het gehele jaar buiten de foerageergebieden mag worden verjaagd met ondersteunend afschot. Gedurende de winterrust (januari en februari) alleen op kwetsbare gewassen. Er zullen soortspecifieke foerageergebieden voor de brandgans en voor de rotgans worden ingesteld van november tot juni.

Voor algemene informatie over het ganzenbeleid, zie paragraaf 9.1. Bescherming en bestrijding van schade door de brandgans is als volgt:

- Binnen foerageergebieden is de brandgans beschermd van 1 november tot 1 april en op 8.000 ha (soortspecifiek) foerageergebied van 1 november tot 1 juni.
- Buiten de foerageergebieden geldt in de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 een winterrustperiode van 1 januari tot 1 maart waarin verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans alleen mogelijk is op kwetsbare gewassen en vanaf 2016-2017 mag van 1 november tot 1 maart helemaal geen verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans plaatsvinden (geregeld in Verordening).
- Buiten de foerageergebieden en buiten de winterrust is verjaging met ondersteunend afschot van de brandgans toegestaan in 2014 en 2015 van 1 november tot 1 januari op alle gewassen (op basis van vrijstelling).
- Van 1 maart tot 1 november is doden van de brandgans toegestaan (op basis van ontheffing).

winterganzen

In het algemeen arriveren de trekkende brandganzen vanaf oktober en vertrekken ze in mei. In de seizoenen 2014-2015 en 2015-2016 is schadebestrijding door verjaging met ondersteunend afschot buiten de foerageergebieden mogelijk van 1 november tot 1 maart in januari en februari alleen op kwetsbare gewassen), op basis van vrijstelling in de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014. Na het seizoen 2015-2016 is dit niet toegestaan.

zomerganzen

De provincie heeft de ontheffingen voor brandganzen op 3 september 2013 aangepast. De ontheffing geldt van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018:

- a. voor legselbeperking gedurende de perioden van 1 februari tot en met 31 mei daarop volgend, voor het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Fryslân;
- b. voor afschot van 1 juni tot en met 31 oktober daarop volgend, voor de volgende gebieden, ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan de volgende gewassen:
 - schade aan grasland binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, de Lauwers, de Lytse Súdwesthoeke, de Marren, de Middelsee, De Veenpolders, Drachten e.o., Gaasterlân e.o., Midden-Opsterland, Om de Terpen, Schiermonnikoog, Skarsterlân, Tytsjerksteradiel-Súd en Utingeradeel;
 - schade aan granen binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen en de Lauwers;
 - schade aan graszaad binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, de Lauwers, Om de Terpen en Utingeradeel;
 - schade aan maïs binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, de Lauwers en Utingeradeel;
 - schade aan bieten binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, de Lauwers en Utingeradeel.

Gedurende de maand oktober mag geen gebruik van de ontheffing voor afschot worden gemaakt op percelen waarop nog een overeenkomst voor ganzenopvang (PSAN) van toepassing is.

Binnen begrensde foerageergebieden mag gedurende de maanden februari en maart slechts gebruik van de ontheffing voor legselbeperking worden gemaakt onder voorwaarde dat daar aanwezige winterganzen niet worden verontrust.

Opgemerkt wordt dat op grond van de lopende ontheffing nog geen afschot van de brandgans kan plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de brandgans op dit punt aangepast wordt.

5 Beheer

zomerganzen

Voor algemene informatie over het beheer van zomerganzen, zie paragraaf 9.1. Daar wordt nader ingegaan op toegepaste preventieve maatregelen, gebruikte machtigingen, gewassen en oppervlakte waarop de machtigingen betrekking hadden, het aantal acties en de aantallen geschoten ganzen onder de ontheffing (periode 1 juni tot 1 oktober), legselbeperking en op de 'gereedschapskist' met maatregelen die moeten leiden tot reductie van de schade.

Overzomerende brandganzen worden sinds 2010 in relatief kleine aantallen geschoten (31 brandganzen in 2010, 108 in 2011 en 157 in 2012), zie figuur 15. De ontheffingsperiode loopt voor de brandgans van 1 juni tot 1 november.

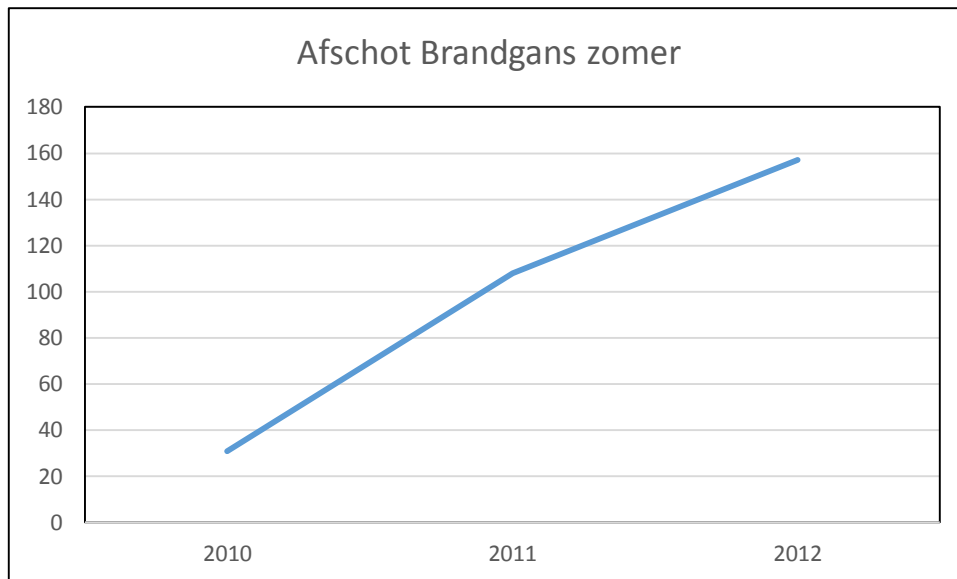

Fig.15. Afschot Brandgans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Het aantal behandelde nesten van de brandgans is van 2010 tot 2012 toegenomen (34 nesten in 2010, 21 in 2011 en 133 in 2012). Het aantal behandelde eieren ook (122 eieren in 2010, 114 in 2011 en 577 in 2012), zie figuur 16.

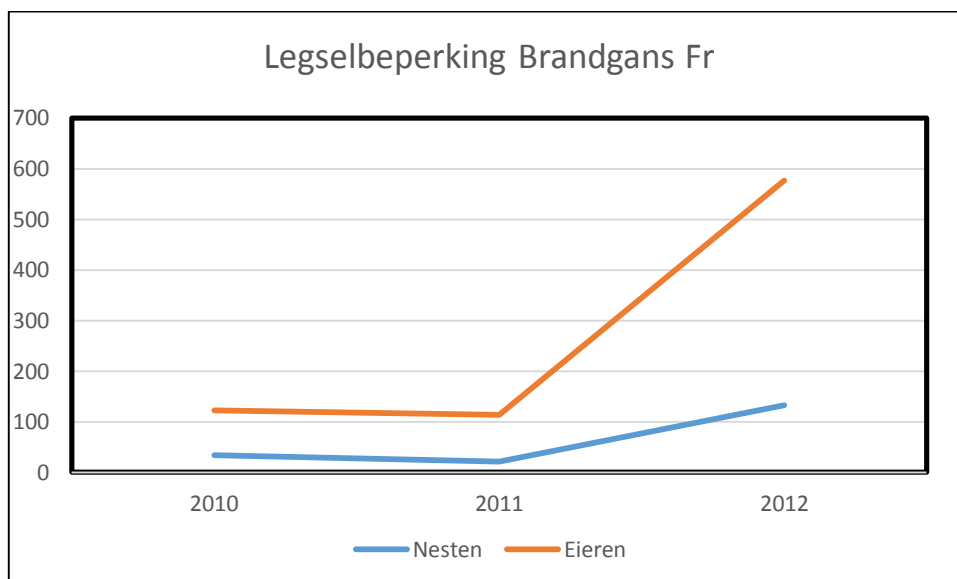

Fig.16. Legselbeperking Brandgans (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

winterganzen

In de afgelopen beheerperiode mocht de brandgans als wintergans niet geschoten worden.

6 Overwegingen

- Aangezien de provincie de ontheffingen voor de brandgans als zomergans op 3 september 2013 heeft aangepast kan de Fbe machtigingen verstrekken gedurende de looptijd van deze ontheffing (van 1 oktober 2013 tot 1 oktober 2018);
- Opgemerkt wordt dat op grond van de lopende ontheffing nog geen afschot van de brandgans kan plaatsvinden in de maanden maart t/m mei. Het is nodig dat de ontheffing voor de brandgans op dit punt aangepast wordt.

7 Aanvraag / besluit

- De Faunabeheereenheid werkt nu aan een bestrijdingsprotocol, aan afspraken over verjaging en aan de evaluatie van de ganzenaanpak. Zij zal de provincie mogelijk aanvulling vragen op de lopende ontheffing.
- Dit betreft in elk geval het in overeenstemming brengen van deze ontheffing met de Fryske Guozzenoanpak, hetgeen hierbij wordt aangevraagd.
- De Faunabeheereenheid vraagt ontheffing aan voor het vangen van ganzen en het doden met koolzuurgas (CO₂) zodra koolzuurgas als dodingsmiddel wettelijk is toegestaan.

10 Predatoren

10.1 Weidevogels en predatie

1 Aantal en verspreiding

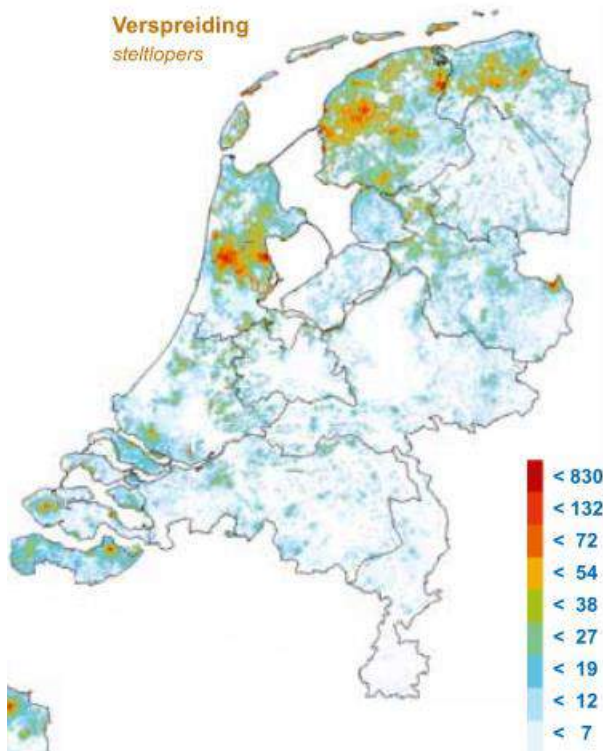
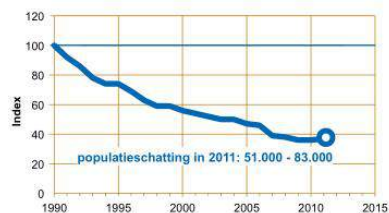

Fig.1 Landelijke verspreiding en dichtheden steltlopers (Weidevogelbalans 2013).

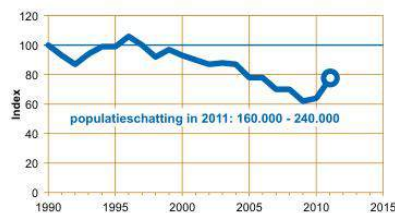
De verspreidingskaart uit de Weidevogelbalans 2013 toont dat Fryslân voor steltlopers een van de belangrijkste provincies is. De aantallen broedparen nemen echter jaarlijks zowel landelijk als provinciaal af. Figuur 2 laat landelijk de jaarlijkse verandering in broedpaaraantallen over 1990 - 2011 zien en zowel per provincie als landelijk de gemiddelde jaarlijkse populatieverandering over 2002 – 2011 voor de belangrijkste weidevogels.

Jaarlijkse verandering in broedpaaraantallen landelijk (1990-2011)

Scholekster

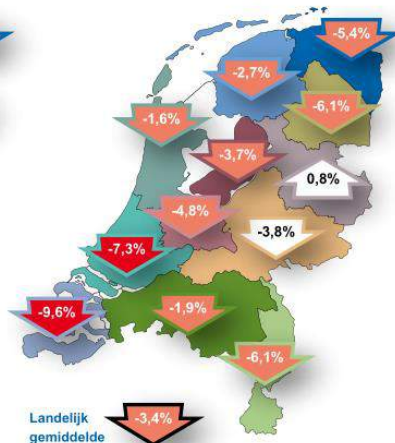
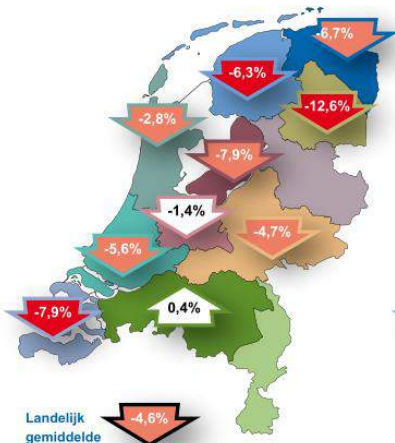

Kievit

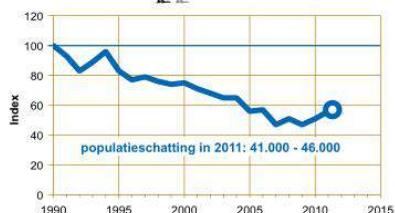

Jaarlijkse populatieverandering over 2002-2011

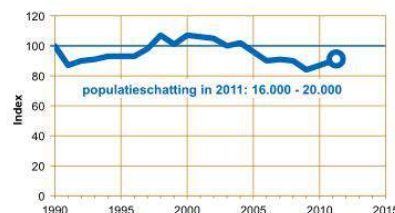
↓ = sterke afname ↓ = matige afname

Grutto

Tureluur

↑ = stabiel

↑ = matige toename

Geen pijl: trend is onzeker

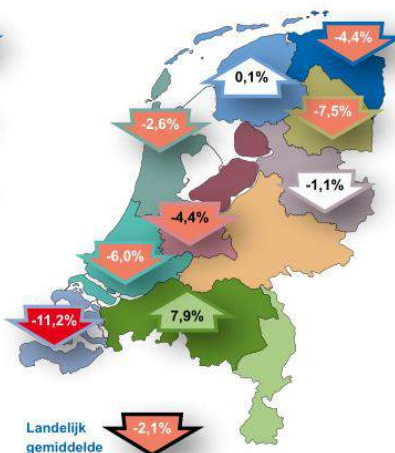
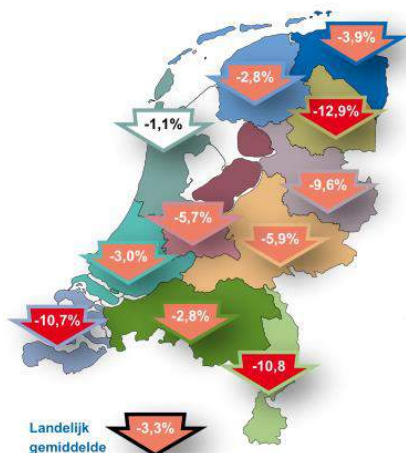

Fig.2. Ontwikkeling broedpaaraantallen 1990 - 2011 en jaarlijkse populatieverandering 2002 - 2011 voor scholekster, kievit, grutto en tureluur (Weidevogelbalans 2013).

In Fryslân is voor de scholekster sprake van een sterke afname (-6,3% per jaar), voor de kievit van een matige afname (-2,7% per jaar) en voor de grutto eveneens van een matige afname (-2,8% per jaar). Alleen de tureluur is met 0,1% per jaar toegenomen.

De populatieontwikkeling van weidevogels wordt bepaald door overleving van de volwassen vogels, het deel van de vogels dat gaat broeden, nestoverleving (uitkomstresultaat van legfels) en de kuikenoverleving. Onderscheiden worden twee belangrijke fasen:

- nestfase: van het leggen van eieren tot het uitkomen daarvan
- kuikenfase: van uit het ei kruipen tot het vliegvlug worden van die kuikens.

In figuur 3 valt op dat de provincie Fryslân een lager uitkomstsucces heeft dan het landelijk gemiddelde. Predatie is bij alle soorten de belangrijkste verliesoorzaak. Deze is het hoogst bij de grutto, gevolgd door kievit, scholekster en tureluur.

Soort	Uitkomstsucces		Verlies door predatie		Verlies overig	
	Landelijk	Fryslân	Landelijk	Fryslân	Landelijk	Fryslân
Scholekster	68%	65%	21,4	24,2	12,7%	14,2%
Kievit	64%	58%	24,0	28,7	15,8%	18,3%
Grutto	64%	58%	25,6%	32,0%	14,6%	15,5%
Tureluur	76%	77%	14,6%	14,6%	11,1%	9,9%

Fig.3 Uitkomstsucces, verlies door predatie en overige verliezen, zowel landelijk als provinciaal voor de belangrijkste weidevogels. Bron: Weidevogelbalans 2013.

Het beeld wordt bevestigd door E.B. Oosterveld, 2011. Deze beschrijft de predatieproblematiek bij weidevogels in Fryslân op basis van een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke inzichten over aard en rol van predatie bij weidevogels en van een enquête onder beheerders en beschermers om de ervaringskennis van mensen uit de praktijk te ontsluiten. Geconcludeerd wordt dat de kwetsbaarheid van weidevogelpopulaties voor predatie is toegenomen door intensief landgebruik, verdichting van het landschap en toegenomen aantallen predatoren,

Over het belang van de verschillende predatoren van nesten en kuikens komen zowel overeenkomsten als verschillen naar voren tussen literatuuronderzoek en enquête. Overeenstemming is er dat vos en hermelijn/wezel het merendeel van nestpredatie voor hun rekening nemen. In de wetenschappelijke literatuur wordt in het algemeen geen bijzondere rol toebedeeld aan zwarte kraai en meeuwen, terwijl deze soorten wel uit de enquête naar voren komen. Ten aanzien van kuikenpredatie staan in de enquête blauwe reiger, vos, buizerd, en zwarte kraai met stip (en in deze volgorde) bovenaan, op afstand gevolgd door hermelijn/wezel en bruine kiekendief en daarachter andere soorten. Voor de vogels strookt dit resultaat met de wetenschappelijke analyse die kuikenpredatie vooral toeschrijft aan dagactieve, vliegende predatoren. Daarnaast duidt het onderzoek ook op een belangrijke rol voor de hermelijn/wezel en minder voor de vos. De grote diversiteit aan predatoren (in het wetenschappelijk onderzoek) laat de mogelijkheid open dat lokaal de belangrijkste predatoren, zowel op nesten als op kuikens, kunnen verschillen. Ook tussen de geëncquêteerde partijen (terreinbeheerders organisaties, vogelwachters en wildbeheereenheden) komen verschillen in inzicht naar voren.

2 Beleid

Vogelrichtlijn

Uit artikel 4 van de Europese Vogelrichtlijn volgt dat Nederland voor de instandhouding van geregeld voorkomende trekvogels als de Grutto de meest geschikte gebieden moet aanwijzen en beschermen. Het leef- en broedgebied van weidevogels ligt echter grotendeels buiten de Natura 2000 gebieden. Weidevogels zijn vooral afhankelijk van boerenland. Volgens artikel 4 lid 4 van de Vogelrichtlijn moeten lidstaten echter ook buiten de Natura 2000 gebieden al het nodige doen om voldoende leefgebied te beschermen en te behouden. Daarom hebben Rijk en provincie weidevogelbeleid ontwikkeld. Provinciaal zijn vooral de volgende notities van belang.

Werkplan Weidevogels 2007-2013

Het Werkplan Weidevogels 2007-2013 streefde naar 25.000 Gruttobroedparen in Fryslân; andere soorten konden meeprofiten van de maatregelen voor de Grutto. Het streven was om samen met andere partijen 50.000 ha 'skriezekriten' te realiseren waarbinnen natuurgebieden en beheersgebieden met een weidevogeldoelstelling liggen. Boeren, vrijwilligers en natuurbeheerders werken hierbinnen samen volgens de principes van mozaïekbeheer; hiervoor stellen ze collectieve beheerplannen op. Buiten de 'skriezekriten' stimuleerde het Werkplan dat boeren aan bescherming doen zoals legselbeheer (=nestbeheer). Terreinbeherende organisaties kregen een extra impuls om natuurgebied optimaal in te richten voor weidevogels. Daarnaast streefde het Werkplan naar meer mogelijkheden binnen de kaders van de Flora- en faunawet voor het terugdringen van predatie in belangrijke weidevogelgebieden.

Uit de evaluatie begin 2011 bleek dat weidevogelaantallen nog steeds afnamen, maar dat deze afname aanzienlijk minder was in de weidevogelkerngebieden en natuurreservaten. Van de beoogde 50.000 ha 'skriezekriten' moest nog 18.000 ha worden gerealiseerd. Geadviseerd werd om inspanningen meer te concentreren op robuuste weidevogellandschappen.

Koersnotitie Weidevogels

Volgens de provinciale Koersnotitie weidevogels, die op 27 februari 2013 door PS behandeld is, wil de provincie de inspanningen voor de bescherming van weidevogels concentreren in weidevogellandschappen: een samenhangend stelsel van goede en optimaal ingerichte weidevogelgebieden (agrarische gronden en natuurterreinen) waarbinnen weidevogelpopulaties zich kunnen handhaven; in totaal gaat het om max. 40.000 ha.

Een weidevogellandschap is een gebied dat voldoet aan een aantal ecologische en ruimtelijke randvoorwaarden: het is open (zichtafstand > 400 m), voldoende rustig, en bestaat uit (vochtige/ extensief beheerde) graslandgebieden. Landschap, landinrichting en landgebruik (incl. waterpeil) zijn hier optimaal afgestemd op weidevogels. Binnen de weidevogellandschappen liggen enkele kerngebieden op niet meer dan 2-4 km van elkaar, waar populaties zich zelf in stand kunnen houden zonder instroom van vogels van elders. Een kerngebied gaat als een brongebied functioneren als er meer grutto's worden geproduceerd dan nodig zijn voor compensatie van de sterfte in de lokale populatie. Uit onderzoek blijkt dat een weidevogellandschap minimaal 250 ha groot moet zijn. Voor goed weidevogelbeheer in de weidevogellandschappen moet maatschappelijk draagvlak aanwezig zijn. Als gebiedsregisseur in het landelijk gebied geeft de provincie sturing aan de inzet van alle hierbij betrokken partijen. Dit doet ze o.a. door zo nodig op grond van de Flora- en faunawet ontheffingen te verlenen voor predatiebestrijding

Protocol predatiebeheer bij weidevogels

GS hebben beleid vastgesteld hoe ze willen omgaan met predatie bij weidevogels. Het standpunt is gebaseerd op het Protocol predatiebeheer bij weidevogels, opgesteld door de weidevogelorganisaties in Fryslân (Bond van Friese Vogelbeschermingswachten, BoerenNatuur, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de KNJV.

Met predatiebeheer wordt bedoeld het geheel aan maatregelen dat erop is gericht het effect van predatie op weidevogels te verminderen. Het betreft niet alleen direct ingrijpen in aantallen predatoren, maar ook indirect beïnvloeden van de aanwezigheid van predatoren door het landschap minder geschikt te maken (preventieve maatregelen, bijvoorbeeld door herstellen van landschappelijke openheid en verwijderen van ruigte en rommel). Direct ingrijpen kan zowel met dodelijke middelen (bijvoorbeeld afschot) als met niet-dodelijke middelen (bijvoorbeeld plaatsen van een raster).

De aanpak van het predatiebeheer moet worden beschreven in een predatiebeheerplan. Een predatiebeheerplan maakt onderdeel uit van een Gebiedsplan dat in het kader van collectief weidevogelbeheer wordt opgesteld. In het predatiebeheerplan wordt op een rijtje gezet wat de situatie is met betrekking tot predatie en predatiedruk, en wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden en op welke locaties. Het Protocol dient als hulpmiddel om het predatiebeheerplan op de goede manier te kunnen maken.

Op basis van een predatiebeheerplan kan de faunabeheereenheid een ontheffing aanvragen bij de provincie. In de te verlenen ontheffingen zal de provincie opnemen, dat de Fbe alleen een machtiging voor het gebruik van de ontheffingen mag afgeven, wanneer in het gebied het Protocol predatiebeheer is gevolgd. Of dit het geval is, blijkt uit het Gebiedsplan voor collectief weidevogelbeheer.

In de volgende hoofdstukken worden de vos en de zwarte kraai als predatoren behandeld.

10.2 Vos (*Vulpes vulpes*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk blijft het aantal ongeveer gelijk;
- De vos is algemeen voorkomend op praktisch het gehele Friese vasteland. Op de Waddeneilanden komt de vos niet voor;
- Het aantal burchten in de provincie is in 2006 sterk gedaald. Van 2007 t/m 2011 was het aantal vrij stabiel.

Schade

- De vos is een belangrijke predator van weidevogelnesten en mogelijk ook van kuikens;
- Doordat de vos sinds 2006 een landelijk vrijgestelde soort is, wordt landbouwschade niet vergoed en ook niet vastgelegd bij het Faunafonds.

Beleid

- Landelijke vrijstelling voor het doden van vossen sinds 2006;
- Tot 16 juni 2018 geldt een ontheffing voor het doden van vossen met geweer en kunstlicht, ter voorkoming van faunaschade, tussen 1 februari en 15 juni in de hele provincie;

Beheer

- In de jaren 2006 t/m 2011 fluctueerde het afschot tussen de 800 en 1.000 dieren;
- Globaal werd in de helft van de gevallen kunstlicht gebruikt;
- Door het intrekken van de ontheffing in december 2010 bestond er niet langer een rapportage plicht en ontbreken beheerdata vanaf 2011 wat betreft kunstlicht.

Overwegingen

In de huidige ontheffing is nog geen rekening gehouden met mogelijke toekomstige nuances op basis van de nog op te stellen predatiebeheerplannen.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt om op basis van predatiebeheerplannen in weidevogelkerngebieden het aantal toegestane vangmiddelen en –methoden voor de vos uit te breiden met bewezen effectieve en wettelijk toegestane middelen.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De vos heeft een voorkeur voor half open landschappen met voldoende dekking en mogelijkheden holen te graven. Vossen worden aangetroffen in uiteenlopende biotopen, zoals bos, parklandschap, heide, landbouwgebieden en zelfs in het stedelijk gebied. In het algemeen vestigen vossen zich niet in open vlaktes. Echter in het geval van grote populatiedruk zal de vos genoeg nemen met minder geschikte gebieden. De vos is wat dit betreft een opportunist.

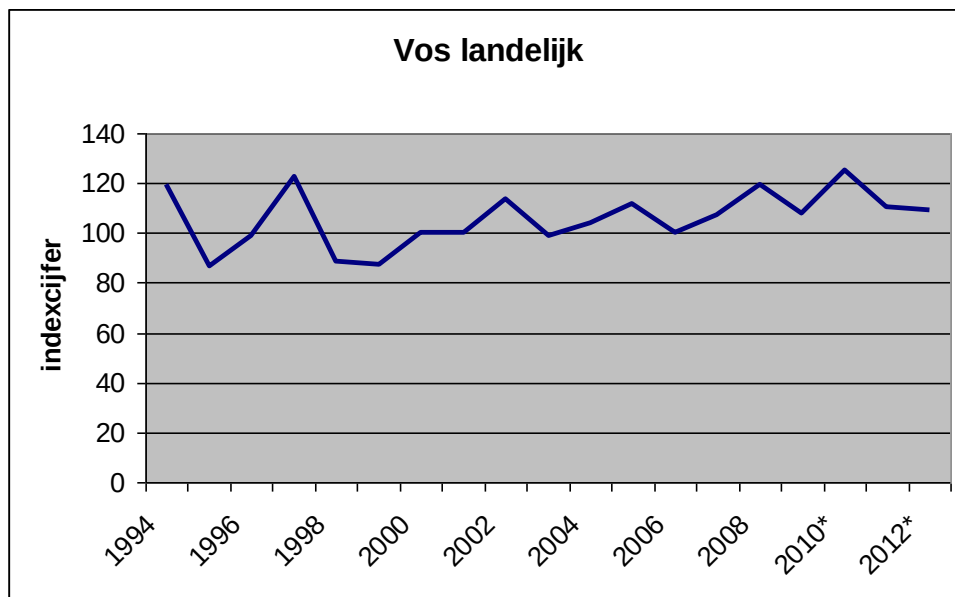

Fig.1. Landelijk indexcijfer vos (2000 is 100) (Bron: NEM (VZZ,CBS))

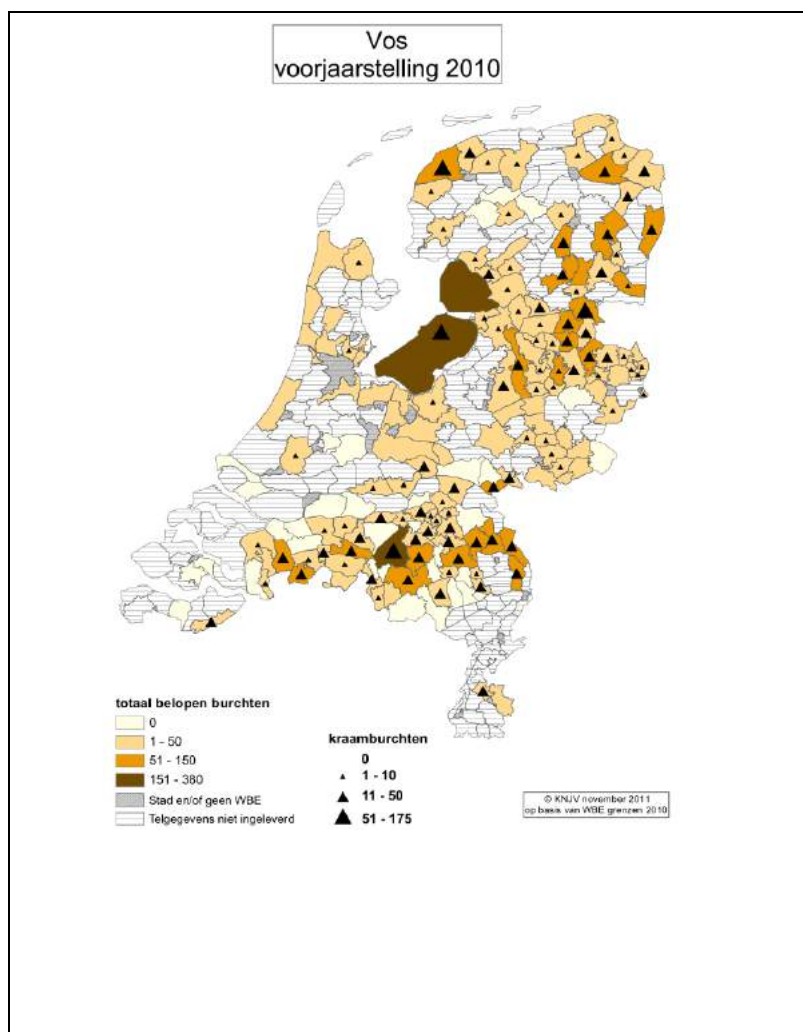

Fig. 2. Voorjaarsstelling belopen burchten 2010 (KNJV)

Provinciaal

De vos is algemeen voorkomend op praktisch het gehele Friese vasteland. Op de Waddeneilanden komt de vos niet voor. Grote populaties zijn te zien rond het Lauwersmeer en op de drogere zandgronden in het zuidoosten van de provincie. Dit komt overeen met de meest gunstige biotopen en de gebieden waar de vos tot het begin van de jaren tachtig voornamelijk voorkwam. Vanuit deze gebieden heeft de vos zich in de afgelopen twintig jaar in snel tempo over de rest van de provincie verspreid (Altenburg en Wymenga, 2002). Uit de voorjaarsstelling 2010 door de wbe's van belopen burchten (fig.2) valt op dat toen weliswaar een groot deel van de provincie niet geteld is, maar dat juist het grootste aantal burchten in het noordwesten aangegeven wordt. De belangrijkste redenen voor toename van vossen zijn waarschijnlijk het vergroten van voor vossen geschikt terrein door inrichting en jachtbeperkingen. Vooral grootschalige ontwatering van lage delen van Fryslân heeft veel landschappelijke veranderingen gebracht en kolonisatie van deze gebieden door de vos vergemakkelijkt (Beemster & Mulder 2002).

Algemeen wordt aangenomen dat het aantal burchten (belopen en met jongen) een maat is voor de omvang van de vossenpopulatie. Door een jaarlijkse monitoring van de burchten kan de ontwikkeling van de vossenpopulatie worden weergegeven in de provincie, zie figuur 3. De grafiek laat een sterke daling zien in 2006. Deze houdt waarschijnlijk verband met de sindsdien geldende landelijke vrijstelling. Van 2007 t/m 2011 is het aantal vrij stabiel. Het totaal aantal burchten wijkt enigszins af van de som van wel of niet belopen burchten. Vossen hebben vaak meerdere burchten, waarvan een deel leeg is. De aantallen burchten met en zonder jongen worden waarschijnlijk onderteld.

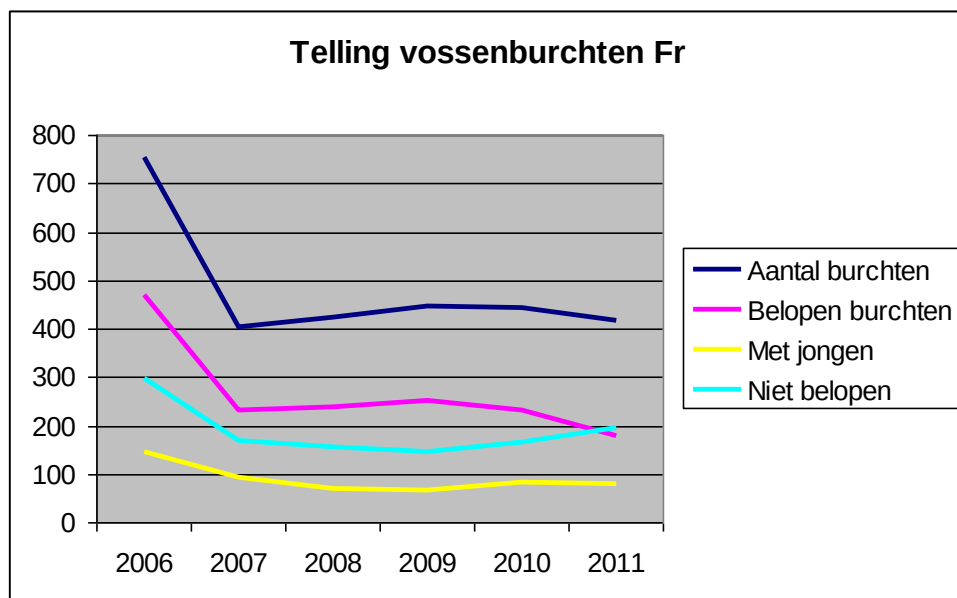

Fig.3 Telling aantal vossenburchten (Bron: Jaarverslagen Fbe)

3 Schade

Vossen kunnen schade veroorzaken aan fauna, vee, volksgezondheid en openbare veiligheid.

schade aan fauna

De vos wordt samen met hermelijn/wezel beschouwd als de belangrijkste predator van weidevogelnesten. Volgens geënkquêteerde provinciale organisaties die zich met weidevogelbeheer bezig houden staan blauwe reiger, vos, buizerd, en zwarte kraai bovenaan als predatoren van kuikens. Volgens een analyse van wetenschappelijke literatuur is het aandeel van de vos minder groot, zie paragraaf 10.1 Weidevogels en predatie.

schade aan bedrijfsmatig en niet-bedrijfsmatig gehouden vee

Vossen kunnen door predatie schade aanrichten aan loslopende landbouwhuisdieren en, indien ze zich een toegang kunnen verschaffen, in buitenrennen. Het betreft met name kippen, ganzen, eenden en konijnen. Vossen zijn in staat lammeren te pakken, meestal de eerste dagen na de geboorte. Het doden van volwassen schapen door vossen is praktisch uitgesloten. Het zou alleen kunnen gebeuren wanneer volwassen schapen ernstig verzwakt, aan het aflammeren of mogelijk verwenteld zijn (Niewold & Jonkers, 1999; Bak & Waardenburg, 2001). Schade treedt vooral op in de periode dat vossen jongen hebben, dit is in de periode maart tot en met juli (Oord 2009). Doordat de vos sinds 2006 een landelijk vrijgestelde soort is, wordt landbouwschade niet vergoed en ook niet vastgelegd bij het Faunafonds.

Ter voorkoming van schade door vossen aan landbouwhuisdieren (kippen, ganzen, eenden, konijnen en lammeren), wordt in de Handreiking Faunaschade (Oord 2009) aangegeven dat gaasrasters geplaatst dienen te worden, eventueel in combinatie met schrikdraden tegen ondergravingen en overklimming. Een gaasraster tegen vossen is alleen toepasbaar bij kleine weiden. Lange hoge rasters zijn landschappelijk ongewenst en dragen bij aan versnippering van de natuur. Bovendien is het voor grote percelen economisch niet rendabel rasters te plaatsen. Het Faunafonds heeft besloten dat van "Freiland"-kippenbedrijven niet kan worden geëist een vossenraster te plaatsen in verband met te hoge kosten. Hetzelfde geldt voor schapenhouderijen. Voor deze sector heeft het Faunafonds het generieke advies gegeven om ontheffingen te verlenen bij schade door de vos aan lammeren. Schade aan (sier)pluimvee door vossen kan voorkomen worden door de vogels op een zodanige manier op te hokken dat vossen het verblijf niet in kunnen.

volksgezondheid

Vossen kunnen de volksgezondheid bedreigen bij het optreden van hondsdelheid of door verspreiding van ziektes.

openbare veiligheid

Het gaat hierbij om ondergraving door vossen van dijken, bouwwerken en installaties.

4 Beleid

beleid in afgelopen beheerperiode en vigerend beleid

Voor het verjagen en doden van vossen overdag i.v.m. schade aan vee en fauna geldt een landelijke vrijstelling sinds 12 mei 2006. De vos laat zich overdag lastig bestrijden, omdat hij zich dan meestal niet laat zien. In het Besluit Beheer en Schadebestrijding is daarom opgenomen dat kunstlicht gebruikt mag worden voor het vangen of doden van vossen na toestemming van GS.

Op 3 december 2009 verleende de provincie ontheffing aan de Fbe voor het doden van vossen met gebruikmaking van het geweer en kunstmatige lichtbronnen gedurende het gehele jaar, ter voorkoming van schade aan fauna.

Op 16 december 2010 heeft de rechtbank een beroep hiertegen gegrond verklaard, het bestreden besluit vernietigd en het besluit van 3 december 2009 herroepen voor zover ontheffing was verleend voor het gebruik van kunstmatige lichtbronnen. Ook bepaalde de rechtbank dat de provincie een nieuw besluit moest nemen voor het doden van vossen gedurende de nacht. De rechtbank vond namelijk onvoldoende gemotiveerd waarom het noodzakelijk was ontheffing te verlenen voor het gehele jaar.

Tegen deze uitspraak ging de provincie op 19 januari 2011 in hoger beroep. Op 4 december 2013 heeft de Raad van State, Afdeling bestuursrechtspraak, het hoger beroep ongegrond verklaard.

Daarop heeft de provincie op 28 januari 2014 onder voorwaarden ontheffing verleend voor het doden van vossen met gebruikmaking van het hagelgeweer of de kogelbuks en kunstmatige lichtbronnen, ter voorkoming van schade aan flora en fauna, tot 16 juni 2018, voor de perioden van 1 februari tot en met 15 juni, voor het gehele werkgebied van de Fbe.

weidevogel- en predatorenbeleid

Volgens de provinciale Koersnotitie weidevogels, die op 27 februari 2013 door PS behandeld is, wil de provincie de inspanningen voor de bescherming van weidevogels concentreren in weidevogellandschappen: een samenhangend stelsel van goede en optimaal ingerichte weidevogelgebieden (agrarische gronden en natuurterreinen) waarbinnen weidevogelpopulaties zich kunnen handhaven; in totaal gaat het om max. 40.000 ha. GS hebben beleid vastgesteld hoe ze willen omgaan met predatie bij weidevogels. Het standpunt is gebaseerd op het Protocol predatiebeheer bij weidevogels, opgesteld door de weidevogelorganisaties in Fryslân (Bond van Friese Vogelbeschermingswachten, BoerenNatuur, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de KNJV.

Met predatiebeheer wordt bedoeld het geheel aan maatregelen dat erop is gericht het effect van predatie op weidevogels te verminderen. Het betreft niet alleen direct ingrijpen in aantallen predatoren, maar ook indirect beïnvloeden van de aanwezigheid van predatoren door het landschap minder geschikt te maken (preventieve maatregelen, bijvoorbeeld door herstellen van landschappelijke openheid en verwijderen van ruigte en rommel). Direct ingrijpen kan zowel met dodelijke middelen (bijvoorbeeld afschot) als met niet-dodelijke middelen (bijvoorbeeld plaatsen van een raster).

De aanpak van het predatiebeheer moet worden beschreven in een predatiebeheerplan. Een predatiebeheerplan maakt onderdeel uit van een Gebiedsplan dat in het kader van collectief weidevogelbeheer wordt opgesteld. In het predatiebeheerplan wordt op een rijtje gezet wat de situatie is met betrekking tot predatie en predatiedruk, en wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden en op welke locaties. Het Protocol dient als hulpmiddel om het predatiebeheerplan op de goede manier te kunnen maken.

Op basis van een predatiebeheerplan kan de faunabeheereenheid een ontheffing aanvragen bij de provincie. In de te verlenen ontheffingen zal de provincie opnemen, dat de Fbe alleen een machtiging voor het gebruik van de ontheffingen mag afgeven, wanneer in het gebied het Protocol predatiebeheer is gevolgd. Of dit het geval is, blijkt uit het Gebiedsplan voor collectief weidevogelbeheer.

extra maatregelen tegen de Vos

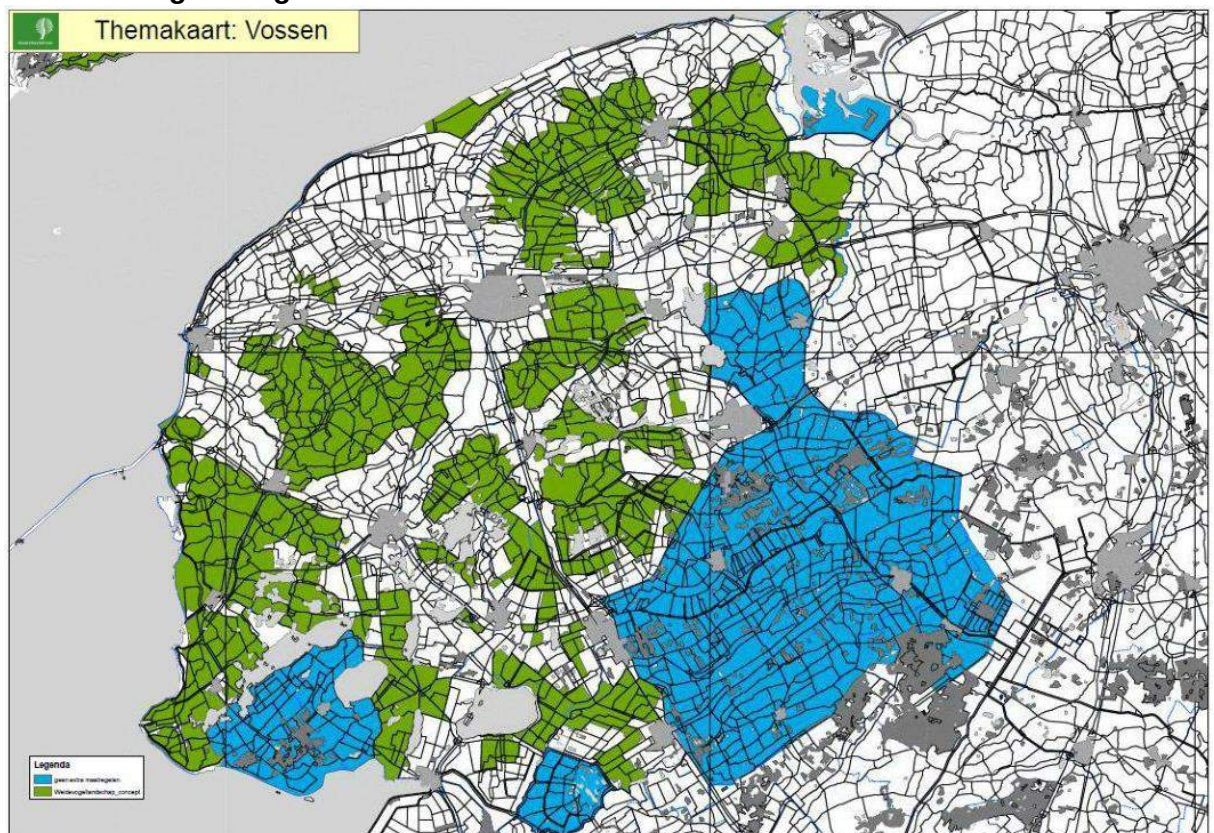

Fig.4. Kaart vossenbeheer. In de groene en witte gebieden kunnen extra maatregelen tegen vossen worden genomen; in de blauwe niet.

Extra maatregelen tegen de vos zijn alleen mogelijk in de delen van de provincie met een meer open landschap. Dit gebied is aangegeven in figuur 4, de 'Vossenkaart'. De kaart deelt de provincie in tweeën. In het blauwe gebied zijn de extra maatregelen niet toegestaan en hebben ontheffingsaanvragen geen zin. In de groene gebieden (de weidevogellandschappen) en de witte gebieden (de overige meer open gebieden) is het mogelijk ontheffingen aan te vragen voor de extra maatregelen. In het blauwe gebied liggen geen belangrijke weidevogelgebieden die de extra maatregelen tegen de vos rechtvaardigen. Dat geldt wel voor de groene en witte gebieden. Dat betreft de weidevogellandschappen en wijde omgeving. Dit gebied is ruimer genomen dan de weidevogellandschappen, omdat de vos een grote actieradius heeft en vanuit de wijde omgeving binnen de weidevogellandschappen kan jagen. Als afgrenzing is gekozen voor goed herkenbare landschappelijke elementen, die ook een zekere barrière vormen voor vossen, zoals meren, kanalen, beken, autosnelwegen.

Voor grote, natte natuurgebieden in de witte gebieden geldt dat alleen maatregelen tegen vossen genomen worden in een randzone, voor zover de vossen hier een relatie vertonen met omringende weidevogelgebieden. Relatief sterk verstorende maatregelen (zoals drijfjacht) zijn hier ook niet wenselijk. Precieze afspraken kunnen in het Predatiebeheerplan worden vastgelegd.

5 Beheer

maatregelen om predatiedruk te verminderen

Er zijn directe en indirecte (preventieve) maatregelen van predatiebeheer. Directe maatregelen zijn gericht op de predator en zijn te onderscheiden in dodelijke en niet dodelijke maatregelen (bijvoorbeeld uitrasteren van nesten). Indirecte, preventieve maatregelen zijn erop gericht het weidevogellandschap minder geschikt te maken voor de vos.

Uitrasteren van nesten en kuikenland met stroomdraad werkt tegen grondpredatoren bij (groepen van) nesten en voor kuikens op maximaal enkele hectares. Grotere oppervlaktes zijn in de praktijk moeilijk haalbaar. Stroomdraad dat grote predatoren als de vos tegenhoudt, blijkt effectief. Fijnmaziger raster zoals gaas, voorkomt dat een broedende vogel van en naar het nest kan lopen. Een nadeel van uitrasteren is dat het juist andere (vliegende) predatoren kan aantrekken. Of het effectief is, moet worden beoordeeld op basis van de lokaal aanwezige predatoren. Predatiedruk door vossen kan verminderen door een gebied minder toegankelijk te maken, bijvoorbeeld door dammen over sloten af te sluiten (met gaas of elektrisch raster) of nieuwe sloten te graven. Het is bekend dat vossen goed kunnen zwemmen, maar water heeft wel een barrièrewerking. De kans op succes is het grootst als maatregelen worden gecombineerd. De achtergronden en onderbouwing van de maatregelen staan beschreven in het rapport Weidevogels en predatie, een literatuuroverzicht (A&W-rapport 1448, Oosterveld 2011b).

aantal predatoren reguleren

In het verleden is ondanks bestrijding, de vos in aantal toegenomen en heeft hij zijn areaal uitgebreid in Fryslân. Lokaal kan intensieve bestrijding van vossen effectief zijn om schade aan grondbroeders te voorkomen. Gezien de hoge reproductiecapaciteit van de vos en zijn hoge mobiliteit (dispersie van jonge dieren) zal elke 'normale' afschot-inspanning weer snel teniet worden gedaan door aanwas en instroom (Mulder, 2003). Dit betekent dat in de groene gebieden van de vossenkaart en plaatselijk in de witte (zie figuur 4) hogere bestrijdingsinspanningen moeten worden geleverd dan in het verleden. Volgens Beemster en Mulder 2002 en J.L. Mulder 2003 dient vossenbestrijding intensief te worden aangepakt om effect te hebben, maar wel in de juiste periode, te weten de late winter en het voorjaar. Dit is als voorwaarde opgenomen in de vigerende ontheffing.

De provincie vraagt jaarlijkse rapportage over aantal gedode vossen en het aantal aanwezige burchten, zowel belopen als niet belopen en met jongen.

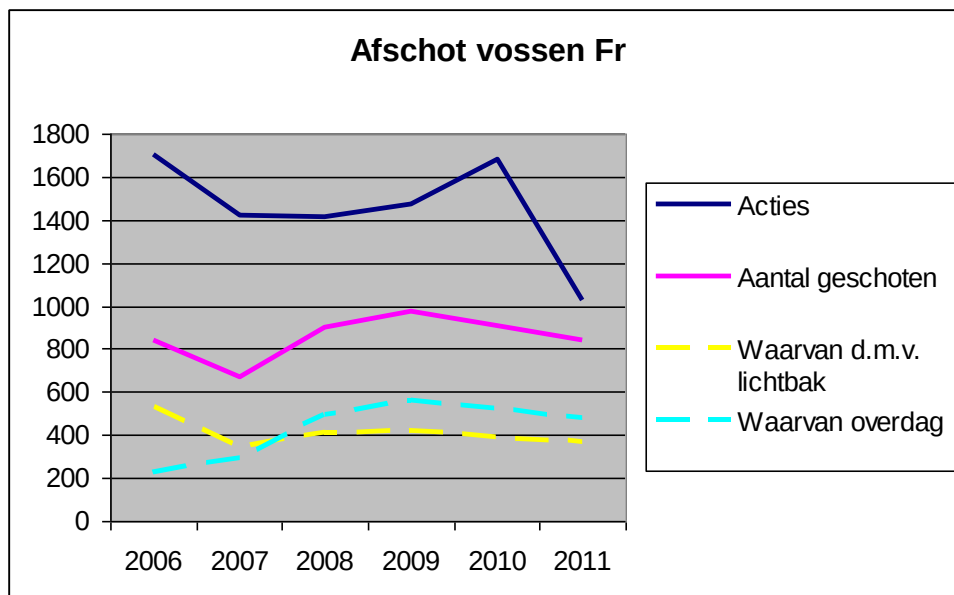

Fig.5. Aantal acties en afschot vos naar dagdeel (Bron: Fbe; de jaren hebben betrekking op de perioden van 1 april t/m 31 maart)

Uit de rapportages van de Fbe over de jaren 2006 t/m 2011 blijkt dat het afschot van de vos fluctueerde tussen de 800 en de 1.000 dieren. Globaal werd in de helft van de gevallen kunstlicht gebruikt. Afschot overdag vond plaats op basis van de vrijstelling, afschot 's nachts op basis van de ontheffing t/m 2010. In 2011 werd 31 keer gebruik gemaakt van vangkooien en 60 keer van aardhonden. Door het intrekken van de ontheffing in december 2010 bestond er niet langer een rapportage plicht en ontbreken beheerdata vanaf 2011.

Afschieten of wegvangen van vossen kan effectief zijn om weidevogelpopulaties weer te laten groeien. De gezamenlijke weidevogelorganisaties zijn van mening dat daarvoor alle effectieve middelen en maatregelen beschikbaar moeten zijn, wat nu niet het geval is (bijvoorbeeld lichtbak en aardhondjes bij vossen en alleen in weidevogelkerngebieden).

6 Overwegingen

De huidige ontheffing voor het doden van vossen met hagelgeweer of kogelbuks en kunstmatige lichtbronnen, ter voorkoming van schade aan fauna loopt tot 16 juni 2018, voor de perioden van 1 februari tot en met 15 juni, voor het gehele werkgebied van de Fbe. Hierin is nog geen rekening gehouden met mogelijke toekomstige nuances op basis van de nog op te stellen predatiebeheerplannen.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt om op basis van predatiebeheerplannen in weidevogelkerngebieden het aantal toegestane vangmiddelen en –methoden voor de vos uit te breiden met bewezen effectieve en wettelijk toegestane middelen.

10.3 Zwarte kraai (*Corvus corone*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- In Nederland vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels van <5%, over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering.
- Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 niet significant veranderd, maar over de laatste 10 seizoenen is er een significante afname van <5% per jaar.
- Provinciaal is het aantal broedvogels over de gehele beschouwde periode matig afgenomen en over de laatste tien jaar stabiel.

Schade

- Omdat voor de zwarte kraai sinds 2004 een landelijke vrijstelling geldt wordt schade door het Faunafonds alleen nog getaxeerd als deze veroorzaakt wordt door kraaien die in groepen gemengd met andere soorten voorkomen; deze schade wordt nooit vergoed;
- In de periode 2009-2013 kwam alleen in 2012 een individuele schademelding in maïs boven de € 500 en was er volgens de definitie dus sprake van belangrijke schade. De grootste gemelde beschadigde oppervlakte was 21 ha in 2012. De schade trad in deze jaren op in zomer- en wintergraan, brouwergerst en maïs;
- Nestpredatie van weidevogels door zwarte kraaien is volgens een enquête onder natuur- en weidevogelbeheerders in Fryslân van betekenis;
- Kuikenpredatie van weidevogels door zwarte kraaien is zowel volgens deze enquête als uit wetenschappelijke literatuur van belang.

Beleid

- Sinds 2004 landelijke vrijstelling voor het vangen en doden om landbouwschade te voorkomen;
- Sinds 11 mei 2006 geldt de landelijke vrijstelling ook ten aanzien van schade aan fauna (weidevogels), waarbij de populatie zwarte kraaien ook preventief mag worden verkleind;
- Sinds 2009 is het gebruik van vangkooien verboden;
- Als pilot verleende de provincie in 2011 en 2012 ontheffing aan de Agrarische Natuurvereniging De Súdwesthoeke voor het gebruik van vangkooien op basis van het predatiebeheerplan Skriezekrite Idzegea;
- Vanaf 2013 geldt geen ontheffing meer voor de vangkooi, omdat dit middel wettelijk niet meer is toegestaan.

Beheer

- Landbouwschade door zwarte kraaien kan afdoende worden bestreden door preventieve maatregelen in combinatie met toepassing van de landelijke vrijstelling;
- Predatieschade op nesten en kuikens van weidevogels kan op dit moment onvoldoende worden bestreden door het wettelijk verbod op het gebruik van vangkooien.

Overwegingen

Het aantal zwarte kraaien is stabiel. Met de landelijke vrijstelling kan landbouw- en natuurschade worden verminderd. Vangkooien kunnen zeer effectief zijn om in weidevogelkerngebieden predatieschade verder te beperken.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt op basis van predatiebeheerplannen in weidevogelkerngebieden ontheffing aan voor het gebruik van de vangkooi zodra dit wettelijk mogelijk is.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De zwarte kraai is een algemene broedvogel. De zwarte kraai is een standvogel die zich jaarrond strikt vasthoudt aan zijn territorium. Onvolwassen vogels kunnen in groepen rondzwerven en komen pas na 2-4 jaar tot vestiging van een eigen territorium. Niet-broedende vogels hebben de neiging gezamenlijk te slapen. Vooral in winterroesten kunnen zich honderden kraaien verzamelen. Dan mengen zich ook de adulte territoriumhouders in de groep, en vaak ook nog roeken, eksters en kauwen (Baeyens 2002).

Zwarte kraaien eten hoofdzakelijk bodeminsecten en hun larven, regenwormen, zaden, vruchten, aas en afval. Daarnaast worden meer incidenteel amfibieën, kleine zoogdieren, vogels (en hun eieren en jongen), en andere voedseltypen gegeten. Zwarte kraaien hebben een voorkeur voor akkers en weilanden, doorsneden door boomrijen en kleine bossen. Ook de randen van grotere boscomplexen worden bezet, mits ze grenzen aan cultuurland. De kernen van dergelijke bossen worden echter niet of in zeer lage dichtheden bewoond. Open landschappen worden niet gemeden, maar de dichtheden zijn daar lager. Zwarte kraaien nestelen daar in alleenstaande bomen, houtwallen, singels, hoogspanningsmasten en erfbeplanting. In open cultuurlandschap is de dichtheid ongeveer 1 paar per 100 hectare, in meer gesloten cultuurlandschappen varieert deze van 3-12 paren per 100 hectare. De dichtheden in steden en bossen nemen landelijk nog steeds toe van 1-3 paren per 100 hectare, lokaal oplopend tot het dubbele of meer (Baeyens 2002).

Er broedden in Nederland in de periode 1998-2000 70.000 - 100.000 paar zwarte kraaien. Figuur 1 toont de relatieve broedvogel dichtheid van de zwarte kraai per vierkante kilometer en daarnaast het aantal waargenomen niet broedvogels over december 2007 t/m 2011.

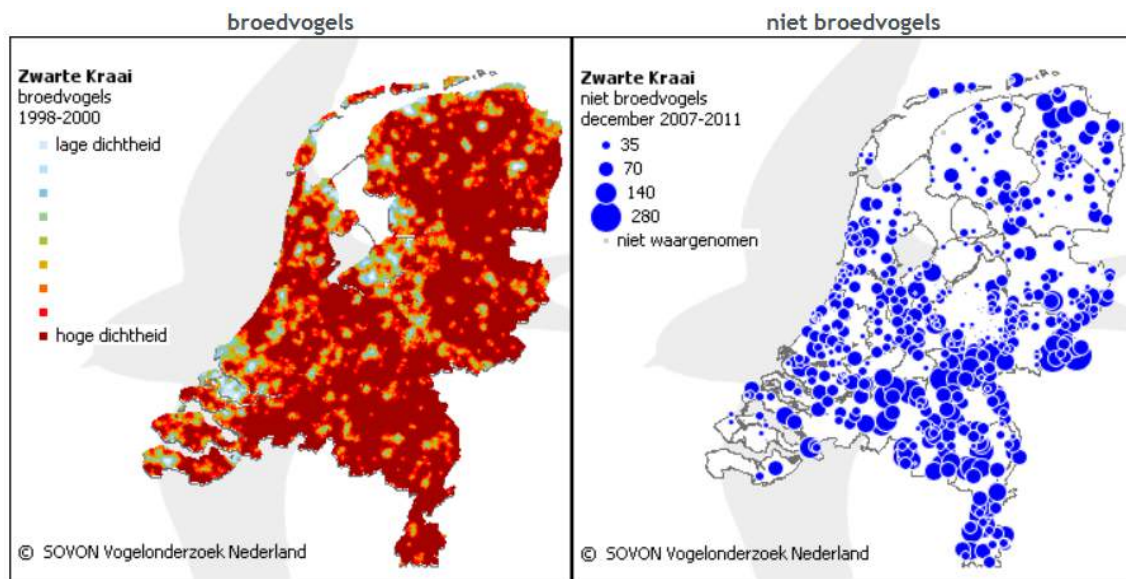

Fig. 1 Dichtheid broedvogels in de periode 1998-2000 Bron: Sovon: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (2002), en aantal waargenomen niet-broedvogels zwarte kraai in december 2007-2011 (SOVON: Punt Transect Tellingen project).

In Nederland is vanaf 1990 een significante toename van het aantal broedvogels opgetreden van <5%, terwijl over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering is opgetreden (figuur 2). De zwarte kraai is ook een standvogel. Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 niet significant veranderd, maar over de laatste 10 seizoenen is er een significante afname van <5% per jaar (figuur 2).

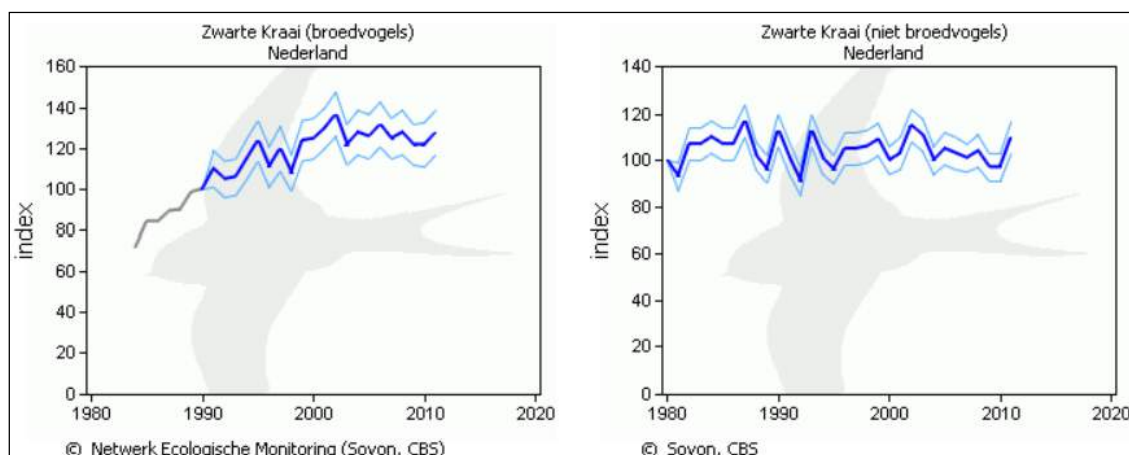

Fig. 2. Index broedvogels (Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS) en Index niet broedvogels in Nederland (Sovon, CBS).

Provinciaal

Uit de provinciale indexcijfers blijkt dat het aantal broedvogels over de gehele beschouwde periode matig afgenomen is. Deze afname is de resultante van een matige afname in bosgebieden en een matige toename in natuur- en open duingebieden. In moerasgebieden was de soort stabiel. Als alleen gekeken wordt naar de laatste tien jaar, dan is de soort stabiel.

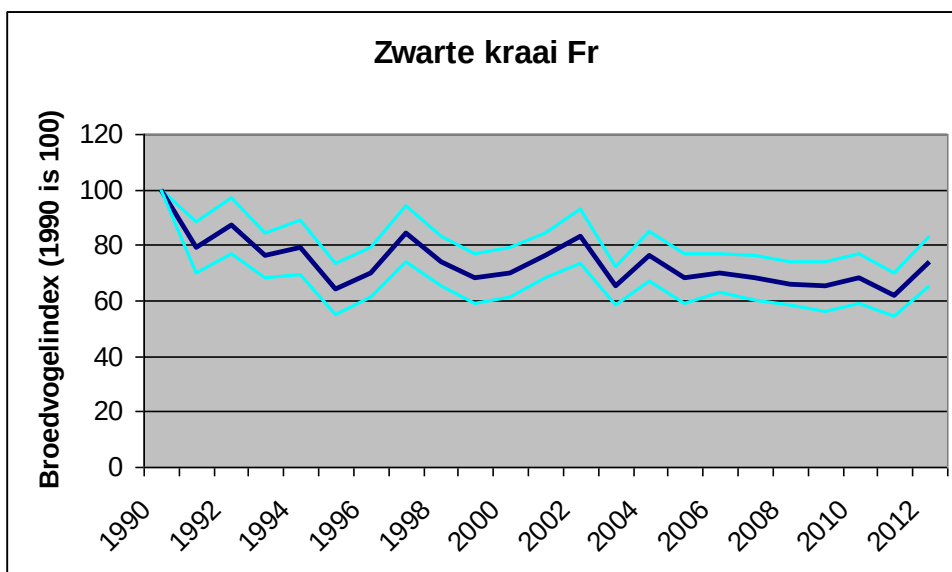

Fig.3. Breedvogelindex provinciaal, Bron: NEM (Sovon, CBS)

De voorjaarstellingen van de KNJV over de periode 2006-2013 geven een beeld van de orde van grootte van de aantallen in de provincie (figuur 4). Over 2011 zijn geen cijfers ontvangen. De KNJV heeft geen verklaring gegeven voor het lage getelde aantal in 2013.

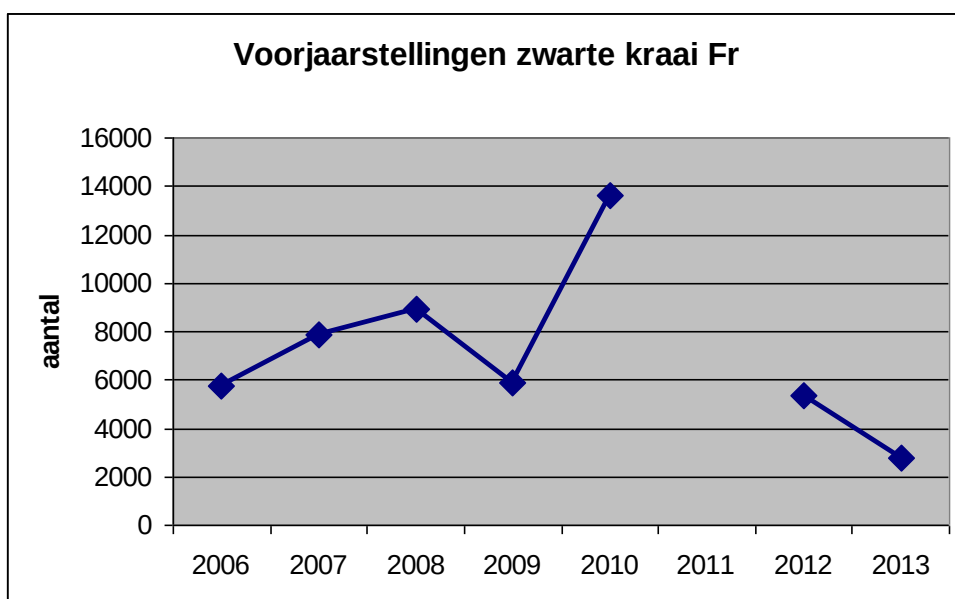

Fig 4. Voorjaarstellingen 2006-2013 (Bron: KNJV)

3 Schade

Landbouwschade

De bij het Faunafonds geregistreerde schade over de periode 2009-2013 is zowel qua bedrag als qua oppervlakte enorm afgenomen ten opzichte van de jaren voor 2005. De verklaring is dat er voor de zwarte kraai sinds april 2004 een landelijke vrijstelling voor vangen en doden geldt om landbouwschade te voorkomen. Daardoor worden door het Faunafonds geen tegemoetkomingen in de schade meer verstrekt en wordt schade alleen nog geregistreerd als deze veroorzaakt wordt door kraaien die in groepen gemengd met andere soorten voorkomen waarvoor de schade wel vergoed wordt. In de periode 2009-2013 kwam alleen in 2012 een individuele schademelding in maïs boven de € 500 en was er volgens de definitie dus sprake van belangrijke schade. De grootste gemelde beschadigde oppervlakte was 21 ha in 2012. De schade trad in deze jaren op in zomer- en wintergraan, brouwgerst en maïs.

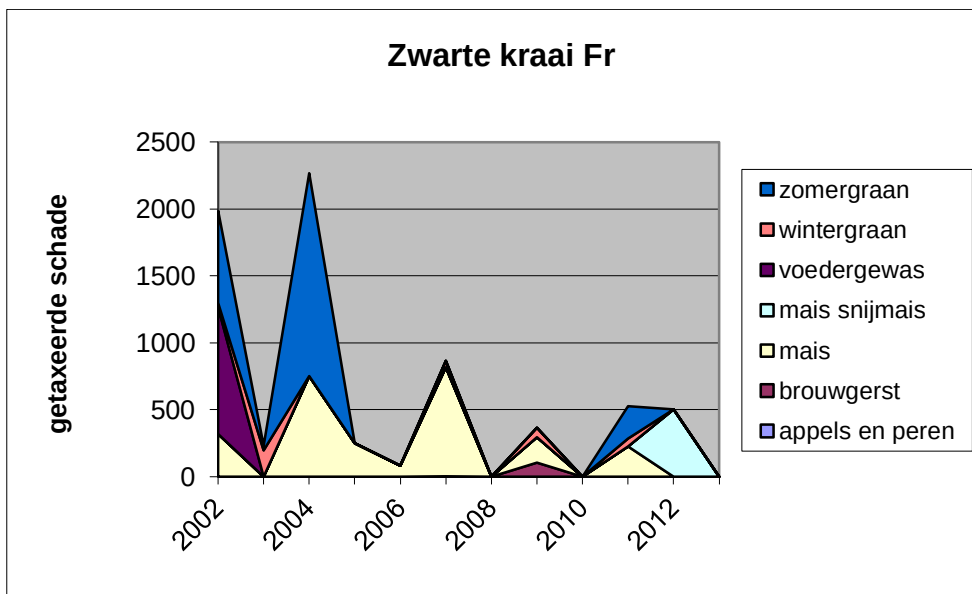

Fig.5. Getaxeerde schade (Bron: Faunafonds)

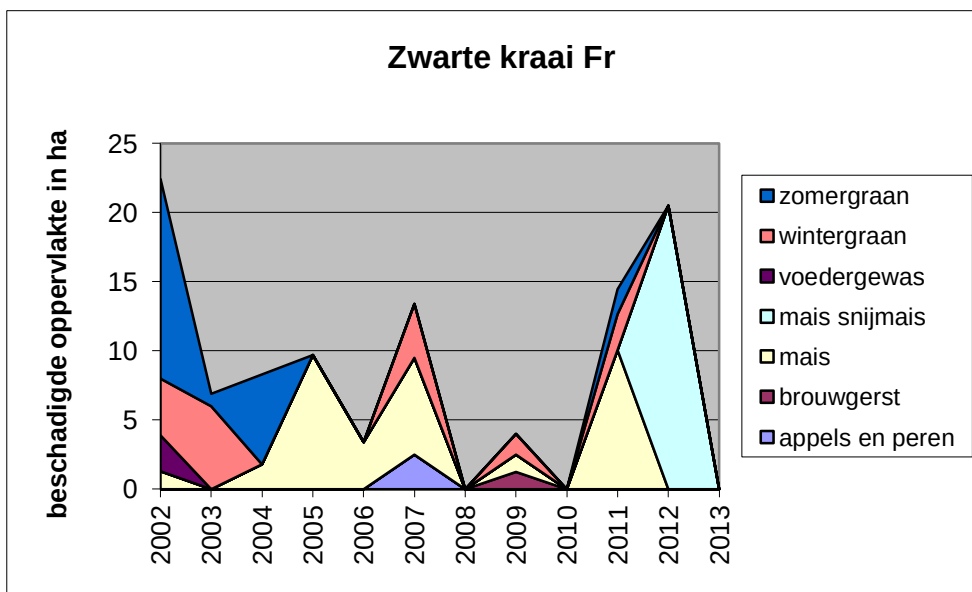

Fig.6. Beschadigde oppervlakte (Bron: Faunafonds)

Schade aan fauna

Uit een door E.B. Oosterveld, 2011 beschreven enquête komt nestpredatie van weidevogels door zwarte kraaien in Fryslân naar voren, al wordt in de wetenschappelijke literatuur in het algemeen geen bijzondere rol toebedeeld aan deze soort. Ten aanzien van kuikenpredatie staan in de enquête blauwe reiger, vos, buizerd, en zwarte kraai (en in deze volgorde) bovenaan, op afstand gevolgd door hermelijn/wezel en bruine kiekendief en daarachter andere soorten. Voor de vogels strookt dit resultaat met de wetenschappelijke analyse die kuikenpredatie vooral toeschrijft aan dagactieve, vliegende predatoren. Zie ook hoofdstuk 10.1. Weidevogels en predatie.

4 Beleid

De zwarte kraai is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Sinds april 2004 valt de soort onder de landelijke schadesoorten en geldt er een landelijke vrijstelling voor het vangen en doden om landbouwschade te voorkomen. Sinds 11 mei 2006 geldt de landelijke vrijstelling ook ten aanzien van schade aan fauna (weidevogels, bodembroeders), waarbij de populatie zwarte kraaien ook preventief mag worden verkleind. Sinds 2009 is het gebruik van vangkooien verboden volgens artikelen 15a en 72, vijfde lid, van de Flora- en faunawet. Deze verboden zijn uitgewerkt in het Besluit beheer en schadebestrijding dieren (paragraaf 4). Op grond van een uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State kan geen ontheffing worden verleend van het verbod op vangkooien.

In paragraaf 10.1 Weidevogels en predatie is beschreven welk beleid GS voeren ten aanzien van predatoren. Als pilot bij de ontwikkeling van dit beleid is een Predatiebeheerplan Skriezekrite Idzegea opgesteld. Op basis daarvan en in het kader van de pilot verleende de provincie op 31 maart 2011 onder voorwaarden ontheffing aan de Agrarische Natuurvereniging De Súdwesthoeke te Bakhuizen, voor het gebruik van 6 vangkooien binnen het werkgebied van de Skriezekrite Idzegea. De ontheffing diende voor het bemachtigen en het vangen van zwarte kraaien, ter voorkoming van schade aan de fauna en gold gedurende de periode van 1 maart tot 1 juni van elk jaar tot 1 juni 2012. Sedertdien geldt geen ontheffing meer voor de vangkooi, omdat dit middel wettelijk niet meer is toegestaan.

5 Beheer

Landbouwschade door zwarte kraaien kan afdoende worden bestreden door preventieve maatregelen in combinatie met toepassing van de landelijke vrijstelling. Door deze vrijstelling ontbreken echter beheergegevens.

Predatieschade op nesten en kuikens van weidevogels kan op dit moment onvoldoende worden bestreden door het wettelijk verbod op het gebruik van vangkooien.

Volgens de database van het ministerie van EZ is de soort in de jaren vanaf 1990 tot en met 2007 niet afgenomen, ondanks de geldende landelijke vrijstelling voor afschot en het onbeperkte gebruik van vangkooien voor 2002 en tussen 2006 en 2009. Daardoor is het niet aannemelijk dat de gunstige staat van instandhouding van de zwarte kraai in gevaar komt.

6 Overwegingen

Het aantal zwarte kraaien is stabiel. Met de landelijke vrijstelling kan landbouw- en natuurschade worden verminderd. Vangkooien kunnen zeer effectief zijn om in weidevogelkerngebieden predatieschade verder te beperken.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt op basis van predatiebeheerplannen in weidevogelkerngebieden ontheffing aan voor het gebruik van de vangkooi zodra dit wettelijk mogelijk is.

11 Ontheffingen voor schadebestrijding

11.1 Haas (*Lepus europaeus*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk is over de laatste 10 jaar een matige toename van het aantal hazen opgetreden.
- De haas is in de provincie een algemeen voorkomende soort.

Schade

- Schade was in de afgelopen periode zeer beperkt. In 2012 werd volgens het Faunafonds € 517,- schade getaxeerd in 17 ha snijmais. Eerder trad in 2007 hazenschade op in groenten.
- Toch kan incidenteel grote schade in korte tijd ontstaan.

Beleid

- De haas is een wildsoort waarop de jacht geopend is van 15 oktober tot en met 31 december. De provincie verwacht van jachthouders dat ze de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden om schade te voorkomen en te beperken. Er is een provinciale vrijstelling voor opzettelijk verontrusten;
- Tot 1 juni 2015 geldt een ontheffing voor de gehele provincie voor het doden van hazen wanneer de jacht niet geopend is.
- Voor de teelt van zeekraal en zeeaster in buitendijkse gebieden geldt de ontheffing voor de periode van november tot en met maart daarop volgend.
- Een machtiging voor het gebruik van de ontheffing mag pas worden verstrekt na verkregen toestemming van de provincie.

Beheer

Gedurende de jaren 2009 t/m 2013 zijn geen machtigingen op grond van de ontheffing aangevraagd.

Overwegingen

Er blijft kans op incidenteel belangrijke schade aan gewassen buiten de geopende jachtperiode binnen de gehele provincie.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de gehele provincie een nieuwe ontheffing aan voor afschot voor de periode na 1 juni 2015, ter voorkoming of beperking van schade in bedrijfsmatig geteelde gewassen wanneer de jacht niet geopend is.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De haas is een algemeen voorkomende soort die vooral wordt aangetroffen in open en halfopen cultuurland. Hoge vegetatie, zoals uitgegroeid graan en maïs, worden nauwelijks benut. Kleinschalig mozaïek van gewassen is gunstiger voor de hazen dan monocultures (Broekhuizen et al. 1992). De haas heeft een solitaire leefwijze en is sterk plaatsgebonden. De grootte van hun leefgebied is 26 tot 38 hectare. De leefgebieden overlappen elkaar sterk en doorgaans treedt groepsvorming op, vooral bij het foerageren (Lange et al. 1994). De hoogte van de hazenstand kan van jaar tot jaar sterk verschillen, vooral onder invloed van het weer. Natte omstandigheden bevorderen het uitbreken van parasitaire infecties. De stand vertoonde landelijk in de jaren zeventig een dalende tendens. De oorzaak van die achteruitgang is de intensivering en schaalvergroting in de landbouw. In de jaren tachtig heeft de teruggang van de hazenstand niet doorgezet. Vanaf 1988 is er een virusziekte onder hazen (European brown hare syndrome) in Nederland. Van een echte epidemie is er nog geen sprake, hoewel in sommige terreinen wel een verhoogde sterfte is geconstateerd (Broekhuizen et al. 1992). Over de periode 1997-2007 vertoont de haas nog steeds een dalende tendens (figuur 13.1).

Figuur 1 geeft landelijke indexcijfers voor de haas, waar bij 2000 op 100 gesteld is. De trend over de gehele periode is stabiel, over de laatste 10 jaar is een matige toename opgetreden.

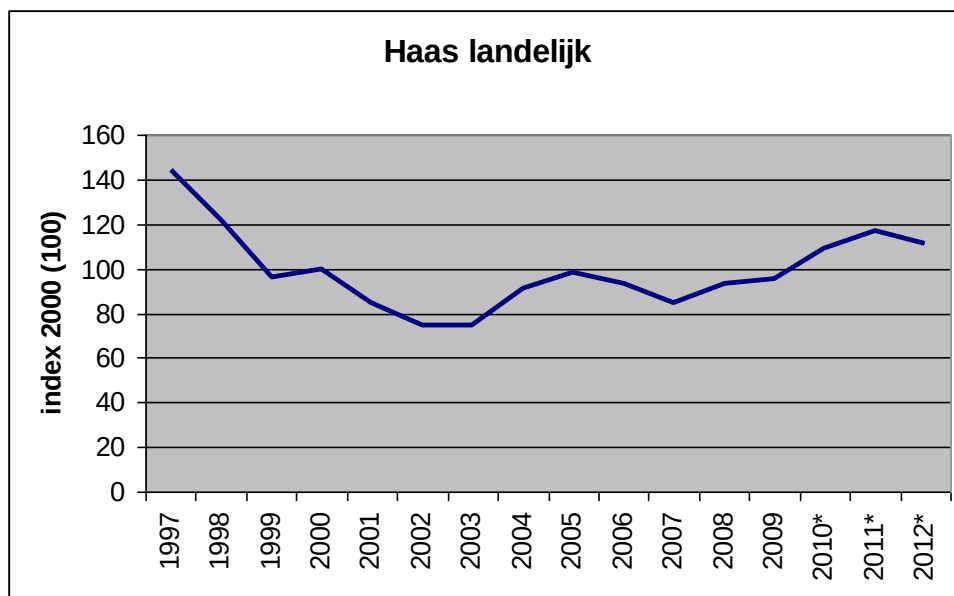

Fig. 1 Landelijke indexcijfers Haas (Bron: www.compendiumvoordeleefomgeving.nl)

Provinciaal

De haas is in de provincie een algemeen voorkomende soort en wordt vooral aangetroffen in open en halfopen cultuurland.

3 Schade

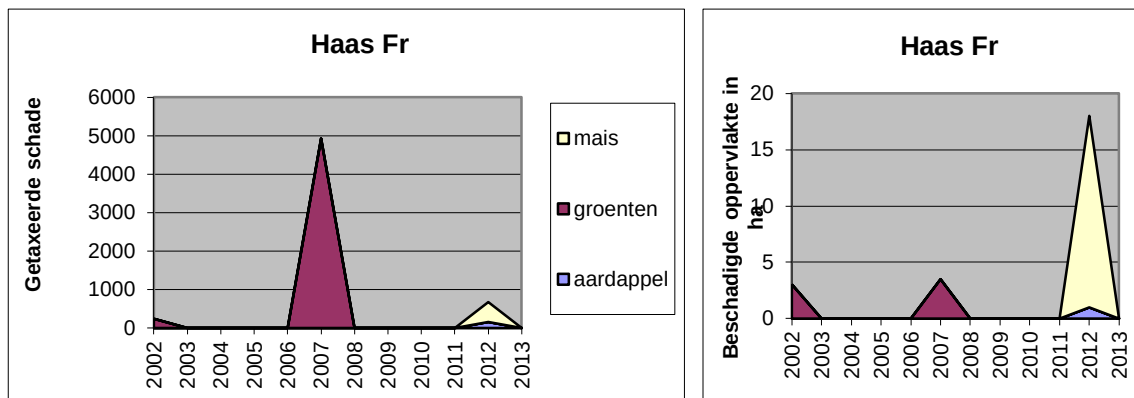

Fig.2. Getaxeerde schade en beschadigde oppervlakte door hazen (Bron: Faunafonds)

Uit figuur 2 blijkt dat de schade in de afgelopen periode zeer beperkt was. In 2012 werd volgens het Faunafonds € 517,- schade getaxeerd in 17 ha snijmais. Eerder trad in 2007 hazenschade op in groenten. Toch kan incidenteel grote schade in korte tijd ontstaan.

Naast de in de Handreiking Faunaschade (Oord 2009) genoemde akoestische en visuele preventieve maatregelen kunnen landbouwgewassen tegen hazenvraat beschermd worden door het plaatsen van een elektrisch (gaas)raster rond percelen of bij kapitaalsintensieve gewassen van een hazenkerend raster of bij bomen door deze individueel te beschermen met manchetten e.d.

4 Beleid

De haas is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Op grond van artikel 32 van de wet is de haas aangewezen als wild. Om reden van benutting is de jacht op hazen geopend van 15 oktober tot en met 31 december. De jacht wordt niet geopend in Natura-2000 gebieden. Bij bijzondere weersomstandigheden kan de jacht op hazen door de Provincie worden gesloten. De provincie verwacht van jachthouders dat ze de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden om schade te voorkomen en te beperken.

Op grond van artikel 65 is de haas aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten'. De provincie heeft onder voorwaarden vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van hazen door de soort op te nemen in de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2005.

Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen wanneer de jacht niet geopend is, werd voor de periode van 1 juni 2010 tot 1 juni 2015 onder voorwaarden ontheffing verleend voor de gehele provincie voor het doden van hazen met het hagelgeweer. Voor de teelt van zeekraal en zeeaster in buitendijkse gebieden geldt de ontheffing voor de periode van november tot en met maart daarop volgend. De grondgebruiker moet tenminste twee preventieve maatregelen nemen, waarvan tenminste een zichtbaar aanwezig moet zijn, waaronder een elektrisch of (gaas)raster (geldt niet voor buitendijs gelegen percelen zeekraal of zeeaster). Als die onvoldoende effect hebben en als er belangrijke schade is of dreigt te ontstaan mag een machtiging voor het gebruik van de

ontheffing worden verleend na verkregen toestemming van de provincie.

5 Beheer

Voor schadebestrijding is lokaal populatiebeheer in het jachtseizoen voldoende. Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen kan een dusdanig lage stand op en om het schadegevoelige perceel worden nagestreefd, dat het risico op schade beperkt blijft. Er dient echter wel een redelijke stand te worden gehandhaafd. Een sterke decimering van de stand om schade te voorkomen is ongewenst en wettelijk gezien ook verboden. De omvang van afschot als schadebestrijding is zeer gering in relatie tot het aantal dat in het jachtseizoen wordt geschoten. De haas als diersoort zal door de schadebestrijding niet in zijn bestaan worden bedreigd. Tevens zal hierdoor de goede staat van de stand niet worden aangetast.

Ondanks de verleende ontheffing zijn gedurende de jaren 2009 t/m 2013 geen machtigingen aangevraagd.

6 Overwegingen

De verwachting is dat, net als in het verleden, hazen in de toekomst incidenteel belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken buiten de geopende jachtperiode (met name in het kiemplantstadium van vollegrondsgroenten, waaronder zeekraal en zeeaster). De gebieden waar zich die schade kan voordoen kunnen sterk wisselen en het is daarom niet voorspelbaar waar dit zal gebeuren. Hazen en schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de gehele provincie een nieuwe ontheffing aan voor afschot voor de periode na 1 juni 2015, ter voorkoming of beperking van schade in bedrijfsmatig geteelde gewassen wanneer de jacht niet geopend is.

11.2 Wilde eend (*Anas platyrhynchos*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk is zowel het aantal broedvogels als niet broedvogels significant afgenomen met <5% per jaar;
- Provinciaal is ook een matige afname opgetreden van het aantal broedvogels.
- In januari verblijven tussen de 30.000 en 50.000 wilde eenden in de provincie.

Schade

- De wilde eend veroorzaakte in de periode 2009-2013 belangrijke schade aan zomer- en wintergranen, brouwgerst en grasland;
- De getaxeerde schade bedroeg in deze periode tot € 3500/jaar;
- De beschadigde oppervlakte was minder dan 8 ha per jaar.

Beleid

- Wildsoort waarop de jacht is toegestaan van 15 augustus t/m 31 januari;
- Provinciale vrijstelling voor opzettelijk verontrusten ;
- tot 1 maart 2017 geldt een ontheffing onder voorwaarden voor doden wanneer de jacht niet geopend is.

Beheer

- Door het beperkte gebruik van de ontheffing heeft het Fbe-bestuur besloten geen machtigingen aan wbe's te verstrekken, maar alleen direct machtigingen te verstrekken aan grondgebruikers.
- In de periode 2009-2012 zijn machtigingen afgegeven ter voorkoming van belangrijke schade aan graan in de noordelijke helft van de provincie.
- In 2013 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.
- Het aantal onder de ontheffing geschoten wilde eenden varieerde tussen 0 en 226 per jaar.
- Afschot in het kader van de ontheffing is zeer gering in vergelijking tot het afschot tijdens het jachtseizoen en zal daarom de gunstige staat van instandhouding van de wilde eend niet aantasten.
- Een zeer gering aantal grondgebruikers heeft een tegemoetkoming in schade aangevraagd bij het Faunafonds.

Overwegingen

- Het huidige beheer is succesvol;
- Schadebestrijding blijft soms noodzakelijk buiten het jachtseizoen.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt ontheffing aan voor afschot in de gehele provincie ten behoeve van schadebestrijding aan landbouwgewassen voor de periode na 1 maart 2017.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De wilde eend is een zeer algemene en talrijk voorkomende vogelsoort, die het hele jaar in Nederland aanwezig is. De Nederlandse broedvogels zijn overwegend standvogel (Speek & Speek 1984). Na het broedseizoen vindt vanuit Noord- en Noordoost-Europa doortrek naar West- en Zuidwest Europa plaats. Een deel van deze eenden brengt de winter binnen onze landsgrenzen door. Wilde eenden zijn herbivoren die zowel op groene plantendelen foerageren als op zaden (Cramp & Simmons 1978).

Wilde eenden nestelen in uiteenlopende habitats, doorgaans bij of op korte afstand van het water. Het aanbod van open water en de randlengte van oevers in verhouding tot de gebiedsoppervlakte bepalen de dichtheid in hoge mate.

Er broedden in Nederland in de periode 1998-2000 350.000 - 500.000 paren wilde eend. Figuur 1 toont de relatieve broedvogel dichtheid van de wilde eend per vierkante kilometer en daarnaast het aantal waargenomen niet broedvogels over december 2007 t/m 2011.

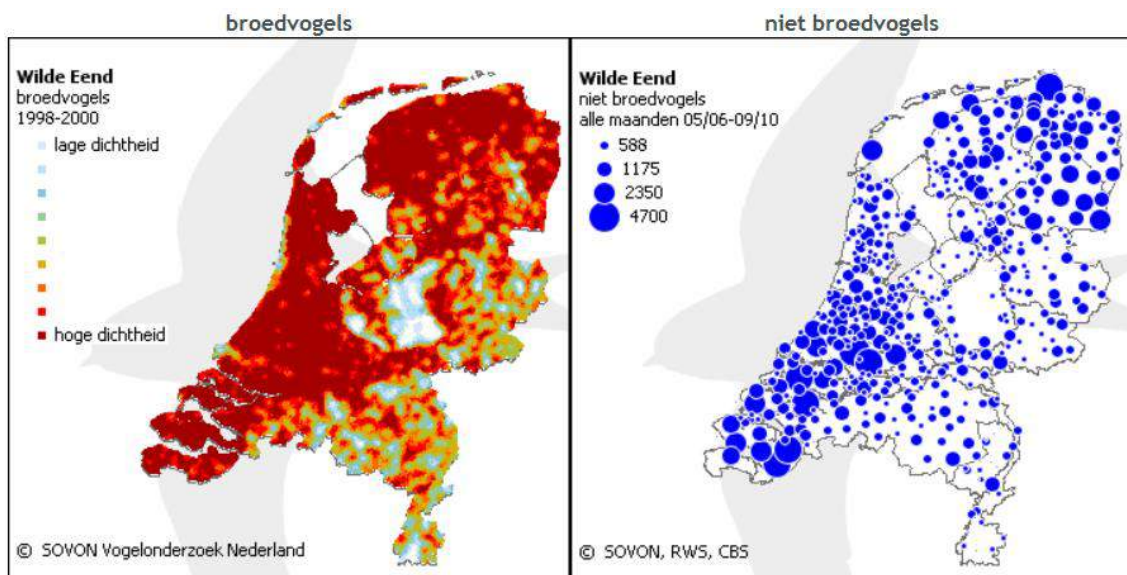

Fig. 1 Dichtheid broedvogels in de periode 1998-2000 Bron: Sovon: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (2002), en aantal waargenomen niet-broedvogels gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10 (SOVON: Watervogelmeetnet).

In Nederland is zowel over de hele periode vanaf 1990 als over de laatste 10 jaren een significante afname van het aantal broedvogels opgetreden van <5% (figuur 2).

Ook het aantal niet broedvogels is in Nederland zowel vanaf 1980 als over de laatste 10 seizoenen significant afgenomen met <5% per jaar (figuur 2).

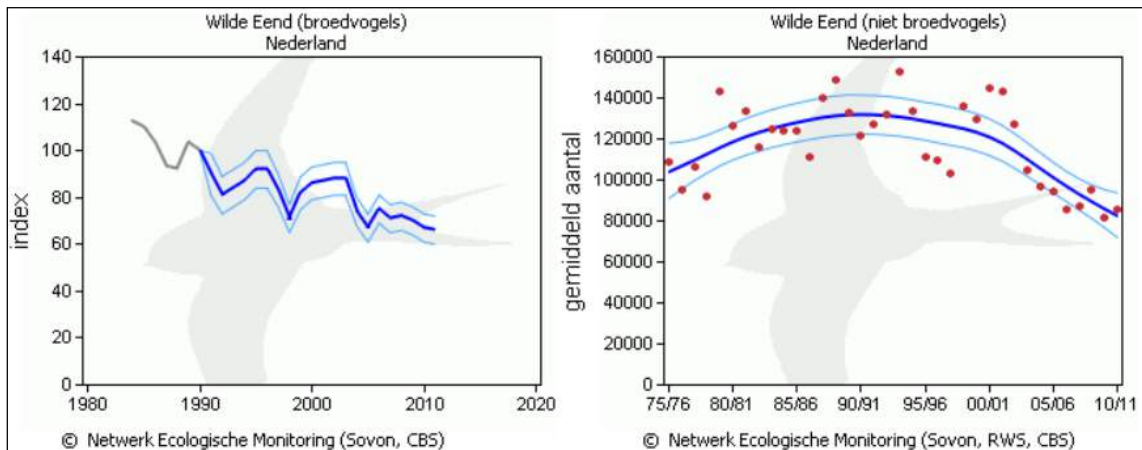

Fig. 2. Index broedvogels (Broedvogel Monitoring Project) en Gemiddeld aantal niet broedvogels wilde eend in Nederland, (Watervogelmeetnet).

Provinciaal

Figuur 3 geeft de provinciale broedvogelindex voor de wilde eend. Zowel over de gehele beschouwde periode als over de laatste tien jaar trad een matige afname op.

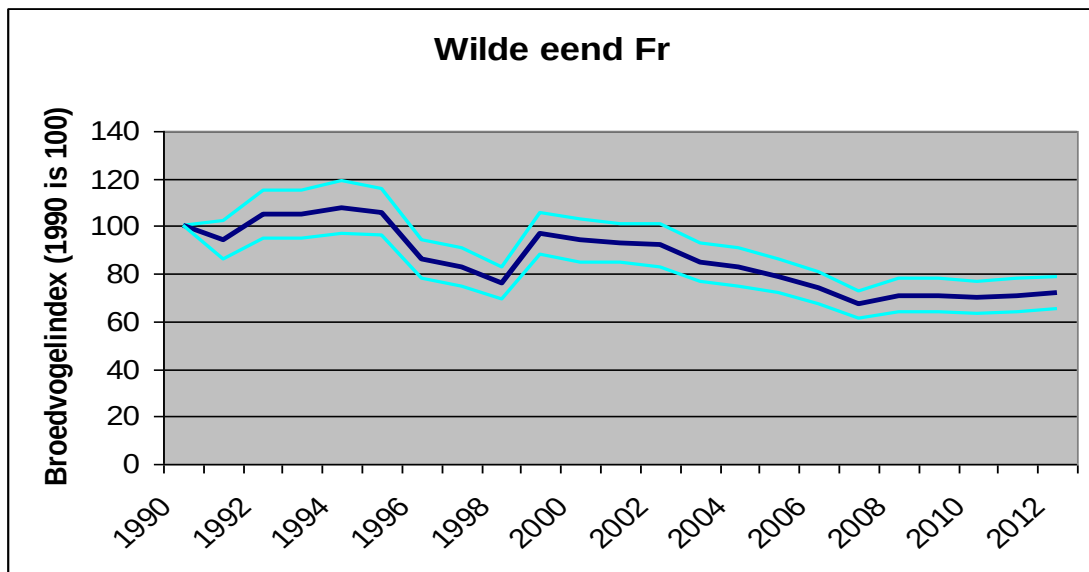

Fig.3. Broedvogelindex provinciaal, Bron: NEM (Sovon, CBS)

Figuur 4 geeft de resultaten van de midwintertelling van januari van 2007 t/m 2011. Daarbij werden jaarlijks tussen de 30.000 en 50.000 eenden in de provincie geteld. Opgemerkt wordt dat daarin alleen de getelde aantallen worden weergegeven, zonder informatie over de teldekking en het aantal nultellingen, waardoor de tellingen voor het vergelijken eigenlijk onbruikbaar zijn.

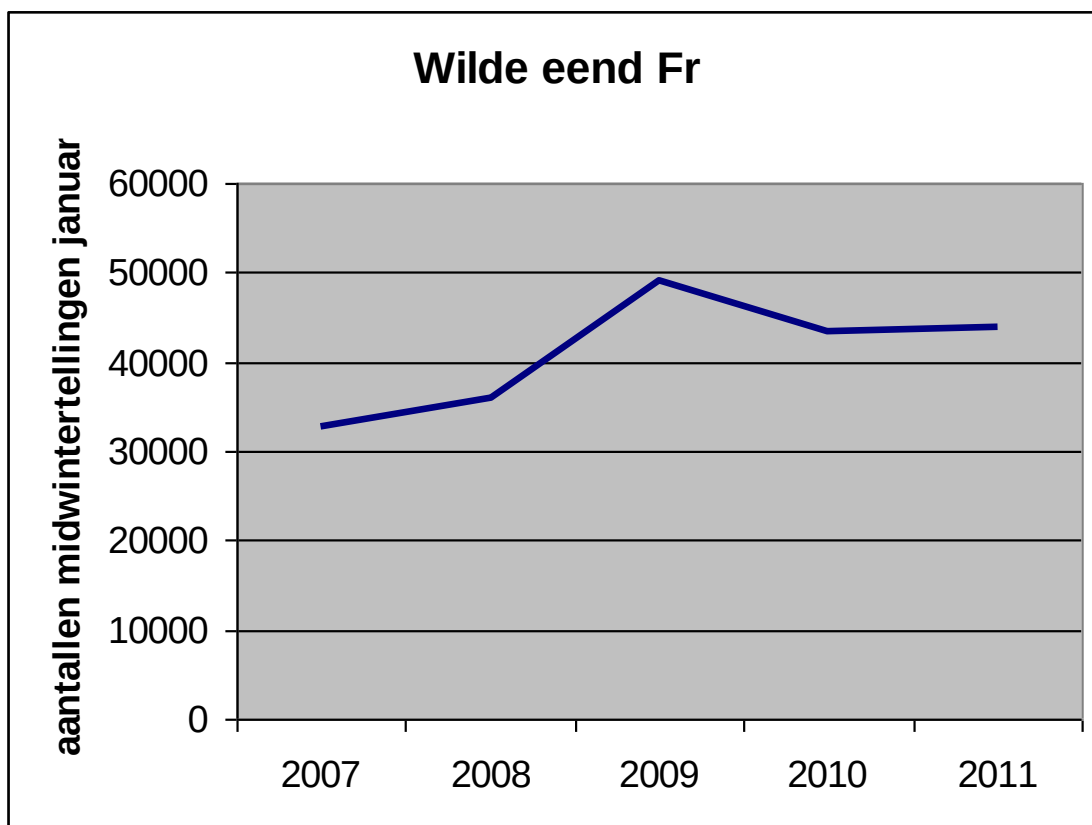

Fig.4. Midwintertelling januari Bron: Sovon)

3 Schade

De wilde eend veroorzaakte in de periode 2009-2013 belangrijke schade aan zomer- en wintergranen, brouwergerst en grasland. De getaxeerde schade bedroeg in deze periode tot € 3500/jaar. De beschadigde oppervlakte was minder dan 8 ha per jaar.

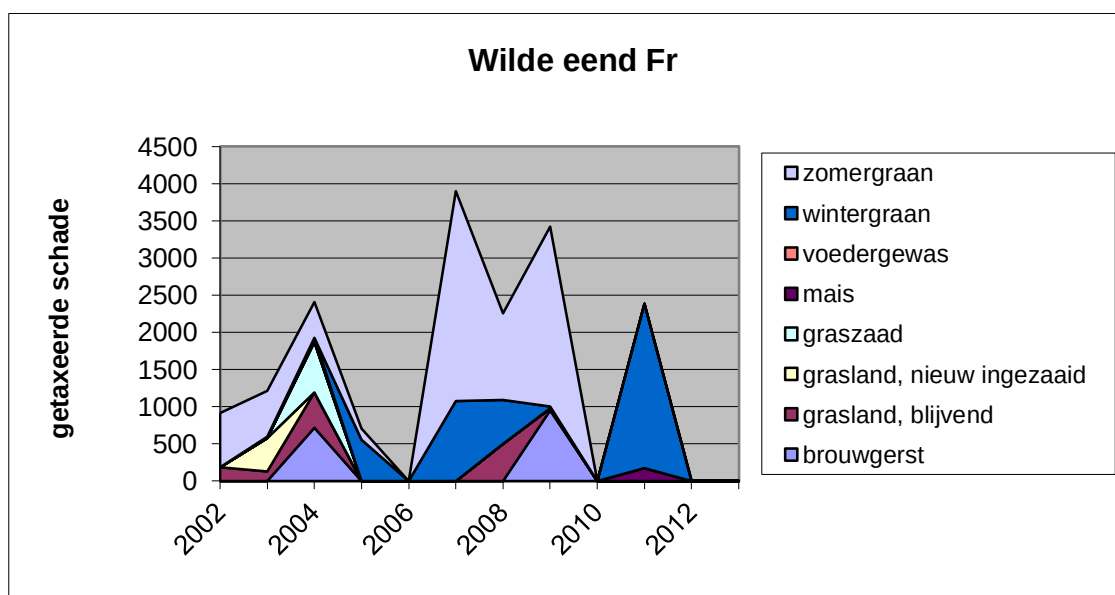

Fig.5. Getaxeerde schade (Bron: Faunafonds)

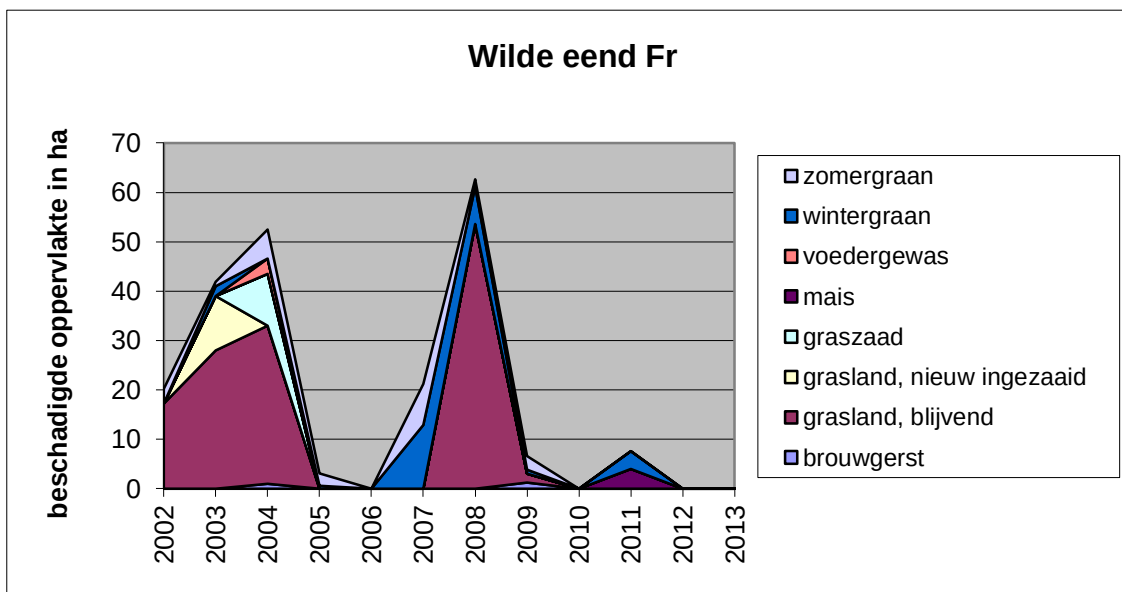

Fig.6. Beschadigde oppervlakte (Bron: Faunafonds)

4 Beleid

De wilde eend is een wildsoort waarop de jacht om reden van benutting is toegestaan van 15 augustus t/m 31 januari.

Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân (artikel 65) van 28 september 2005 mag de grondgebruiker wilde eenden opzettelijk verontrusten, met dien verstande dat dit binnen de ganzenfoerageergebieden alleen is toegestaan tussen 12.00 uur en zonsondergang onder de voorwaarde dat een afstand van tenminste 500 meter tot foeragerende ganzen en smienten in acht wordt genomen.

Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen wanneer de jacht niet geopend is, werd voor de periode tot 1 maart 2017 onder voorwaarden ontheffing verleend voor delen van de provincie voor het doden van wilde eenden met het hagelgeweer op percelen waar schade dreigt of voorkomt. De grondgebruiker moet tenminste twee preventieve maatregelen nemen, waarvan tenminste een zichtbaar aanwezig moet zijn.

5 Beheer

Figuur 7 geeft een overzicht van de toegepaste preventieve maatregelen.

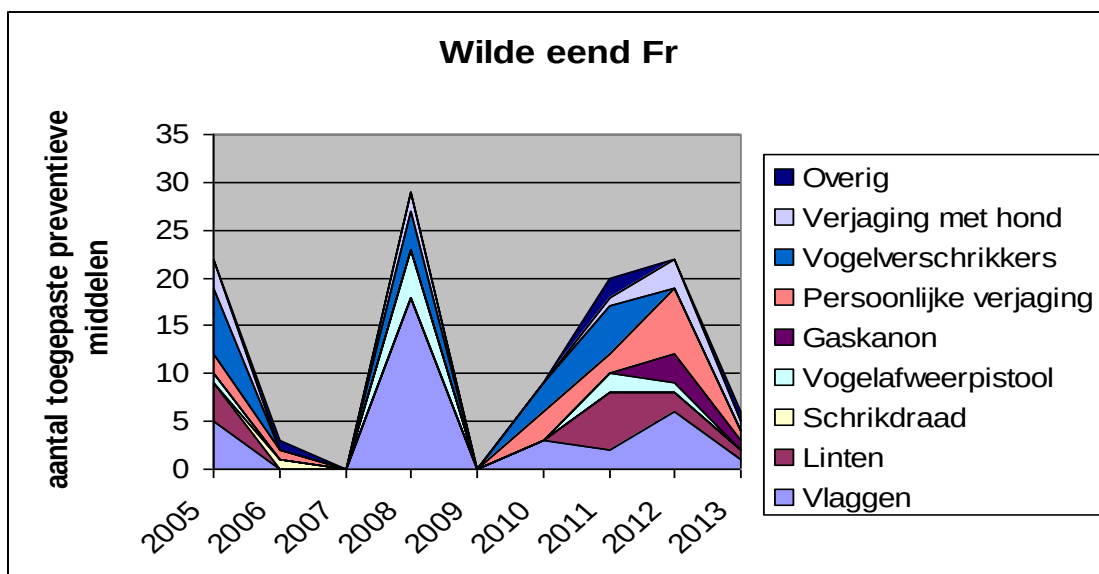

Fig.7. Toegepaste preventieve maatregelen (Bron: Jaarverslag Fbe)

Geconstateerd is dat alleen preventieve maatregelen soms onvoldoende werken. Figuur 8 laat het aantal verleende machtigingen voor afschot zien en op welke gewassen die betrekking hadden. In de periode 2009-2013 zijn machtigingen vrijwel alleen aangevraagd ter bestrijding van schade in granen.

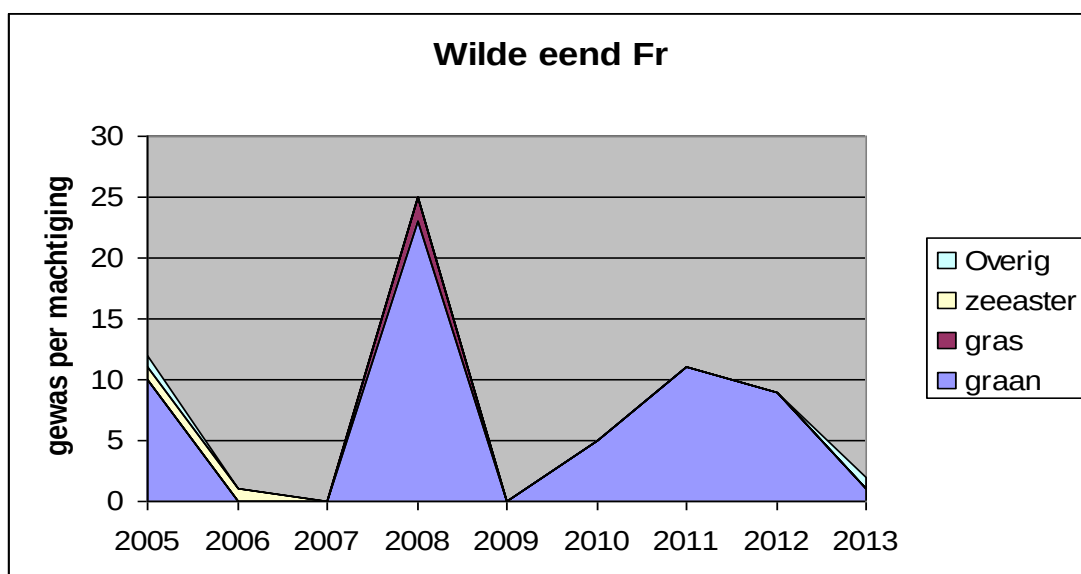

Fig.8. Aangevraagde machtigingen naar gewas (Bron: Fbe)

Figuur 9 geeft een overzicht van het gebruik dat van de machtigingen gemaakt is. Nadat i.v.m. gerechtelijke procedures vanaf 9 juli 2009 geen gebruik meer kon worden gemaakt van een vorige verleende ontheffing, werd op 22 juli 2010 een nieuwe ontheffing verleend.

In Fryslân kunnen aan zowel wildbeheereenheden als grondgebruikers machtigingen worden uitgeschreven. Door het beperkte gebruik van de ontheffing heeft het Fbe-bestuur besloten geen machtigingen aan wbe's te verstrekken, maar alleen direct machtigingen te verstrekken aan grondgebruikers. In de periode 2009-2012 werden daarop machtigingen voor afschot aan grondgebruikers afgegeven ter voorkoming van belangrijke schade aan graan in de werkgebieden van de wildbeheereenheden de Dongeradielen, Tusken Waed en Stêd, It Bûtenfjild, De Lauwers, De Marne en Om de Terpen. In 2013 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing. Het aantal gebruikte machtigingen bedroeg maximaal 9 per jaar, het aantal verjagingsacties maximaal 48 en het aantal onder de ontheffing geschoten wilde eenden varieerde tussen 0 en 226 per jaar.

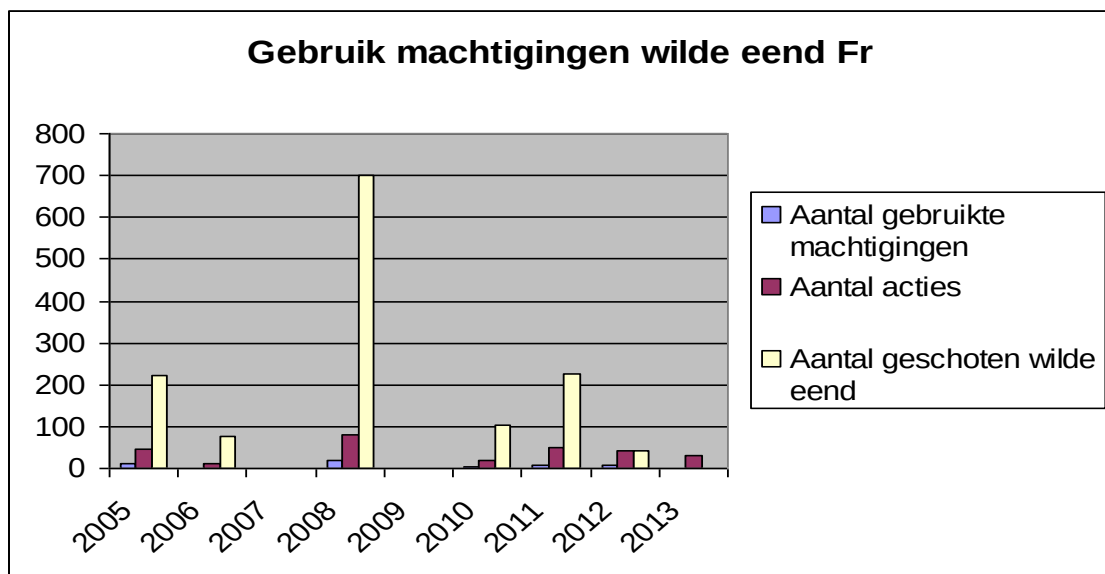

Fig.9. Gebruik machtigingen (Bron: Jaarverslag Fbe)

Over de effectiviteit van de machtiging is men redelijk tot goed te spreken. Afschot in het kader van de ontheffing is zeer gering in vergelijking tot het afschot tijdens het jachtseizoen en zal daarom de gunstige staat van instandhouding van de wilde eend niet aantasten. Een zeer gering aantal grondgebruikers heeft een tegemoetkoming in schade aangevraagd bij het Faunafonds.

6 Overwegingen

- Het huidige beheer is succesvol;
- Schadebestrijding blijft soms noodzakelijk buiten het jachtseizoen.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt ontheffing aan voor afschot in de gehele provincie ten behoeve van schadebestrijding aan landbouwgewassen voor de periode na 1 maart 2017.

11.3 Roek (*Corvus frugilegus*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- aantal broedvogels neemt landelijk vanaf 1990 toe en over de laatste 10 jaar af
- aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 afgenomen
- De voorjaarstellingen door de wbe's over de periode 2006-2012 geven in de provincie aantallen tussen de 5.000 en 11.000 roeken.

Schade

- Roekenschade varieerde de afgelopen jaren sterk naar hoogte, oppervlakte en gewas;
- Over de periode 2009-2013 trad tot bijna € 28.000,- per jaar schade op in vooral maïs en in mindere mate in zomergraan;
- de beschadigde oppervlakte varieerde van 7 tot totaal 30 ha per jaar;
- Naast landbouwschade kan de roek ook overlast geven door geluid en ontlasting, met name in dorpskernen en op begraafplaatsen.

Beleid

- Provinciale vrijstelling voor opzettelijk verontrusten.
- Ontheffing tot 1 maart 2017 voor delen van de provincie voor het doden van roeken op percelen waar schade dreigt of voorkomt.
- Ontheffingen voor bestrijding van overlast door roeken worden verleend door het ministerie van Economische Zaken.

Beheer

- Het aantal gebruikte machtigingen per jaar was zeer beperkt;
- Deze hadden in de periode 2009-2013 betrekking op graan en maïs verspreid over de gehele provincie;
- Het aantal geschoten roeken varieerde tussen 19 en 147 per jaar.

Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, maar de soort richt incidenteel belangrijke schade aan bij landbouwgewassen binnen de hele provincie. Voortzetting van het huidige beleid is wenselijk.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de periode na 1 maart 2017 een nieuwe ontheffing aan voor het doden van roeken onder dezelfde voorwaarden als de huidige voor de gehele provincie.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De Nederlandse roeken zijn grotendeels standvogels, jonge vogels trekken naar Oost-Engeland. Vanaf oktober tot april, is er sprake van aanvulling met vogels uit Noord- en Oost Europa (Bijlsma et al. 2001). In deze periode verblijven de grootste aantallen roeken in ons land. Roeken zijn kolonievogels. Vanuit de kolonies worden voedselvluchten naar het omringende land gemaakt. 's Zomers gebruiken de dieren overwegend dierlijk voedsel (ongewervelden zoals insecten en hun larven), buiten de broedtijd wordt dit aangevuld met plantaardig materiaal. In juni – juli verblijven de dieren in de omgeving van de kolonies. In augustus en september gaan de jongen uitzwermen en zijn de dieren minder aan de kolonie gebonden. Na de broedtijd worden slaappleatsen in gebruik genomen (SOVON 2002).

Kolonies kunnen uiteenvallen als de omstandigheden minder geschikt worden. De dieren kunnen zich dan verspreiden in kleinere aantallen op meerdere locaties in de omgeving van de oude kolonie. In de landelijke telindeling worden deeltkolonies die zich binnen een straal van 500 meter ophouden tot één kolonie gerekend (Van Dijk & Hustings, 1996). Dieren van een uiteengevallen kolonie kunnen zich ook aansluiten bij andere kolonies of kunnen een nieuwe kolonie stichten. Roeken broeden tegenwoordig in toenemende mate in kleine kolonies, de gemiddelde kolonie omvang nam in de periode 1993-98 af van 95 naar 70 paren (van Dijk et al. 2000).

Figuur 1 toont het aantal broedparen in de periode 2005-2008 per atlasblok van 5x5 km, gebaseerd op landelijke tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels (Meetnet Broedvogels). De roek is ook doortrekker en wintervogel in groot aantal. De rechterhelft van de figuur toont de niet broedvogels in 2007-2011, gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT) in december. Ze geven voor elke route van 20 punten het aantal waargenomen vogels. Routes met nul vogels zijn apart aangegeven.

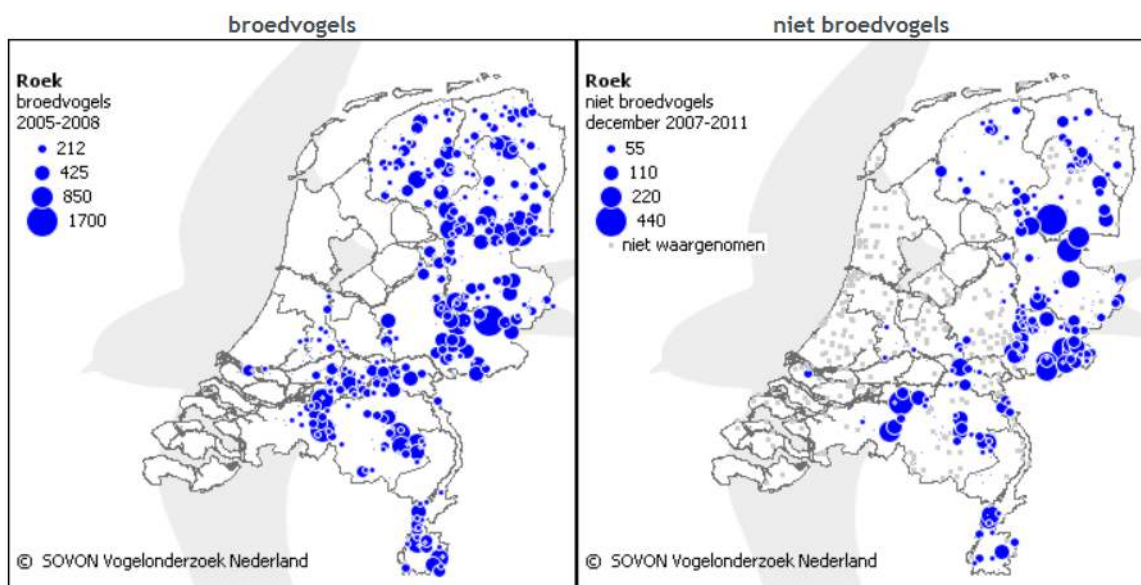

Fig. 1 Aantal broedparen en niet-broedvogels van de roek in Nederland in de periode 2005-2008, resp. 2007-2011 (SOVON).

Het aantal broedvogels vertoont landelijk vanaf 1990 een significante toename van <5% per jaar en over de laatste 10 jaar een significante afname van <5% (figuur 2). Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 significant afgenomen met <5% per jaar en over de laatste 10 seizoenen significant afgenomen met >5% per jaar (figuur 2).

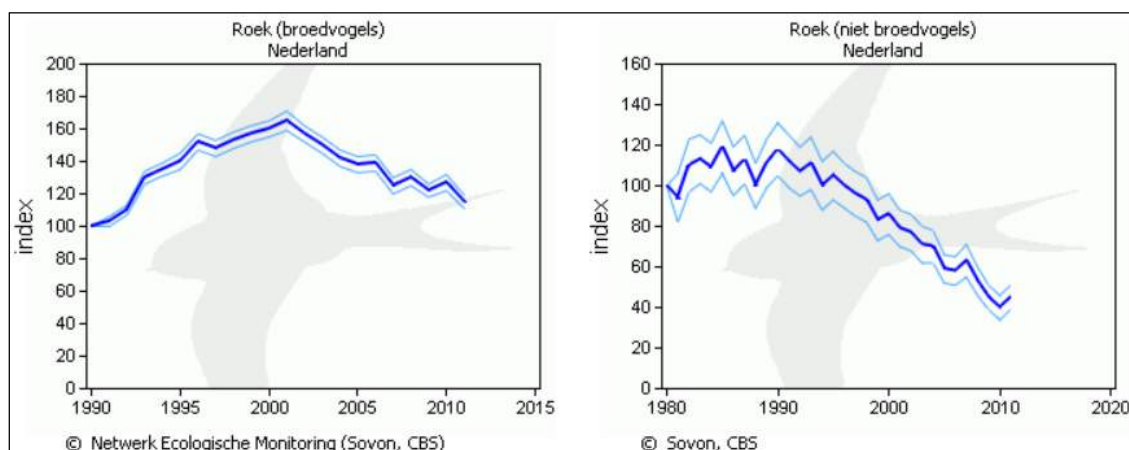

Fig. 2. Index broedvogels en gemiddeld aantal niet broedvogels per maand en per seizoen in Nederland (SOVON, CBS).

Provinciaal

In de provincie Fryslân bevinden zich 177 locaties waar kolonies voorkomen. Het aantal broedparen is circa 5.000. Friese winteraantallen zijn onbekend. De stand herstelt zich na een dieptepunt in de jaren zeventig van de vorige eeuw. In Fryslân stijgt het aantal broedparen licht. Het aantal vestigingen neemt toe, vooral als bestaande kolonies worden verstoord (Provinciale Beleidsregels ter uitvoering van de flora en faunawet 2010).

Figuur 3 toont het aantal broedvogels en de verspreiding over de provincie, gebaseerd op de laagste en hoogste waarde over de jaren 2008-2012.

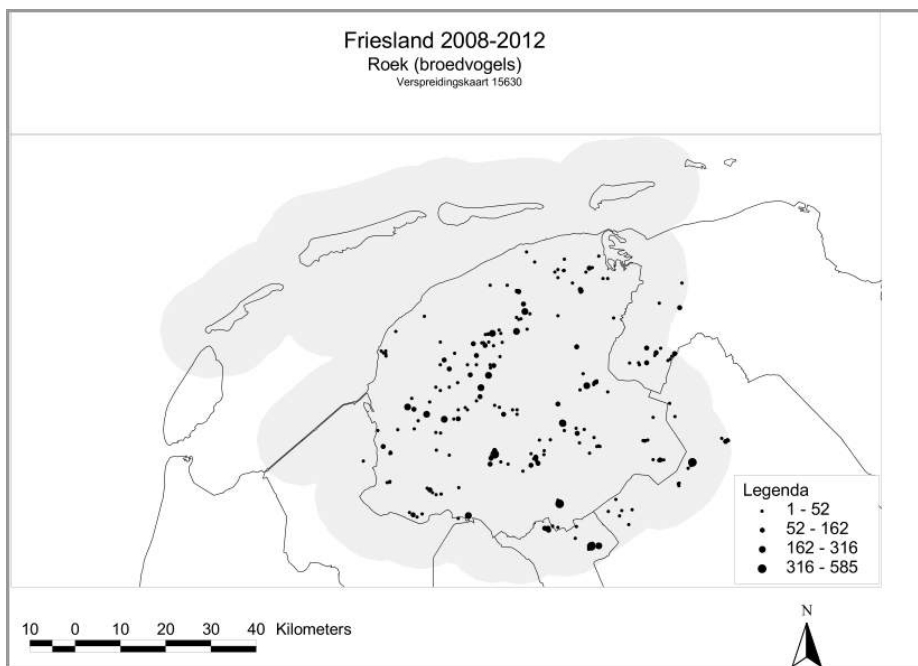

Fig.3. Aantal en verspreiding broedvogels 2008-2012 (Bron: Sovon).

De voorjaarstellingen door de wbe's over de periode 2006-2012 geven aantallen tussen de 5.000 en 11.000 roeken, zie figuur 4. Bij WBE's die alleen het aantal nesten hebben geteld, is het aantal roeken berekend door het aantal nesten te verdubbelen. Deze berekening is tevens toegepast bij die WBE's waar het getelde aantal roeken lager is dan een verdubbeling van het getelde aantal nesten. Over 2011 en 2013 zijn geen cijfers ontvangen.

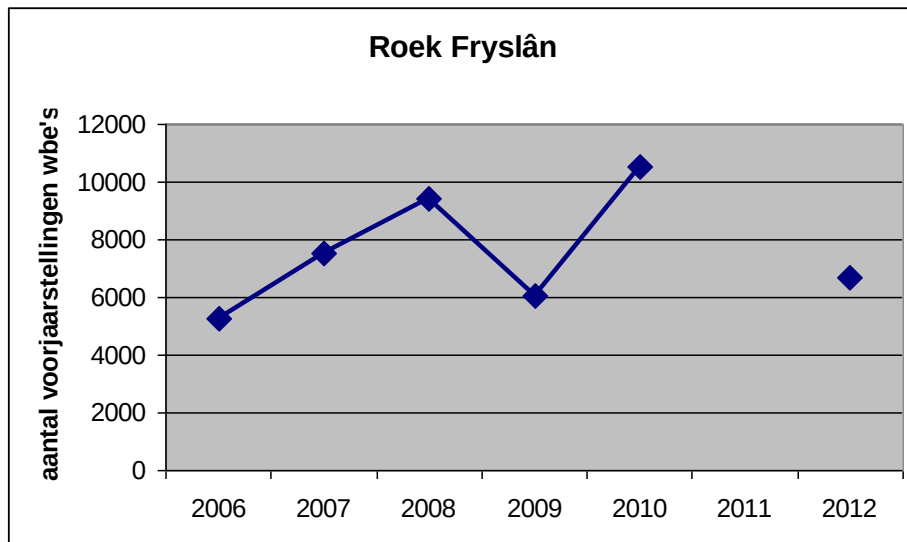

Fig 4. Voorjaarstellingen 2006-2012 (Bron: KNJV)

De spreiding over de provincie in de jaren 2006 t/m 2008 blijkt uit figuur 5.

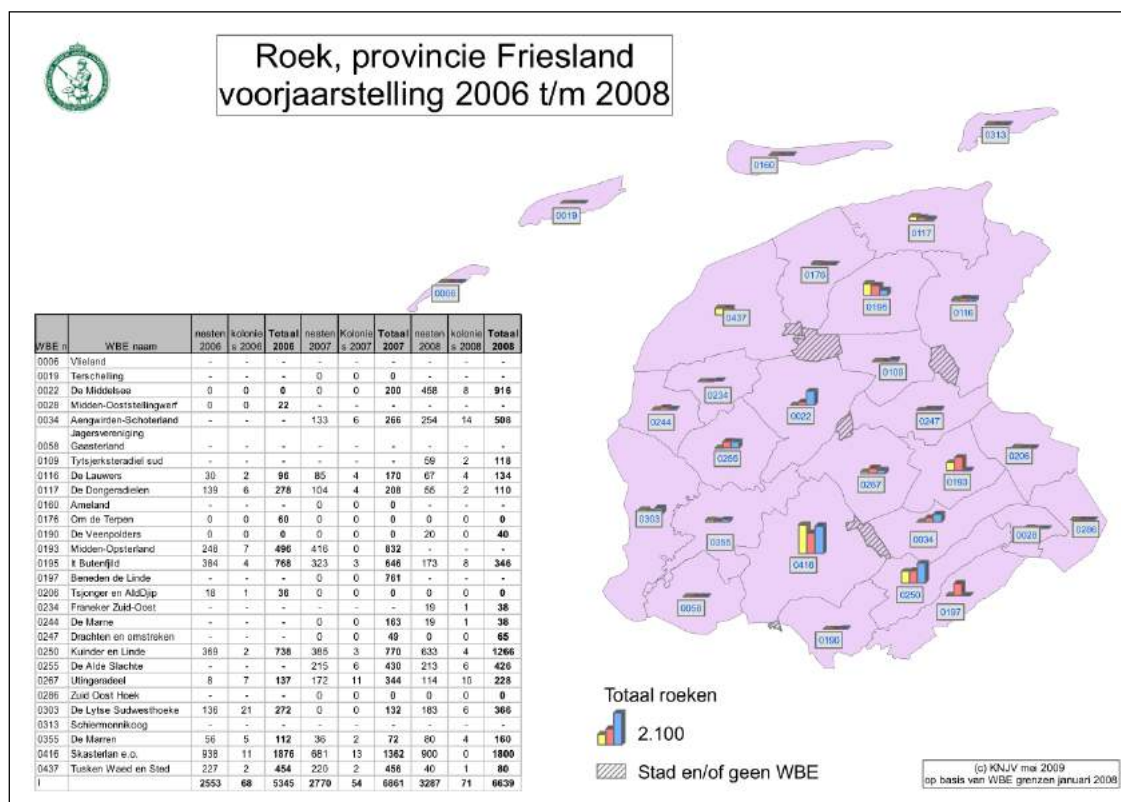

Fig 5. Voorjaarstellingen 2006-2008 (Bron: KNJV)

3 Schade

De roek veroorzaakt in Fryslân incidenteel gewasschade. De schade varieerde de afgelopen jaren sterk naar hoogte, oppervlakte en gewas, zie figuur 6 en 7. Over de periode 2009-2013 trad tot bijna € 28.000,- per jaar schade op in vooral maïs en in mindere mate in zomergraan; de beschadigde oppervlakte varieerde van 7 tot totaal 30 ha per jaar.

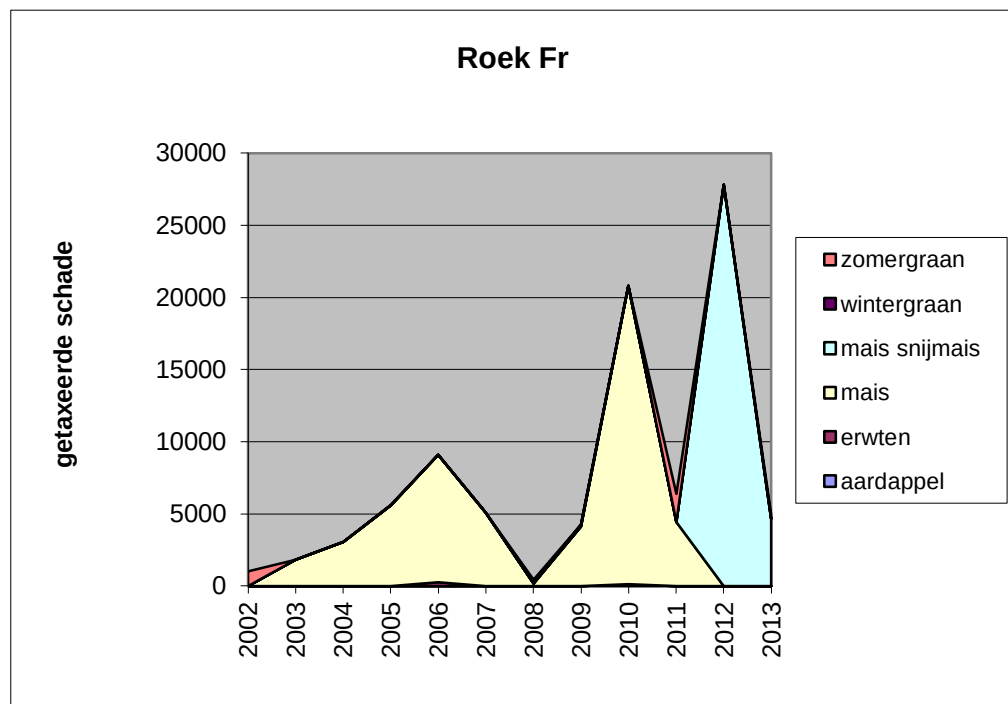

Fig.6. Getaxeerde schade (Bron: Faunafonds)

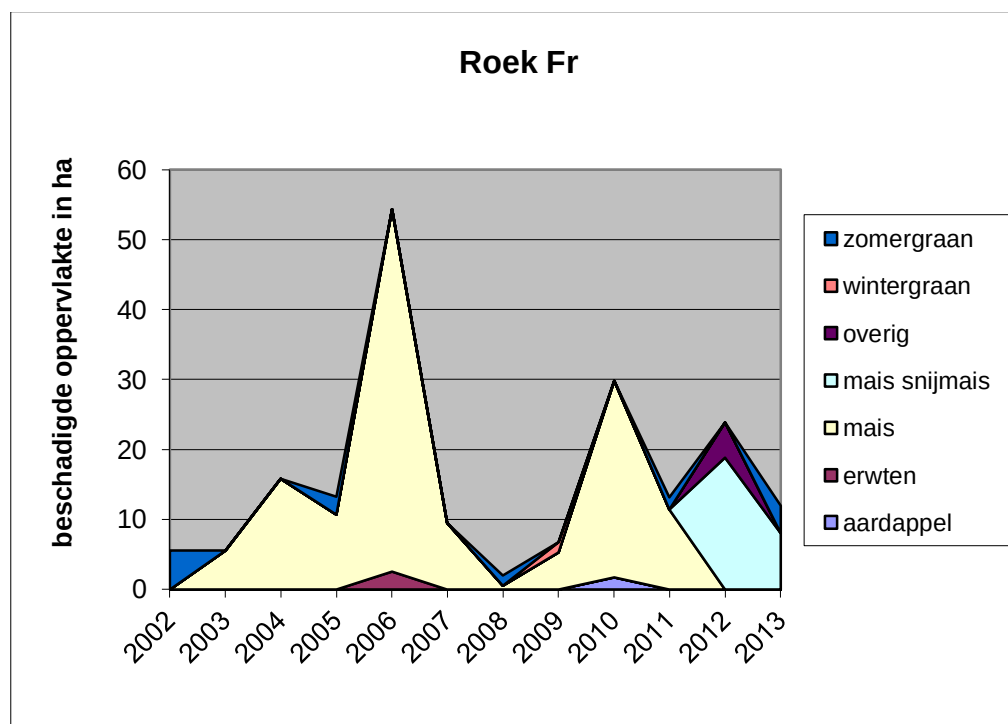

Fig.7. Beschadigde oppervlakte (Bron: Faunafonds)

Naast landbouwschade kan de roek ook overlast geven door geluid en ontlasting, met name in dorpskernen en op begraafplaatsen.

4 Beleid

Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân (artikel 65) van 28 september 2005 mag de grondgebruiker roeken opzettelijk verontrusten, met dien verstande dat dit binnen de ganzenfoerageergebieden alleen is toegestaan tussen 12.00 uur en zonsondergang onder de voorwaarde dat een afstand van tenminste 500 meter tot foeragerende ganzen en smienten in acht wordt genomen.

De provincie heeft tot 1 maart 2017 onder voorwaarden voor delen van de provincie ontheffing verleend voor het doden van roeken met het hagelgeweer op percelen waar schade dreigt of voorkomt. Afschot mag slechts plaatsvinden na het nemen van tenminste twee preventieve maatregelen.

Ontheffingen voor bestrijding van overlast door roeken worden verleend door het ministerie van Economische Zaken.

5 Beheer

Het Faunafonds (www.faunafonds.nl) en de Handreiking Faunaschade (Oord 2009) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door roeken. Naar de effectiviteit van verschillende verjaagmethoden is onderzoek gedaan (Lever 1982). De volgende conclusies werden daarbij getrokken:

- Afschieten en vervolgens neerleggen van de roeken is de eerste dag effectief, maar heeft de volgende dagen minder effect dan de vorige. De methode is nogal bewerkelijk en het is vaak onmogelijk op het perceel waar de roeken zitten er één te schieten omdat de vogels zeer alert zijn;
- De resultaten met het gaskanon waren de eerste dag goed, de volgende dagen minder. Een nadeel is dat het gaskanon alle vogels verschrikt en dus niet selectief werkt. Daar staat tegenover dat het de vogels niet doodt;
- De flash harry voldeed goed. Deze werkt niet selectief, maar doodt de vogels niet.
- Bij eenmalige angstkreten zijn de resultaten opmerkelijk goed, zelfs nog na een dag. De methode is weinig bewerkelijk, en werkt op afstanden van 100 tot 200 meter.
- Met alle genoemde middelen is het mogelijk om gewassen tenminste enige dagen tegen roeken te beschermen.

Figuur 8 geeft een overzicht van de toegepaste preventieve maatregelen. Geconstateerd is dat ondersteunend afschot nodig blijft.

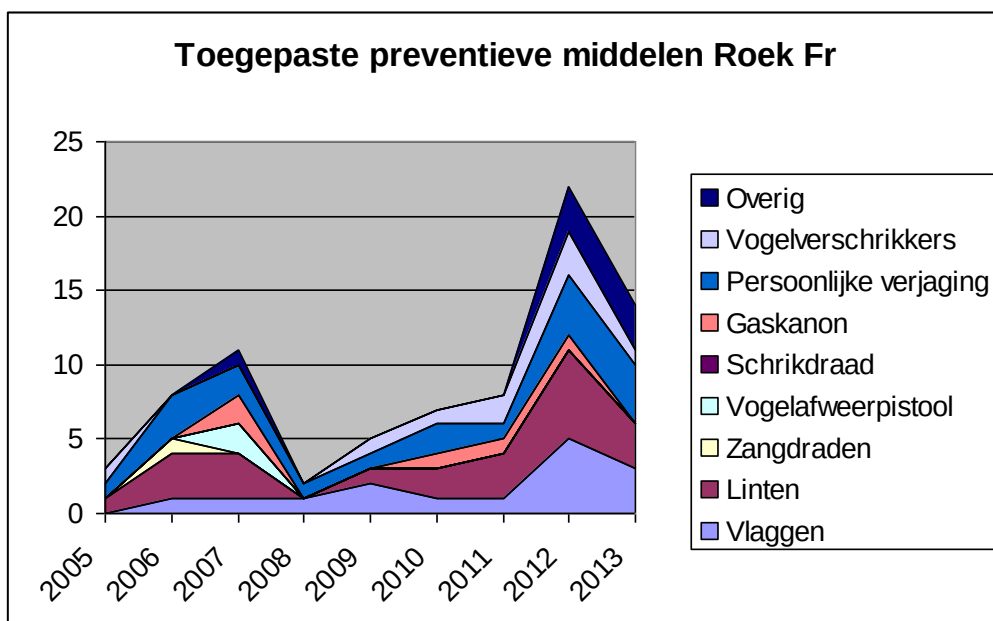

Fig.8 Toegepaste preventieve maatregelen (Bron: Jaarverslag Fbe)

Figuur 9 geeft een overzicht van het aantal machtigingen en van het gebruik dat daar van gemaakt is. De machtigingen hadden in de periode 2009-2013 betrekking op graan (gemeenten Kollumerland, Harlingen, Skarsterlân en Wûnseradiel) en op maïs (gemeenten Menaldumadeel, Opsterland, Skarsterlân, Harlingen en Lemsterland). Het aantal gebruikte machtigingen per jaar was zeer beperkt. Het aantal verjagingsacties is gestegen, waarbij het aantal geschoten roeken varieerde tussen 19 en 147 per jaar. De machtigingen hebben schade doen voorkomen, maar desondanks werd in veel gevallen toch nog een verzoek om tegemoetkoming in schade bij het Faunafonds gedaan. De gunstige staat van instandhouding van de roek is door het afschot niet aangetast.

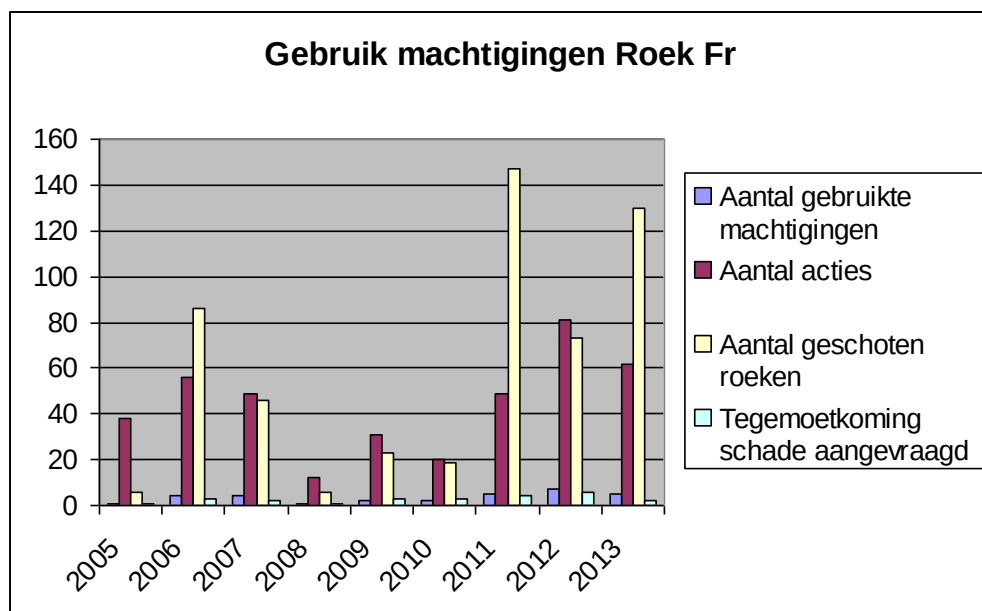

Fig.9. Gebruik machtigingen (Bron: Jaarverslag Fbe)

6 Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, maar de soort richt incidenteel belangrijke schade aan bij landbouwgewassen binnen de hele provincie. Voortzetting van het huidige beleid is wenselijk.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de periode na 1 maart 2017 een nieuwe ontheffing aan voor het doden van roeken onder dezelfde voorwaarden als de huidige voor de gehele provincie.

11.4 Knobbelzwaan (*Cygnus olor*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk en provinciaal veranderen zowel de aantallen broedvogels als doortrekkers en wintervogels de laatste tien jaar niet significant;
- Provinciaal fluctueren de aantallen over het jaar van circa 4000 in de zomer naar circa 1000 territoriale vogels in april.

Schade

- De getaxeerde schade lag tot en met 2009 op een hoog niveau tussen de € 25.000 en € 30.000 en ligt sinds 2010 op een lager niveau tussen de € 9.000 en € 13.000;
- De schade trad in 2009-2013 vooral op in blijvend en nieuw ingezaaid grasland en in mindere mate in graszaad en koolzaad;
- De beschadigde oppervlakte nam in de periode 2009-2013 af van 1200 naar 250 ha per jaar.

Beleid

- De provincie heeft de knobbelzwaan vrijgesteld voor verontrusting.
- De provincie staat populatiebeperking ter voorkoming van landbouwschade voor in de gehele provincie door legselbeperking mits dit planmatig en gecoördineerd gebeurt;
- Voor afschot verleent de provincie ontheffing in relatie tot landbouwschade;
- Op 7 december 2009 is voor de periode tot en met 6 december 2014 een provincie brede ontheffing verleend op grond waarvan de FBE machtigingen kan verstrekken voor legselbeperking (waarbij minimaal twee eieren in het nest moeten achterblijven) en voor het afschieten van maximaal twee knobbelzwanen per verjagingsactie.
- Van de ontheffing voor afschot mag pas gebruik worden gemaakt als twee preventieve maatregelen (waarvan een visuele) zijn toegepast en na informeren van de provinciale toezichthouder.

Beheer

- Het toepassen van uitsluitend preventieve maatregelen wordt onvoldoende geacht. Groepen knobbelzwanen zijn zeer moeilijk te verjagen en komen telkens terug op dezelfde percelen;
- In de laatste vijf jaar is het aantal gebruikte machtigingen gedaald. Het afschot daalde eveneens sterk tot 203 dieren in het seizoen 2012-2013;
- Legselbeperking is met uitzondering van 2011-2012 weinig toegepast.

Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, maar blijven hoog. De schade is hoog. Het in de afgelopen jaren gevoerde beheer werkt naar bevrediging. Wel zou door meer voorlichting actiever ingezet kunnen worden op legselbeperking.

Aanvraag / besluit

- De Fbe vraagt voor de gehele provincie ontheffing aan voor legselbeperking en voor verjaging ondersteunend afschot met hagel- en kogelgeweer van knobbelzwanen ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen;

- De Fbe zal voorlichting geven aan wildbeheereenheden en boeren over de mogelijkheden van legselbeperking.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

Figuur 1 toont het gemiddeld aantal broedparen knobbelzwanen in Nederland in de periode 1998-2000 en gemiddeld aantallen doortrekkers/wintervogels (niet broedvogels) in december 2007-2011.

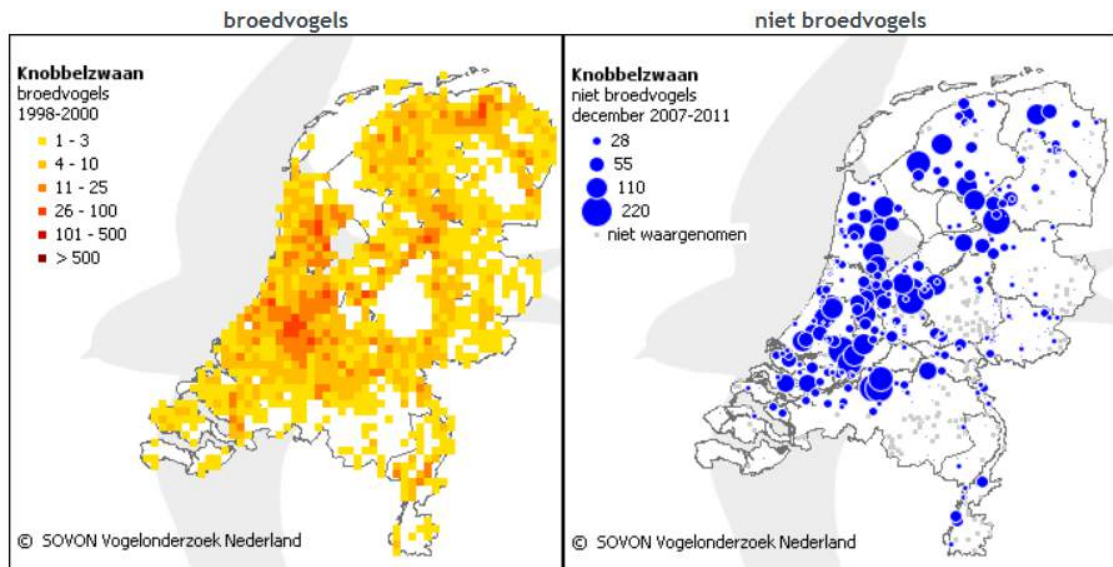

Fig. 1 Gemiddeld aantal broedvogels en niet-broedvogels knobbelzwanen in Nederland in de periode 1998-2000, resp. december 2007-2011 (SOVON).

In Nederland is vanaf 1990 een significante matige toename van het aantal broedparen opgetreden van <5% per jaar, terwijl over de laatste 10 jaren geen significante aantalverandering van het aantal broedparen is opgetreden (figuur 2).

Het aantal doortrekkers en wintervogels (niet broedvogels) is in Nederland na 1980 significant matig gestegen met <5% per jaar, terwijl over de laatste 10 seizoenen geen significante aantalverandering is opgetreden. De landelijke winterpopulatie bedraagt rond de 21.000 vogels (figuur 2).

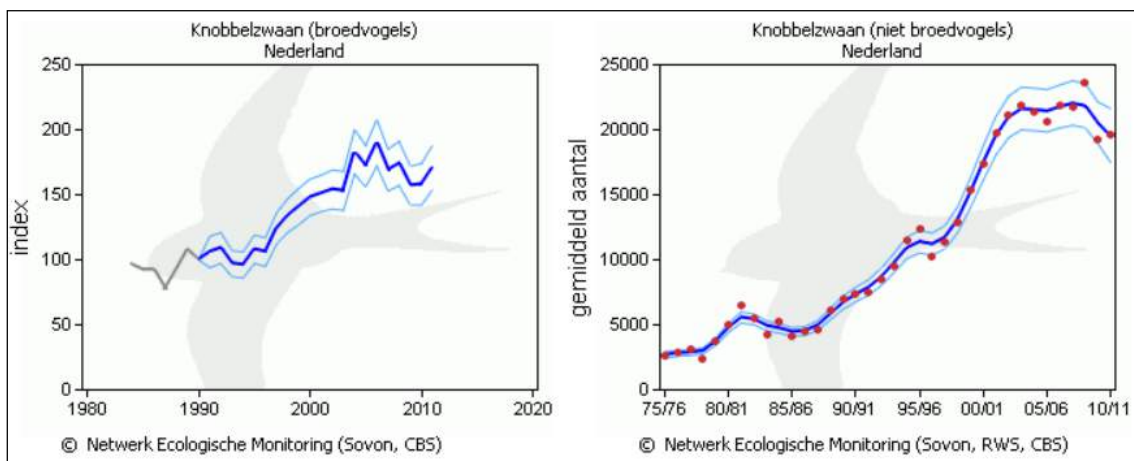

Fig. 2. Aantalverloop van Knobbelzwanen (linker figuur broedvogels percentueel ten opzichte van start tellingen en rechterfiguur aantallen niet broedvogels) in Nederland (SOVON, RWS, CBS).

Provinciaal

De knobbelzwaan komt in grote delen van de provincie voor. Knobbelzwanen hebben een voorkeur voor grasland, waterrijke gebieden en beekdalen. Knobbelzwanen komen als standvogels en als trekvogels voor in Fryslân. De rui vindt, in juni, juli en augustus, plaats op het water langs de Friese IJsselmeerkust en langs de Afsluitdijk. Voor en na de rui concentreren knobbelzwanen zich in de nabijheid van deze kustgebieden (Provincie Fryslân 2002). Knobbelzwanen zijn erg plaatsgetrouw. Eenmaal gevestigde broedvogels blijven hun hele leven trouw aan hetzelfde territorium. Van knobbelzwanen is bekend dat ze zilte gebieden mijden, zodat er nauwelijks knobbelzwanen broeden op de Waddeneilanden en in de zeekelegebieden langs de kust van Fryslân (Van Dijk 2002). Groepen van ongepaarde of jonge dieren variëren van enkele tientallen tot groepen van een paar honderd.

De trend van het aantal broedvogels is volgens Sovon provinciaal sinds 1990 matig toegenomen en over de laatste 10 jaar stabiel, zie figuur 3.

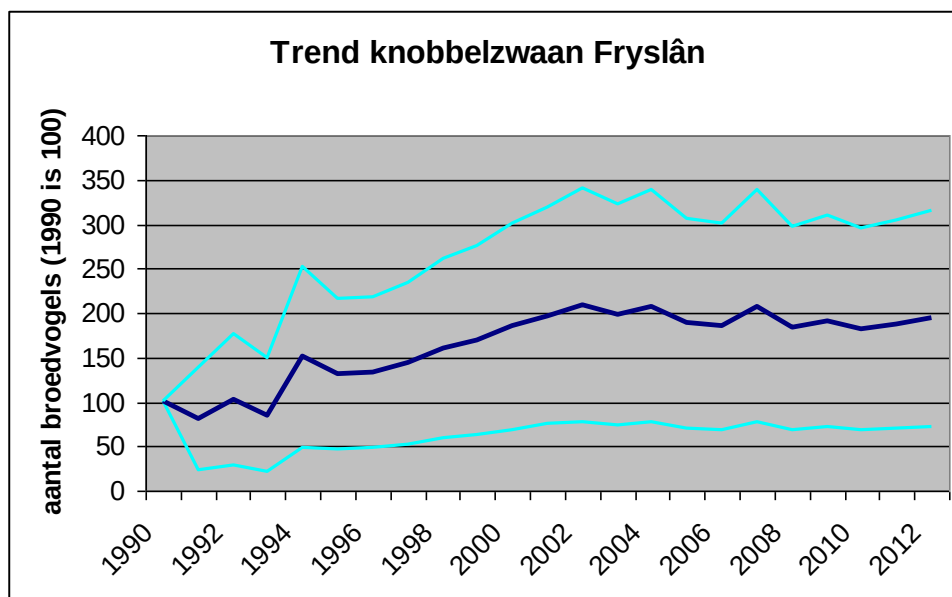

Fig.3. Provinciale trend knobbelzwaan, Bron: NEM (Sovon, CBS).

Figuur 4 geeft de getelde aantallen knobbelzwanen in de provincie per maand in de periode 2002-2011. Hoewel de absolute aantallen onderling moeilijk vergelijkbaar zijn, doordat het aantal tellingen en het aantal gebieden dat geteld wordt varieert, ontstaat gemiddeld het beeld van een aantal van circa 4000 stuks in de zomer, dalend naar 2500 in september en daarna een geleidelijke stijging tot 3500 stuks in het begin van de winter. Vanaf februari treedt een scherpe daling op tot in april de knobbelzwanenstand op het laagst is met circa 1000 dieren en uitsluitend uit territoriale vogels bestaat. Daarna nemen de aantallen weer snel toe tot gemiddeld 4000 vogels in juni-juli.

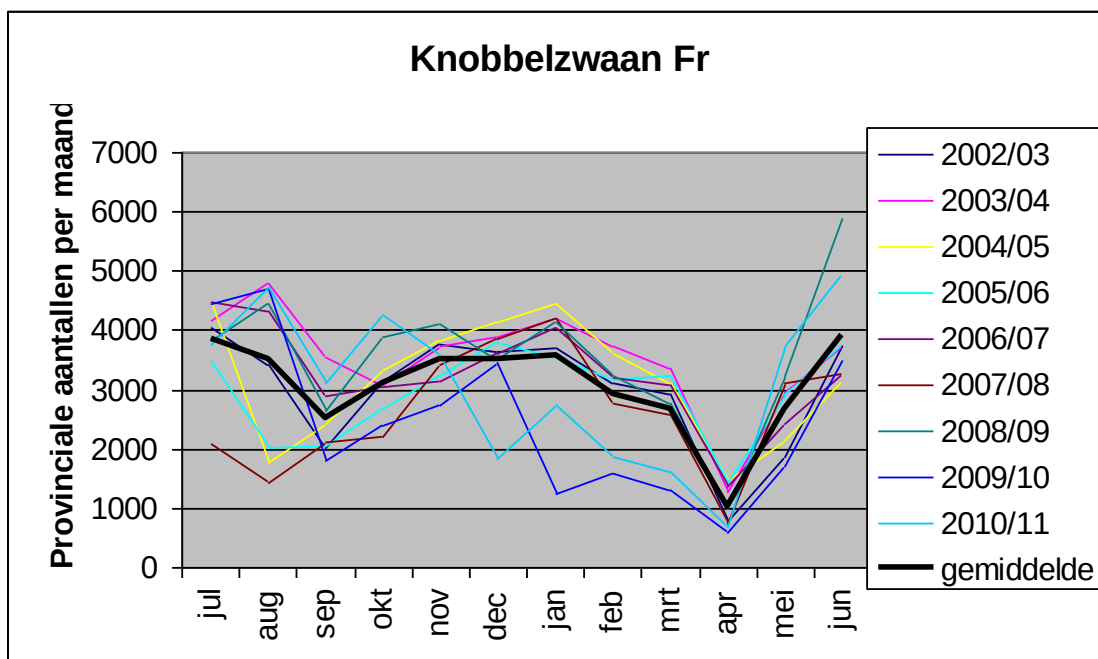

Fig. 4. Aantallen getelde knobbelzwanen in de provincie Fryslân van juli tot juni in de periode 2002-2011 (Bron: Watervogels in Nederland, Sovon – RIZA). Volgens het NWRS (databank KNJV) werden begin april 2013 in de provincie 943 knobbelzwanen geteld, waarvan 224 in groepen en 719 individueel.

Inzicht in de provinciale aantallen in januari volgt uit de midwintertellingen van Sovon (Fig.5) en uit de wintertellingen van de wbe's (Fig.6).

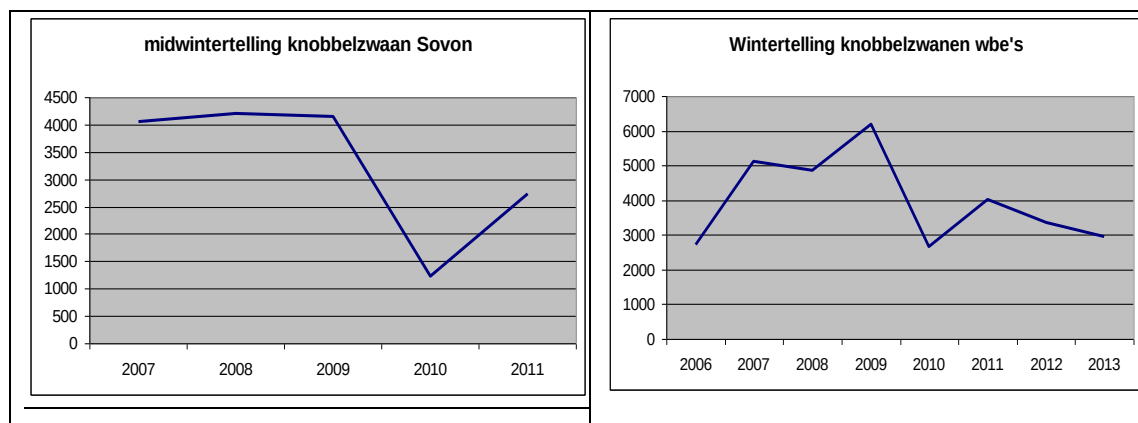

Fig.5. Midwintertelling Sovon en Fig.6. Wintertelling wbe's (wbe-databank KNJV)

De aantallen knobbelzwanen liggen in beide tellingen in dezelfde orde van grootte. Pieken in figuur 6 zijn mogelijk te verklaren uit zacht winterweer, dalen in de laatste grafiek ook door het niet aanleveren van telgegevens door sommige wbe's. De cijfers zijn door de KNJV hiervoor nog niet gecorrigeerd.

Een andere maat is het aantal vogeldagen, waarbij de aantallen vermenigvuldigd worden met het aantal dagen dat zij per jaar aanwezig zijn. Het aantal lag volgens Sovon in de periode 2007-2012 tussen de 700.000 en 500.000, zie figuur 7 en figuur 8 voor de verspreiding. De verspreiding is vrij gelijkmatig over de provincie, met uitzondering van het zuidoosten.

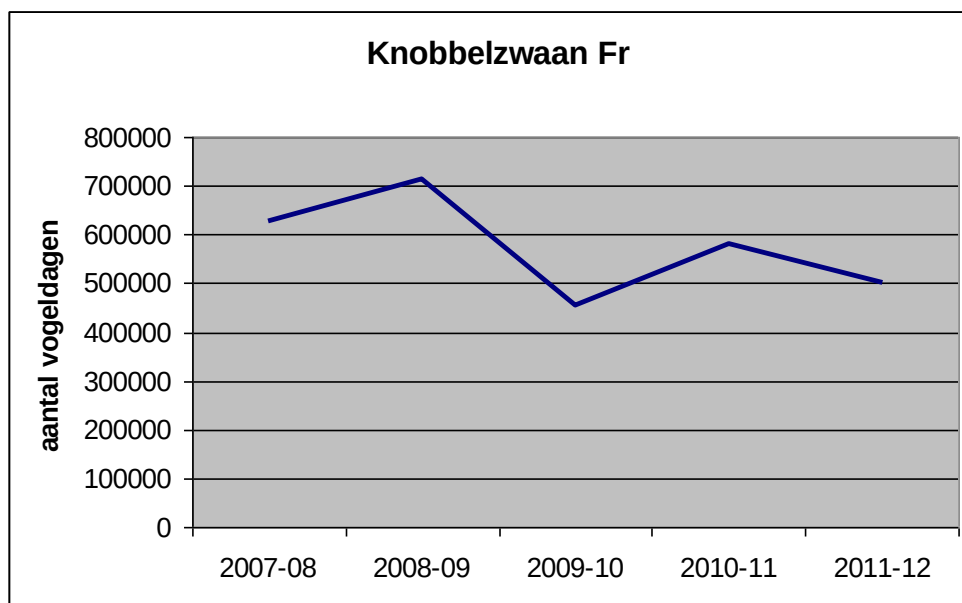

Fig. 7. Aantal vogeldagen knobbelzwaan Fryslân. Bron: Sovon, Watervogels.

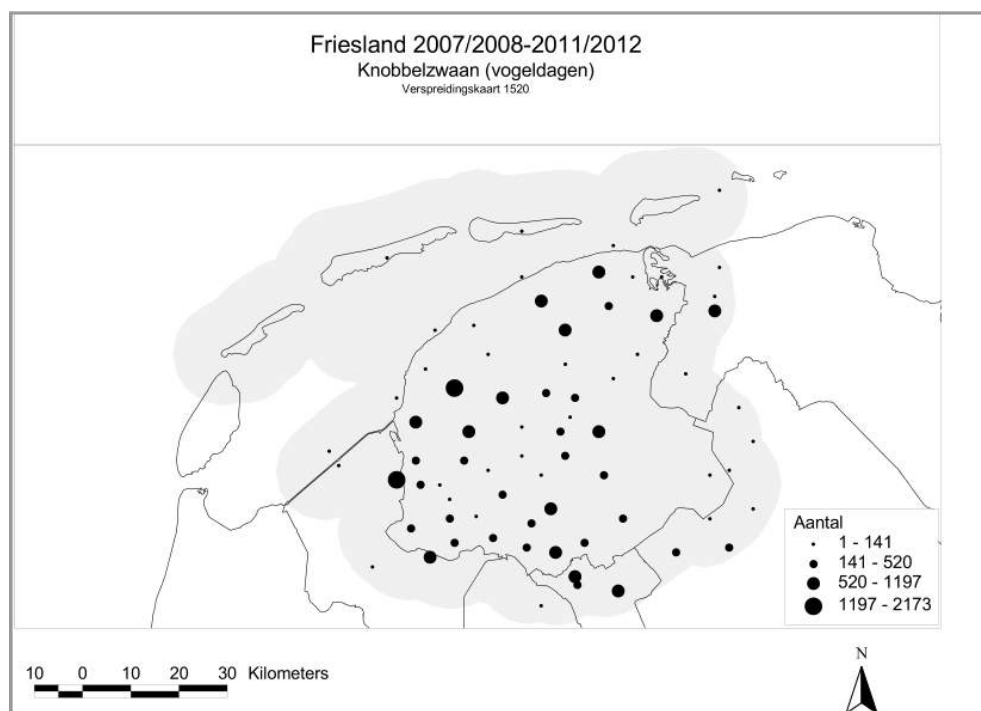

Fig. 8. Aantal en verspreiding van de knobbelzwaan in vogeldagen. Bron: Sovon-Watervogels.

3 Schade

Knobbelzwanen kunnen in korte tijd heel veel schade veroorzaken. Deze schade kan zich overal in provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen worden geteeld. Schade wordt vooral veroorzaakt door groepen jonge, niet broedende zwanen, die tot eind mei op grasland foerageren en daarna uitwijken naar grote wateren met waterplanten om daar de vleugelrui door te maken. Het beperken van de zwanenpopulatie heeft weliswaar tot gevolg dat de aantallen niet groeien of zelfs afnemen, maar een probleem blijft dat groepen niet-broedende dieren tot ver in het voorjaar schade aan grasland kunnen veroorzaken. Zwanen beginnen pas op vijfjarige leeftijd met broeden, zodat er altijd niet-broedende vogels aanwezig zullen zijn die schade veroorzaken.

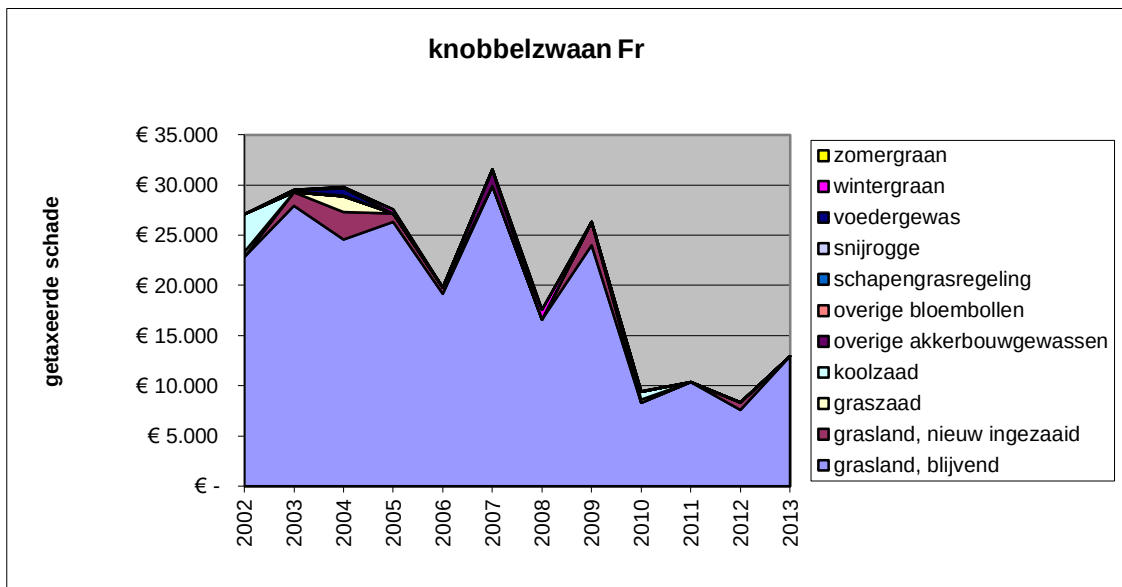

Fig. 9. Getaxeerde schade door knobbelzwaan (Bron: Faunafonds)

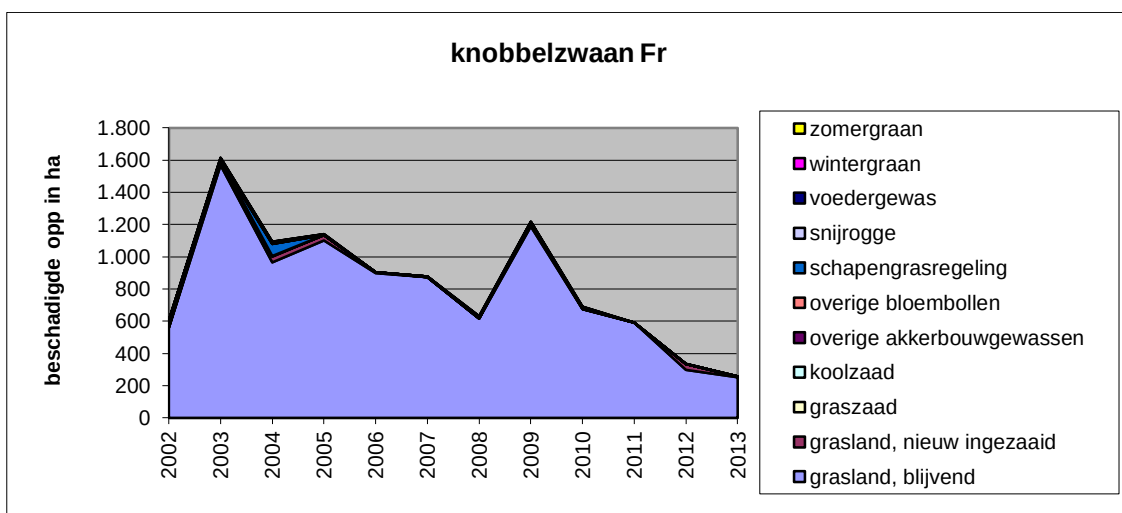

Fig. 10. Beschadigde oppervlakte door knobbelzwaan (Bron: Faunafonds)

Figuur 9 geeft de getaxeerde schade per gewas en figuur 10 de beschadigde oppervlakte door knobbelzwanen in de provincie Fryslân, Hieruit blijkt:

- De getaxeerde schade lag tot en met 2009 op een hoog niveau tussen de € 25.000 en € 30.000 en ligt sinds 2010 op een lager niveau tussen de € 9.000 en € 13.000;
- De schade trad in 2009-2013 vooral op in blijvend en nieuw ingezaaid grasland en in mindere mate in graszaad en koolzaad;
- De beschadigde oppervlakte nam in de periode 2009-2013 af van 1200 naar 250 ha per jaar.

4 Beleid

- De knobbelzwaan is een beschermde inheemse diersoort;
- De provincie heeft de knobbelzwaan bij provinciale verordening vrijgesteld voor verontrusting.
- De provincie staat populatiebeperking ter voorkoming van landbouwschade voor in de gehele provincie door legselbeperking, mits dit planmatig en gecoördineerd gebeurt;
- Voor afschot verleent de provincie ontheffing in relatie tot landbouwschade;
- Op 7 december 2009 is voor de periode tot en met 6 december 2014 een provinciebrede ontheffing verleend op grond waarvan de Fbe machtigingen kan verstrekken voor legselbeperking (waarbij minimaal twee eieren in het nest moeten achterblijven) en voor het afschieten van maximaal twee knobbelzwanen per verjagingsactie.
- Van de ontheffing voor afschot mag pas gebruik worden gemaakt als twee preventieve maatregelen (waarvan een visuele) zijn toegepast en na informeren van de provinciale toezichthouder.

5 Beheer

Figuren 11 t/m 13 laten zien hoe schadebestrijding bij de knobbelzwaan is toegepast, waarbij sinds december 2009 onder de vigerende ontheffing voor afschot en legselbeperking.

Figuur 11 toont alle toegepaste preventieve maatregelen per jaar. Vlaggen en persoonlijke verjaging zijn het meest toegepast. Het toepassen van uitsluitend preventieve maatregelen wordt onvoldoende geacht. Groepen knobbelzwanen zijn zeer moeilijk te verjagen en komen telkens terug op dezelfde percelen. Met name indien de voedselkwaliteit van het grasland hoog is, laten zwanen zich niet of moeilijk verjagen (Lensink 2002).

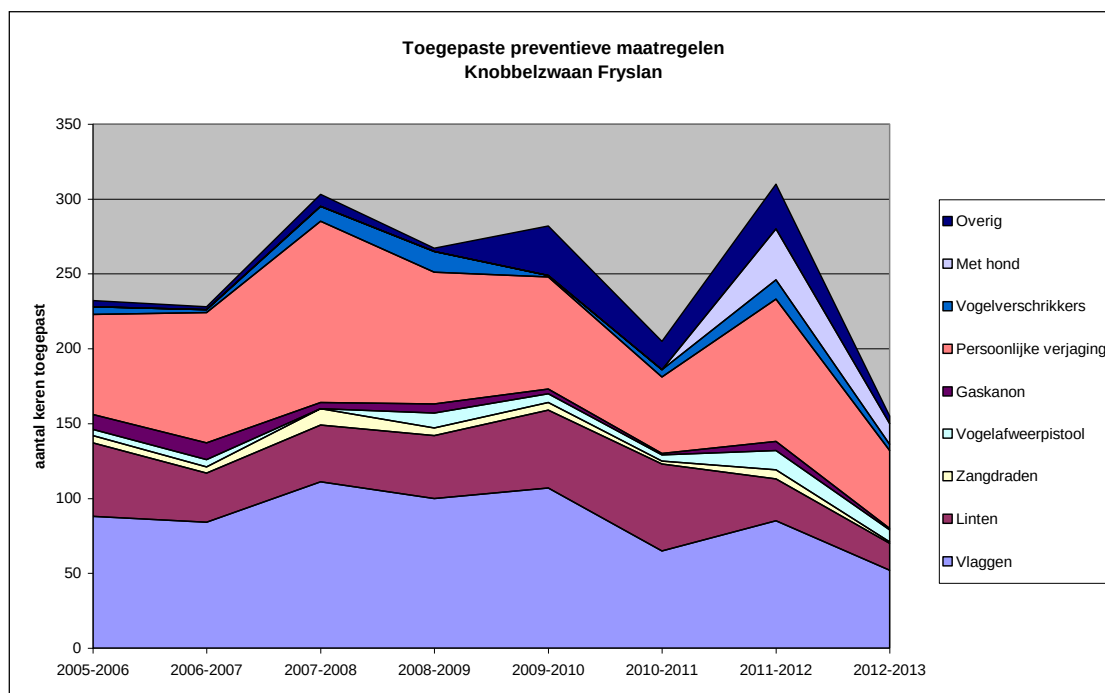

Fig.11. Toegepaste preventieve maatregelen (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Fig. 12 laat zien hoeveel machtigingen zijn verleend ter voorkoming van schade in vooral gras en in mindere mate in graan, koolzaad en overige gewassen. De machtigingen hadden betrekking op 2300 tot 4100 ha per jaar, verspreid over de gehele provincie. Een aantal keren is een machtiging ingetrokken in verband met een gemengde groep knobbelzwanen en wilde zwanen.

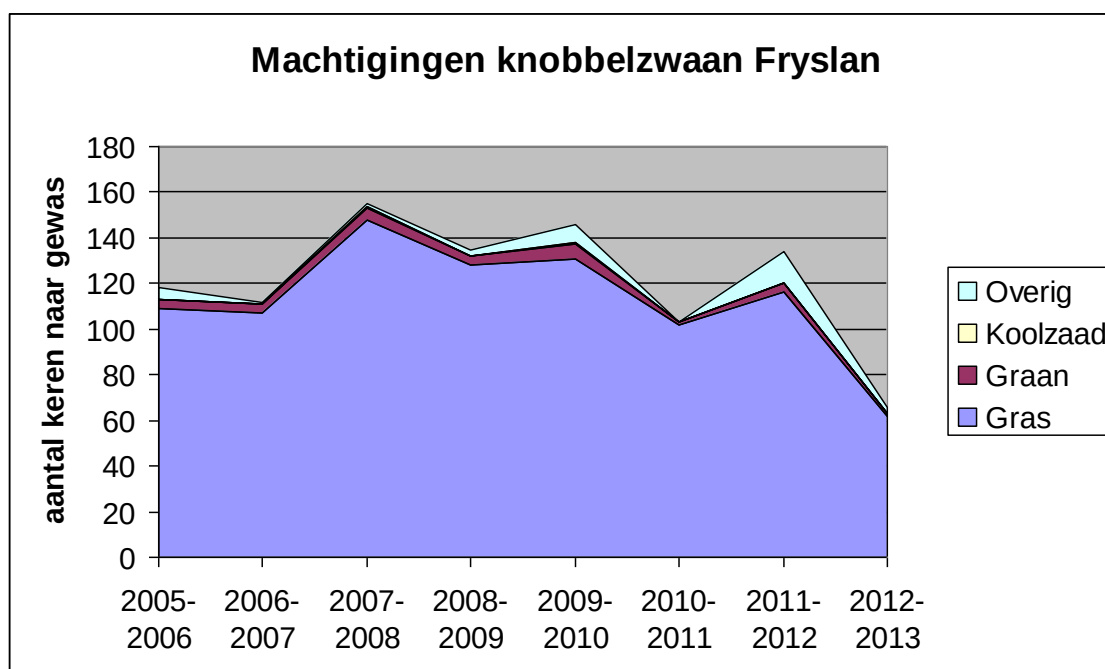

Fig.12. Verleende machtigingen naar gewas (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

In de laatste vijf jaar is het aantal gebruikte machtigingen gedaald. Het afschot daalde eveneens sterk tot 203 dieren in het seizoen 2012-2013. Het afschot was beperkt in relatie tot het aantal zwanen en daarom niet in strijd met de gunstige staat van instandhouding.

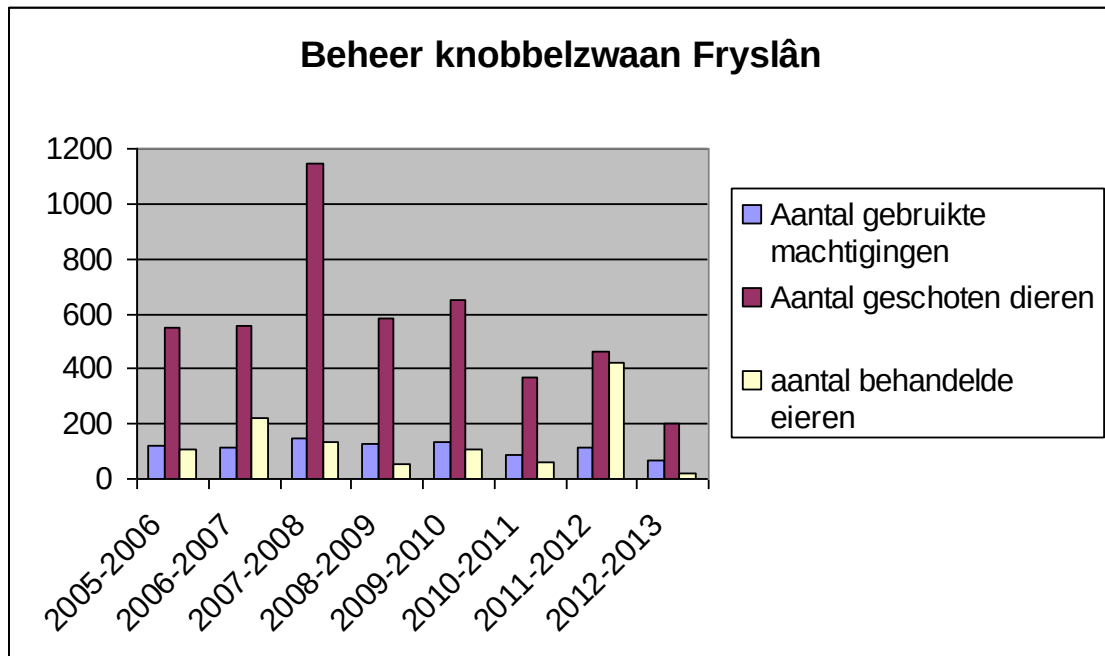

Fig.13. Afschot knobbelzwaan (Bron: Jaarverslag FBE Fryslân 2012).

Schade wordt vooral veroorzaakt door groepen jonge, niet broedende zwanen, die tot eind mei op grasland foerageren en daarna uitwijken naar grote wateren met waterplanten om daar de vleugelrui door te maken. Uit een modelstudie van Ebbinge *et al.* (1998) komt naar voren dat bij voorkeur alleen jonge niet-broedende dieren moeten worden geschoten, daar bij afschot van broedende dieren het aandeel niet-broedende dieren groter wordt. Ruiende dieren kunnen gevangen worden op de grote wateren. Deze dieren zouden vanuit een boot met behulp van een haak relatief gemakkelijk gevangen kunnen worden. Deze methode werd in het verleden toegepast in het IJsselmeer om zwanen te ringen, maar deze methode zou ook gebruikt kunnen worden om vooral niet-broedende vogels aan de populatie te onttrekken. Een direct verband met landbouwschade is echter niet te leggen. Vangen is thans niet toegestaan en er is geen geschikte methode voorhanden om gevangen dieren te doden.

Fig.13 toont eveneens het per jaar behandelde aantal eieren. Legselbeperking is in het algemeen weinig toegepast, maar werd geïntensiveerd in 2011-2012, met name door een gezamenlijke actie van wbe's met Rijkswaterstaat, waardoor in totaal 420 eieren werden behandeld. In 2012-2013 daalde dit aantal echter weer tot 22 behandelde eieren.

Volgens de modelstudie van Ebbinge *et al.* (1998) is het behandelde aantal eieren te laag om de populatie te beheersen. Zonder strenge winters treedt er bij 30% rapen van de eieren nog steeds een populatiegroei op. Bij 60% rapen van de eieren treedt er een lichte afname van de populatie op en bij 90% rapen is er jaarlijks een populatieafname van 13%. Verhoging van de intensiteit van het rapen heeft een sterke afname van jonge dieren tot gevolg, waardoor de populatie relatief oud wordt. Hierdoor stijgt ook het aandeel oude vogels, die slechts weinig bijdragen aan de reproductie. In stabiele populaties is het aantal broedplaatsen beperkend en is er een overmaat aan niet-broedende dieren aanwezig, die leegkomende plekken kunnen opvullen. Indien in een stabiele populatie het aantal eieren tot twee per legsel wordt gereduceerd, is na tien jaar nog steeds een duidelijke niet-broedende populatie aanwezig (Watola *et al.* 2003).

Aangezien knobbelzwanen met name in graslandgebieden broeden, een groot territorium hebben en de nesten relatief makkelijk gevonden kunnen worden, kan groei van de populatie relatief eenvoudig voorkomen worden door het schudden van eieren. Het schudden dient bij voorkeur door de grondgebruiker plaats te vinden.

6 Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, maar blijven hoog. De schade is hoog. Het in de afgelopen jaren gevoerde beheer werkt naar bevrediging. Wel zou door meer voorlichting actiever ingezet kunnen worden op legselbeperking.

7 Aanvraag / besluit

- De Fbe vraagt voor de gehele provincie ontheffing aan voor legselbeperking en voor verjaging ondersteunend afschot met hagel- en kogelgeweer van knobbelzwanen ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen;
- De Fbe zal voorlichting geven aan wildbeheereenheden en boeren over de mogelijkheden van legselbeperking.

11.5 Meerkoet (*Fulica atra*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk is het aantal broedvogels vanaf 1990 niet significant veranderd, over de laatste 10 jaren is een significante afname van <5% per jaar opgetreden.
- Landelijk is het aantal niet broedvogels na 1980 niet significant veranderd, terwijl over de laatste 10 seizoenen een significante toename van <5% per jaar is opgetreden.
- In Fryslân is zowel over de gehele periode vanaf 1990 als over de laatste 10 jaar een matige afname van het aantal broedparen opgetreden.

Schade

- Schade treedt voornamelijk op aan blijvend grasland en soms aan wintergraan en nieuw ingezaaid grasland;
- De getaxeerde schade is de afgelopen jaren sterk gedaald ten opzichte van de voorgaande, maar met opnieuw een piek van bijna € 1.900 in 2011 op 104 ha blijvend grasland.

Beleid

- Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân mag de grondgebruiker meerkoeten opzettelijk verontrusten.
- Tot 1 maart 2017 is onder voorwaarden ontheffing verleend voor het doden van meerkoeten ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen in delen van de provincie.

Beheer

- Tussen 1 januari 2009 en 1 mei 2011 werden 107 meerkoeten geschoten in de gemeenten Ferwerderadiel, Dongeradeel en Wûnseradiel ter voorkoming van belangrijke schade aan gras en in de gemeente Harlingen ter voorkoming van belangrijke schade aan graan.
- Tussen 1 mei 2011 en 1 mei 2013 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

Overwegingen

Het aantal broedvogels is matig afgenomen, de ontwikkeling van het aantal niet broedvogels is provinciaal niet duidelijk. De schade is sterk gedaald ten opzichte van de eerdere periode, maar kan aanzienlijk fluctueren en schadedreiging blijft. Van de ontheffing is zeer terughoudend gebruik gemaakt.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt een nieuwe ontheffing aan voor de periode na 1 maart 2017.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De meerkoet is een algemeen voorkomende vogelsoort die het hele jaar door aanwezig is (Bijlsma et al. 2000). De Nederlandse meerkoeten zijn grotendeels standvogel die het hele jaar min of meer in het broedgebied verblijven. Een klein deel (vooral jongen) overwintert tot in Frankrijk en Spanje (Speek & Speek 1984). In het najaar komen grote aantallen meerkoeten uit Noord- en Noordoost-Europa naar West-Europa. De soort is voornamelijk herbivoor en foerageert zowel onder water (waterplanten) als op land (gras, wintergraan) (Cramp & Simmons 1978). Het broedseizoen van meerkoeten begint in maart met het vestigen van een territorium, in de volgende maanden worden één of twee legsels groot gebracht (Cramp & Simmons 1978). Buiten het broedseizoen leeft de soort in groepen. Deze groepen die zich vooral ophouden op wateren met veel onderwaterplanten en in graslandgebieden met wateren, vaarten en grotere sloten. De groepsvorming onder meerkoeten begint al in de loop van de zomer wanneer vogels met mislukte legsels en vogels die het na één legsel voor gezien houden, bijeenkomen. Dit proces gaat tot ver in het najaar door, mede gevoed door de toestroom van noordelijke trekvogels. In de loop van maart lossen de meeste groepen op door de vestiging van territoria door eigen broedvogels en wegtrek naar het noorden en noordoosten van Europa. In sommige gebieden kunnen tot begin mei groepjes blijven hangen. In het najaar foerageren pleisterende groepen meerkoeten zowel op waterplanten als op grasland. In de loop van het najaar raken de vegetaties van waterplanten uitgeput en worden de vogels vrijwel uitsluitend op graslanden aangetroffen (Bijlsma et al. 2000). Op grote wateren ligt de piek in de aantallen veelal in het najaar, in de graslandgebieden in de wintermaanden.

Figuur 1 toont het gemiddeld aantal broedvogels meerkoeten in Nederland in de periode 1998-2000 en niet broedvogels over alle maanden van 2005/06 t/m 2009/10.

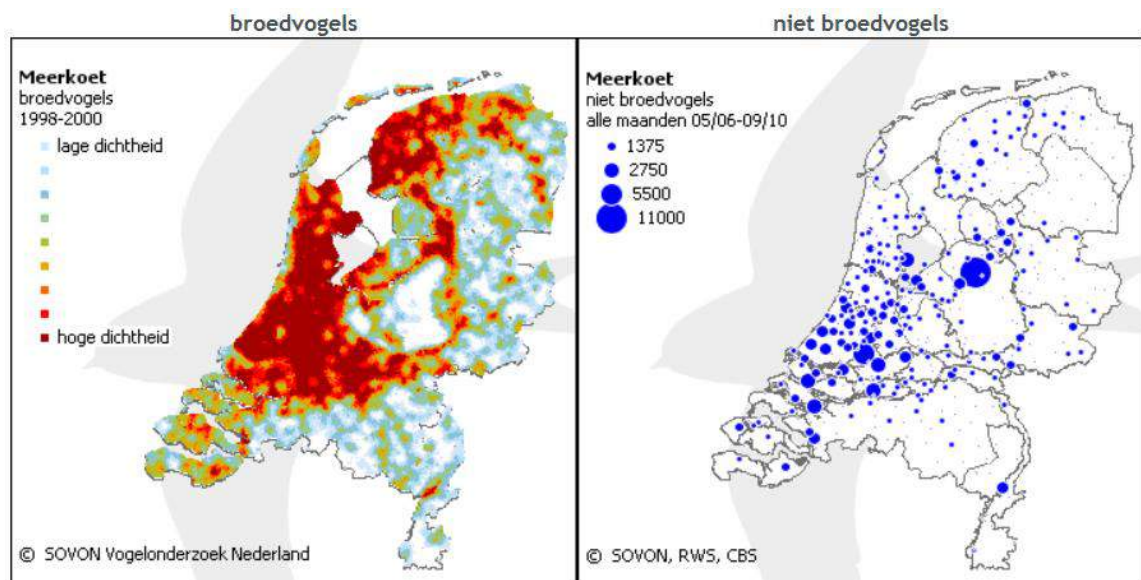

Fig. 1 Gemiddeld aantal broedvogels en niet-broedvogels meerkoet in Nederland in de periode 1998-2000, resp. 2005-2010 (SOVON).

Het aantal broedvogels bedraagt in Nederland 130.000 tot 180.000 paar. In Nederland is vanaf 1990 geen significante verandering van het aantal broedvogels opgetreden, terwijl over de laatste 10 jaren een significante afname van <5% per jaar is opgetreden (figuur 2). De meerkoet komt landelijk als doortrekker en wintervogel (niet broedvogels) in zeer groot aantal voor. Hun aantal is in Nederland na 1980 niet significant veranderd, terwijl over de laatste 10 seizoenen een significante toename van <5% per jaar is opgetreden (figuur 2).

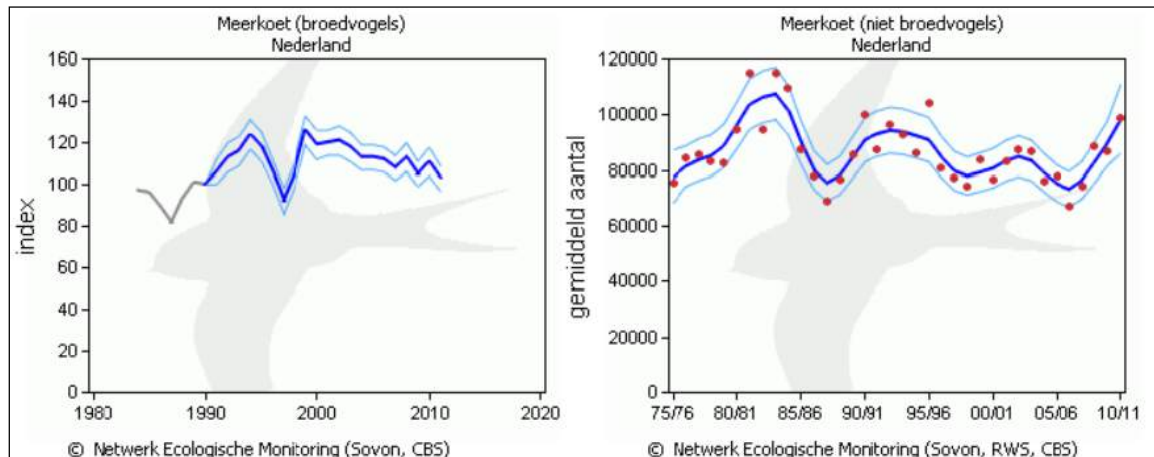

Fig. 2. Index broedvogels en gemiddeld aantal niet broedvogels per maand en per seizoen in Nederland (SOVON, RWS, CBS).

Provinciaal

Figuur 3 geeft de index voor broedende meerkoeten in Fryslân. Referentie is 1990 (100). Er is zowel over de gehele periode vanaf 1990 als over de laatste 10 jaar een matige afname van het aantal broedparen opgetreden.

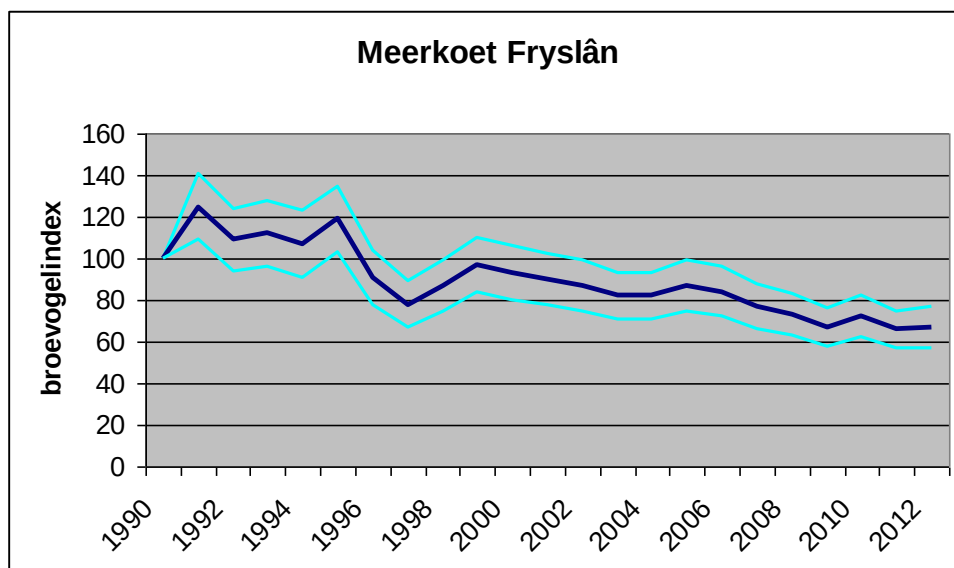

Fig. 3. Index broedvogels meerkoet in de provincie Fryslân (1990 is 100)
(Bron: NEM (Sovon,CBS))

Strengere winters zorgen soms voor een terugval van het broedbestand, vooral indien het erop volgende voorjaar erg droog is (Bijlsma *et al.* 2000). De hoogste aantallen komen in Fryslân voor van november tot maart op grasland.

Voor niet-broedvogels zijn provinciaal de midwintertellingen beschikbaar, zie figuur 4. Daarin worden alleen de getelde aantallen weergegeven, zonder informatie over de teldekking en het aantal nultellingen, waardoor deze voor het onderling vergelijken van jaren eigenlijk onbruikbaar zijn. Ze geven wel een indruk van de orde van grootte van voorkomende aantallen.

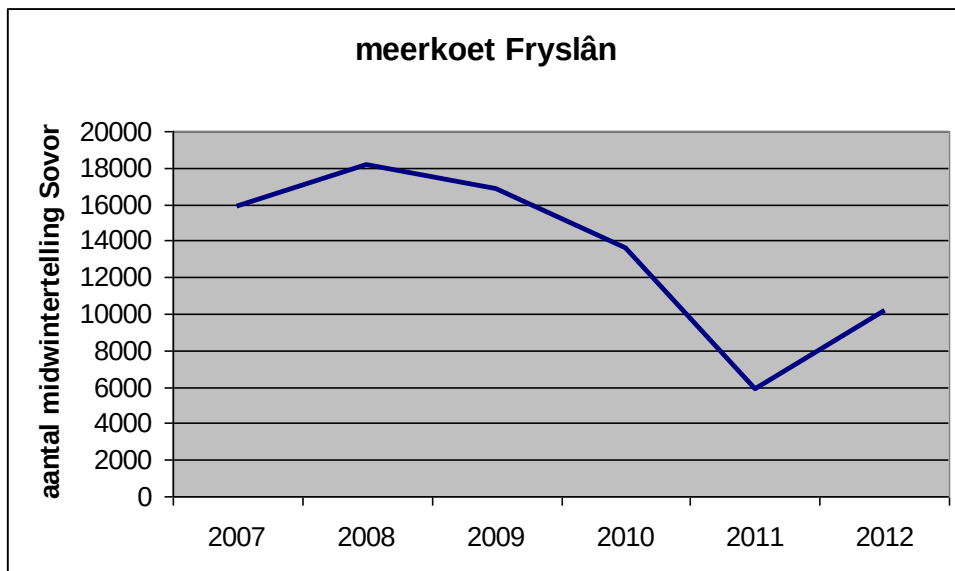
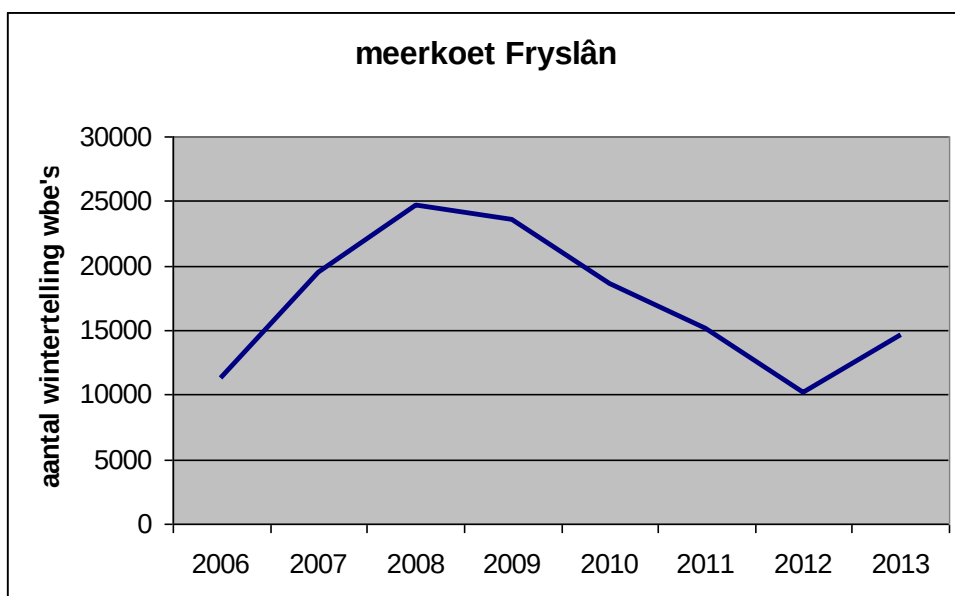

Fig.4. Midwintertelling januari (Bron: Sovon)

De wintertellingen van de KNJV over de periode 2006-2013 bevestigen het beeld van de orde van grootte van de aantallen en geven de verspreiding over de provincie weer (Figuur 5). Geen uitspraak kan worden gedaan of de landelijke significante toename van het aantal niet broedvogels over de laatste 10 seizoenen ook voor deze provincie geldt.

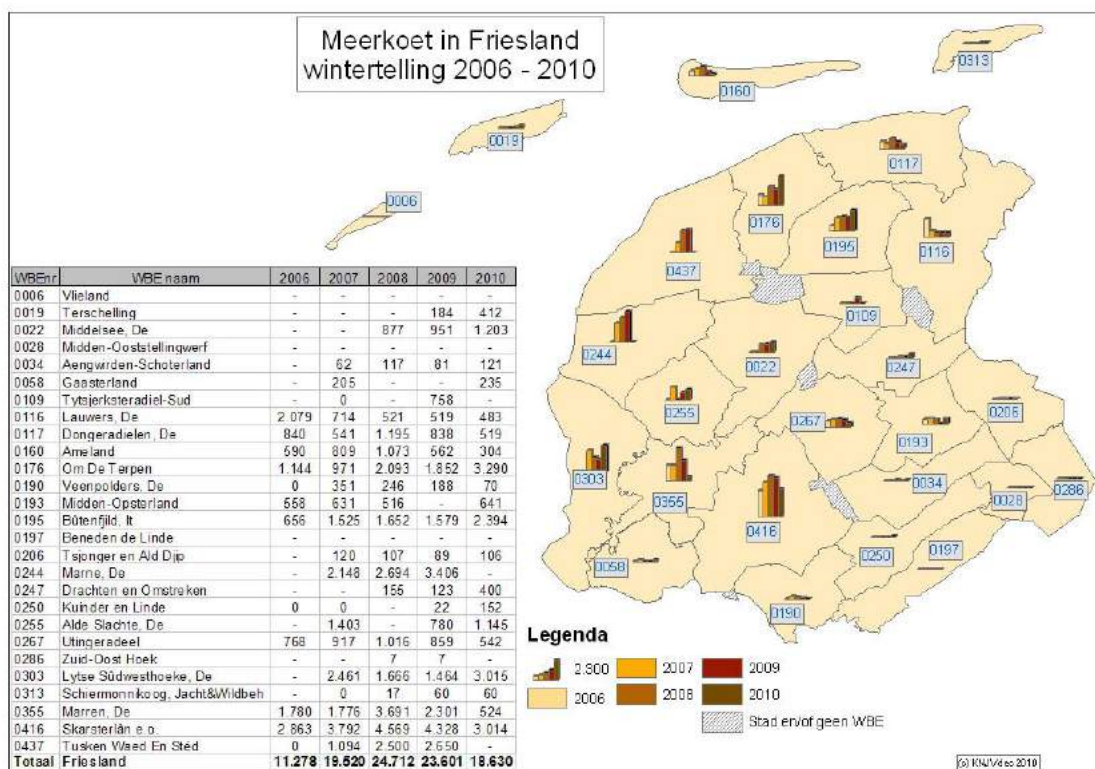
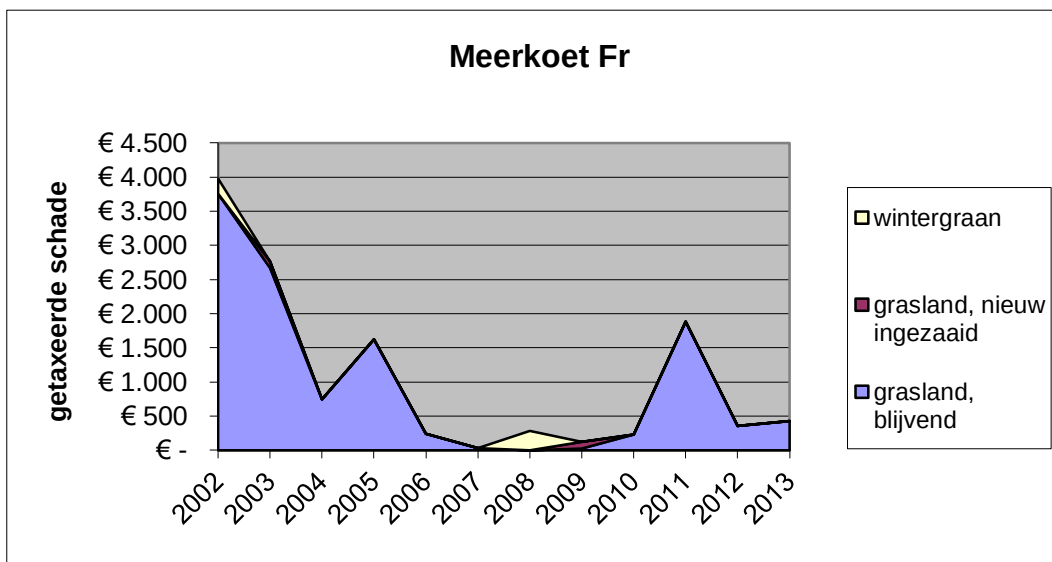

Fig 5. Wintertellingen 2006-2010 (Bron: KNJV)

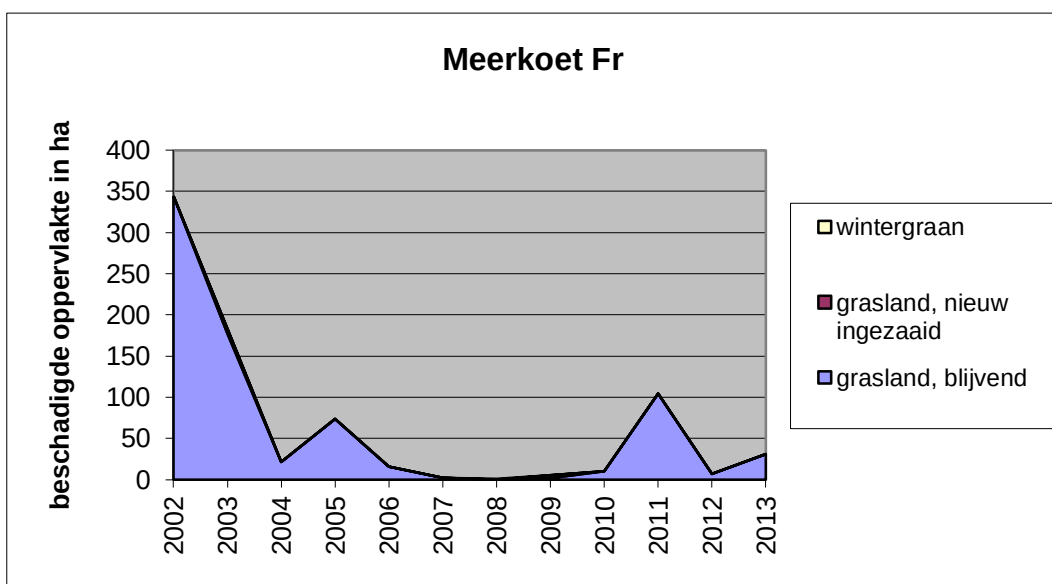
3 Schade

Figuur 6 en 7 geven de getaxeerde schade door meerkoeten in de provincie Fryslân, de beschadigde oppervlakte en de gewassen. Hieruit blijkt:

- Schade treedt voornamelijk op aan blijvend grasland en soms aan wintergraan en nieuw ingezaaid grasland;
- De getaxeerde schade is de afgelopen jaren sterk gedaald ten opzichte van de voorgaande, maar met opnieuw een piek van bijna € 1.900 in 2011 op 104 ha blijvend grasland.

Figuur 6. Getaxeerde schade door meerkoet (Faunafonds)

Figuur 7. Beschadigde oppervlakte door meerkoet (Faunafonds)

4 Beleid

- De meerkoet is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet.
- Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân (artikel 65) van 28 september 2005 mag de grondgebruiker meerkoeten opzettelijk verontrusten, met dien verstande dat dit binnen ganzenfoerageergebieden slechts is toegestaan tussen 12.00 uur en zonsondergang onder de voorwaarde dat een afstand van tenminste 500 meter tot foeragerende ganzen en smienten in acht wordt genomen.

- Tot 1 maart 2017 is onder voorwaarden ontheffing verleend voor het doden van meerkoeten met het hagelgeweer op percelen waar schade dreigt of voorkomt, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen in delen van de provincie. In de voorschriften bij de ontheffing wordt aangegeven dat er eerst tenminste twee preventieve maatregelen moeten zijn genomen, waaronder een (effectieve) afrastering, voordat tot het gebruik van de ontheffing mag worden overgegaan.

5 Beheer

- Van 1 januari 2009 tot 1 mei 2010 werden 2 machtigingen gebruikt voor afschot in de gemeente Ferwerderadiel ter voorkoming van belangrijke schade aan gras en in de gemeente Harlingen ter voorkoming van belangrijke schade aan graan. Er werden 51 meerkoeten geschoten.
- Van 1 mei 2010 tot 1 mei 2011 werden 2 machtigingen gebruikt voor afschot in de gemeenten Dongeradeel en Wûnseradiel ter voorkoming van belangrijke schade aan gras. Er werden 56 meerkoeten geschoten.
- Tussen 1 mei 2011 en 1 mei 2013 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

6 Overwegingen

Het aantal broedvogels is matig afgenomen, de ontwikkeling van het aantal niet broedvogels is provinciaal niet duidelijk. De schade is sterk gedaald ten opzichte van de eerdere periode, maar kan aanzienlijk fluctueren en schadedreiging blijft. Van de ontheffing is zeer terughoudend gebruik gemaakt.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt een nieuwe ontheffing aan voor de periode na 1 maart 2017.

11.6 Spreeuw (*Sturnus vulgaris*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- In Nederland vanaf 1990 een significante afname van het aantal broedvogels van <5%, over de laatste 10 jaren geen significante aantalverandering;
- Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 niet significant veranderd, maar over de laatste 10 seizoenen is er een significante afname van <5% per jaar;
- Provinciaal is het aantal broedvogels zowel over de gehele beschouwde periode als over de laatste tien jaar matig afgenomen.

Schade

- Spreeuwen kunnen lokaal en incidenteel schade veroorzaken in riet, maïs, graan, tuinbouwgewassen en fruitteelt.
- De spreeuw veroorzaakte in Fryslân in 2010 voor € 609 gewasschade aan maïs.
- De getaxeerde schade bleef in de andere jaren van de periode 2009-2013 onder de € 250,-, zodat dan geen sprake was van belangrijke schade. Uit eerdere jaren is ook schade bekend in maïs en wintergraan.

Beleid

- De Provincie heeft vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten;
- De provincie heeft tot 1 maart 2017 ontheffing verleend voor het doden van spreeuwen in delen van de provincie.

Beheer

- In de periode 2009-2013 werden machtigingen door de Fbe afgegeven om schade te voorkomen aan riet in de gemeente Tytsjerksteradiel en aan maïs in de gemeente Gaasterlân-Sleat.
- Tussen 1 februari 2012 en 1 februari 2014 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.
- het aantal geschoten spreeuwen varieerde tussen 0 en 117 per jaar.

Overwegingen

De laatste jaren neemt het aantal spreeuwen niet toe. De geregistreerde schade over de periode 2008-2012 in maïs was beperkt. Met verontrusting en beperkt afschot werd belangrijke schade voorkomen of beperkt in rietteelt en maïs. In de toekomst kan schade door spreeuwen lokaal en incidenteel blijven optreden.

Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de periode na 1 maart 2017 een nieuwe ontheffing aan voor het doden van spreeuwen onder dezelfde voorwaarden als de huidige voor de gehele provincie.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De spreeuw is een zeer algemeen voorkomende soort die het gehele jaar in Nederland aanwezig is (Bijlsma *et al.* 2000). Nederlandse broedvogels overwinteren overwegend in het westen en zuidwesten van ons land, slechts een klein deel brengt hier de winter door (Speek & Speek, 1984). In het najaar (oktober-november) trekken vele miljoenen spreeuwen vanuit Noord- en Noordoost-Europa naar en over ons land om in West-Europa de winter door te brengen (Lensink 2002). In het voorjaar (maart) wordt de omgekeerde route gevolgd. Het broedseizoen loopt van maart tot in mei, waarin veelal een legsel wordt grootgebracht (Cramp & Perrins 1998). Vanaf de laatste week van mei vliegen de jongen uit en verzamelen de spreeuwen zich in groepen. Vanaf dat moment worden de nachten op gemeenschappelijke slaappleatsen doorgebracht. In de twee maanden daarna komen de spreeuwen massaal Nederland binnen vliegen, vanuit Oost- en Midden-Europa en ook Noordoost-Europa (Lensink 2002).

Als broedplaats verkiest de spreeuw holtes in bomen of in gebouwen. Daarbij kan de soort semi-koloniaal voorkomen. Het broedproces is in hoge mate gesynchroniseerd. Slaappleatsen van spreeuwen zijn gevonden in bomen (parken, lanen, singels), rietvelden en in gebouwen (hallen). Deze kunnen duizenden tot tienduizenden vogels herbergen, soms meer dan honderdduizend. Een deel van de vogels komt via voorverzamelplaatsen naar de slaappleats. Buiten de broedtijd leeft de soort in groepen. Deze vogels verblijven vooral in gebieden met een gunstig voedselaanbod. Daarnaast is een positieve relatie bekend tussen de omvang van slaappleatsen en de dichtheid van foeragerende spreeuwen in de omgeving. Op grond van punttellingen van wintervogels wordt in de wintermaanden een wisselend aantal spreeuwen in ons land vastgesteld, zonder eenduidige toe- of afname (Boele *et al.* 2008). Vooral bij streng winterweer verlaat een aanzienlijk deel van de spreeuwen ons land.

Er broedden in Nederland in de periode 1998-2000 500.000-900.000 paar spreeuwen. Figuur 1 toont de relatieve broedvogel dichtheid van de spreeuw per vierkante kilometer en daarnaast het aantal waargenomen niet broedvogels spreeuw in december 2007-2011.

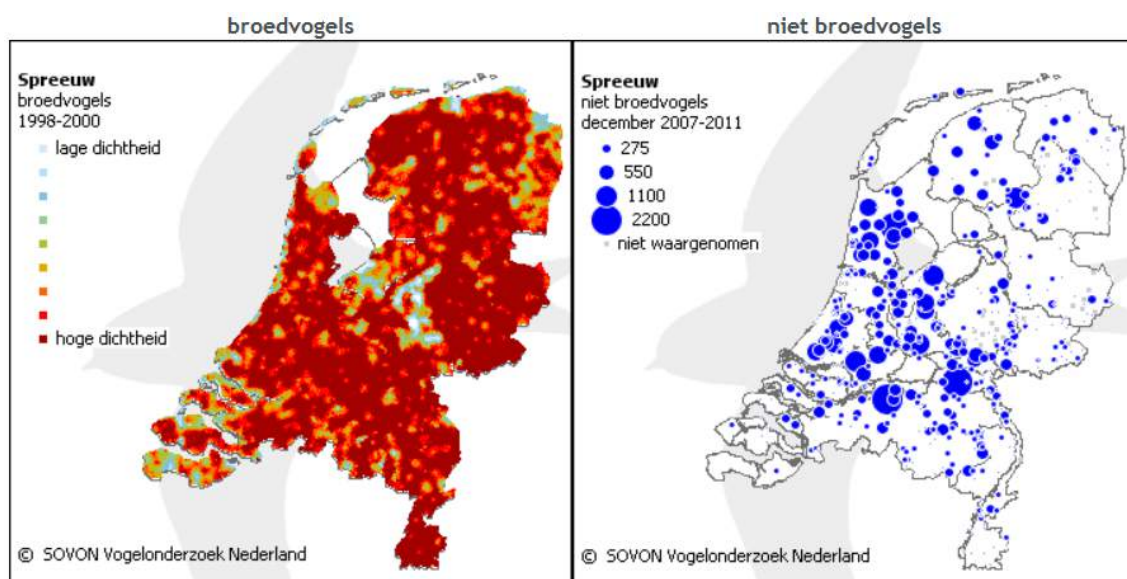

Fig. 1 Dichtheid broedvogels in de periode 1998-2000 Bron: Sovon: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (2002), en aantal waargenomen niet-broedvogels spreeuw in december 2007-2011 (SOVON: Punt Transect Tellingen project).

In Nederland is vanaf 1990 een significante afname van het aantal broedvogels opgetreden van <5%, terwijl over de laatste 10 jaren geen significante aantalverandering is opgetreden (figuur 2). De spreeuw is ook een doortrekker en wintervogel in uiterst groot aantal. Het aantal niet broedvogels is in Nederland vanaf 1980 niet significant veranderd, maar over de laatste 10 seizoenen is er een significante afname van <5% per jaar (figuur 2).

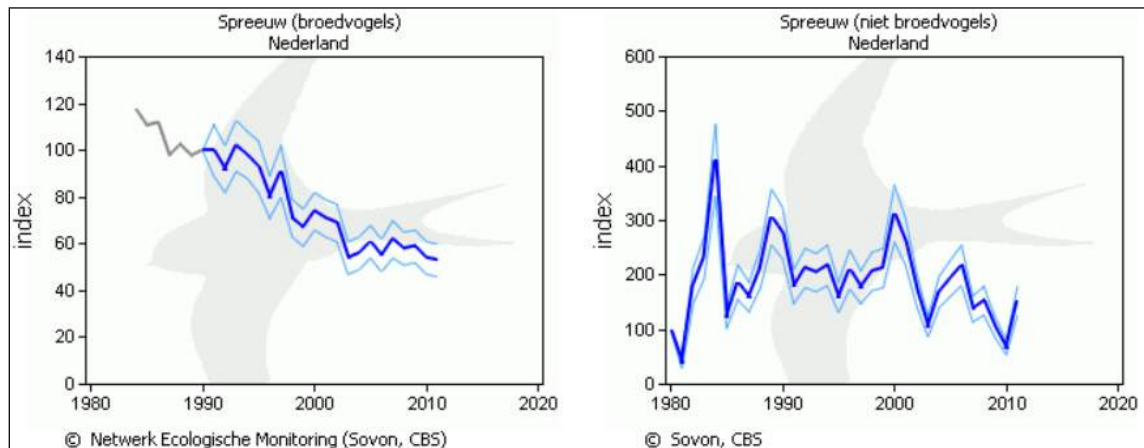

Fig. 2. Index broedvogels (Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS) en Index niet broedvogels in Nederland (Sovon, CBS).

Provinciaal

Uit de provinciale indexcijfers blijkt dat het aantal broedvogels zowel over de gehele beschouwde periode als over de laatste tien jaar matig afgenomen is.

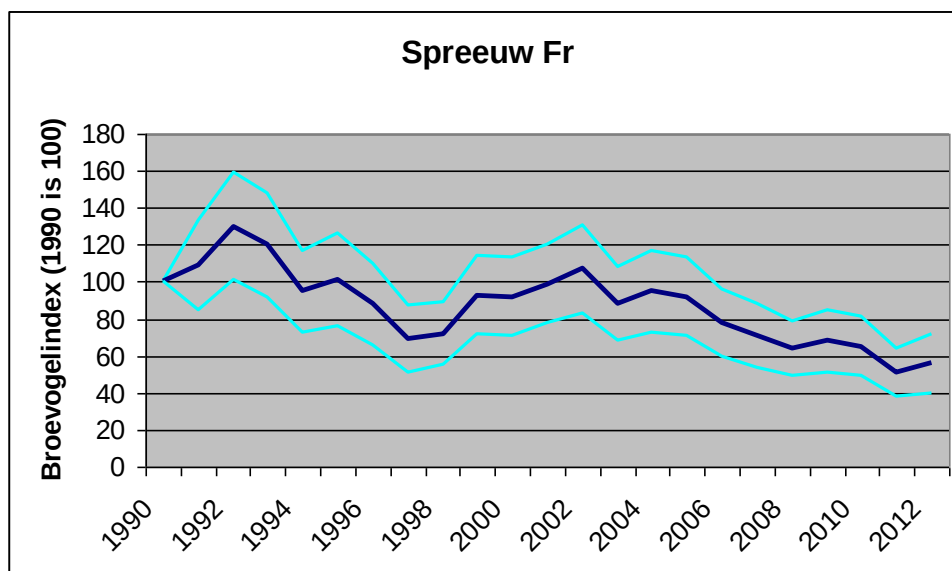

Fig.3. Broedvogelindex provinciaal, Bron: NEM (Sovon, CBS)

Omtrent aantalsontwikkeling buiten het broedseizoen in Fryslân zijn geen gegevens beschikbaar.

3 Schade

Spreeuwen kunnen lokaal en incidenteel schade veroorzaken in vooral riet (door neerstrijkende spreeuwen worden de stengels geknakt), maïs, graan, tuinbouwgewassen en fruitteelt. Bij massaal invallen van spreeuwen kan in korte tijd zeer grote schade ontstaan. Volgens het Faunafonds veroorzaakte de spreeuw in Fryslân in 2010 voor € 609 gewasschade aan maïs. De getaxeerde schade bleef in de andere jaren van de periode 2009-2013 onder de € 250,-, zodat dan geen sprake was van belangrijke schade. Uit eerdere jaren is ook schade bekend in maïs en wintergraan. Schade aan zacht fruit wordt niet vergoed door het Faunafonds, omdat dit geacht wordt te zijn afgedekt met een net.

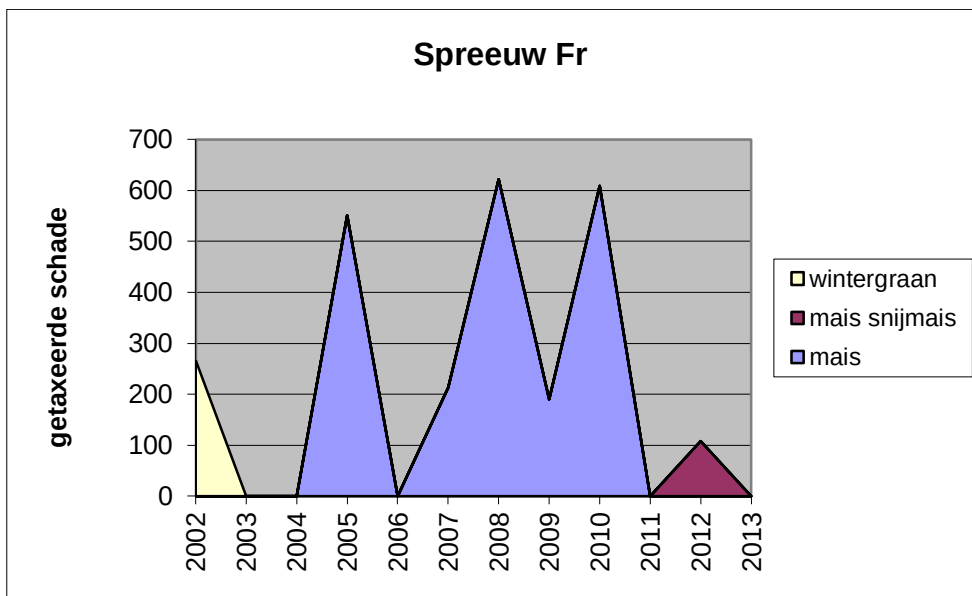

Fig.6. Getaxeerde schade (Bron: Faunafonds)

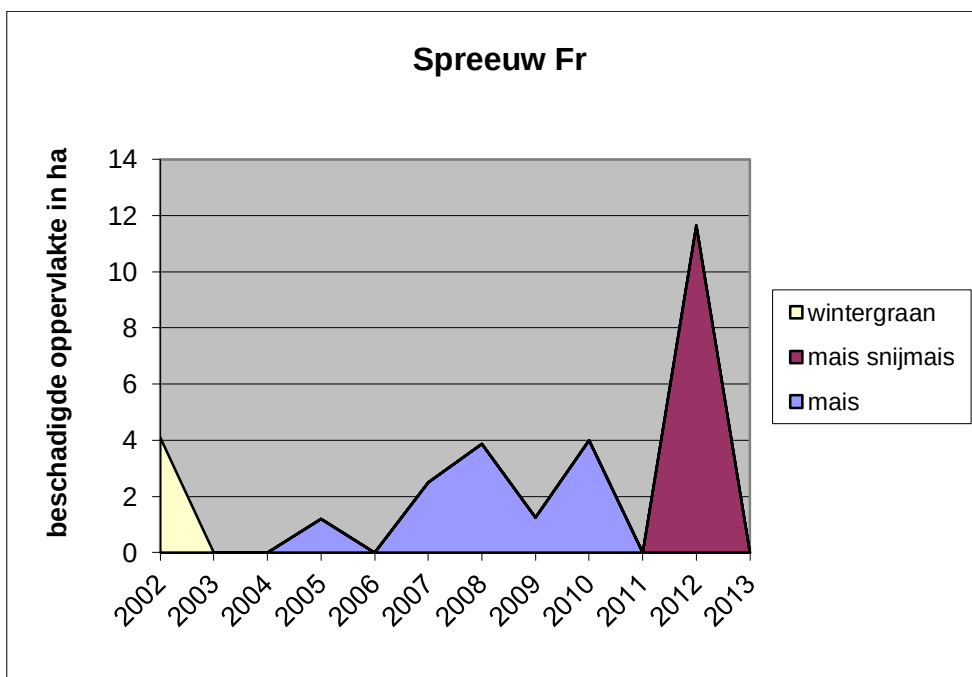

Fig.7. Beschadigde oppervlakte (Bron: Faunafonds)

4 Beleid

De spreeuw is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet en is op grond van artikel 65 aangewezen als diersoort die in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten. Volgens de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân (artikel 65) van 28 september 2005 mag de grondgebruiker spreeuwen opzettelijk verontrusten, met dien verstande dat dit binnen de ganzenfoerageergebieden alleen is toegestaan tussen 12.00 uur en zonsondergang onder de voorwaarde dat een afstand van tenminste 500 meter tot foeragerende ganzen en smienten in acht wordt genomen.

De provincie heeft tot 1 maart 2017 onder voorwaarden voor delen van de provincie ontheffing verleend voor het doden van spreeuwen met het hagelgeweer op percelen waar schade dreigt of voorkomt. Afschot mag slechts plaatsvinden na het nemen van tenminste twee preventieve maatregelen.

5 Beheer

In de periode 2009-2013 werden machtigingen door de Fbe afgegeven om schade te voorkomen aan riet in de gemeente Tytsjerksteradiel en aan maïs in de gemeente Gaasterlân-Sleat. Tussen 1 februari 2012 en 1 februari 2014 werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing. Als preventieve maatregelen werden vlaggen, linten, persoonlijke verjaging al dan niet met hond en overige toegepast. Figuur 8 geeft op logaritmische schaal een overzicht van het aantal machtigingen en van het gebruik dat daar van gemaakt is. Het aantal gebruikte machtigingen per jaar varieerde tussen 0 en 2, het aantal verjagingsacties tussen 0 en 35, waarbij het aantal geschoten spreeuwen varieerde tussen 0 en 117 per jaar. Men is tevreden over de werking van de machtiging en schade bestrijden met behulp van afschot van enkele vogels heeft goed gewerkt. De gunstige staat van instandhouding van de spreeuw is door het afschot niet aangetast.

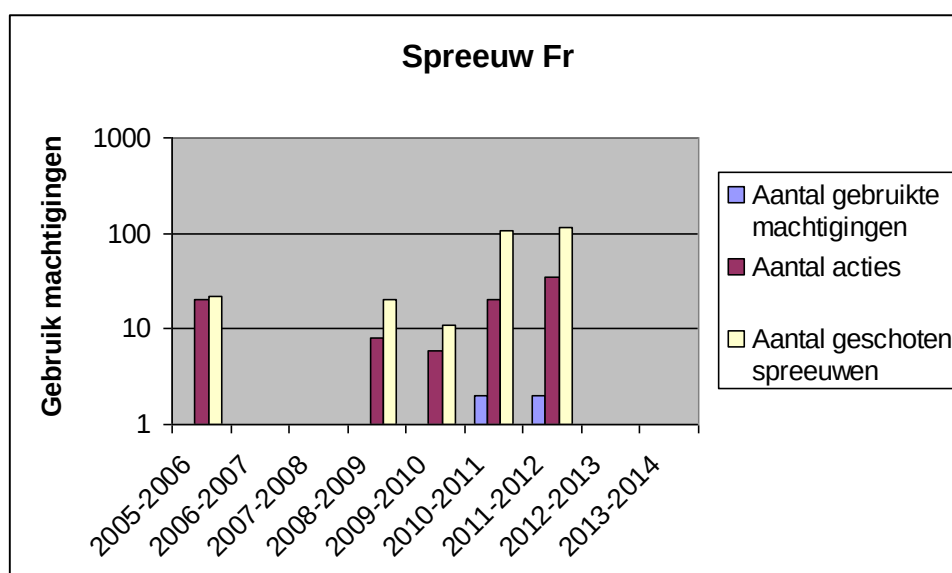

Fig.8. Gebruik machtigingen (Bron: Jaarverslag Fbe)

6 Overwegingen

De laatste jaren neemt het aantal spreeuwen niet toe. De geregistreeerde schade over de periode 2008-2012 in maïs was beperkt. Met verontrusting en beperkt afschot werd belangrijke schade voorkomen of beperkt in rietteelt en maïs. In de toekomst kan schade door spreeuwen lokaal en incidenteel blijven optreden.

7 Aanvraag / besluit

De Fbe vraagt voor de periode na 1 maart 2017 een nieuwe ontheffing aan voor het doden van spreeuwen onder dezelfde voorwaarden als de huidige voor de gehele provincie.

12 Vrijstelling voor verontrusten

12.1 Fazant (*Phasianus colchicus*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk vanaf 1990 een significante afname van aantal broedvogels van <5%, over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering.
- Landelijk is aantal niet broedvogels zowel vanaf 1980 als over de laatste 10 seizoenen significant afgenomen met <5% per jaar.
- Sinds 1990 treedt provinciaal een matige afname op, de laatste tien jaar is de trend stabiel.

Schade

Geen schade geregistreerd, wel blijft kans op schade incidenteel aanwezig.

Beleid

Wildsoort. Bij gesloten jacht is het wenselijk fazanten te kunnen verjagen van schadegevoelige percelen. Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de fazant vrijgesteld voor verontrusten (ook wanneer de jacht op deze laatste soort niet geopend is).

Beheer

In een jachtseizoen worden in Fryslân ongeveer 1270 fazanten geschoten (gegevens uit 2005/06, KNJV data). Daar buiten is geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing voor verontrusten.

Overwegingen

Er is geen aantal toename en geen schadehistorie. Wel blijft incidenteel kans op grote schade aanwezig.

Aanvraag / besluit

Geen.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

Zo'n 2000 jaar geleden is de fazant, vanwege zijn kwaliteiten als sier- en jachtvogel, vanuit Azië in Europa geïntroduceerd. De soort heeft in Nederland een voorkeur voor half open tot open landschappen met een groot aanbod van ruige vegetaties (dekking, voedsel, broedhabitat). Fazanten leven hoofdzakelijk van zaden en planten(delen) die in verschillende habitats worden gevonden (Cramp & Simmons, 1980). In de zomermaanden worden ook insecten gegeten.

Fazanten zijn standvogels, ze verblijven het hele jaar in hetzelfde gebied en vertonen geen verplaatsingen over afstanden van meer dan enkele kilometers (Cramp & Simmons 1980; Bijlsma *et al.* 2000). In de broedtijd houden de hanen een harem die meestal uit twee of drie hennen bestaat (Cramp & Simmons, 1980). Buiten het broedseizoen leven de meeste vogels in groepen die binnen een beperkt gebied rondzwerven.

Er broedden in Nederland in de periode 1998-2000 50.000 - 60.000 paar fazanten. Figuur 1 toont de relatieve broedvogel dichtheid van de fazant per vierkante kilometer en daarnaast het aantal waargenomen niet broedvogels over december 2007 t/m 2011.

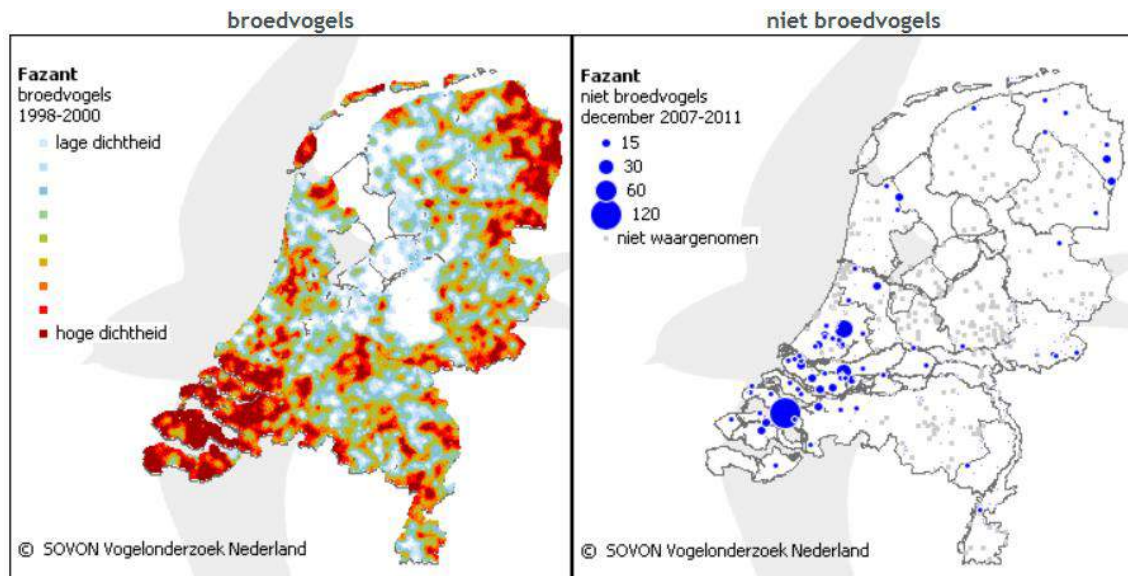

Fig. 1 Dichtheid broedvogels in de periode 1998-2000 Bron: Sovon: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (2002), en aantal waargenomen niet-broedvogels fazant in december 2007-2011 (SOVON: Punt Transect Tellingen project).

In Nederland is vanaf 1990 een significante afname van het aantal broedvogels opgetreden van <5%, terwijl over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering is opgetreden (figuur 2).

De fazant is een geïntroduceerde standvogel. Het aantal niet broedvogels is in Nederland zowel vanaf 1980 als over de laatste 10 seizoenen significant afgenomen met <5% per jaar (figuur 2).

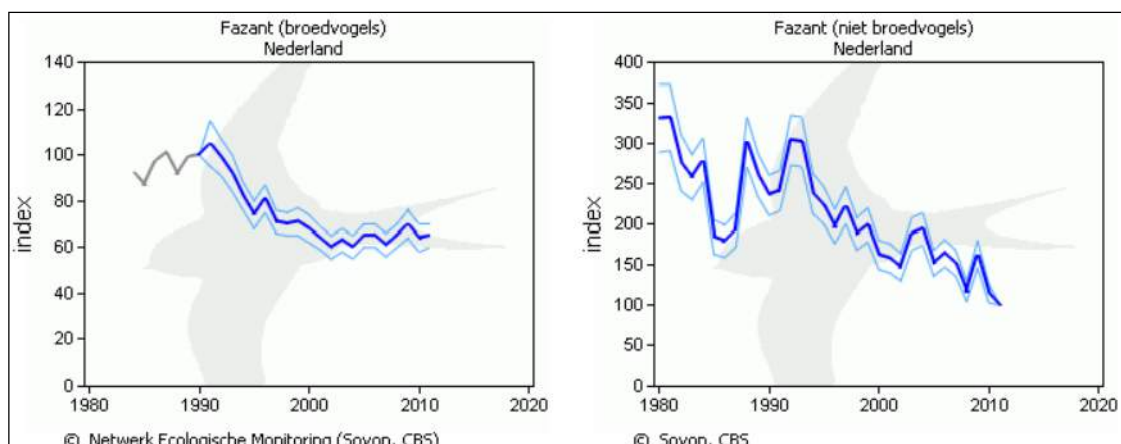

Fig. 2. Index broedvogels (Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS) en Index niet broedvogels in Nederland (Sovon, CBS).

Provinciaal

In de provincie is de fazant een algemeen voorkomende standvogel. Figuur 3 geeft provinciale broedvogelindex voor de fazant. Over de gehele beschouwde periode treedt een matige afname op, de laatste tien jaar is de trend stabiel.

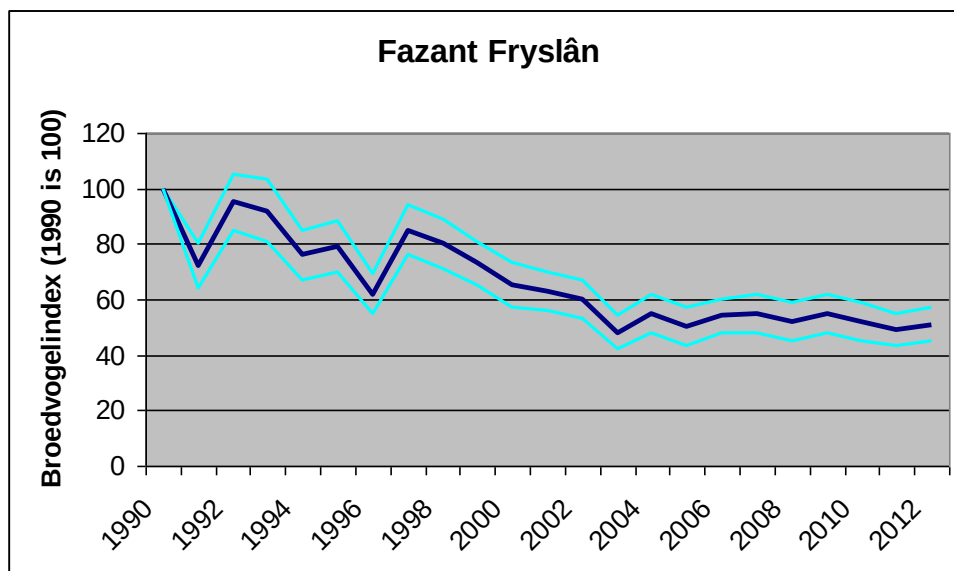

Fig.3. Broedvogelindex provinciaal), Bron: NEM (Sovon, CBS)

3 Schade

Er is sinds 2002 geen schade door fazanten in de provincie Fryslân bij het Faunafonds gemeld en er zijn door de Faunabeheereenheid op basis van de huidige en daaraan voorafgaande ontheffing geen machtigingen verleend voor het opzettelijk verontrusten van fazanten. Toch kunnen fazanten schade in de agrarische sector aanrichten aan diverse teelten volgens de Handreiking Faunaschade (Oord 2009).

4 Beleid

- De fazant is een wildsoort waarop door de jacht populatiebeheer plaatsvindt. De jacht is toegestaan van 15 oktober t/m 31 december (hennen), resp. van 15 oktober t/m 31 januari (hanen). De provincie verwacht van jachthouders dat ze de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden om schade te voorkomen en te beperken.
- Wanneer de jacht niet geopend is, is het wenselijk fazanten te kunnen verjagen van schadegevoelige percelen met akoestische en visuele middelen.
- Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de fazant vrijgesteld voor verontrusten (ook wanneer de jacht op deze laatste soort niet geopend is).

5 Beheer

In een jachtseizoen worden in Fryslân ongeveer 1270 fazanten geschoten (gegevens uit 2005/06, KNJV data). Daar buiten is geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing voor verontrusten.

6 Overwegingen

Er is geen aantal toename en geen schadehistorie. Wel blijft incidenteel kans op grote schade aanwezig.

7 Aanvraag / besluit

Geen.

12.2 Kokmeeuw (*Chroicocephalus ridibundus*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- In Nederland is het aantal broedparen kokmeeuw afgenomen en het aantal niet broedvogels gelijk gebleven;
- Provinciaal is de kokmeeuw een algemeen voorkomende broedvogel;
- Provinciaal bedroegen de aantallen bij de midwintertellingen van januari 2007 t/m 2011 tussen de 8000 en de 23.000.

Schade

- Kokmeeuwen kunnen incidenteel belangrijke schade veroorzaken aan schadegevoelige gewassen in de gehele provincie;
- In de periode 2009-2013 is geen belangrijke schade opgetreden;
- Meeuwen kunnen hiernaast een gevaar vormen voor de volksgezondheid door verspreiding van ziektekiemen.

Beleid

- Een ontheffing voor doden van kokmeeuwen werd op 19 december 2013 door de rechtbank vernietigd.
- Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de kokmeeuw vrijgesteld voor verontrusten.

Beheer

Gedurende de jaren 2009 t/m 2013 werden geen machtigingen aangevraagd en is dus geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, de kans op schade is gering en lokaal, maar belangrijke schade door kokmeeuwen kan zich incidenteel voordoen binnen de hele provincie.

Aanvraag / besluit

- De Fbe zal alleen wanneer zich belangrijke schade heeft voorgedaan ontheffing voor doden vragen;
- De Fbe heeft ook de schade door overige meeuwensoorten onderzocht, maar ziet geen aanleiding hiervoor een ontheffing aan te vragen.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

Figuur 1 toont het aantal broedparen kokmeeuw per atlasblok van 5x5 km in de jaren 2005-2008, gebaseerd op landelijke tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels en daarnaast het aantal niet-broedvogels per hoofdgebied, gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10, gebaseerd op het watervogelmeetnet.

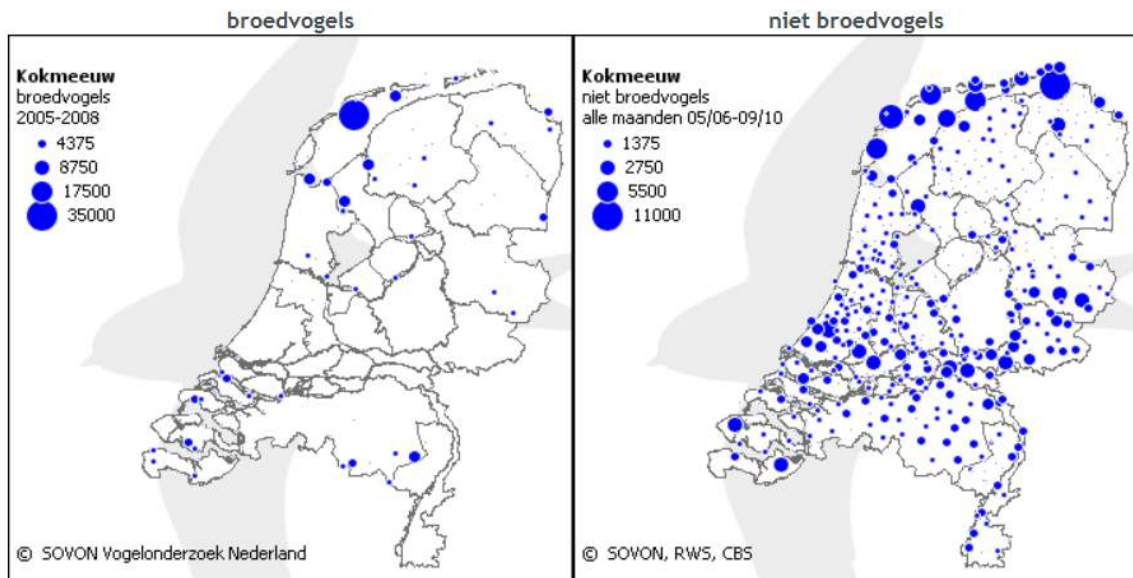

Fig. 1 Aantal broedparen kokmeeuw per atlasblok 2005-2008 (Bron: Meetnet Broedvogels, Sovon), en aantal niet-broedvogels per hoofdgebied, gemiddeld over alle maanden 2005/06 tot 2009/10 (Bron: Watervogelmeetnet; Sovon, RWS, CBS).

In 1992-1997 bedroeg de landelijke populatie naar schatting 132.000 – 170.000 paar. Het broedbestand in 2007 werd geschat op 103.000 paar (van Dijk et al. 2009). In Nederland is zowel over de gehele periode vanaf 1990 als over de laatste 10 jaar een significante afname van het aantal broedvogels opgetreden van <5% per jaar (figuur 2). De kokmeeuw is ook doortrekker en wintervogel in zeer groot aantal. Het aantal niet broedvogels is in Nederland zowel over de gehele periode vanaf 1980 als over de laatste 10 seizoenen niet significant veranderd (figuur 2).

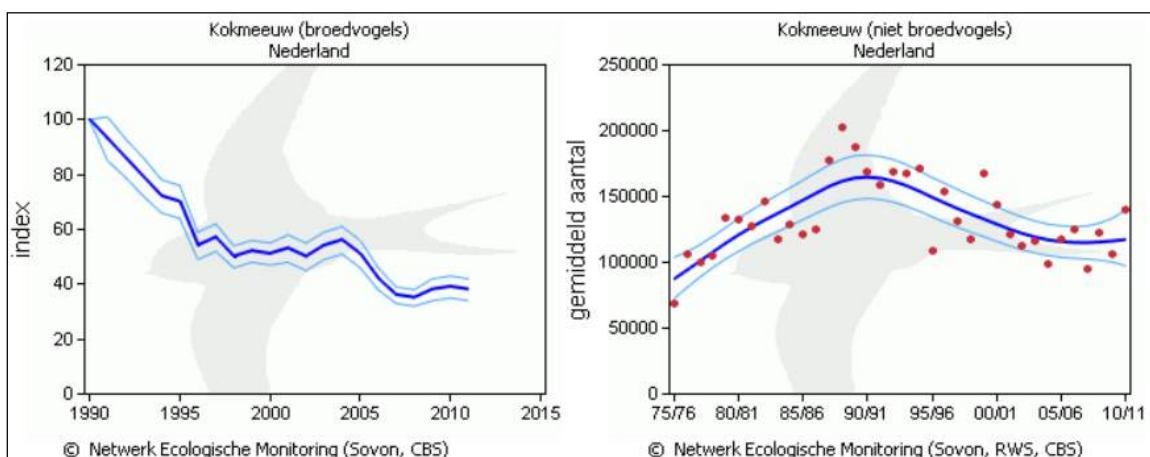

Fig. 2. Jaarlijkse populatie-index, gebaseerd op de gehele Nederlandse populatie of aantallen in de belangrijkste broedgebieden (Meetnet Broedvogels) en gemiddeld aantal niet-broedvogels per maand (Bron: Watervogelmeetnet; Sovon).

Provinciaal

De kokmeeuw is een algemeen voorkomende broed- en trekvogel. Kokmeeuwen nestelen in kolonies op kwelders en schorren, in duinen, moerassen en vennen. Belangrijke kolonies zijn te vinden op de Waddeneilanden en op het vasteland. Het aantal broedparen op het vasteland bedraagt ongeveer 21.000 paar en op de Waddeneilanden ongeveer 40.000, waarvan 30.000 op Griend. Figuur 3 geeft de aantallen broedvogels en de verspreiding over de provincie.

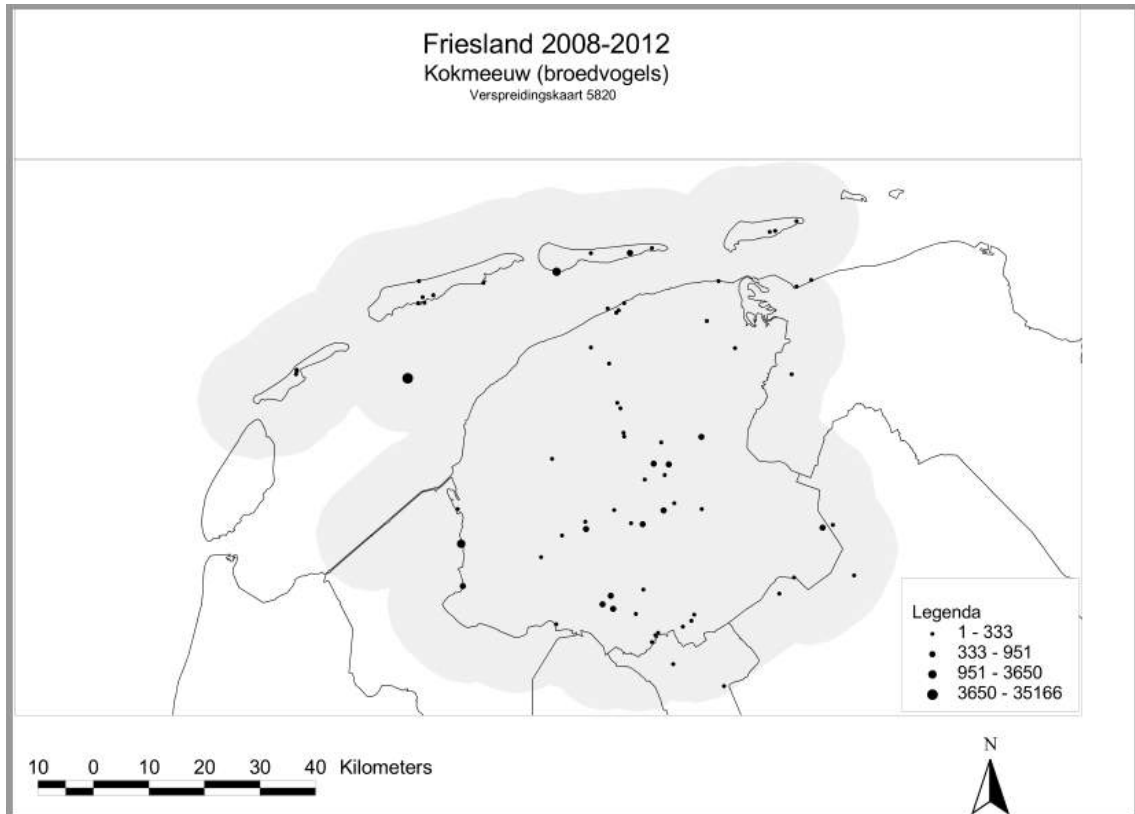

Fig.3. Aantal en verspreiding broedvogels 2008-2012 (Bron: Sovon).

In de winter worden de populaties aangevuld met vogels uit Fenno-Scandinavië en de Baltische staten. Figuur 4 geeft de resultaten van de midwintertelling van januari van 2007 t/m 2011 (Sovon). De getelde aantallen kokmeeuwen lagen tussen de 8000 en de 23.000. Hierbij wordt opgemerkt dat alleen de getelde aantallen worden weergegeven, zonder informatie over de teldekking en het aantal nultellingen, waardoor de tellingen voor het vergelijken van jaren eigenlijk onbruikbaar zijn.

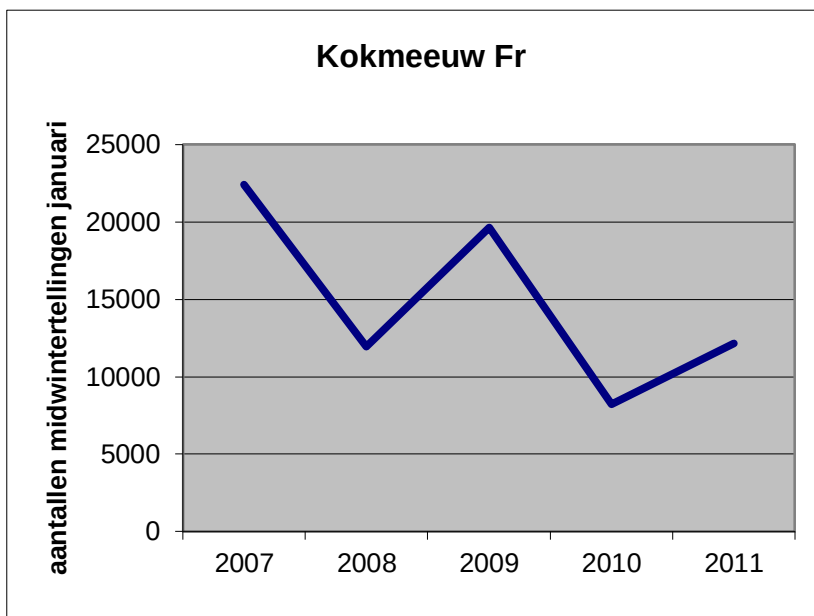

Fig.4. Midwintertelling januari Bron: Sovon)

3 Schade

Kokmeeuwen kunnen incidenteel belangrijke schade veroorzaken aan schadegevoelige gewassen in de gehele provincie. De schade wordt veroorzaakt door bevuiling, vertrapping en verslemping. In het verleden trad belangrijke schade op in groenten, mais en overige akkerbouwgewassen, maar in de periode 2009-2013 is geen belangrijke schade getaxeerd in opdracht van het Faunafonds.

Meeuwen kunnen hiernaast een gevaar vormen voor de volksgezondheid door verspreiding van ziektekiemen.

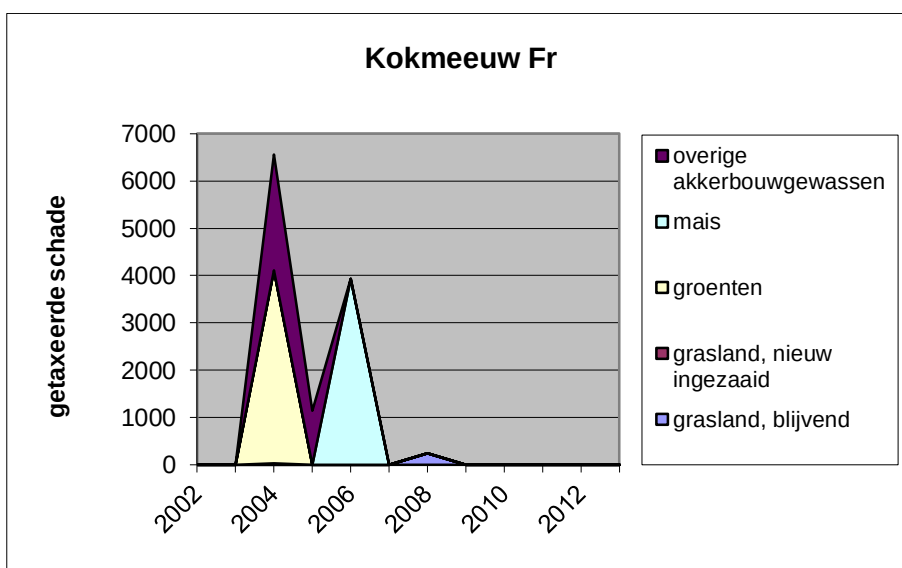

Fig. 5. Getaxeerde schade oppervlakte door kokmeeuw. Bron: Faunafonds.

4 Beleid

- Een ontheffing voor doden van kokmeeuwen werd op 19 december 2013 door de rechtbank vernietigd.
- Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de kokmeeuw vrijgesteld voor verontrusten.

5 Beheer

Gedurende de jaren 2009 t/m 2013 werden geen machtigingen aangevraagd en is dus geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

6 Overwegingen

De aantallen nemen niet toe, de kans op schade is gering en lokaal, maar belangrijke schade door kokmeeuwen kan zich incidenteel voordoen binnen de hele provincie.

7 Aanvraag / besluit

- De Fbe zal alleen wanneer zich belangrijke schade heeft voorgedaan ontheffing voor doden vragen.
- De Fbe heeft ook de schade door overige meeuwensoorten onderzocht, maar ziet geen aanleiding hiervoor een ontheffing aan te vragen.

12.3 Holenduif (*Columba oenas*)

1 Samenvatting

Aantal en verspreiding

- Landelijk zijn de aantallen gelijk gebleven;
- Provinciaal treedt sinds 1990 een matige afname van het aantal broedparen op, over de laatste tien jaar is de trend stabiel.

Schade

- Holenduiven kunnen schade aanrichten in granen, peulvruchten, koolsoorten en vollegronds groenten.
- Sinds 2006 zijn geen schades geregistreerd bij het Faunafonds.
- Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door holenduiven slechts incidenteel zal optreden.

Beleid

De holenduif is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet en is op grond van artikel 65 aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten'. De Raad van State heeft op 1 mei 2013 een ontheffing geschorst voor het doden van holenduiven. Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de holenduif vrijgesteld voor verontrusten.

Beheer

Gedurende de jaren 2009 t/m 2013, toen de ontheffing nog gold, werden in 2010 in Franekeradeel 7 holenduiven geschoten. In de overige jaren werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

Overwegingen

De aantallen van de holenduif zijn de laatste 10 jaar niet toegenomen. Sinds 2006 zijn geen schades geregistreerd bij het Faunafonds. In 2010 is eenmaal gebruik gemaakt van een ontheffing voor afschot ter voorkoming van belangrijke schade aan graan. Nadien is de ontheffing door de Raad van State geschorst.

Aanvraag / besluit

Niet op voorhand een nieuwe ontheffing voor afschot aanvragen.

2 Aantal en verspreiding

Landelijk

De holenduif is een standvogel, die 's winters zwerft op zoek naar plaatsen met veel voedsel. Holenduiven doen het goed in de kleinschalige landbouwgebieden met veel akkerbouw (Bijlsma, 2002). De holenduif kan zich aan uiteenlopende omstandigheden aanpassen, zowel wat betreft voedselkeus (onkruiden en in mindere mate landbouwgewassen), nestplaatskeuze (van konijnenholen en basaltdijken tot boomholten en nestkasten) als broedseizoen (vier broedsels per jaar mogelijk, zelfs meer indien broedsels elkaar overlappen). De potentie voor snelle uitbreiding is hiermee aanwezig (Bijlsma, 2002). De BMP-resultaten over 1984-90 tonen in halfopen cultuurland een duidelijke toename en in bos- en parkgebieden een lichte afname (van Dijk et al. 2003).

De holenduif broedt in Nederland met 50.000-70.000 paar. Figuur 1 geeft de verspreiding en relatieve broedvogel dichtheid per vierkante kilometer in de jaren 1998-2000 (Bron: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (2002)).

De holenduif is ook een doortrekker in groot aantal en een wintervogel in zeer groot aantal. Figuur 1 geeft ook de verspreiding van niet broedvogels in december 2007-2011 (Sovon, Punt Transect Tellingen project).

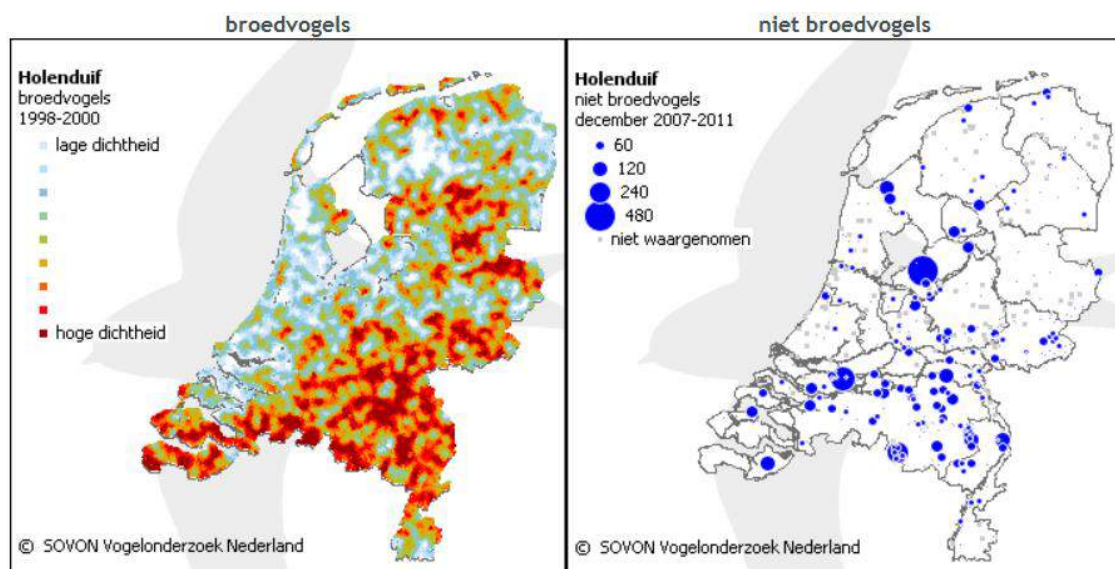

Fig. 1 relatieve broedvogel dichtheid per vierkante kilometer en verspreiding niet broedvogels (Bron: www.sovon.nl).

Figuur 2 en 3 geven de landelijke index voor broedvogels en niet-broedvogels.

Bij de broedvogels is er sinds 1990 en ook over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering opgetreden.

Bij de niet-broedvogels is er sinds 1980 een significante toename van <5% per jaar opgetreden en over de laatste 10 jaren geen significante aantal verandering.

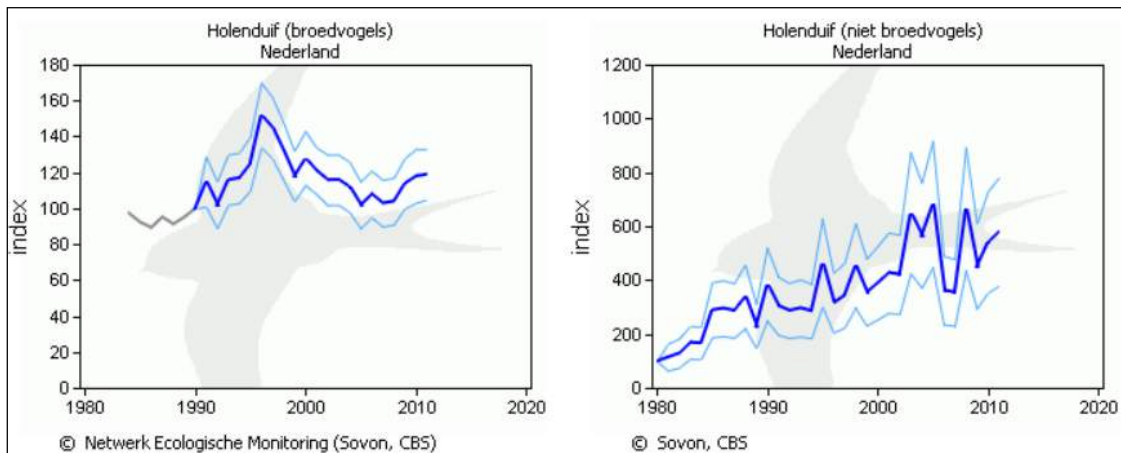

Fig. 2 en 3. Landelijke index voor broedvogels (BMP) en niet-broedvogels (PTT in december (Bron: www.sovon.nl).

Provinciaal

De holenduif is een minder algemeen voorkomend soort in Fryslân (Bijlsma, 2002). Figuur 4 toont de provinciale broedvogelindex voor Fryslân. Over de gehele beschouwde periode treedt een matige afname op, de laatste tien jaar is de trend stabiel.

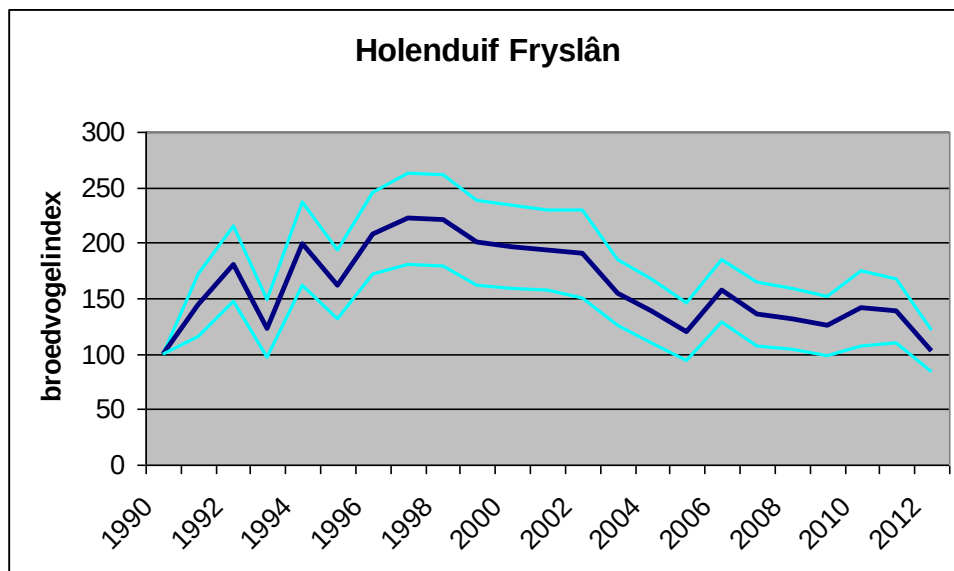

Fig.4. Broedvogelindexcijfer provinciaal, (1990 is 100) Bron: NEM (Sovon,CBS).

3 Schade

Volgens de Handreiking Faunaschade (Oord, 2009) kunnen holenduiven schade aanrichten in granen, peulvruchten, koolsoorten en vollegronds groenten. In 2002 is schade opgetreden aan zomergraan en overige akkerbouwgewassen en in 2006 aan erwten. Over de jaren daarna zijn geen schades geregistreerd bij het Faunafonds. Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door holenduiven incidenteel zal optreden.

4 Beleid

De holenduif is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet en is op grond van artikel 65 aangewezen als diersoort die 'in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten'. De Raad van State heeft op 1 mei 2013 een ontheffing geschorst voor het doden van holenduiven. Sinds het van kracht worden van de Verordening schadebestrijding dieren Fryslân 2014 is de holenduif vrijgesteld voor verontrusten.

5 Beheer

Gedurende de jaren 2009 t/m 2013, toen de ontheffing nog gold, werd in 2010 gebruik gemaakt van 1 machtiging voor afschot in de gemeente Franekeradeel ter voorkoming van belangrijke schade aan graan. Er werden 7 holenduiven geschoten. In de overige jaren werd geen gebruik gemaakt van de verleende ontheffing.

6 Overwegingen

De aantallen van de holenduif zijn de laatste 10 jaar niet toegenomen. Sinds 2006 zijn geen schades geregistreerd bij het Faunafonds. In 2010 is eenmaal gebruik gemaakt van een ontheffing voor afschot ter voorkoming van belangrijke schade aan graan. Nadien is de ontheffing door de Raad van State geschorst.

7 Aanvraag / besluit

Niet op voorhand een nieuwe ontheffing voor afschot aanvragen.